

การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับ
ภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

พระมหาสกล มหาวีโร
2565

รายงานการวิจัย

การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการ
ความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน

กลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

BUDDHIST AND LOCAL CULTURAL CAPITAL MANAGEMENT BY INTEGRATING
COOPERATION WITH NETWORK PARTNERS TO INCREASE THE CAPACITY
OF ETHNIC COMMUNITIES IN MAE HONG SON PROVINCE

พระมหาสกล มหาวีโร

พระครูปลัดณัฐกร ปฏิภาณเมธี

วรารกรณ์ ชนะจันทร์ตา

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการ
ความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน

กลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

BUDDHIST AND LOCAL CULTURAL CAPITAL MANAGEMENT BY
INTEGRATING COOPERATION WITH NETWORK PARTNERS TO
INCREASE THE CAPACITY OF ETHNIC COMMUNITIES IN
MAE HONG SON PROVINCE

พระมหาสกุล มหาวีโร

พระครูปลัดณัฐกร ปฏิภาณเมธี

วรารักษ์ ชนะจันท์ตา

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. สำรวจและศึกษาสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และ 2. ศึกษาแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ได้แก่ 1. กลุ่มนักท่องเที่ยว และ 2. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า

1. ทุนทางพระพุทธศาสนาของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ประกอบด้วยศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนธรรม ศาสนบุคคล และศาสนพิธี ส่วนทุนทางวัฒนธรรมประกอบด้วยแหล่งการเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อและความศรัทธาของชุมชน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และผลิตภัณฑ์ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน

2. สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการจัดการผลกระทบ รองลงมาคือ ด้านการจัดการสื่อสาร ด้านการจัดการกิจกรรม ด้านการจัดการเรื่องราว และด้านการจัดการชุมชน ตามลำดับ

3. แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย ได้แก่ (1) รื้อฟื้นวัฒนธรรมของชุมชนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชนที่กำลังเลือนหายไป (2) สืบทอดทุนชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปในสังคมผ่านการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นโดยการเรียนรู้และการปลูกฝังจิตสำนึก (3) ปรับประยุกต์เพื่อสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น (4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านสื่อและวิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลาย (5) จัดสภาพชุมชนให้มีความพร้อมโดยยกระดับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกเห็นคุณค่าในทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม (6) นำเรื่องราวของบุคคลสำคัญ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ หรือแม้แต่เรื่องเล่าขานสืบต่อกันจนเป็นตำนาน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนและเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวชุมชน (7) จัดให้มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อของคนในท้องถิ่น เพื่อสร้างความประทับใจและประสบการณ์ที่แปลกใหม่ และ (8) นำเสนอข้อมูลของทุนชุมชนด้วยการบอกเล่าเรื่องราวของเจ้าของพื้นที่ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ยอมรับและเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ : 1. การจัดการ 2. ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น 3. ขีดความสามารถ

ABSTRACT

The purpose of this research was to explore the Buddhist capital and local culture and to study the management of Buddhist capital and local culture by integrating cooperation with network partners to increase the capacity of ethnic communities. The tools used were questionnaires, in-depth interviews, and focus group discussions. The samples were (1) tourists and (2) experts from relevant agencies. Data were collected: quantitative data was analyzed using a computer program, and qualitative data were analyzed by content analysis.

The research results found that:

1) Buddhist capital of ethnic communities consists of religious sites, religious objects, religions doctrine, religious figures, and ceremonies, while cultural capital consists of learning resources, cultural attractions, traditions, rituals, local wisdom, value system, values, beliefs and faith of the community, physical environment, spatial context, and cultural products of ethnic communities.

2) Buddhist capital management and local culture: overall, it was at a high level when considering each aspect. In descending order of average as follows: impact management, followed by communication management, event management, story management, and community management, respectively.

3) Guidelines for Buddhist capital management and local culture by integrating cooperation with network partners, namely (1) Revive community culture with relevant agencies to revitalize fading community culture; (2) Inherit community capital to be able to continue living in society through passing down from generation to generation through learning and cultivating consciousness; (3) Adapt to create local cultural products using local identity strategies; (4) Promote and support the exchange of learning through varieties of media and methods; (5) Make the community ready by enhancing the community participation process to encourage members to appreciate religious and cultural capital; (6) Take the story of an important person, historical stories, or even a legend to be part of driving and increasing the value of community tourism; (7) Organize activities that are congruent with the local people's lifestyles and beliefs to generate memorable and novel

experiences; and (8) Present information about community capital by telling the story of the owner of the area for tourists to learn, accept and understand cultural diversity.

Keywords: 1. Management 2. Buddhist capital and local culture 3. Capacity

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะคณะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอันดียิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมักร ใจมาแก้ว ดร.ชาลี ภักดี และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โพน นามณี ซึ่งทุกท่านได้สละเวลาอันมีค่าเพื่อตรวจเครื่องมือการวิจัย พร้อมทั้งให้ความรู้และคำแนะนำปรึกษาในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใคร่ขออนุโมทนาขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รองอธิการบดี วิทยาเขตล้านนา ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยญาณสังวร ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ล้านนา และผู้บริหารทุกท่านที่ให้โอกาสและการสนับสนุนทุนการวิจัย ตลอดจนให้กำลังใจในระหว่างการศึกษาจนทำให้คณะผู้วิจัยสามารถทำวิจัยสำเร็จได้ด้วยดี

ขออนุโมทนาขอบคุณ คณาจารย์ในสาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครองทุกท่านที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดีช่วยเหลือในการจัดเก็บข้อมูล ตลอดจนขอขอบคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ซึ่งได้อำนวยความสะดวกและช่วยวิเคราะห์ข้อมูลแก่คณะผู้วิจัยเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์,ดร. และอนุโมทนาขอบคุณ ดร.สุชาติ เมืองแก้ว ที่ได้เมตตาวิเคราะห์เสียสละเวลาอ่านและตรวจรายงานการวิจัยเรื่องนี้ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ แก่คณะผู้วิจัยในครั้งนี้ นอกจากนั้น คณะผู้วิจัยก็อนุโมทนาขอบคุณนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถามและให้สัมภาษณ์ ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยหวังว่า รายงานวิจัยฉบับนี้คงจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจจะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องเช่นเดียวกันนี้ต่อไป

พระมหาสกุล มหาวิโร, ผศ.ดร.

หัวหน้าโครงการวิจัย และคณะ

30 มีนาคม 2566

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ซ
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	5
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	6
2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ	7
2.2 แนวคิดการจัดการทางวัฒนธรรม	18
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม	21
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	29
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถ	36
2.6 บริบทพื้นที่	45
2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	49
2.8 สรุปกรอบแนวความคิด	54
3 วิธีดำเนินการวิจัย	56
3.1 การกำหนดพื้นที่การวิจัย	56
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	56
3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	57
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	58
3.5 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	59
3.6 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	60

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล	61
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	63
4.1 การสำรวจและศึกษาสภาพการจัดการทุนทางทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น	63
4.2 แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย	99
4.3 การนำเสนอแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์	130
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	140
5.1 สรุปผลการวิจัย	141
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	144
5.3 ข้อเสนอแนะ	152
บรรณานุกรม	155
ภาคผนวก	161
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ	162
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ	164
ภาคผนวก ค แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	166
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	177
ภาคผนวก จ ภาพการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม	181
ภาคผนวก ฉ ภาพทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น	183
ภาคผนวก ช ไปรับรองจริยธรรมการวิจัย	186
ประวัตินักวิจัย	188

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การสังเคราะห์องค์ความรู้ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ	69
2	การสังเคราะห์องค์ความรู้ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ	77
3	การสังเคราะห์องค์ความรู้ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่	85
4	จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	86
5	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยรวมและรายด้าน	88
6	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการชุมชน	89
7	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการเรื่องราว	90
8	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดกิจกรรม	91
9	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการสื่อสาร	92
10	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการผลกระทบ	93
11	ค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการชุมชน	94
12	ค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการเรื่องราว	95
13	ค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการกิจกรรม	96
14	ค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการสื่อสาร	97
15	ค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการผลกระทบ	98

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมด้านการจัดการชุมชน	102
2	แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการเรื่องราว	104
3	แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการกิจกรรม	106
4	แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการสื่อสาร	111
5	แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการผลกระทบ	114
6	แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการฟื้นฟู	117
7	แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการสืบทอด	120
8	แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการประยุกต์	123
9	แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมด้านการส่งเสริมการเผยแพร่	126
10	แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น	129
11	องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย	139

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดชายแดนตะวันตกของภาคเหนือตอนบน ได้รับการจัดอันดับว่าเป็นจังหวัดที่มีรายได้ต่อครัวเรือนที่ต่ำที่สุดในประเทศไทย และถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มจังหวัดที่มีปัญหาความยากจนเรื้อรัง โดยมีสัดส่วนคนจนร้อยละ 39.21 สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ร้อยละ 10.53 ขนาดเศรษฐกิจจังหวัด ปี พ.ศ. 2562 มีมูลค่าประมาณ 13,601 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 0.08 ของ GDP ประเทศไทย ประชากรมีรายได้ต่อหัวประมาณ ปีละ 48,132 บาท (สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2562: 4) โดยปัญหาเชิงพื้นที่ของจังหวัดที่ต้องเร่งพัฒนาคือ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในชุมชนประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รายได้หลักค่อนข้างน้อย ไม่มีทางเลือกในการประกอบอาชีพอื่นหรืออาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ การพัฒนาจึงจำเป็นต้องพิจารณาปลดล็อกข้อจำกัดของพื้นที่ โดยดำเนินการไปพร้อมกับการสร้างสรรค์เศรษฐกิจชุมชน และให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งจากชุมชนฐานรากอย่างแท้จริง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562: 6) นอกจากนี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอนยังเป็นจังหวัดเป้าหมายที่รัฐบาลให้ความสำคัญสูงในการพัฒนาเชิงพื้นที่ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนจากการสร้างงานสร้างรายได้ที่มั่นคง และเพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความยากจนในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัญหาโดยภาพรวมของจังหวัดที่ชุมชนในท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้องเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ และเป็นโจทย์ที่ต้องหาแนวทางทางแก้ไขและต้องการพัฒนาร่วมกันอย่างเร่งด่วนให้สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่

ทั้งนี้ บริบทและศักยภาพของพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนจะมีลักษณะเฉพาะ โดยมีทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งประเพณีและวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายกระจายอยู่ทุกอำเภอ ซึ่งสามารถนำมาเป็นทุนพื้นฐานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชนได้ ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอนนี้จึงจัดเป็นรากฐานที่สำคัญในการส่งเสริมและผลักดันให้นาภูมิปัญญาและภูมิวัฒนธรรมท้องถิ่นของชนเผ่ากลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่มาสู่การสร้างคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนได้ (Plianmolee, 2016: 25) สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) ที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยมุ่งไปที่การส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นจุดศูนย์กลางที่เชื่อมโยงกับทุนประเภทอื่น ๆ เพราะทุนทางวัฒนธรรมถือเป็นหัวใจที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 82) แต่จาก

การดำเนินการพัฒนาเชิงพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา พบว่า แม้ว่าภาครัฐจะพยายามแสวงหาแนวทางมาตรการและกลไกการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจระดับฐานรากได้มากนัก เนื่องจากข้อจำกัดของพื้นที่สูงเป็นอุปสรรคในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ประชาชนในพื้นที่ยังขาดองค์ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนฐานราก ไม่สามารถพึ่งพาตนเองและจัดการตนเองได้ รวมทั้งการพัฒนาพื้นที่ซึ่งยังขาดการเชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายหลักและการมีส่วนร่วมของประชาคมในพื้นที่ (สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2562: 8)

จากสภาพการณ์ข้างต้นจึงจำเป็นต้องมีการขับเคลื่อนงานวิจัยที่จะตอบโจทย์การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area – based Development) ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้วยการพัฒนาพื้นที่ในมิติต่าง ๆ ผ่านทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายในการสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ คือ ชุมชน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และภาคธุรกิจเอกชน เพื่อให้ได้แผนความร่วมมือ (Cooperation Plan) เป็นการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาภาคความร่วมมือในการสร้างงานสร้างรายได้ด้วยทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งนี้ หัวใจสำคัญของการพัฒนาเชิงพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนในครั้งนี้ คือการสานพลังบูรณาการกับประชาชนในพื้นที่ แต่การพัฒนาจะอาศัยเพียงความรู้และประสบการณ์ของประชาชนในพื้นที่อย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องมีข้อมูลจากงานวิจัยมาหนุนเสริม เพื่อเป็นองค์ความรู้และแนวทางในการจัดการทุนทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งกระบวนการขับเคลื่อนจากภาคีเครือข่ายหลักในชุมชนร่วมกัน สอดคล้องกับเอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2563) ที่กล่าวว่า การพัฒนาเชิงพื้นที่จะต้องมีการวิจัยสร้างองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกับชุมชน เพื่อผลักดันให้พื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนได้เกิดเป็นรูปธรรม และเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนทำให้เกิดการบูรณาการดำเนินงานระหว่างส่วนปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างสรรค์และบริหารจัดการให้เกิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีนัยของความยั่งยืน เกิดการส่งมอบคุณค่าให้แก่เกษตรกรชาวบ้านในชุมชน คนรุ่นใหม่และผู้ประกอบการรุ่นใหม่ผ่านกลไกของพื้นที่ และเกิดการสร้างงานและรายได้ในชุมชนจากการสร้างและขับเคลื่อนพื้นที่ทางวัฒนธรรม

สำหรับองค์ความรู้เดิมเกี่ยวกับทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ศึกษาและตรวจเอกสารในเบื้องต้นจากโครงการสังเคราะห์งานวิจัยของ สกว. ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนของรัศมี ชูทรงเดชและคณะ (2562) พบว่า ยังมีการศึกษาในวงแคบ มีข้อมูลน้อยมาก และขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ชุมชนในพื้นที่ เช่น การมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน (ทรงศักดิ์ ปัญญา, 2553) การสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (รัศมี ชูทรงเดช, 2554) การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ภาคเหนือ (ขวดี โกศล, 2561) การพัฒนา

ชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน (สุพัตรา ราชบุรีศิริ, 2562) ซึ่งการศึกษาทั้งหมดที่กล่าวมา ยังขาดการศึกษาทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อนำมาสังเคราะห์ในการพัฒนาเชิงพื้นที่ ขาดความลึกของข้อมูลในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้ และการสร้างกลไกความร่วมมือเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายหลัก ซึ่งงานวิจัยในครั้งนี้จะมาเติมเต็มส่วนที่ขาดและเชื่อมโยงให้เห็นแนวทาง การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อหนุนเสริมการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบครบวงจรของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ดังนั้น คณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาวิจัยดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการศึกษาการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นและการสร้างกลไกความร่วมมือเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายหลักเพื่อหนุนเสริมการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบครบวงจรของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเริ่มต้นจากการสำรวจ บันทึก วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมในมิติต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ ตลอดจนบุคคล กลุ่ม หรือชุมชนทางศาสนา ฯลฯ เพื่อสร้างความตระหนักและสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาแนวทางการจัดการทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายหลัก เพื่อหนุนเสริมการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบครบวงจรของชุมชน จากนั้นจึงนำไปถ่ายทอดเป็นองค์ความรู้แก่ประชาชนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในพัฒนาเชิงพื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นการสร้างคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน จนสามารถสร้างรายได้หล่อเลี้ยงคนในชุมชนให้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ชุมชนสามารถพึ่งตนเองและจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อสำรวจและศึกษาสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2.2 เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2.3 เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และนำเสนอแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) คือ เป็นการวิจัยแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผสมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความ

ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านประชากร

1) การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน คณะผู้วิจัยดำเนินการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวทั่วไปที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน จำนวน 3 ชุมชน ๆ ละ 100 คน รวม 300 คน

2) การสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม สมาชิกภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ คือ ชุมชน วัด โรงเรียน ภาคประชาสังคม ภาครัฐและเอกชน และประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งสิ้นจำนวน 15 คน

3) การจัดเวทีเสวนา กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้นำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชนทั่วไป พระสงฆ์ ปราชญ์ชุมชน มัคคุเทศก์ชุมชน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคลากรทางการศึกษาและภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ จำนวน 3 ชุมชน ๆ ละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน

4) การถอดบทเรียนและถ่ายทอดองค์ความรู้ กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้แทนชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พระภิกษุ ปราชญ์ชุมชน มัคคุเทศก์ชุมชน ผู้ประกอบการชุมชน และเยาวชน รวมทั้งภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม จำนวน 150 คน

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

คณะผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) ศึกษาแนวคิดทุนทางพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ทุนที่เป็นรูปธรรมประกอบด้วยวัดในพระพุทธศาสนา วัดถ้ำมุงคล โบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานต่างๆภายในวัด รวมถึงพระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา และ (2) ทุนที่เป็นนามธรรม ได้แก่ หลักธรรมคำสอน แนวทางปฏิบัติ ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านศาสนา

2) ศึกษาแนวคิดทุนทางวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม (tangible cultural heritage) คือสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น เช่น สถานที่ ที่อยู่อาศัย ชุมชน อาคาร รวมถึงงานฝีมือ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เป็นต้น และ (2) ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม (intangible cultural heritage) รวมถึงประเพณี ขนบธรรมเนียม ภาษา เพลง พิธีกรรม เทศกาล ทักษะพิเศษ เป็นต้น

3) ศึกษาแนวคิดการบูรณาการแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย (1) ร่วมคิดร่วมกันกำหนดแผน (2) ร่วมกันปฏิบัติตามแผน (3) ร่วมกันบูรณาการใช้ประโยชน์ (4) ร่วมติดตามและประเมินผล และ (5) ร่วมกันบำรุงและรักษา

4) ศึกษาองค์ประกอบการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบด้วย (1) การรื้อฟื้น (2) การสืบทอด (3) การปรับประยุกต์ และ (4) การส่งเสริมเผยแพร่

5) ศึกษาแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย (1) การจัดการชุมชน (2) การจัดการเรื่องราว (3) การจัดการกิจกรรม (4) การจัดการสื่อสาร และ (5) การจัดการผลกระทบ

1.3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

คณะผู้วิจัยได้กำหนดบริบทพื้นที่วิจัยและศึกษาข้อมูลภาคสนามในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 3 ชุมชน ดังนี้ (1) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลีว๊ะ บ้านละอูป ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ออน (2) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง บ้านเมืองแพม ตำบลถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า (3) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม

1.4 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การจัดการ หมายถึง กระบวนการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสารต่าง ๆ มาพัฒนาให้เป็นระบบที่ชัดเจน เพื่อให้ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้และนำไปพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้อย่างถ่องแท้ อันจะส่งผลให้ชุมชนมีความสามารถในการพัฒนาและสามารถจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทุนทางพระพุทธศาสนา หมายถึง สิ่งที่เป็นทรัพยากรทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีคุณค่าสำหรับนำมาพัฒนาสังคม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ทุนที่เป็นรูปธรรมประกอบด้วยวัดในพระพุทธศาสนา วัตถุมงคล โบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ ภายในวัด รวมถึงพระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา และ (2) ทุนที่เป็นนามธรรม ได้แก่ หลักธรรมคำสอน แนวทางปฏิบัติ ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านศาสนา โดยมีวัดเป็นต้นทุนที่สำคัญ ซึ่งสามารถนำมาเชื่อมโยงกับชุมชนได้อย่างเกื้อกูลกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาสังคม 4 ประการ ได้แก่ (1) ด้านกายภาพ (2) ด้านจิตใจ (3) ด้านสังคม และ (4) ด้านเศรษฐกิจ

ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับได้ เช่น โบราณสถาน มรดกทางวัฒนธรรม ผลงาน ศิลปะแขนงต่าง ๆ ทั้งภาพวาด หัตถกรรม ดนตรี ภาพยนตร์ วรรณกรรม สิ่งเหล่านี้มักจะวัดมูลค่าเป็นตัวเงินได้ ส่วนทุนวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ความเชื่อ จารีต ประเพณี และวิถีชีวิต

การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการจัดการองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นมรดกทางปัญญาของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ นำออกมาเผยแพร่เพื่อให้ผู้คนได้รับรู้และนำไปสร้างสรรค์สิ่งที่เหมาะสม องค์ประกอบของการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น จะประกอบด้วย (1) การรื้อฟื้น (2) การสืบทอด (3) การ

ปรับประยุกต์ และ (4) การส่งเสริมเผยแพร่ โดยในการวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อให้ได้ฐานข้อมูลที่จะนำไปออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดการสร้างสรรค์พื้นที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Space) และต่อยอดด้วยการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาภาคความร่วมมือในการสร้างงานสร้างรายได้ โดยเชื่อมโยงกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนระดับฐานราก

แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง แนวทางการดำเนินงานของชุมชนโดยการบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในชุมชน เพื่อสามารถนำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไปยกระดับและขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานของชุมชนให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย (1) การจัดการชุมชน (2) การจัดการเรื่องราว (3) การจัดการกิจกรรม (4) การจัดการสื่อสาร และ (5) การจัดการผลกระทบ

ความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย หมายถึง การสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ คือ ชุมชน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศิลปินในท้องถิ่น ภาคประชาสังคมและภาคธุรกิจเอกชน เพื่อให้ได้แผนความร่วมมือ (Cooperation Plan) สำหรับหนุนเสริมการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบครบวงจรของชุมชน ประกอบด้วย (1) ร่วมคิดร่วมกันกำหนดแผน (2) ร่วมกันปฏิบัติตามแผน (3) ร่วมกันบูรณาการใช้ประโยชน์ (4) ร่วมติดตามและประเมินผล และ (5) ร่วมกันบำรุงและรักษา

ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มชนที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต มีความแตกต่างด้านต่าง ๆ และมีวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง โดยเป็นกลุ่มชนที่ประชากรมีพันธะเกี่ยวข้องกัน มีลักษณะทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมประเพณีและภาษาพูดเดียวกัน โดยในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 3 ชุมชน ดังนี้ (1) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลีว (2) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง และ (3) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.5.1 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดเพื่อเสริมสร้างอาชีพและสร้างรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้ชุมชนในท้องถิ่นมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองและจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน

1.5.2 ได้แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในพัฒนาเชิงพื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ โดยการสร้างคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน โดยคนในชุมชนเป็นผู้ร่วมคิดร่วมทำร่วมรับผลประโยชน์โดยที่ภาครัฐเป็นฝ่ายให้การสนับสนุนส่งเสริม

1.5.3 สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนและสังคม โดยจะทำให้เกิดการพัฒนาการจัดระบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ภายในชุมชนให้เหมาะสมและมีการบริการที่ดี ช่วยยกระดับและกระจายโอกาสในเชิงรายได้ สามารถสร้างรายได้หล่อเลี้ยงคนในชุมชนให้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งมีสาระสำคัญที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาจัดทำกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทางวัฒนธรรม
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถ
- 2.6 บริบทพื้นที่
- 2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.8 สรุปกรอบแนวความคิด

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

2.1.1 ความหมายของการจัดการ

Robbins and DeCenzo (2005: 34) ได้กล่าวว่า การจัดการ (Management) หมายถึง ขบวนการที่ทำให้งานกิจกรรมต่างๆสำเร็จลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลด้วย คนและทรัพยากรขององค์การ ซึ่งตามความหมายนี้องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ได้แก่ ขบวนการ (process) ประสิทธิภาพ (efficiency) และประสิทธิผล (effectiveness) ขบวนการ (process) ในความหมายของการจัดการนี้หมายถึงหน้าที่ต่าง ๆ ด้านการจัดการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การโน้มนำองค์การ และการควบคุม

สาคร สุขศรีวงศ์ (2551: 26) กล่าวว่า การจัดการ หมายถึง การทำงานให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ทางการจัดการ รวมถึงกิจกรรมหลัก 4 ประการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การชี้นำ และการควบคุมองค์การ

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2553: 2) กล่าวว่า การจัดการ คือ กระบวนการที่ผู้บริหารปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การ โดยอาศัยบุคลากรและทรัพยากรทางการบริหาร

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ (2545: 421) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการ หมายถึง กระบวนการดำเนินงาน ซึ่งจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนตามลำดับ โดยเป็นการตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไรที่ไหน เมื่อใด โดยใคร นอกจากจะเป็นการลดความไม่แน่นอนแล้ว ยังทำให้สมาชิกในองค์กร มีความมั่นใจในการทำงาน ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ การจัดลำดับการทำงานที่ดีไม่ควรมีลักษณะตายตัว ต้องยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ อาจมีการปรับปรุงแก้ไข หรือปรับเปลี่ยนลำดับการทำงานได้เสมอ ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิผลมากขึ้นด้วย

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า การจัดการ หมายถึง การผสมผสานทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กร เช่น คน เงิน วัสดุสิ่งของ โดยให้เหมาะสมกับการดำเนินงานขององค์กร ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

2.1.2 ความหมายของการจัดการองค์ความรู้

การจัดการความรู้ (Knowledge Management - KM) คือ การรวบรวม สร้าง จัดระเบียบ แลกเปลี่ยนและประยุกต์ใช้ความรู้ในองค์กร โดยพัฒนาระบบจากข้อมูลไปสู่สารสนเทศ เพื่อให้เกิดความรู้ และปัญญาในที่สุด การจัดการความรู้ประกอบไปด้วยชุดของการปฏิบัติงานที่ถูกใช้โดยองค์กรต่าง ๆ เพื่อที่จะระบุสร้างแสดงและกระจายความรู้เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้และการเรียนรู้ภายในองค์กร นำไปสู่การจัดการสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการธุรกิจที่ดี องค์กรขนาดใหญ่โดยส่วนมากจะมีการจัดสรรทรัพยากรสำหรับการจัดการองค์ความรู้ โดยมักจะเป็นส่วนหนึ่งของแผนกเทคโนโลยีสารสนเทศหรือแผนกการจัดการทรัพยากรมนุษย์

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้คนรู้จักหาความรู้ และนำความรู้มาใช้ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ การจัดการความรู้จำเป็นต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Continuous Learning) อยู่ตลอดเวลา เพราะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจะทำให้ผู้เรียนรู้เป็นคนที่มีโลกทัศน์และวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล รู้ว่าควรทำอะไรไม่ควรทำอะไรในช่วงเวลาไหน รวมถึงการรับรู้ถึงข้อดีข้อเสียจากการเลือกปฏิบัติในแนวทางใดแนวทางหนึ่ง ซึ่งความสามารถต่าง ๆ เหล่านี้จะสะท้อนถึงคุณค่า (Value) ของผู้เรียนในฐานะผู้นำของผู้นำความรู้สู่สังคม การจัดการความรู้มีความหมายกว้างกว่าการจัดการสารสนเทศ กว้างกว่าการจัดการข้อมูล และกว้างกว่าการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยในการจัดการความรู้จะต้องมีการจัดการครบทั้ง 3 องค์ประกอบของความรู้คือ ความรู้ฝังลึกในคน ความรู้แฝงในองค์กร และความรู้เปิดเผย รวมทั้งจะต้องมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนากิจกรรมหลัก (core activities) ขององค์กร กลุ่มบุคคล หรือเครือข่าย รูปแบบการจัดการองค์ความรู้โดยปกติ จะถูกจัดให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์กรและประสงค์ที่จะได้ผลลัพธ์เฉพาะด้าน เช่น เพื่อแบ่งปันภูมิปัญญา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน เพื่อความได้เปรียบทางการแข่งขันหรือเพื่อแบ่งปันภูมิปัญญา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน เพื่อความได้เปรียบทางการแข่งขันหรือเพื่อเพิ่มระดับนวัตกรรมให้สูงขึ้น

การจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและกว้างขวางไม่สามารถให้นิยามด้วยถ้อยคำสั้นๆ ได้ ดังนั้น ต้องให้นิยามหลายข้อจึงจะครอบคลุมความหมาย ซึ่งได้แก่

1) การจัดการความรู้มีความหมายรวมถึงการรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้

2) การจัดการความรู้เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันความรู้ (knowledge sharing) ถ้าไม่มีการแบ่งปันความรู้ความพยายามในการจัดการความรู้จะไม่ประสบผลสำเร็จ พฤติกรรมภายในองค์การเกี่ยวกับวัฒนธรรม พลวัตและวิถีปฏิบัติ มีผลต่อการแบ่งปันความรู้ประเด็นด้านวัฒนธรรมและสังคม มีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการความรู้

3) การจัดการความรู้ต้องการผู้ทรงความรู้ความสามารถในการตีความและประยุกต์ใช้ความรู้ ในการสร้างนวัตกรรมและเป็นผู้นำทางในองค์การ รวมทั้งต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่งสำหรับช่วยแนะนำวิธีประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ ดังนั้น กิจกรรมเกี่ยวกับคน ได้แก่ การดึงดูดคนเก่งและดีมาพัฒนา การติดตามความก้าวหน้าของคน และการดึงคนมีความรู้ความสามารถไว้ในองค์การถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้

4) การจัดการความรู้เป็นเรื่องของ การเพิ่มประสิทธิผลขององค์การ การจัดการความรู้เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่าจะช่วยสร้างควมมีชีวิตชีวาและความสำเร็จให้แก่องค์การ การประเมินต้นทุนทางปัญญา (intellectual capital) และผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้เป็นดัชนีบอกว่า องค์การมีการจัดการความรู้อย่างได้ผลหรือไม่ กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาฐานข้อมูลฐาน การนำความรู้ออกมาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้ (ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, 2535 : 24)

ทั้งนี้ การจัดการความรู้เป็นการยกระดับความรู้ขององค์กร เพื่อสร้างผลประโยชน์จากต้นทุนทางปัญญา โดยเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและกว้างขวาง ไม่สามารถให้นิยามเป็นถ้อยคำสั้น ๆ ได้ต้องให้นิยามหลายข้อจึงจะครอบคลุมความหมาย (ภราดร จินดาวงศ์, 2548: 19) การจัดการความรู้เป็นเทคนิค หรือหัวใจสำคัญในการขุดค้นความรู้ต่างๆออกมาแล้วบริหารจัดการ รักษาไว้อย่าให้หายโดยนำไปถ่ายทอด ซึ่งเปรียบเสมือนว่าการจัดการความรู้เป็นตัวจัดเก็บห้องสมุด และแหล่งในการเรียนรู้แบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child Centered Education) (วรภัทร์ ภูเจริญ, 2548: 137) การจัดการความรู้เป็นการจัดการองค์กรให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องภายใต้รากฐานความรู้ขององค์กร นั่นก็คือ การสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนโครงสร้างองค์กร ความสะดวกของสมาชิกในองค์กรโดยเน้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) เป็นเครื่องมือร่วมกับการทำงานเป็นทีม และกระจายความรู้ (Bertels, 2002)

การจัดการความรู้ จึงเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในส่วนราชการ ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสารมาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และ

พัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด โดยที่ความรู้มี 2 ประเภท คือ

1) ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือ การคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม

2) ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็น ความรู้แบบรูปธรรม

วิจารณ์ พานิช (2557: 5-7) ได้ให้ความหมายของคำว่า “การจัดการความรู้” ไว้ คือ สำหรับ นักปฏิบัติ การจัดการความรู้คือ เครื่องมือเพื่อการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 4 ประการไปพร้อม ๆ กัน ได้แก่ การบรรลุเป้าหมายของงาน การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน การบรรลุเป้าหมายการพัฒนา องค์กรไปเป็นองค์กรเรียนรู้ และการบรรลุความเป็นชุมชน เป็นหมู่คณะ ความเอื้ออาทรระหว่างกัน ใน ที่ทำงาน

ทั้งนี้ การจัดการความรู้เป็นการดำเนินการอย่างน้อย 6 ประการต่อความรู้ ได้แก่

- 1) การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่องานหรือกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร
- 2) การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ
- 3) การปรับปรุง ดัดแปลง หรือสร้างความรู้บางส่วน ให้เหมาะต่อการใช้งานของตน
- 4) การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการงานของตน
- 5) การนำประสบการณ์จากการทำงาน และการประยุกต์ใช้ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสกัด “ขุมความรู้” ออกมาบันทึกไว้

6) การจดบันทึก “ขุมความรู้” และ “แก่นความรู้” สำหรับไว้ใช้งาน และปรับปรุงเป็น ชุดความรู้ที่ครบถ้วน ลุ่มลึกและเชื่อมโยงมากขึ้น เหมาะต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น

การดำเนินการ 6 ประการนี้สามารถบูรณาการเป็นเนื้อเดียวกัน โดยความรู้ที่เกี่ยวข้องเป็น ทั้งความรู้ที่ชัดแจ้ง อยู่ในรูปของตัวหนังสือหรือรหัสอย่างอื่นที่เข้าใจได้ทั่วไป (Explicit Knowledge) และความรู้ฝังลึกอยู่ในสมอง (Tacit Knowledge) ที่อยู่ในคน ทั้งที่อยู่ในใจ (ความเชื่อ ค่านิยม) อยู่ใน สมอง (เหตุผล) และอยู่ในมือ และส่วนอื่น ๆ ของร่างกาย (ทักษะในการปฏิบัติ) การจัดการความรู้เป็น กิจกรรมที่คนจำนวนหนึ่งทำร่วมกันไม่ใช่กิจกรรมที่ทำโดยคนคนเดียว เนื่องจากเชื่อว่า “จัดการ ความรู้” จึงมีคนเข้าใจผิด เริ่มดำเนินการโดยรีเข้าไปที่ความรู้คือ เริ่มที่ความรู้ คือความผิดพลาดที่พบ บ่อย การจัดการความรู้ที่ถูกต้องจะต้องเริ่มที่งานหรือเป้าหมายของงาน เป้าหมายของงานที่สำคัญ คือ

การบรรลุผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินการตามที่กำหนดไว้ ที่เรียกว่า Operation Effectiveness และ นิยามผลสัมฤทธิ์ ออกเป็น 4 ส่วน คือ

1) การสนองตอบ (Responsiveness) ซึ่งรวมทั้งการสนองตอบความต้องการของลูกค้า สอนองตอบความต้องการของเจ้าของกิจการหรือผู้ถือหุ้น สอนองตอบความต้องการของพนักงาน และ สอนองตอบความต้องการของสังคมส่วนรวม

2) การมีนวัตกรรม (Innovation) ทั้งที่เป็นนวัตกรรมในการทำงาน และนวัตกรรมด้าน ผลิตภัณฑ์หรือบริการ

3) ชีตความสามารถ (Competency) ขององค์กร และของบุคลากรที่พัฒนาขึ้น ซึ่ง สะท้อนสภาพการเรียนรู้ขององค์กร

4) ประสิทธิภาพ (Efficiency) ซึ่งหมายถึงสัดส่วนระหว่างผลลัพธ์ กับต้นทุนที่ลงไป การทำงานที่ประสิทธิภาพสูง หมายถึง การทำงานที่ลงทุนลงแรงน้อย แต่ได้ผลมากหรือคุณภาพสูง เป้าหมายสุดท้ายของการจัดการความรู้ คือ การที่กลุ่มคนที่ดำเนินการจัดการความรู้ร่วมกัน มีชุด ความรู้ของตนเอง ที่ร่วมกันสร้างเอง สำหรับใช้งานของตน คนเหล่านี้จะสร้างความรู้ขึ้นใช้เองอยู่ ตลอดเวลา โดยที่การสร้างนั้นเป็นการสร้างเพียงบางส่วน เป็นการสร้างผ่านการทดลองเอาความรู้จาก ภายนอกมาปรับปรุงให้เหมาะสมต่อสภาพของตน และทดลองใช้งาน จัดการความรู้ไม่ใช่กิจกรรมที่ ดำเนินการเฉพาะหรือเกี่ยวกับเรื่องความรู้ แต่เป็นกิจกรรมที่แทรก/แฝง หรือในภาษาวิชาการเรียกว่า บูรณาการอยู่กับทุกกิจกรรมของการทำงาน และที่สำคัญตัวการจัดการความรู้เองก็ต้องการการจัดการ ด้วย

ดังนั้น จึงกล่าวสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ ซึ่ง กระจุกกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถ เข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้ องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด โดยความรู้มี 2 ประเภท คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการ ทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้ โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้งจึงเรียกว่าเป็นความรู้ แบบนามธรรม และความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวมถ่ายทอด ได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่า เป็นความรู้แบบรูปธรรม

2.1.3 กระบวนการจัดการความรู้

กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) เป็นสิ่งที่กล่าวถึง ขั้นตอนการจัดการความรู้ที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติ เพราะหากทราบเพียงคุณประโยชน์ของความรู้

แต่ไม่มีกระบวนการที่จะดึงมาใช้ในการจัดการความรู้คงไม่เกิดขึ้น สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2547: 65) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ไว้ ดังนี้

1) ค้นหาความรู้(Knowledge Identification) ค้นหาว่า องค์กรมีความรู้อะไรบ้างในรูปแบบใด อยู่ที่ใครและความรู้อะไรและขาดความรู้อะไร

2) การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) เป็นวิธีการดึงความรู้มาจากแหล่งต่าง ๆ ที่อาจอยู่กระจัดกระจายหรืออาจสร้างความรู้ขึ้นมาใหม่จากความรู้เดิมก็ได้

3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้

4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้(Knowledge Codification and Refinement) เพื่อให้ความรู้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและใช้งานได้ง่าย หรืออาจเป็นการปรับปรุงแบบให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

5) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) หากความรู้ที่ได้มานั้นไม่สามารถนำไปเผยแพร่ได้ ความรู้นั้นจะเป็นความรู้ที่ไร้ค่า ดังนั้น เพื่อความเป็นประโยชน์แล้วต้องมีวิธีจัดเก็บและกระจายความรู้ให้ถึงผู้ใช้

6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) การจัดเก็บและเผยแพร่ความรู้อาจทำได้เพียงความรู้ที่อยู่ภายนอก แต่ความรู้ที่อยู่ภายใน คนจำเป็นต้องมีการพบปะพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยน

7) การเรียนรู้ (Learning) วัตถุประสงค์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือการเรียนรู้ของบุคลากรและนำความรู้ไปใช้เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาและพัฒนา หากไม่เกิดการเรียนรู้ความรู้นั้นคงไม่มีประโยชน์อะไร

บดินทร์ วิจารณ์ (2547: 45) กล่าวถึงกระบวนการจัดการความรู้ว่า ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ

1) Define การกำหนดชนิดของทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) หรือองค์ความรู้ที่ต้องการเพื่อตอบสนองกลยุทธ์ขององค์กรหรือการปฏิบัติงานหรือการหาว่าองค์ความรู้หลัก ๆ คืออะไร

2) Create สร้างทุนทางปัญญาหรือการค้นหาใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วด้วยการส่งไปศึกษาเพิ่มเติมการสอนงานการเรียนรู้จากประสบการณ์แห่งความสำเร็จของผู้อื่น

3) Capture การเสาะหาและจัดเก็บองค์ความรู้ในองค์กรให้เป็นระบบทั้งองค์ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ที่เผยแพร่ออกมาในลักษณะของสื่อต่าง ๆ และในรูปของความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) หรือเรียกว่าประสบการณ์ต่าง ๆ

4) Share การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเผยแพร่กระจายถ่ายโอนความรู้ ซึ่งมีหลายรูปแบบ และหลายช่องทาง เช่น การสัมมนาแลกเปลี่ยนการสอนงานหรืออื่น ๆ หรือมีการถ่ายโอนความรู้ในลักษณะเสมือนผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ต เป็นต้น

5) Use การใช้ประโยชน์การนำไปประยุกต์ใช้งานก่อให้เกิดประโยชน์และเกิดเป็น ปัญหาปฏิบัติทำให้เห็นความสามารถขององค์กรมากขึ้น

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) เป็นกระบวนการแบบหนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรเข้าใจถึงขั้นตอนที่เกิดกระบวนการจัดการความรู้ หรือ พัฒนาการของความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กรประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้

2.1.4 การจัดการความรู้ทางวัฒนธรรม

แนวคิดการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้ที่มุ่งเน้น การนำความรู้ทางวัฒนธรรมอันเป็นมรดกทางปัญญาของชุมชนและสังคมออกมาเผยแพร่เพื่อผู้คนได้รับรู้ และนำไปสร้างสรรค์สิ่งที่เหมาะสม รวมทั้งนำมาแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยปัจจุบัน โดยแนวคิดการจัดการความรู้นั้นมาจากการมองเห็นโลกในยุคปัจจุบัน ได้เข้าสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ งานต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้ความรู้มาสร้างผลผลิตให้เกิดมูลค่าเพิ่มมากขึ้น การจัดการความรู้เป็นคำกว้าง ๆ ที่มีความหมายครอบคลุมเทคนิคกลไกต่าง ๆ มากมาย เพื่อสนับสนุนให้การทำงานของแรงงานความรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กลไกดังกล่าวได้แก่ การรวบรวมความรู้ที่กระจัดกระจายที่ต่างมารวมไว้ที่เดียวกัน การสร้างบรรยากาศให้คนคิดค้น เรียนรู้ สร้างความรู้ใหม่ ๆ ขึ้น การจัดระเบียบ ความรู้ในเอกสารและทำสมุดหน้าเหลือง รวบรวมรายชื่อผู้มีความรู้ในด้านต่าง ๆ และที่สำคัญที่สุดคือการสร้างช่องทางและเงื่อนไขให้คนเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน เพื่อนำไปใช้พัฒนางานของตนให้สัมฤทธิ์ผล

ปรีดา พูลสิน (2554: 39) กล่าวว่า การจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรวบรวมและจัดเก็บความรู้ภายในชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะนำมาใช้หรือถ่ายทอด ส่งผลให้เกิดการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน หากความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมดังกล่าวได้ถูกจัดเก็บอย่างเป็นระบบก็จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้สืบทอดและชุมชน

ทับทิม เป็งมล สิริลักษณ์ กัลยา และณัฐวุฒิ วิทา (2561: 94) กล่าวว่า การจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือในการสร้างและการถ่ายโอนความรู้ทางวัฒนธรรม อันเป็นสมบัติที่มีคุณค่าทางสังคมและเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของกลุ่มชน ให้เกิดการดำรงไว้อย่างยั่งยืนในสังคมไทย ซึ่งเป็นความรู้ทางวัฒนธรรมที่ปรากฏชัดเจนในสังคม (Explicit knowledge) และความรู้ทางวัฒนธรรมที่ฝังตัวอยู่ในตัวผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม (Tacit knowledge)

โดยสามารถประยุกต์ใช้กระบวนการของการจัดการองค์ความรู้ตามทฤษฎีของ Alan Frost (2010) ซึ่งมีขั้นตอนกรอบของการจัดการ (KM Framework) ประกอบด้วยการระบุความต้องการ (Identification of needs) การกำหนดแหล่งความรู้ (Identification of knowledge resources) การแสวงหาและสร้างความรู้ (Acquisition, creation or elimination knowledge) การดึงความรู้มาใช้และแบ่งปัน (Retrieval, application and sharing knowledge) และการจัดเก็บความรู้ (Storage of knowledge) และโมเดลการจัดการความรู้โมเดลเซกิ (SECI Model) ของ Nonaka and Takeuchi (1995: 57-60) คือ แผนภาพแสดงความสัมพันธ์การหลอมรวมความรู้ในองค์กรระหว่างความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) กับความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เพื่อยกระดับความรู้ให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นวัฏจักร โดยเริ่มจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) การรวบรวมความรู้ (Combination) การผนึกฝังความรู้ (Internalization) และวนกลับมาเริ่มต้นทำซ้ำที่กระบวนการแรก การประยุกต์ใช้ความรู้ของการจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่กล่าวมา โดยอยู่บนพื้นฐานการท่องเทียวอย่างยั่งยืน จะให้ประโยชน์ในการรักษาและคงไว้ซึ่งความสมบูรณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และป้องกันผลกระทบด้านลบต่อวัฒนธรรมในสถานการณ์ อันมีปัจจัยเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นทุกขณะตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และสืบทอดวัฒนธรรมที่ดีงาม เป็นกำลังในการอนุรักษ์และ สืบสานวัฒนธรรมไทยเพื่อการท่องเทียวอย่างยั่งยืนตลอดไป

ดังนั้น จากคำนิยามและความหมายของนักวิชาการที่กล่าวมาข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ว่าการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่ถูกสร้างขึ้นมา เพื่อนำความรู้ทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ ทั้ง 2 ประเภท คือความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้สึกลึกฝังลึก (Tacit Knowledge) มาใช้ให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุด โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ อาทิ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและการแสวงหาความรู้ การจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การเรียนรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ เป็นต้น ทั้งนี้ ทุนปัญญาเป็นทุนความรู้สำหรับใช้สร้างคุณค่าและมูลค่า (value) การจัดการความรู้เป็นกระบวนการใช้ทุนปัญญา สามารถนำไปสร้างคุณค่าและมูลค่า ซึ่งอาจเป็นมูลค่าทางธุรกิจหรือคุณค่าทางสังคมก็ได้ การจัดการความรู้เป็นกระบวนการ (Process) ที่ดำเนินการร่วมกันโดยผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือหน่วยงานย่อยขององค์กร เพื่อสร้างและใช้ความรู้ในการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ดีขึ้นกว่าเดิม การจัดการความรู้ในความหมายนี้จึงเป็นกิจกรรมของผู้ปฏิบัติงานไม่ใช่กิจกรรมของนักวิชาการหรือนักทฤษฎี แต่นักวิชาการหรือนักทฤษฎีอาจเป็นประโยชน์ในฐานะแหล่งความรู้ (Resource Person) การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่เป็นวงจรต่อเนื่อง เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เป้าหมายคือการพัฒนาคนและพัฒนาคน โดยมีความรู้เป็นเครื่องมือและกระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ

2.1.5 เครื่องมือในการจัดการความรู้

เครื่องมือ (Tools) ในการจัดการความรู้ นั้น เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้กระบวนการจัดการความรู้สมบูรณ์และเป็นจริงขึ้นมาได้ การเลือกใช้เครื่องมือจึงควรเลือกเครื่องมือที่มีความเหมาะสมกับผู้ใช้และบริบทของกิจกรรมให้มากที่สุด เครื่องมือในการจัดการความรู้มีลักษณะคล้ายหรือใกล้เคียงกับเครื่องมือในการฝึกอบรมและการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เหมาะสมในการใช้เครื่องมือ นั้น ๆ การจัดการความรู้ในองค์กรที่มุ่งเน้นด้านผลผลิตทางด้านการเทียบเคียงกับองค์กรอื่น อาจเลือกใช้เครื่องมือประเภทที่เน้นการเทียบเคียง (Benchmarking) แต่การจัดการความรู้ในชุมชน หรือการจัดการความรู้ร่วมกับชาวบ้านมุ่งเน้นที่การพัฒนาคนและกระบวนการเรียนรู้ รวมถึงการนำไปสู่กระบวนการจัดเก็บความรู้ ดังนั้น เครื่องมือในการจัดการความรู้จึงอาจมีการนำไปใช้ในลักษณะที่แตกต่างออกไป ดังนี้ (บดีรินทร์ วิจารณ์, 2547: 106–109)

1) การเล่าเรื่อง (Story Telling) เรื่องราวที่บอกเล่าทำให้ผู้ฟังเข้าไปร่วมอยู่ในความคิด มีความรู้สึกเหมือนเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่า มีความต้องการที่จะหาคำตอบเพื่อแก้ปัญหา เรื่องราว และความคิดต่าง ๆ ในเรื่องที่เล่านั้นกลายเป็นผู้ฟัง ผู้ฟังมิใช่เป็นเพียงผู้สังเกตภายนอกอีกต่อไป เป้าหมายที่สำคัญคือให้ผู้ฟังมีความรู้จากการปฏิบัติเล่าสิ่งที่ซ่อนอยู่ เล่าถึงความรู้ฝังลึกออกมา ซึ่งการเล่าเรื่องจะมีเป้าหมายสืบเนื่องมาจากการกำหนดว่า จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องอะไร จะคุยอะไรกัน จากนั้นให้กำหนดเป็นกลุ่มเล็กไม่เกิน 10 คนเพื่อให้มีความรู้สึกใกล้ชิดเป็นกันเอง สร้างความรู้สึก อิสระง่ายต่อการเล่าเรื่องอย่างมีพลัง ให้สมาชิกเล่าเรื่องเกี่ยวกับความสำเร็จของตนและมีผู้ทำหน้าที่จดบันทึกโดยเตรียมไว้ล่วงหน้าและบันทึกตามเรื่องเล่า รวมทั้งจดชื่อและที่อยู่ของผู้เล่าไว้ด้วย สมาชิกในกลุ่มจะช่วยสกัดความรู้ที่ได้ออกมาอาจจดไว้บนกระดานกระดาน flip chart เพื่อตกแต่งแก้ไขได้ง่าย (วิจารณ์ พานิช 2548:139)

2) การเสวนา (Dialogue) การทำ Dialogue เป็นการปรับฐานความคิดโดยการฟังจากผู้อื่นและความหลากหลายทางความคิดจึงเกิดขึ้น ทำให้สมาชิกเห็นภาพที่ใกล้เคียงกัน หลังจากนั้นจึงจัดประชุมหรืออภิปรายเพื่อแก้ปัญหาหรือหาข้อยุติต่อไปได้โดยง่าย และผลหรือข้อยุติที่เกิดขึ้นจะเกิดจากการที่เราเห็นภาพในองค์ความรู้เป็นที่ตั้ง

3) การประชุมระดมสมอง (Brainstorming) หมายถึงการประชุมที่เสนอวิธีแก้ปัญหา หรือเสนอความคิดเห็นของสมาชิกให้ได้มากที่สุด วิธีการประชุมแบบนี้ต้องการความคิดเห็นของสมาชิกมากที่สุด เมื่อทุกคนได้แสดงความคิดเห็นแล้วกลุ่มก็จะมาช่วยกันกลั่นกรองความคิดเห็นทั้งหมด เพื่อเลือกความคิดเห็นที่ดีเข้าสู่แนวทางเดียวกัน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ (รชพร จันทรสว่าง, 2546: 12)

4) เวทีชาวบ้าน เป็นการประชุมรูปแบบหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการทำงานร่วมกันกับชุมชน โดยมีกระบวนการดังนี้

4.1 การเตรียมการ ประกอบด้วย

- (1) การสร้างความตื่นตัวในปัญหาแก่ชุมชนโดยใช้กระบวนการต่าง ๆ เช่น การประชาสัมพันธ์ การสื่อสารกับผู้นำชุมชน การชี้แจง
- (2) การทำให้เขาเริ่มเกิดความคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาโดยการพาไปศึกษาดูงานที่เขามีการแก้ปัญหาลักษณะเดียวกันแล้วประสบความสำเร็จในชุมชนอื่น
- (3) การจัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทั้งหมดแล้วนำมาวิเคราะห์และสื่อสารให้ชุมชนเข้าใจสื่อที่สำคัญ ได้แก่ รูปจำลองภูมิประเทศหรือโมเดล
- (4) การเตรียมบุคลากรหรือผู้นำจากชุมชนเพื่อเป็นแกนนำการเรียนรู้ในเวทีชาวบ้าน ให้ผู้นำเหล่านี้มีวิธีคิดที่ถูกต้อง รวมทั้งการมุ่งเน้นที่ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนเป็นหลัก โดยวิธีการที่เหมาะสม เช่น การพาไปศึกษาดูงานหรือฝึกอบรมเพื่อให้ได้จำนวนผู้นำที่มากพอสมควร เพื่อที่จะนำชุมชนไปสู่ทิศทางที่ถูกต้องและไม่เกิดปัญหา

4.2 การจัดเวทีชาวบ้านในการจัดเวทีชาวบ้าน มีสาระหรือองค์ประกอบที่สำคัญที่จะต้องจัดเตรียมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้องสมบูรณ์คือ

- (1) ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาต้องมีความครบถ้วน ถูกต้องและเพียงพอในการสนับสนุนให้เวทีชาวบ้านหรือเวทีสาธารณะดำเนินไปได้โดยราบรื่น สามารถบรรลุเป้าหมายในการเรียนรู้ คือสามารถกำหนดปัญหาสาเหตุของปัญหาเป้าหมายและแนวทางวิธีการบรรลุเป้าหมายได้ถูกต้อง
- (2) สื่อจัดเตรียมสื่อที่เกี่ยวข้องทั้งสื่อบุคคลสื่ออื่นๆที่สามารถทำให้ชุมชนเกิดมโนทัศน์นำไปสู่การเข้าใจสิ่งต่างๆได้ดียิ่งขึ้น และรวมถึงข้อมูลที่ประมวลแล้วลงในแผนภูมิจำลองประเทศที่แสดงความสัมพันธ์ของปัญหาได้ชัดเจน
- (3) ผู้นำที่ได้รับการพัฒนาหรือเตรียมแล้ว รวมถึงเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยที่มีจำนวนพอสมควร สามารถนำชุมชนนำขบวนการเรียนรู้ให้ดำเนินไปได้โดยราบรื่น ซึ่งผู้นำควรมีคุณสมบัติที่สำคัญคือมีใจเป็นกลางหรือเป็นอิสระไม่อยู่ภายใต้อำนาจใด ๆ ทั้งสิ้น มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับเชื่อถือของชุมชน
- (4) ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาต่างๆให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบข้อมูลและแนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชนในระดับหนึ่ง หรือปัญหาที่จะนำเข้าสู่ที่ประชุม ควรนำประเด็นของปัญหาให้ชุมชนทราบเพื่อที่จะได้เตรียมตัวในการเข้าร่วมเวทีชาวบ้านโดยวิธีการประชาสัมพันธ์ หรือการประสานงานทำความเข้าใจในระดับหนึ่ง
- (5) วิธีการคิดที่จะนำมาสู่การแก้ปัญหาในเวทีซึ่งสามารถนำหลักอริยสัจ 4 มาเป็นหลักได้กำหนดปัญหาได้ชัดเจนถูกต้อง กำหนดสาเหตุของปัญหาที่เกี่ยวข้องได้ทั้งหมดชัดเจนและถูกต้อง

4.3 การใช้ที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง (Mentoring Programs) เป็นวิธีการพัฒนาความสามารถของคน ซึ่งส่วนมากจะมุ่งเน้นที่คนที่เข้ามาใหม่ที่จำเป็นต้องมีการสอนงานอย่างรวดเร็วเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้ในเวลาอันสั้น โดยการมอบหมายให้พี่เลี้ยงเป็นผู้แนะนำและสอนวิธีการทำให้ได้แก่

(1) ความรู้จากบทเรียนและความสำเร็จ (Lessons Learned and Best Practices Databases) เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ทั้งในรูปแบบของความสำเร็จคือทำแล้วเกิดผลดีและล้มเหลว เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากข้อผิดพลาดต่าง ๆ และข้อเสนอแนะที่น่าสนใจที่ดีเก็บไว้ให้ผู้อื่นได้ศึกษาและเรียนรู้ต่อไป

(2) แหล่งผู้รู้ในกลุ่ม (Center of Excellence – CoE) เป็นการกำหนดแหล่งผู้ที่มีความรู้มากที่สุดในกลุ่ม (Center of Excellence) หรือทราบว่าจะสามารถติดต่อสอบถามผู้รู้ได้ที่ไหน อย่างไร (Expertise Locators) จึงเป็นอะไรที่มากกว่าผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน

(3) เพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Assist) เป็นการเชิญสมาชิกจากกลุ่มอื่นมาแบ่งปัน ประสบการณ์ความรู้ความเข้าใจให้แก่กลุ่ม ซึ่งต้องการความช่วยเหลือผู้ที่ถูกเชิญมาอาจจะเป็นคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน หรือที่อื่นก็ได้ในกรณีที่ลงมือทำเรื่องหนึ่งเรื่องใดและไม่สันทัด ขั้นแรกต้องค้นหาว่าความรู้ นั้น ๆ อยู่ที่ใดหรือบุคคลใดแล้วติดต่อขอเรียนรู้จากเขา โดยกำหนดวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้ด้วย

(4) เวทีถามตอบ (Forum) เป็นอีกหนึ่งเวทีในการที่เราสามารถโยนคำถามเข้าไปเพื่อให้ผู้ที่อยู่ร่วมในเวทีถามตอบช่วยกันตอบคำถามหรือส่งต่อให้ผู้เชี่ยวชาญอื่นช่วยตอบ หากกลุ่มมีการจัดตั้งชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice – CoP) หรือมีการกำหนดแหล่งผู้รู้ในกลุ่ม (Center of Excellence – CoE) แล้วคำถามที่เกิดขึ้นสามารถส่งเข้าไปในเวที ซึ่งอยู่ในชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) หรือแหล่งผู้รู้ในกลุ่ม (CoE) เพื่อหาคำตอบ

(5) การทบทวนหลักปฏิบัติ (After Action Reviews–AAR) คือการอภิปรายเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อทบทวนว่าเกิดอะไรขึ้น ทำไมจึงเกิดจะรักษาจุดแข็งและปรับปรุงจุดอ่อนอย่างไร ส่งผลให้ทีมและสมาชิกได้เรียนรู้จากทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว ทั้งนี้สามารถใช้เป็นเครื่องสรุปบทเรียนจากประสบการณ์

(6) ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice–CoP) เป็นเครือข่ายของความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการเกิดจากความใกล้ชิด ความพึงพอใจ ความสนใจและพื้นฐานที่ใกล้เคียงกันลักษณะที่ไม่เป็นทางการ จะเอื้อต่อการเรียนรู้และการสร้างความรู้ใหม่ ๆ มากกว่าโครงสร้างที่เป็นทางการ ชุมชนนักปฏิบัติเป็นรูปแบบหนึ่งของกิจกรรม หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยใช้ชุมชนที่มีอยู่เป็นเครื่องมือของการจัดการความรู้เพื่อบรรลุเป้าหมายชุมชน

ดังนั้น แนวคิดการจัดการความรู้สามารถนำไปใช้ในการศึกษาครั้งนี้ กล่าวคือจากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ คณะผู้วิจัยมีความสนใจว่า ชุมชนในพื้นที่ที่มีรูปแบบการจัดการความรู้เกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในรูปแบบใด ซึ่งแนวคิดการจัดการความรู้จะนำไปสู่ผลของการศึกษาว่า ชุมชนกำหนดเป้าหมายร่วมกันอย่างไร และใช้วิธีการหรือเครื่องมือใด ๆ ที่จะนำไปสู่เป้าหมายนั้นร่วมกัน มีกระบวนการแลกเปลี่ยน/ถ่ายทอดความรู้และเผยแพร่ความรู้ขึ้นอย่างไร

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทางวัฒนธรรม

แนวคิดการจัดการทางวัฒนธรรมที่นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เลือกใช้แนวคิดการจัดการวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจากกระบวนการสำรวจคุณลักษณะของตัววัฒนธรรม เพื่อการสืบทอดและการปรับปรุงยุค โดยมียุทธประสงค์เพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน เนื่องจากมุมมองในการพิจารณาวัฒนธรรม จะพิจารณาในฐานะเป็นสื่อของชุมชนที่ใช้เป็นช่องทางการสื่อสารระหว่างคนในกลุ่มชุมชนที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรมของกลุ่ม โดยเป้าหมายของการจัดการวัฒนธรรม ประกอบด้วย 4 เป้าหมาย ดังนี้ (Kaewthep, 2012; Isaradej, 2006; and Pongkittiwiboon, 2015: 147-164)

1) การจัดการเพื่อการรื้อฟื้นวัฒนธรรม ในกรณีที่วัฒนธรรมพื้นบ้านตัวนั้นได้สูญหายไปจากสังคม จึงต้องทำการ รื้อฟื้นและสืบทอดใหม่

2) การจัดการเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรม เป็นกระบวนการรักษาและส่งต่อวัฒนธรรมนั้นให้สามารถดำรงอยู่ต่อไป ในสังคมผ่านการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น โดยกระบวนการสืบทอดสื่อพื้นบ้านประกอบไปด้วย

2.1 ครอบครองเรื่องการสืบทอด (ตามแนวคิดต้นไม้แห่งคุณค่า) คือ การสืบทอดตามแนวคิดของต้นไม้ที่ประกอบด้วยส่วนที่เป็นราก (ส่วนคุณค่า ความหมายของสื่อพื้นบ้าน) ส่วนที่เป็นลำต้น เป็นส่วนที่ยึดโยงระหว่างรากกับ ส่วนของต้นไม้ที่อยู่เหนือดิน และส่วนที่เป็นดอก ใบ ผล ซึ่งอยู่เหนือดินสามารถมองเห็นได้ ส่วนนี้เปรียบได้กับส่วนที่เป็นรูปแบบ (form/format) “การสืบทอด” วัฒนธรรมที่ต้องเน้นที่ส่วนที่มองไม่เห็น นั่นคือเนื้อหา/คุณค่า/ความหมายของวัฒนธรรม

2.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบของการสื่อสาร (SMCR) การสื่อสารนั้นประกอบด้วย 4 ตัวสำคัญ หรือที่ เรียกว่า S-M-C-R ได้แก่ ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) ช่องทาง/สื่อ (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) การวิเคราะห์กระบวนการ S-M-C-R เป็นการวิเคราะห์ให้เห็นสภาพความเข้มแข็งและแนวทางการอนุรักษ์สื่อพื้นบ้านแต่ละชนิด เพื่อจะได้ประเมินสถานภาพของสื่อและหากเกิดปัญหาตรงจุดใดก็จะได้แก้ไขจุด

2.3 การผลิตซ้ำเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) กระบวนการ

ผลิตซ้ำถือเป็นกลไกสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป วัฒนธรรม/สื่อพื้นบ้าน/สื่อพิธีกรรม นั้นเป็นสิ่งที่ต้องมี “กระบวนการผลิต” (Cultural Production) ซึ่งในกระบวนการผลิตนั้นก็ต้องมี องค์ประกอบของการผลิตอย่างครบถ้วน เช่น มีผู้ผลิต มีวัตถุดิบ มีสถานที่ มีกรรมวิธีในการผลิต มีการบริโภคผลผลิต รวมทั้งมีกลุ่มคนที่ใช้วัฒนธรรมนั้น ดังนั้นการที่วัฒนธรรมใดจะสามารถดำรงอยู่ ได้หรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับว่าวัฒนธรรมนั้นมีโอกาสผลิตซ้ำตนเองเพื่อการสืบทอดหรือไม่ โดยยึดหลักสิทธิของ เจ้าของวัฒนธรรมที่เป็นผู้เลือกสรรวัฒนธรรมในการผลิตซ้ำ

3) การจัดการเพื่อการปรับประยุกต์ เป็นกระบวนการจัดการตัววัฒนธรรมเพื่อการ ปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนไป บนพื้นฐานความเข้าใจว่าสิ่งใดปรับได้สิ่งใดเปลี่ยนได้ หรือสิ่ง ใดห้ามเปลี่ยน การทำงานด้านการรื้อฟื้นการสืบทอดและการปรับประยุกต์วัฒนธรรม หัวใจสำคัญคือ กระบวนการมีส่วนร่วมของเจ้าของวัฒนธรรม

4) การจัดการเพื่อการส่งเสริมเผยแพร่ การเผยแพร่วัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญที่เอื้อต่อ การดำรงอยู่ของวัฒนธรรม เพราะถ้าไม่มีการเผยแพร่ก็ไม่มีบริบท หากไม่มีการบริบท วัฒนธรรม ก็จะหายไปโดยอัตโนมัติ ดังนั้นการส่งเสริมการเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน จึงต้องขยายช่องทาง กลุ่มผู้บริโภคให้มากขึ้น ดังนี้

4.1 การขยายวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เปิดกว้างมากขึ้น เช่น (1) การขยายพื้นที่ ออกไปจากการใช้ในวิถีชีวิตประจำวันที่เป็นเรื่องเฉพาะกลุ่ม ให้เป็นเรื่องพื้นที่ทั่วไปที่ทุกกลุ่มสามารถ เข้าถึงได้ (2) การขยายกลุ่มคน จากกลุ่มผู้สร้างและผู้ใช้ เป็นกลุ่มคนทั่วไปที่สามารถเข้าถึงและใช้ได้ (3) การขยายชนชั้นให้วัฒนธรรมพื้นบ้านตอบสนองความต้องการของคนทุกกลุ่มมากยิ่งขึ้น (4) การ ขยายไปยังสื่อประเภทต่าง ๆ ด้วยการเพิ่มช่องทางหรือโอกาสในการเผยแพร่ เช่น สื่อวิทยุโทรทัศน์

4.2 การขยายกลุ่มคนที่เข้ามาช่วยกันขับเคลื่อนการส่งเสริมเผยแพร่แบ่งออกเป็น ความร่วมมือจาก 3 กลุ่ม หลัก ๆ คือ ภาครัฐ ภาคชุมชน และภาคธุรกิจ/เอกชน

คาริน วรณทรัพย์ (2561: 19-22) ได้กล่าวถึงการจัดการทุนทางวัฒนธรรม โดยนำเสนอ รูปแบบการจัดการเชิงสร้างสรรค์ 5 ประการ (5CM-MODEL) ดังนี้

1) การจัดการชุมชนเชิงสร้างสรรค์ (Community Creation Management) หมายถึง การจัดชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อรองรับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย (1) สร้างการมีส่วนร่วมให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลทุนทางวัฒนธรรมและจัดกิจกรรมการ ท่องเที่ยว (2) ส่งเสริมให้เห็นคุณค่า ด้วยการส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเล็งเห็นคุณค่าของทุนทาง วัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนของตน (3) สร้างความภาคภูมิใจ ให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจใน รูปแบบวิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของตน (4) แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร คือ การจัดให้สมาชิกใน ชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน

2) การจัดการเรื่องราวเชิงสร้างสรรค์ (story creation management) คือการนำเรื่องราวของท้องถิ่นมาเป็นหัวข้อในการจัดการท่องเที่ยวหรือสื่อสารให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ ผ่านสถานที่จริงผ่านผู้คนที่ยังมีชีวิตเลือดเนื้อ รวบรวมการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต ประกอบด้วย (1) ค้นหาเรียบเรียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในท้องถิ่นของตน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสร้างความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว (2) นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลสำคัญ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน (3) นำเสนอเรื่องเล่าตำนานในที่เล่าขานสืบต่อกันมาตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น (4) เสนอเรื่องราวเบื้องหลังของสินค้าหรือ ผลิตภัณฑ์ ด้วยการนำเสนอขั้นตอนรูปแบบหรือวิธีการที่ทำให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

3) การจัดการกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ (Activity Creation Management) คือ การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลาย สร้างความดึงดูดและความน่าสนใจในการท่องเที่ยว ประกอบด้วย (1) จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตเน้นการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่มาสร้างเป็นกิจกรรม (2) จัดกิจกรรมที่สร้างความประทับใจในระหว่างการท่องเที่ยว (3) จัดกิจกรรมที่สร้างแรงบันดาลใจ ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้หรือได้เห็นตัวอย่าง เพื่อนำไปสู่การสร้างแรงบันดาลใจในการประพฤติปฏิบัติหรือการดำเนินชีวิต (4) จัดกิจกรรมที่สร้างประสบการณ์ที่แปลกใหม่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับประสบการณ์ที่ไม่มีโอกาสได้รับในชีวิตปกติของตน

4) การจัดการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ (Communication Creation Management) คือ การนำเสนอเรื่องราวของทุนทางวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสอย่างลึกซึ้ง ด้วยการบอกเล่าจากเจ้าของพื้นที่ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ ยอมรับ และเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย (1) ส่งเสริมการเข้าถึงทุนทางวัฒนธรรม ด้วยการเปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสกับทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น (2) สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสอยู่ร่วมกับชุมชนอย่างใกล้ชิด (3) การสร้างผู้สื่อความหมายในท้องถิ่นซึ่งเป็นคนในพื้นที่หรือในชุมชน (4) สร้างความเคารพต่อมรดกทางวัฒนธรรมของ ชุมชน ด้วยการบอกเล่าเรื่องราวความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรม ระเบียบข้อปฏิบัติ รูปแบบวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้ นักท่องเที่ยวปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง

5) การจัดการผลกระทบเชิงสร้างสรรค์ (Impact Creation Management) โดยคำนึงถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ประกอบด้วย (1) ฟื้นฟูและรักษาทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้คงความสมบูรณ์มากที่สุด (2) กระจายรายได้ แบ่งปันผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจสู่สมาชิกในชุมชน สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ (3) คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับทั้งความรู้ และความสะดวกในการทำ

กิจกรรม (4) ยึดหลักความพอเพียง ด้วยการนพทุฑฑทางวัฒนธรรมที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดตามความจำเป็นและความเหมาะสม สร้างรายได้และความสุขให้กับสมาชิกในชุมชน

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการ 5 ประการ ได้แก่ (1) การจัดการชุมชนเชิงสร้างสรรค์ (2) การจัดการเรื่องราวเชิงสร้างสรรค์ (3) การจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ (4) การจัดการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ และ (5) การจัดการผลกระทบเชิงสร้างสรรค์ เป็นรูปแบบการจัดการเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมในการจัดการทุฑฑทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ เพื่อนำไปสู่การทอึงเทียะเชิงสร้างสรรค์ที่สร้างประโยชน์ ในเชิงเศรษฐกิจ ในขณะที่ยังคงคำนึงผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อมและการดำรงรักษาทุฑฑทางวัฒนธรรมของชุมชนไว้ได้ นอกจากนี้ แนวคิดการจัดการวัฒนธรรมจะทำให้เห็นกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนให้วัฒนธรรม ดำรงอยู่ในสังคมอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ที่ประกอบไปด้วยความร่วมมือจากคนหลายกลุ่มในการดูแลรักษาเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรมในฐานะสมบัติของชุมชน และจะทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของการบริหารจัดการวัฒนธรรมแต่ละแห่งว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอะไรบ้างที่ทำให้ชุมชนนั้นประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการสืบทอดวัฒนธรรมของตนเพื่อการดำรงอยู่ต่อไป

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับทุฑฑทางศาสนาและวัฒนธรรม

2.3.1 แนวคิดทุฑฑทางพระพุทธศาสนา

ทุฑฑทางพระพุทธศาสนาเป็นทุฑฑอันยิ่งใหญ่โดยมีวัดเป็นต้นทุฑฑที่สำคัญในการพัฒนาประเทศและเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าในสังคมไทย ซึ่งการเชื่อมโยงวัดกับสังคมอย่างเกือูกกัน ต้องอาศัยปัจจัยสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

- 1) การพัฒนาทางกายภาพ วัดมีความต้องการสถาปนิกและนักศิลปะเข้ามาช่วยเพื่อให้พื้นที่ภายในวัด สะอาด สงบ ร่มรื่น และคลายความเครียด เพื่อให้เกิดความสงบในจิตใจ
- 2) ด้านสังคม วัดกับชุมชนควรที่จะประสานความร่วมมือกัน เพื่อแก้ปัญหาและสนับสนุนให้คนในชุมชนมีความสุข
- 3) ด้านธรรมะ กระแสนักทั่วโลกเริ่มหันมาสนใจการเจริญสติมากขึ้น วัดควรมีการอบรมการเจริญสติ เพื่อเป็นการสร้างความสุข ลดความทุกข์ให้คนได้ทั่วโลก
- 4) ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเริ่มจากฐานคือชุมชนท้องถิ่น วัดที่อยู่ในพื้นที่ 30,000 กว่าวัด สามารถส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างน้อย 2 ประการ คือ เปิดพื้นที่ให้คนจนให้ทำมาหากิน และเชื่อมโยงการทอึงเทียะเพื่อเข้าถึงธรรมะและพัฒนาจิตใจ

ทั้งนี้ ทุฑฑทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

- 1) ทุฑฑที่เป็นรูปธรรมประกอบด้วยวัดในพระพุทธศาสนา วัดมุงคค โบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑ์ต่างๆภายในวัด รวมถึงพระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งถือเป็นทุฑฑทางศาสนา

ที่สามารถจับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด

2) ทูที่เป็นนามธรรม ได้แก่ หลักธรรมคำสอน แนวทางปฏิบัติ ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านศาสนา (ประเวศ วะสี, 2559: 66-67)

ดังนั้น การพัฒนาประเทศที่แท้จริงจึงควรให้ความสำคัญด้านพุทธศาสนาและรื้อฟื้นความหมายและคุณค่าแท้จริงของวัดเพื่อนำมาเป็นต้นทุนสำคัญในการพัฒนาสังคมไทย สังคมไทยต้องเห็นคุณค่าของสถาบันพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นทุนอันยิ่งใหญ่ในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการขับเคลื่อนองค์กรทางศาสนา คือ พระสงฆ์ ถ้าสังคมเห็นคุณค่าของพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ฝึกหัดพัฒนาคนให้มีศีลธรรม เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และเป็นกำลังสำคัญ ในการพัฒนาประเทศให้เจริญตามที่ควรจะเป็น และจำเป็นอย่างสังคมไทย ต้องใส่ใจศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนาเพื่อพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแบบพุทธ มีวิถีชีวิตแบบพุทธนำไปสู่การพัฒนาประเทศแบบพุทธที่หลักการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืนหรือตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.3.2 แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม

ผู้นำเสนอแนวคิดเรื่องทุนวัฒนธรรมคนแรกคือ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ โดยระบุว่า “ทุน” หมายถึง สิ่งที่คุณค่าได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม อันกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้คุณค่าสามารถนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ เช่น ความรู้ รสนิยม กิริยามารยาท นอกจากนี้ ยังหมายรวมถึงทรัพย์สินต่าง ๆ ที่มีคุณค่าอย่างหนึ่งที่ไม่ใช่คุณค่าเชิงเศรษฐกิจโดยตรง แต่มีมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจได้ เช่น งานศิลปะ หนังสือ เอกสารรับรองทางวิชาการ (ชนิตา เสงี่ยมไพศาลสุข, 2548: 113) ส่วนตามความหมายที่ Throsby (2001: 46) ได้ให้ไว้ สิ่งที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ ทรัพย์สินที่มีมูลค่าในทางวัฒนธรรม ซึ่งทรัพย์สินที่กล่าวนี้อาจจับต้องได้ หรือไม่สามารถจับต้องได้ (เช่น ในกรณีของทรัพย์สินทางปัญญา) สำหรับทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ อาจอยู่ในรูปแบบของสิ่งก่อสร้าง สถานที่งานจิตรกรรม ประติมากรรม เป็นต้น สำหรับทุนทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้ อาจอยู่ในรูปแบบของแนวคิด ความเชื่อ การปฏิบัติ ประเพณี เป็นต้น นิสวันต์ พิษณุดำรง (2553: 13) ได้ให้นิยามเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกับ Throsby โดยให้นิยามว่า หมายถึงทรัพย์สินทางปัญญาที่สืบทอดกันมาและยังดำรงอยู่เป็นสิ่งที่สังคมเห็นคุณค่า เป็นที่ต้องการ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ทั้งนี้ทุนทางวัฒนธรรมถือเป็นสินคามีคุณค่า ไม่คงที่และเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดล้อมตลอดจนเทคโนโลยี

สรุปได้ว่า คำว่า “ทุนทางวัฒนธรรม” (Cultural Capital) หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับได้ เช่น โบราณสถาน มรดกทางวัฒนธรรม ผลงาน ศิลปะแขนงต่าง ๆ ทั้งภาพวาด ทัศนกรรม ดนตรี ภาพยนตร์ วรรณกรรม เหล่านี้มักจะวัดมูลค่าเป็นตัวเงินได้ ส่วนทุนวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ความเชื่อ จารีต ประเพณี วิถีชีวิต

ส่วนการแบ่งประเภทของทุนทางวัฒนธรรมอาจแบ่งเป็น 2 ประเภทตามแนวคิดของ Throsby ข้างต้น หรือจำแนกเป็น 3 ได้แก่ ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในตัวคนหรือกลุ่มคน ทุนวัฒนธรรมที่มีรูปลักษณะ และทุนวัฒนธรรมที่มีความเป็นสถาบัน ส่วนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมได้กำหนดไว้ประกอบด้วย 7 สาขา ได้แก่ ภาษา วรรณกรรมพื้นบ้าน ศิลปะการแสดง แนวทาง ปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล งานฝีมือดั้งเดิม ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล กีฬาลอตจกภูมิปัญญาไทย ทั้งนี้จะเห็นว่าจากการจำแนกสาขาดังกล่าวนั้น ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้เป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามแม้จะมีการประเภทของทุนทางวัฒนธรรมออกเป็นประเภทต่าง ๆ แต่ในนัยยะโดยรวมก็ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง เนื่องด้วยมีผลต่อการผลิตสินค้าและบริการ และทำให้การผลิตสินค้าและบริการขยายตัวเพิ่มขึ้นมาก (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2546: 17-18) ถือว่าทุนทางวัฒนธรรมเป็นทุนที่มีความสำคัญ โดยมีการบริการเข้ามาเป็นทุนกำลังระหว่างทุนภาคอุตสาหกรรมและวัฒนธรรม และมีความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตระหว่างอุตสาหกรรมและภาคบริการโดยมีสินค้าวัฒนธรรม ซึ่งแสดงความเจริญเติบโตของทุนทางวัฒนธรรม

ทั้งนี้ ทุนทางวัฒนธรรมแบ่งได้เป็น 2 แบบ แบบแรกคือ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องภายนอกไม่ได้ (Intangible cultural capital) แต่มีคุณค่ามูลค่า เป็นต้นทุนที่สำคัญ ได้แก่ ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ด้านฝีมือและการแสดงออก ทักษะคิด ความเชื่อ ค่านิยม ประวัติศาสตร์กับความรู้ทางจำ เป็นต้น ส่วนอีกแบบหนึ่งคือทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องสัมผัสได้ (Tangible cultural capital) ได้แก่ สิ่งก่อสร้าง สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น พื้นที่ทางธรรมชาติ ผู้คนวัตถุทางวัฒนธรรม และผลผลิตหรือชิ้นงานทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้สะท้อนวัฒนธรรมชุมชน สะท้อนเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ส่วนประเภทข้อมูลแผนที่วัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็น 2 หมวดหมู่ คือ (1) วัฒนธรรมที่จับต้องได้เช่น บ้านเก่า, ตลาด, พื้นที่สีเขียวและแหล่งช่างฝีมือ (2) วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น แหล่งความเชื่อ, แหล่งภูมิปัญญา และ แหล่งประเพณี (ประเพณี 12 เดือนล้านนา ที่จัดขึ้นในชุมชน)

Pierre Bourdieu (1986: 47-50) ได้กล่าวว่า ทุนวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่มี 3 รูปแบบ กล่าวคือ (1) สิ่งที่มีอยู่ในตัวคนและกลุ่มคนมาอย่างยาวนาน (embodies state) ได้แก่ ความคิด จินตนาการ ความคิดริเริ่มและความเชื่อ (2) สิ่งที่เป็นรูปธรรม (objectified state) ในรูปแบบของสินค้าวัฒนธรรม เช่น รูปภาพ หนังสือ สิ่งก่อสร้างสถานที่ที่เป็นมรดกโลก (3) ความเป็นสถาบัน (institutionalization state) ซึ่งสามารถทำให้เกิดความเป็นรูปธรรม เช่น กติกา การยอมรับที่หลายๆคนเห็นร่วมกัน เช่น การยอมรับในสถาบันพระมหากษัตริย์ วัดและโรงเรียน ขณะที่ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2546: 17-18) ได้วิเคราะห์ทุนวัฒนธรรมเป็นทุนสำคัญในสังคมเศรษฐกิจ ซึ่งในยุคทุนอุตสาหกรรมเป็นทุนหลักโดยมีการบริการเข้ามาเป็นทุนกำลัง ระหว่างทุนภาคอุตสาหกรรมและ

วัฒนธรรม ทุนวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับความเติบโตระหว่างอุตสาหกรรมกับภาคบริการ โดยมีสินค้าวัฒนธรรม (cultural products) แสดงความเจริญเติบโตของทุนวัฒนธรรม การศึกษาในเรื่องนี้ให้ศึกษาได้จากสินค้า หรือบริการที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรม (embodied culture) เป็นผลผลิตที่การวิเคราะห์การเติบโตของทุนวัฒนธรรมมีอาจแตกต่างหากจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างการผลิตและการพัฒนาการของทุนหลักในระบบทุนนิยมโลก

ส่วนทรัพยากรทางวัฒนธรรม คือ มรดกทางวัฒนธรรม แบ่งเป็น (1) มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม (tangible cultural heritage) คือสิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้น เช่น สถานที่ อาทิ ที่อยู่อาศัย ชุมชน อาคาร รวมถึง งานฝีมือ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เป็นต้น (2) มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม (intangible cultural heritage) รวมถึงประเพณี ขนบธรรมเนียม ภาษา เพลง พิธีกรรม เทศกาล ทักษะพิเศษ เป็นต้น (ICOMOS, 1999: 23-24) ความสำคัญทางวัฒนธรรม (cultural significance) เป็นแนวคิดในการช่วยประเมินคุณค่าของสถานที่ต่าง ๆ ประกอบด้วยคุณค่าทางสุนทรียภาพ (aesthetic value) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ (historic value) คุณค่าทางวิชาการ (scientific value) และคุณค่าทางสังคม (social value) ทำให้เข้าใจความสำคัญของสถานที่ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และต่อไปในอนาคต (ICOMOS Australia, 1999: 12)

ดังนั้น สรุปได้ว่า แนวคิดทั้งหมดนี้เป็นองค์ประกอบและแนวทางสำคัญที่นำไปสู่การเสริมสร้างคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอนในการวิจัยครั้งนี้ โดยการขับเคลื่อนตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่น เทศกาลท้องถิ่นและพิพิธภัณฑ์ชนเผ่าผ่านการมีส่วนร่วมของประชาคมวัฒนธรรม และช่วยยกระดับการท่องเที่ยวชุมชนเชิงศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งหนุนเสริมวิสาหกิจวัฒนธรรมชุมชนเพื่อการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์พื้นถิ่นเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

2.3.3 การสร้างแผนที่และพื้นที่ทางวัฒนธรรม

1) การสร้างแผนที่ทางวัฒนธรรม

“แผนที่” เป็นสื่อที่สร้างความเข้าใจร่วมกันของผู้คนต่อพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง โดยแผนที่แต่ละแผ่นจะให้ข้อมูลที่แตกต่างออกไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดทำ แผนที่ทางวัฒนธรรม (Cultural map) หมายถึง แผนที่ที่แสดงวัฒนธรรมในพื้นที่หนึ่ง ๆ ซึ่งก่อนจัดทำแผนที่ ผู้จัดทำแผนที่ต้องตัดสินใจว่าใช้ประโยชน์อะไรจากแผนที่นั้น ๆ และทำการศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ได้จากแผนที่จะแสดงวัฒนธรรมตามมุมมองของผู้จัดทำแผนที่ สิ่งที่อยู่ในแผนที่จะกลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สื่อสารสู่สาธารณะ แผนที่ทางวัฒนธรรม คือ การแปรรูปชุดข้อมูลทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ มาบรรจุลงในแผนที่ เพื่อให้ทราบว่าตำแหน่งต่าง ๆ มีมรดกทางวัฒนธรรมใด ๆ อยู่บ้าง โดยแผนที่ดังกล่าวอาจแบ่งชุดข้อมูลออกไปได้หลายประเภท เช่น แผนที่ภาษา แผนที่กลุ่มชาติพันธุ์ แผนที่ตั้งมรดกทางสถาปัตยกรรม แผนที่ตั้งของแหล่งโบราณคดี แผนที่ชุมชน และแผนที่ภูมิปัญญาพื้นบ้าน จะเห็นได้ว่าสามารถนำชุดข้อมูลใด ๆ ก็ได้มาบรรจุลงในแผนที่ทางวัฒนธรรมที่จัดทำขึ้น หรืออาจบรรจุชุดข้อมูล

ต่างๆลงไว้ในแผนที่แผ่นเดียวกัน เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของชุดข้อมูลต่าง ๆ ประโยชน์ของการจัดทำแผนที่วัฒนธรรมของชุมชนจึงเกิดขึ้นเมื่อนำแผนที่ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้และเป็นฐานข้อมูลในการวางแผนและการตัดสินใจร่วมของคนในท้องถิ่นกับการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น (เกรียงไกร เกิดศิริ 2551: 126)

ส่วนแผนที่ทางวัฒนธรรมในมุมมองขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม แห่ง สหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) หมายถึง เครื่องมือและเทคนิควิธีที่สำคัญมากในการอนุรักษ์ สันติภาพทางวัฒนธรรมของโลก ทั้งชนิดที่มีรูปลักษณ์และไม่มีรูปลักษณ์ (The World's Intangible and Tangible Cultural Assets) การจัดทำแผนที่วัฒนธรรมเต็มไปด้วยวิธีการและ กิจกรรมจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมและจัดการข้อมูลโดยอาศัยการมีส่วนร่วมกับชุมชน (community based participatory data collection and management) เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนที่วัฒนธรรม อาจจะมีองค์ประกอบที่นอกเหนือไปจากการเขียนแผนที่ตามขนบธรรมเนียม (goes beyond strict Cartography) จึงไม่ควรยึดติดกับรูปแบบของผลลัพธ์ที่ได้ เนื่องจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมไว้สามารถ นำเสนอได้หลายรูปแบบ (represented through a variety of formats) ตั้งแต่แผนที่ภูมิศาสตร์ แผนที่ภูมิ แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายดาวเทียม ฐานข้อมูลสถิติ และอื่น ๆ ปัจจุบันแผนที่วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่ถูกนำไปใช้ในหลากหลายวัตถุประสงค์ แต่ภายใต้กรอบการทำงาน ของ UNESCO แผนที่วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการปกป้องรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Safeguard Cultural Diversity) โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างการรับรู้อัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งเป็นผลจากการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลทางวัฒนธรรม ผู้คนจึงเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของตน ซึ่งเป็นการช่วยเสริมสร้างสำนึกอัตลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งยังส่งเสริมความตระหนักถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งความตระหนักดังกล่าวจะนำไปสู่การสร้างแรงบันดาลใจและคุณค่าร่วม (Core Value) ในการปกป้องรักษาจารีตประเพณี วัฒนธรรม และทรัพยากรของชุมชนต่อไป (ปาริชาติ อ่อนทิมวงศ์, 2559: 5-6)

การจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม (Cultural mapping) แผนที่ทางวัฒนธรรมเป็นผลผลิตจากการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถมองในฐานะเป็นเครื่องมือวิจัย เป็นกระบวนการวิจัยที่มีกระบวนการเก็บและบันทึกข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เป็นระบบ มีระบบการจัดการความรู้ที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิด ร่วมค้นหาวัฒนธรรมในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลทางวัฒนธรรมเชิงประจักษ์ ข้อมูลที่เก็บได้จะนำมาจัดทำเป็นสารสนเทศแปลงเป็นความรู้เป็นต้นทุน เพื่อใช้จัดทำแผนที่วัฒนธรรม วางแผนพัฒนาพื้นที่ พื้นฟูสืบสานและใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม การจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมเป็นแนวทางของการทำความเข้าใจ สถานที่ (place) ชุมชน (community) และการสืบทอด (continuity) วัฒนธรรมชุมชน ทำให้พบลักษณะเฉพาะ (Unique

character) และอัตลักษณ์ของพื้นที่ (Identity of a historic place) ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเห็นศักยภาพตนเอง ซึ่งผลผลิตที่ได้จากการจัดทำแผนที่วัฒนธรรม มีมากกว่าแผนที่ทางวัฒนธรรม แต่ยังได้ความร่วมมือจากชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เกิดเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชน และนำไปสู่แนวทางการพัฒนามูลค่าวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นต้นทางสำหรับสร้างเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรม เป็นการยกระดับการทำงานชุมชนผ่านกิจกรรมการจัดทำแผนที่ชุมชน

ประโยชน์ของแผนที่วัฒนธรรม จึงเป็นเครื่องมือในการรักษาและบ่งชี้ถึงการมีอยู่ของศิลปะและวัฒนธรรม ทั้งที่จับต้องได้ (Tangible) และจับต้องไม่ได้ (Intangible) รวมถึงเครือข่าย เป็นกระบวนการสร้างความมีส่วนร่วมกับภาคีหลักที่เป็นองค์กรส่วนท้องถิ่น (อ.บ.ต.) ชุมชน ศิลปิน นักวิชาการ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ และเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนา พื้นฟูสืบสานและต่อยอดอย่างมีส่วนร่วม แผนที่วัฒนธรรม คือ จุดอ้างอิงร่วมของทุกภาคส่วนในการระบุทรัพยากรทางวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของชุมชน โดยมีพื้นฐานมาจากแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต (Living Heritage) เน้นการพัฒนาชุมชนผ่านกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม มีเนื้อหาครอบคลุม ตั้งแต่พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ องค์ประกอบทางกายภาพในปัจจุบัน รวมถึงองค์ประกอบที่สำคัญอื่น ๆ เช่น บ้านเก่า ระบบคูคลอง ต้นไม้ใหญ่ พันธุ์ไม้พื้นถิ่น ฯลฯ อันประกอบกันเป็นคุณค่ารวม (Collective Value) ของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งมิได้มีแต่โบราณสถาน วัด วัง ที่มีคุณค่าสูงเท่านั้น

ส่วนประโยชน์ของการทำ ‘แผนที่วัฒนธรรม’ ในระดับชุมชน ถือเป็นการเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลที่กระจายอยู่ตามจุดต่างๆ ให้เป็นระเบียบในเชิงประจักษ์ นอกจากนี้การทำแผนที่วัฒนธรรมในระดับชุมชนยังเป็นการรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ โดยผ่านการสอบถามและเล่าเรื่องจากคนในชุมชน ข้อมูลเหล่านี้สามารถใช้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่แสดงออกถึงการเปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลาต่อเนื่องไปถึงอนาคต ส่วนในระดับเมือง การทำแผนที่วัฒนธรรมถูกใช้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ของเมือง ณ ปัจจุบัน เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของเมือง และพัฒนาการของเมือง ข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นองค์ความรู้สำคัญต่อแนวทางการพัฒนาเมืองที่จะเกิดขึ้นและยังเป็นฐานข้อมูลที่สามารถนำไปสู่การเตรียมเมืองสู่มรดกโลกอีกด้วย ทั้งนี้ปัจจุบันแผนที่วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่ถูกนำไปใช้ในหลากหลายวัตถุประสงค์ แต่ภายใต้กรอบการทำงานของ UNESCO แผนที่วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการปกป้องรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Safeguard Cultural Diversity) โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างการรับรู้อัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งเป็นผลจากการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลทางวัฒนธรรม ผู้คนจึงเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของตน ซึ่งเป็นการช่วยเสริมสร้างสำนึกอัตลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งยังส่งเสริมความตระหนักถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งความตระหนักดังกล่าวจะนำไปสู่การสร้างแรงบันดาลใจและคุณค่าร่วม

(Core Value) ในการปกป้องรักษาจารีตประเพณีวัฒนธรรม และทรัพยากรของชุมชนต่อไป (ปาริชาติ อ่อนทิมวงศ์ 2559 : 5-6)

แผนที่ทางวัฒนธรรม (Cultural mapping) จึงเป็นแผนที่ที่แสดงวัฒนธรรมในพื้นที่หนึ่ง ๆ ซึ่งก่อนจัดทำแผนที่ ผู้จัดทำแผนที่ต้องตัดสินใจว่าใช้ประโยชน์อะไรจากแผนที่นั้น และทำการศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ได้จากแผนที่ที่จะแสดงวัฒนธรรมตามมุมมองของผู้จัดทำแผนที่ สิ่งที่อยู่ในแผนที่จะกลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สื่อสารสู่สาธารณะ แผนที่ทางวัฒนธรรมเป็นผลผลิตจากการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถมองในฐานะเป็นเครื่องมือวิจัย เป็นกระบวนการวิจัยที่มีกระบวนการเก็บและบันทึกข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เป็นระบบ มีระบบการจัดการความรู้ที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิด ร่วมค้นหาวัฒนธรรมในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลทางวัฒนธรรมเชิงประจักษ์ ข้อมูลที่เก็บได้จะนำมาจัดทำเป็นสารสนเทศแปลงเป็นความรู้เป็นต้นทุนเพื่อใช้จัดทำแผนที่วัฒนธรรม วางแผน การพัฒนาพื้นที่ฟื้นฟูสืบสานและใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม การจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมเป็นแนวทางของการทำความเข้าใจ สถานที่ (place) ชุมชน (community) และการสืบต่อ (continuity) วัฒนธรรมชุมชน ทำให้พบลักษณะเฉพาะ (Unique character) และอัตลักษณ์ของพื้นที่ (Identity of a historic place) ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเห็นศักยภาพตนเอง ซึ่งผลผลิตที่ได้จากการจัดทำแผนที่วัฒนธรรมมีมากกว่าแผนที่ทางวัฒนธรรม แต่ยังได้ความร่วมมือจากชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เกิดเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนและนำไปสู่แนวทางการพัฒนามูลค่าวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นต้นทางสำหรับสร้างเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรม เป็นการยกระดับการทำงานชุมชนผ่านกิจกรรมการจัดทำแผนที่ชุมชน การทำแผนที่ทางวัฒนธรรม หรือ Cultural Mapping ถือเป็นเครื่องมือและเทคนิคสำคัญในประเมินเพื่อการอนุรักษ์รักษามรดกโลกทั้งในแบบรูปธรรมและนามธรรม วัฒนธรรมและประสบการณ์นั้นมีผลต่อการก่อรูปร่างของความเชื่อรวมไปถึงทิศทางการศึกษา, สื่อกลาง, การท่องเที่ยว, การพัฒนาชุมชน, การวางแผน และอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยและมีผลต่อการรับรู้ของผู้คนเกี่ยวกับสถานที่นั้น ๆ โดยเฉพาะการให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องของบุคคลและชุมชนที่สื่อความหมายของวัฒนธรรม

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า แผนที่ทางวัฒนธรรม สามารถนำมาใช้ทั้งในเชิงการตีความหมายที่แท้จริงและเชิงอุปมาอุปมัย ที่นอกเหนือจากการทำแผนที่ แต่เป็นการรวบรวมทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural Resources) และข้อมูลที่ถูกบันทึกไว้ด้วยเทคนิคต่าง ๆ การทำแผนที่ทางวัฒนธรรมอาจเริ่มต้นจากคำถามที่ว่า ในชุมชนของเรามีอะไร และสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนเรา มีคุณค่าด้านไหน อย่างไร ที่มีอยู่ในอดีตและปัจจุบัน โดยการแสดงข้อมูลจำเป็นจะต้องระบุตำแหน่งลงในแผนที่ ซึ่งเราสามารถทำได้ผ่านการระบุตำแหน่งด้วยดินสอ ปากกาสี ลงบนแผนที่หรือกระดาษ โดยอาจไม่จำเป็นต้องอาศัยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์

2) แนวคิดการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม

พื้นที่ทางวัฒนธรรม (Cultural space) หมายถึง พื้นที่ทางกายภาพที่สามารถจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในพื้นที่นั้น ๆ ทั้งนี้หมายรวมถึงพื้นที่สื่อสารทางอากาศที่เป็นพื้นที่สื่อสารทางความคิดของนักชุมชนนักปฏิบัติการวัฒนธรรม ลักษณะของพื้นที่ทางวัฒนธรรมประกอบไปด้วยพื้นที่ รวมคน พื้นที่ รวมความคิดคือพื้นที่ที่บุคคลสามารถแสดงออก (expression) มุมมองทางวัฒนธรรม ผ่านวิธีการต่าง ๆ ทั้งการแสดงออกด้วยการพูดคุยการสื่อสารผ่านงานศิลปะงานวัฒนธรรมและอื่น ๆ ณ พื้นที่ หนึ่ง ๆ พื้นที่ทางวัฒนธรรมใช้แนวคิดของพื้นที่สาธารณะ (Public space) ของชุมชนเป็นฐานพื้นที่สาธารณะ หมายถึง พื้นที่สำหรับทำกิจกรรมที่คนในชุมชนสามารถเข้าทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นพื้นที่สำหรับการเชื่อมสัมพันธ์ผ่านกิจกรรม (social connect) สมรรถนะของพื้นที่สาธารณะประกอบไปด้วยสมรรถนะทางสิ่งแวดล้อม สมรรถนะทางเศรษฐกิจและสมรรถนะทางสังคมและวัฒนธรรม พื้นที่สาธารณะมีหลายรูปแบบ พื้นที่สาธารณะที่ใช้เกณฑ์ทางธรรมชาติอาทิเช่น สวนหย่อม สวนสาธารณะสีเขียวในชุมชนหรือในเมืองที่มีต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ หรือพื้นที่สาธารณะที่สัมพันธ์กับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น พื้นที่ขายของแผงขายหนังสือ ร้านค้าริมถนน พื้นที่ตลาด การแสดงดนตรีบนถนนคนเดิน หรือแม้แต่พื้นที่ในสำนักงานที่เปิดโอกาสให้เป็นพื้นที่พูดคุยพักผ่อนของคนทำงานในบริษัท พื้นที่สาธารณะมีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของคน เป็นพื้นที่เสริมสร้างการพึ่งพาอาศัยและเรียนรู้ความหลากหลายร่วมกัน เป็นพื้นที่สร้างสรรค์เชิงบวกทั้งกิจกรรมทางสุขภาพ กิจกรรมทางเศรษฐกิจและกิจกรรมทางวัฒนธรรม การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม ควรคำนึงถึงต้นทุนในชุมชน โดยพิจารณาว่าชุมชนมีต้นทุนอะไร การสำรวจชุมชนเบื้องต้นมีความสำคัญจะทำให้ผู้ที่ทำงานวัฒนธรรมรู้จักชุมชน เริ่มตั้งแต่การรู้จักพื้นที่ รู้จักคน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เรียนรู้ความขัดแย้ง การอยู่ร่วมกัน เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ผูกติดกับชีวิต วิธีการเพื่อศึกษาชุมชนอาจเริ่มจากการสืบค้น เรื่องเล่า สืบค้นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับชุมชน เช่น ประเพณี พิธีกรรม วิถีชีวิต ผลผลิตทางวัฒนธรรมต่าง ๆ การสืบค้นดังกล่าวจำเป็นต้องศึกษาชุมชนในมุมประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อเรียนรู้อดีต เรียนรู้ปัจจุบัน และคาดการณ์อนาคต พื้นที่ทางวัฒนธรรมสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นเครื่องมือใน การสร้างความเป็นพลเมือง และสร้างความเป็นชุมชนร้อยรัดชุมชนได้ด้วยกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ส่วนการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในมุมมองของ UNESCO (Cultural Mapping) แผนที่วัฒนธรรม คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการแสดงตัวตนของชุมชน สังคม และการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมในท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งแบบที่เป็นรูปธรรม เช่น แกลลอรี่ หัตถกรรมพื้นบ้าน สถานที่สำคัญ งานประเพณีและเรื่องราวที่เป็นนามธรรม เช่น ความทรงจำ อัตชีวประวัติ ทศนคติ การให้คุณค่ากระบวนการในการทำแผนที่วัฒนธรรม สามารถเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งอันเดียวกันของชุมชนได้ เพราะแผนที่วัฒนธรรมเป็นเสมือนจุดเริ่มต้นในการสร้างกิจกรรมในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น การบันทึกอนุรักษ์ และใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชน จุดมุ่งหมายของการทำแผนที่

วัฒนธรรม คือการสร้างสำนึกร่วมในชุมชน สนับสนุนวัฒนธรรมที่หลากหลายภายใต้เศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาของภูมิภาคนั้น ๆ แผนที่วัฒนธรรมนั้นมีความหมายทั้งตรงตามตัวอักษรและมีความหมายในเชิงเปรียบเทียบ ความหมาย ครอบคลุมเกินกว่าการเขียนแผนที่ที่แสดงพื้นที่แต่เป็นการบันทึกเรื่องราว ข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมด้วยเทคนิคต่าง ๆ (Cultural Resources) เนื้อหาของแผนที่วัฒนธรรมจึงกว้างและหลากหลาย ซึ่งอาจจะเป็นด้านมานุษยวิทยา สังคมวิทยา โบราณคดี ภาษาศาสตร์ พันธุศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ดนตรี ชีววิทยา ข้อมูลที่รวบรวมได้ อาจแสดงในหลายรูปแบบ อาทิ แผนที่ภูมิศาสตร์ แผนภูมิภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายดาวเทียม ข้อมูลสถิติ ฯลฯ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมจะถูกรวบรวมและเก็บไว้เป็นเอกสาร ฐานข้อมูลสำหรับการวางนโยบายในการพัฒนาประเทศ ที่คำนึงถึงความถูกต้อง และการวิเคราะห์อย่างละเอียดเกี่ยวกับผู้คน สถานที่และสิ่งแวดล้อม “....มีสามเหตุผลที่ดีสำหรับแผนที่ทางวัฒนธรรม คือ หนึ่ง เข้าใจ และแบ่งปันวัฒนธรรม และความหลากหลายทางวัฒนธรรม สอง ปรับความคิดเรื่องประวัติศาสตร์ สาม ประชาสัมพันธ์ความสร้างสรรค์และพัฒนา....”

ดังนั้น แผนที่วัฒนธรรมจึงเป็นขั้นตอนพื้นฐานของการวางแผนวัฒนธรรม ซึ่งช่วยในการระบุทรัพยากรทางวัฒนธรรม ค้นหาความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ แผนที่วัฒนธรรมช่วยให้ชุมชน ผู้วางนโยบายและนักลงทุนมีการตัดสินใจเพื่อดำเนินการใด ๆ อย่างรอบคอบในพื้นที่อ่อนไหวทางวัฒนธรรม ลักษณะของแผนที่วัฒนธรรม ได้แก่ (1) ระบุทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Identification) (2) แสดงภาพทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Visualization) (3) ใช้เทคนิควิธีการและเครื่องมือหลากหลาย (Wide range of tools and techniques) (4) ช่วยในกระบวนการตัดสินใจ (Help in decision making processes) โดยประโยชน์ของการทำแผนที่วัฒนธรรมในระดับชุมชน ถือเป็นการเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลที่กระจายอยู่ตามจุดต่าง ๆ ให้เป็นระเบียบในเชิงประจักษ์ นอกจากนี้การทำแผนที่วัฒนธรรมในระดับชุมชนยังเป็นการรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์โดยผ่านการสอบถามและเล่าเรื่องจากคนในชุมชน ข้อมูลเหล่านี้สามารถใช้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่แสดงออกถึงการเปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลาต่อเนื่องไปถึงอนาคต ส่วนในระดับเมือง การทำแผนที่วัฒนธรรมถูกใช้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ของเมือง ณ ปัจจุบัน เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของเมืองและการพัฒนาของเมือง ข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นองค์ความรู้สำคัญต่อแนวทางการพัฒนาเมืองที่จะเกิดขึ้น และยังเป็นฐานข้อมูลที่สามารถนำไปสู่การเตรียมเมืองสู่มรดกโลกอีกด้วย

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นกระบวนการที่สนับสนุนให้เกิดปฏิสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินการใด ๆ ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์นั้นได้นำไปสู่การ

แลกเปลี่ยนและสร้างความเข้าใจร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นการกระตุ้นให้มีการกระทำใด ๆ จนบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่ม ด้วยความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันกับกลุ่ม (Keith, 1972: 136) การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคมของกลุ่ม คน การจัดกิจกรรมให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จำเป็นต้องคำนึงถึงวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี และทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม (Worapradit, 2010: 17) เนื่องจากระบวนการพัฒนาอย่างเสรีตามหลักการของความเป็นประชาธิปไตย ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกคน กระบวนการมีส่วนร่วมจึงแสดงถึงความตระหนัก ความต้องการและคุณค่าของประชาชนที่เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินการและการตัดสินใจของภาครัฐภายใต้การมีเป้าหมายเดียวกัน โดยใช้กระบวนการสื่อสารแบบสองทางเพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่เหมาะสม และได้รับการสนับสนุนจากประชาชน (Creighton, 2005: 9)

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top-down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom-up) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของโอคเลย์ (Oakley, 1984: 17) ได้กล่าวว่า แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing ingredient) ในกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้อธิบายและให้ความหมาย ปัจจัย ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้มากมาย ซึ่งคณะผู้วิจัยได้นำมากล่าวไว้เท่าที่จำเป็นและสอดคล้องกับแนวทางการศึกษา ดังนี้

2.4.1 ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

Cohen and Uphoff (1981: 6) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไร และทำอย่างไร (2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ (3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน (4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการโดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค องค์การสหประชาชาติ (United Nation, 1981: 5) และ Reeder (1974: 39) ได้ให้ความหมายเจาะจงถึงการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคมทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วม

ร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

ส่วนนักวิชาการของไทย เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์ (2550: 18) ได้ให้ความหมายของ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ว่าหมายถึง การที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคม หรือการดำเนินการร่วมกัน เพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะผ่านทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2560: 29) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ดังนั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมกระบวนการนี้ ตั้งแต่เริ่ม จนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและรับรู้/ เรียนรู้ร่วมกัน หรือเกิดการปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกันซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

จากแนวคิดและทัศนะที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด สามารถแยกประเด็นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจากเป้าหมายที่ต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ความผูกพัน การเสริมแรง โอกาส ความสามารถ การสนับสนุน ความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการ โดยมีพื้นฐานของการมีส่วนร่วม คือการมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของเหตุผล การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของค่านิยม การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของประเพณี การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความผูกพัน ความสนใจ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ยังเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งการรื้อให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ผู้ดำเนินงานจะต้องมีความเข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม

2.4.2 ลักษณะการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของบุคคลกลุ่มบุคคลในการกระทำใด ๆ สามารถทำได้หลายลักษณะหรือหลายรูปแบบ ดังนี้

โกวิทย์ พวงงาม (2546: 85) ได้เสนอลักษณะวิธีการให้กลุ่มองค์กรในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

1) การร่วมคิด การร่วมคิดสร้างวิสัยทัศน์ขององค์กรโดยร่วมกันคิดว่า ภาพความสำเร็จที่ควรเกิดขึ้นในอนาคตคืออะไร โดยใช้ข้อมูลพื้นฐานขององค์กรภายใต้ทิศทางการพัฒนาประเทศของโลก การจัดให้มีกิจกรรมสร้างวิสัยทัศน์จะช่วยให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในการร่วมกันปฏิบัติงานพัฒนา จะทำให้คนเห็นปัญหา เห็นความจำเป็นที่ต้องแก้ปัญหาและรวมกลุ่มกัน เพื่อแก้ปัญหา

เปรียบเทียบ การตั้งปณิธานร่วมกันว่าเราต้องการให้เกิดอะไรขึ้น และจะก้าวไปสู่ความฝันตามวิสัยทัศน์ต้องทำ อะไรบ้างการร่วมคิดยุทธศาสตร์ว่า จะทำให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังความเข้มแข็งของคนในชุมชน

2) การจัดทำแผนร่วมกันหลังจากได้คิดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ที่กำหนดร่วมกันไว้แล้วนั้น ต้องมีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกันของคนในองค์กรต่าง ๆ ที่รวมกลุ่มกันขึ้นในแผนการดำเนินงานนั้น อาจจะมีโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องดำเนินการเพื่อเป็นการปัญหาและเป็นการพัฒนาเพื่ออนาคตการวางแผน จะช่วยให้เกิดระบบการจัดการเป็นการกระจายอำนาจการตัดสินใจของสมาชิกในกลุ่มที่ได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันแต่ต้นการปฏิบัติกิจกรรมตามแผนจึงจะเป็นไปได้

3) ร่วมปฏิบัติ เป็นการรวมคนในกลุ่มต่าง ๆ ให้ทำงานร่วมกันตามแผนที่วางไว้ภายใต้จิตสำนึกที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้เป็นไปตามภารกิจที่ตกลงกันไว้ ในการปฏิบัติงานต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรอื่นเพื่อร่วมปฏิบัติกิจกรรมนั้นให้ประสบความสำเร็จ

4) ร่วมติดตามผล ประเมินผลการติดตามผลประเมินผลการดำเนินงานที่กลุ่มได้คิดปฏิบัติ ร่วมกันนั้น จะทำให้ทราบความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานทราบปัญหาอุปสรรค เพื่อมาร่วมกันคิด หาทางแก้ปัญหา ทำให้มีความเข้มแข็งและปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาขององค์กร

5) ร่วมรับประโยชน์ผลจากการที่ทุกคนทุกองค์กรได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และ เกิดผลตามที่ตั้งจุดประสงค์และเป้าหมายไว้ทุกคน ก็จะได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติร่วมกัน และทุกคนก็ต้องรักษาประโยชน์ที่ได้นี้ให้ได้รับตลอดไป

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547: 14-15) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วม คือ การที่หนึ่งฝ่ายใดและที่ไม่เคยได้ร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพเสมอภาค มิใช่เพียงในส่วนรวมอย่างผิวเผิน แต่เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้น และการเข้าร่วมนั้น ต้องเริ่มตั้งแต่แรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ ซึ่งได้ให้หลักการพื้นฐานของการมีส่วนร่วมไว้ 8 ประการ ดังนี้

1) ต้องคิดว่ามนุษย์มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ เพราะถ้ามนุษย์ไม่ มาร่วมคิด ร่วมรับรู้ร่วมเข้าใจ เพียงพอก็อาจไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควรหรืออาจใช้เพื่อทำลายเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองและสิ่งแวดล้อมได้

2) เชื่อว่ามนุษย์ต่างมีความคิดและมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน

3) เชื่อว่าทุกคนไม่ได้ชั่วตั้งแต่เกิดโดยเหตุที่เขาอาจจนอยู่นั้นมิใช่จากกรรมเก่า

4) เชื่อว่าชาวชุมชนต่าง ๆ มักมีภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนในระดับหนึ่งบางเรื่องที่ชาวชุมชนยึดถือจึงต้องค่อย ๆ ให้ปรับตัวผสมผสานกับวิทยาการภายนอก

- 5) เชื่อว่าตนต่างกับชาวบ้านอยู่ไม่น้อยและชาวบ้านเองก็แตกต่างกันอยู่บ้าง
- 6) ต้องคิดว่ามนุษย์มีความสามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ได้ถ้าได้รับโอกาสที่จะร่วมคิดร่วมเข้าใจและร่วมจัดการเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม
- 7) อาจใช้การมีส่วนร่วมในหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบโดยตรงคือมีส่วนร่วมโดยตัวบุคคล และแต่ละบุคคลหรือประชาชนก่อตั้งองค์กรขึ้นมามีส่วนร่วมหรือให้มีตัวแทนมีส่วนร่วมโดยอ้อม ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่
- 8) การมีส่วนร่วมยังมีเพิ่มขึ้น เมื่อมีสภาพที่เหมาะสม คือ ประชาชนในท้องถิ่นมีความรู้สึกรู้ว่า เขาได้ควบคุมโชคชะตาของตนเองมีอิสรภาพได้รับความเสมอภาค และได้รับความจริงใจให้มีส่วนร่วม ต้องมีความสามารถพอที่จะมีส่วนร่วมด้วยได้มีการสื่อสาร 2 ทาง เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมได้รับรู้ข้อมูลอย่าง ถูกต้องและสมบูรณ์ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับทราบร่วมคิดมีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่โครงการมากยิ่งขึ้น เมื่อเข้ามามีส่วนร่วมแล้วไม่กระทบกระเทือนสถานภาพในหน้าที่การงานหรือทางสังคมให้ลดน้อยลง ไม่ทำให้ประชาชนเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไปกว่าผลตอบแทนที่เขาประเมินว่าจะได้รับและต้องมี กลวิธีแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างโครงการและผู้มีส่วนได้เสียเป็นอย่างดี

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมเกิดจากการรับรู้ปัญหาาร่วมรับทราบที่มาของปัญหาเสนอวิธีการสืบค้นหาข้อมูล ร่วมกันวางแผนดำเนินงานร่วมลำดับความสำคัญของปัญหากำหนด แผนงานและโครงการเพื่อแก้ปัญหาจัดทำแผนและโครงการศึกษาความเป็นไปได้ของแผนและโครงการและทบทวนแผนและโครงการ มีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติร่วมพัฒนา โดยการออกแรงออกเงินงบประมาณ สิ่งของให้คำแนะนำให้ความรู้ร่วมป้องกันและแก้ไข้ปัญหา และมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลรับทราบการแล้วเสร็จของโครงการและร่วมประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการ

2.4.3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้ Fornaroff (1980: 104) ได้เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมีขั้นตอนการมีส่วนร่วมได้แก่ (1) การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธีทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผล (2) การดำเนินงาน (3) การใช้บริการจากโครงการ (4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ แต่อย่างไรก็ตาม หากนำมาประมวลให้เป็นลักษณะที่เป็นระบบตามแนวคิดของ Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981: 6) จะเห็นว่า มีความเป็นระบบในเรื่องของประเด็นสำคัญ โดยได้มีการนำเอากระบวนการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการทั้งหลายมาประมวลเป็นแนวคิดหลัก และได้จำแนกรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผน

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารการงาน และการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกตคือความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

จากการศึกษาหลักการ แนวคิด สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ทั้งนี้ ในการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึงวิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม เพราะกลุ่มคนในชุมชนมีความแตกต่างกันในลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนโดยสรุปมีขั้นตอนทั้งสิ้น 5 ขั้นตอนคือ (1) การวิเคราะห์-สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน (2) การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต (3) การกำหนดกิจกรรม (4) การดำเนินกิจกรรม และ (5) การประเมินผลกิจกรรม ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกเท่านั้น

2.4.4 การสร้างและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ (Net-working)

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน พบว่า เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเกิดจากการที่ชุมชนได้พบเห็นความสำเร็จและการพยายามแก้ไขปัญหา หรือการแสวงหาทางออกของอีกชุมชนหนึ่ง รูปแบบการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้เหล่านี้ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ส่วน

ใหญ่อยู่ในรูปแบบของการจัดเวทีให้ชาวบ้านได้มีโอกาสพูดคุย พบปะ ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้มีการถ่ายทอดข้อมูลให้ชุมชนรับรู้อย่างเท่าเทียมกัน จากเครือข่ายการเรียนรู้ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้ในการส่งเสริมเพื่อให้ชุมชนมีวิสัยทัศน์ที่ดีขึ้น ส่วนหนึ่งคือความสามารถของชุมชนในการชิงข้อมูลและทางเลือกใน การพัฒนาที่เหมาะสม การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาประสบการณ์และพัฒนาทางเลือกชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาตนเองได้มากยิ่งขึ้น จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน จะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถอธิบายถึงความเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ชุมชนนำไปสู่การเกิดเป็นองค์ความรู้ มีการแลกเปลี่ยนถ่ายทอดระหว่างคน ระหว่างกลุ่ม และการนำองค์ความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์จนนำไปสู่การพัฒนาเป็นชุมชนที่เข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน

ส่วนการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือเป็นกระบวนการของการเข้าร่วมมือกัน เพื่อพัฒนาหรือจัดกิจกรรมที่กลุ่มบุคคลหรือองค์กรสนใจร่วมกัน เครือข่ายความร่วมมือจะนำไปสู่พลังในการจัดการกับปัญหาทั้งในระดับท้องถิ่นและสังคมโดยรวม ความร่วมมือในลักษณะดังกล่าวนี้ได้ก่อตัวเคลื่อนไหวและพัฒนากว้างขวางออกไป เช่น เครือข่ายเกษตรกร เครือข่ายเอดส์เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยลักษณะสำคัญของความร่วมมือ มีลักษณะดังต่อไปนี้ (1) มีองค์กร กลุ่ม หรือบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปเข้าร่วมมือกันเพื่อให้บรรลุประสงค์ที่มีร่วมกัน (2) มีการปฏิสัมพันธ์กันและกัน (3) จัดกระบวนการของความร่วมมือเพื่อให้สามารถนำเอาวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่มีร่วมกันไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผล คุณลักษณะสำคัญดังกล่าวจะส่งเสริมให้องค์กรมีความเข้มแข็ง เพราะแทนที่จะคิดคนเดียว ทำกิจกรรมคนเดียว เครือข่ายจะทำให้เกิดการรวมกลุ่มกัน ทำกิจกรรมตามลักษณะความสนใจ เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ สร้างความชำนาญในการทำงาน ระดมสรรพกำลังจัดโครงสร้างองค์กรความร่วมมือ และกระบวนการภายใต้ความร่วมมือ จัดกติการายาทเพื่อให้ความเคลื่อนไหวมีพลัง สังคมมีการแลกเปลี่ยนทักษะ สร้างโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการมีส่วนร่วม ซึ่งกระบวนการพัฒนาเช่นนี้มีความจำเป็นมากทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

การสร้างและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญหนึ่งในกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ขบวนการประชาคม และประชาสังคม ทั้งนี้ ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2543: 18) ได้สรุปให้เห็นขั้นตอนการสร้างและพัฒนาเครือข่าย ดังนี้ ขั้นที่ 1 การร่วมกันกำหนดจุดมุ่งหมายของเครือข่าย ขั้นที่ 2 การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ขั้นที่ 3 การสร้างและพัฒนาแผนปฏิบัติ ขั้นที่ 4 ส่งเสริมบทบาทและกระบวนการตัดสินใจของแต่ละกลุ่ม ขั้นที่ 5 พัฒนากระบวนการติดต่อสื่อสาร ขั้นที่ 6 พัฒนาโครงสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ขั้นที่ 7 การพัฒนาทรัพยากรและแหล่งทุนของเครือข่าย ทั้งนี้ ผลจากการศึกษาและพัฒนาเครือข่าย นอกจากขั้นตอนที่สำคัญแล้ว องค์ประกอบนับเป็นปัจจัยทางการบริหารที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของเครือข่าย ดังนี้

- 1) กระบวนการติดต่อสื่อสาร จะต้องมีความสม่ำเสมอ ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยน

ข้อมูลข่าวสาร เทคนิค ประสบการณ์ ตลอดจนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีการสรุปความก้าวหน้าในผลการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกและเครือข่าย

2) การพิจารณาถึงความต้องการของมวลสมาชิกเครือข่าย การได้แลกเปลี่ยนทัศนะ มุมมองต่อการพัฒนาหรือเป้าหมายของกิจกรรมในความร่วมมือ ตลอดจนขบวนการตัดสินใจร่วมใจในการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เพื่อให้สมาชิกสามารถแปลงไปสู่การปฏิบัติและประสานความร่วมมือได้

3) องค์การความร่วมมือ และโครงสร้างเครือข่ายมีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อการประสานความร่วมมือ โดยลักษณะขององค์การความร่วมมือสามารถป้องกันการแทรกแซงจากองค์กรใดองค์กรหนึ่ง และลดปัญหาความขัดแย้ง ตลอดจนสร้างการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงได้

4) ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมบทบาทและการตัดสินใจดำเนินการของมวลสมาชิก เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ และสร้างบรรทัดฐานในความร่วมมือ

5) มีการพัฒนาและระดมทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนแผนในการพัฒนาและระดมทรัพยากรมีประสิทธิภาพ

6) มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์บทบาทของเครือข่ายและมวลสมาชิกเพื่อระดมความร่วมมือและสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานทั้งแม่มวลสมาชิกและประชาชนทั่วไป

ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการสร้างและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือสามารถนำไปใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ กล่าวคือ จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน สรุปได้ว่า เครือข่ายชุมชนมีลักษณะของการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันของกลุ่ม มีการพบปะ พูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ระหว่างกัน โดยมีรูปแบบที่ไม่ตายตัว สร้างเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมและกลายเป็นพลังในการขับเคลื่อนให้เครือข่ายนั้น ๆ มีความเข้มแข็งต่อไป อันจะนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัยของผู้ศึกษาที่ว่า การจัดการองค์ความรู้ทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเป็นระบบนั้น จะสามารถนำไปสู่ความสำเร็จในการเป็นชุมชนเศรษฐกิจฐานราก และเสนอเป็นแนวทางสำหรับชุมชนอื่นๆต่อไป รวมทั้งสามารถคาดคะเนแนวทางการพัฒนาเครือข่ายของชุมชนในอนาคตได้อีกด้วย

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถ

แนวคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถ (Competency) ได้เริ่มมีการศึกษาในสหรัฐอเมริกากว่า 50 ปี จากการศึกษาของ Orin B. Graff & Calvin M. Street ซึ่งได้เขียนไว้ในปี 1956 อาจารย์ทั้งสองท่านได้ใช้คำว่า Competency Pattern ในการกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหาร และต่อมาในปี 1970 การศึกษา Competency เริ่มมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เมื่อบริษัท McBer ภายใต้การนำของ David C. McClelland เข้าไปช่วยในการคัดเลือก Foreign Service Information Officer (FSIO) เจ้าหน้าที่

ที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประเทศสหรัฐอเมริกาในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยได้รับมอบหมายให้ทำการหาเครื่องมือชนิดใหม่ที่สามารถทำนายผลการปฏิบัติงานได้ (สฤัญญา รัตมิตร์มโชติ, 2549: 11)

“ขีดความสามารถ” ในปัจจุบันนี้สามารถแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้เป็น 2 กลุ่ม คือ ขีดความสามารถในแนวอังกฤษ (British Approach) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประกาศนียบัตรรับรองวิทยฐานะของพนักงาน หรือบุคลากรผู้นั้น กำหนดจากมาตรฐานผลการปฏิบัติงานที่สามารถยอมรับได้ของงานและวิชาชีพนั้น ๆ ดังนั้น ขีดความสามารถในแนวคิดนี้จึงเป็นการกำหนดเฉพาะงานและไปไปตามวิชาชีพ ส่วนขีดความสามารถในแนวอเมริกัน (American Approach) มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาบุคลากร กำหนดจากพฤติกรรมของผู้ที่มีผลการปฏิบัติงานดี ซึ่งการพัฒนาบุคลากรนี้จะต้องเป็นไปตามแนวทางที่องค์กรต้องการจะเป็น ดังนั้น ขีดความสามารถแนวทางนี้จึงเป็นขีดความสามารถที่ไม่สามารถลอกเลียนกันได้ เพราะแต่ละองค์การต้องการบุคลากรที่มีลักษณะแตกต่างกันไป ดังนั้น ในการทบทวนวรรณกรรมจึงทบทวนจากนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่ให้นิยามคำว่า “ขีดความสามารถ” ซึ่งมีทั้งที่แตกต่างและคล้ายคลึงกัน

ด้วยเหตุนี้คำจำกัดความของ Competency จึงยังหาข้อสรุปอย่างเป็นทางการไม่ได้ สำหรับในประเทศไทย มีนักวิชาการหลายท่านที่ศึกษาเรื่อง Competency ต่างก็ให้คำจำกัดความไว้แตกต่างกัน เช่น “ขีดความสามารถ” หรือ “สมรรถนะ” หรือ “ศักยภาพ” เป็นต้น สำหรับในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจะให้คำจำกัดความว่า “ขีดความสามารถ” (สฤัญญา รัตมิตร์มโชติ, 2549: 13)

การศึกษาขีดความสามารถ (Competency) ที่นักวิชาการและนักคิดทั้งหลายได้ทำการศึกษาไว้นั้นไม่ว่าจะเป็นความรู้ ทักษะ หรือคุณลักษณะส่วนบุคคล ล้วนเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานให้ได้ตามมาตรฐานหรือเกินกว่าที่มาตรฐานของงานนั้นๆกำหนดไว้ ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับในหลายองค์การว่า การที่องค์กรจะสามารถบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้นั้น บุคลากรที่มีความสามารถที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติงานในตำแหน่ง และมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมขององค์กรเท่านั้นที่จะทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายเหล่านั้นได้ ขีดความสามารถนั้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์นับแต่การสรรหา/คัดเลือกบุคลากร การฝึกอบรมและพัฒนา การบริหารผลการปฏิบัติงาน การบริหารค่าตอบแทน และการบริหารทรัพยากรมนุษย์ด้านอื่นๆ การนำขีดความสามารถมาใช้ในระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์จะทำให้ระบบการบริหารงานมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นและบุคลากรมีศักยภาพที่สูงขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้องค์การสามารถบรรลุวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรได้ องค์กรจะสามารถประเมินขีดความสามารถขององค์กรที่มีอยู่ ณ ปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้้องค์การสามารถกำหนดกลยุทธ์และสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันทางธุรกิจได้

2.5.1 ความหมายของขีดความสามารถ

แนวความคิดเริ่มต้นเกี่ยวกับขีดความสามารถ ได้ถูกจำกัดความโดย McClelland (1993) ให้ความหมายของขีดความสามารถไว้ว่า หมายถึง บุคลิกลักษณะที่เป็นพื้นฐานของปัจเจกบุคคลซึ่งมีส่วนในการทำนายผลการปฏิบัติงานที่ดีและ/หรือตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในงาน ขีดความสามารถประกอบด้วยแรงขับ (Motives) ลักษณะ (Traits) แนวคิด/ความคิดของตน (Self-Concepts) ทักษะ (Attitude) หรือคุณค่า (Values) ความรู้ในเนื้อหา (Content Knowledge) หรือ ความรู้-ความคิด (Cognitive) หรือทักษะเชิงพฤติกรรม (Behavioral Skills) ที่สามารถวัดได้หรือเชื่อถือได้ ซึ่งประกอบกันทำให้บุคคลแต่ละคนประสบความสำเร็จในการทำงานแตกต่างกัน

วัฒนา พัฒนพงศ์ (2546: 84) ให้ความหมายขีดความสามารถ (competency) หมายถึง ระดับของความสามารถในการปรับและใช้กระบวนทัศน์ (paradigm) ทักษะ พฤติกรรมความรู้ และทักษะ เพื่อการปฏิบัติงานให้เกิดคุณภาพ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2548: 10) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับขีดความสามารถ (competency) ว่าหมายถึง กลุ่มของคุณลักษณะที่บุคคลพึงมีเพื่อที่จะปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ บรรลุวิสัยทัศน์และพันธกิจที่กำหนดไว้ ประกอบด้วยความรู้ (knowledge) ทักษะ (skill) และแรงจูงใจ (motivation) ทั้งนี้ขีดความสามารถของบุคคลนั้นจะมีส่วนช่วยในการคาดการณ์ถึงผลการปฏิบัติงานของบุคคลในบทบาทและสถานการณ์ต่าง ๆ

David McClelland (1993: 48) กล่าวว่า ขีดความสามารถ หมายถึง บุคลิกลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายในปัจเจกบุคคลซึ่งสามารถผลักดันให้ปัจเจกบุคคลนั้นสร้างผลการปฏิบัติงานที่ดีหรือตามเกณฑ์ที่กำหนดในงานที่ตนรับผิดชอบ ดังนั้น บางครั้งเมื่อพูดถึงองค์ประกอบของขีดความสามารถจึงมีเพียง 3 ส่วนคือ ความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ ซึ่งตามทัศนะของแมคเคลแลนด์กล่าวว่า ขีดความสามารถเป็นส่วนประกอบขึ้นมาจากความรู้ ทักษะและเจตคติ/แรงจูงใจ หรือ ความรู้ ทักษะ และเจตคติ/แรงจูงใจ ก่อให้เกิดขีดความสามารถ ความรู้ ทักษะ และเจตคติไม่ใช่ขีดความสามารถ แต่เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดขีดความสามารถ ดังนั้นความรู้โดด ๆ จะไม่เป็นขีดความสามารถ แต่ถ้าเป็นความรู้ที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดกิจกรรมจนประสบความสำเร็จ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของขีดความสามารถ ขีดความสามารถในที่นี้จึงหมายถึงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลงานสูงสุดนั้น ตัวอย่างเช่น ความรู้ในการขับรถ ถือว่าเป็นความรู้ แต่ถ้านำความรู้มาทำหน้าที่เป็นผู้สอนขับรถ และมีรายได้จากส่วนนี้ ถือว่าเป็นขีดความสามารถ ในทำนองเดียวกันความสามารถในการก่อสร้างบ้านถือว่าเป็นทักษะ แต่ความสามารถในการสร้างบ้านและนำเสนอให้เกิดความแตกต่างจากคู่แข่ง ได้ถือว่าเป็นขีดความสามารถ หรือในกรณี เจตคติ/แรงจูงใจก็เช่นเดียวกันก็ไม่ใช่ขีดความสามารถ แต่สิ่งจูงใจให้เกิดพลังทำงานสำเร็จตรงตามเวลาหรือเรียกว่ากำหนด หรือดีกว่ามาตรฐานถือว่าเป็นขีดความสามารถ

กล่าวโดยสรุป ชีตความสามารถ หมายถึง คุณลักษณะความสามารถของบุคคลที่แสดงออกมาในเชิงพฤติกรรม ที่ส่งผลให้บุคคลกรปฏิบัติงานหรือกระทำสิ่งต่างๆได้ตามมาตรฐานและส่งผลให้องค์กรดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามวัตถุประสงค์ ประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ ซึ่งสามารถวัดและสังเกตเห็นได้ว่าเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และลักษณะอื่นๆที่โดดเด่นกว่าบุคคลอื่น ๆ ในองค์กร

จากนิยามความหมายที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ข้างต้นนั้น ทำให้สามารถสรุปได้ว่า ความหมายของชีตความสามารถที่ให้นิยามโดยนักวิชาการแต่ละท่านนั้น ก็จะให้นิยามที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนักวิชาการเหล่านั้นมีมุมมองและประสบการณ์ในสาขาวิชาที่ตนเองเกี่ยวข้องอย่างไร แต่โดยรวมแล้วไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการจากสาขาใดต่างก็มีเป้าหมายของชีตความสามารถโดยมุ่งเน้นไปที่การประสบความสำเร็จตั้งแต่ในระดับบุคคลไปจนถึงความสำเร็จในระดับการดำเนินธุรกิจขององค์กร โดยชีตความสามารถของบุคคลกรภายในองค์กรที่มีองค์ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และมีคุณลักษณะส่วนบุคคล (Attribute) ที่เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งชีตความสามารถเหล่านั้นสามารถสร้างความแตกต่างที่ทำให้บุคคลนั้นประสบความสำเร็จ ซึ่งจะนำไปสู่ การประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจขององค์กรด้วยเช่นกัน

ในการศึกษาครั้งนี้ได้นิยามความหมายของชีตความสามารถไว้ว่า ชีตความสามารถ คือ ความสามารถใด ๆ ซึ่งผู้ปฏิบัติงานพึงมีเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานที่รับผิดชอบได้บรรลุตามเป้าหมาย และสามารถพัฒนาไปสู่ผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศได้ โดยความสามารถซึ่งประกอบขึ้นเป็นชีตความสามารถหนึ่ง ๆ นั้นประกอบด้วย ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) บุคลิกลักษณะ (Traits) ทัศนคติ (Attitude) หรือค่านิยม (Values) ซึ่งชีตความสามารถนี้สามารถวัดได้หรือเชื่อถือได้

2.5.2 ประเภทของชีตความสามารถ

จากที่ได้กล่าวมานั้นมีนักวิชาการจากหลายสำนักต่างก็มีแนวคิดที่แตกต่างกันไป และได้มีการแบ่งประเภทชีตความสามารถ (Competency) ไว้มากมายหลายรูปแบบ อารังศักดิ์ คงศาวิสต์ (2548: 28) ได้สรุปประเภทของชีตความสามารถออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1) ชีตความสามารถหลัก (Core Competency) เป็นคำที่ใช้เรียก Competency หลักในบริบทที่แตกต่างกัน ชีตความสามารถหลักอาจเป็นได้ทั้งชีตความสามารถขององค์กรและบุคคลกรในองค์กร ซึ่งชีตความสามารถของทั้งสองกลุ่มนี้มีความแตกต่างกัน แต่สัมพันธ์กัน

2) ชีตความสามารถในงาน (Functional Competency) หมายถึง ชีตความสามารถอื่นที่ไม่ใช่ชีตความสามารถหลัก ซึ่งเป็นคุณสมบัติหรือคุณลักษณะที่กำหนดขึ้นสำหรับผู้ปฏิบัติงานและเป็นคุณสมบัติหรือคุณลักษณะที่องค์กรต้องการ สำหรับแต่ละตำแหน่งงานที่แตกต่างกันไปเพื่อให้ปฏิบัติงานในตำแหน่งงานนั้น ๆ ได้ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

ส่วนโครงการสร้างระบบพัฒนาบุคลากรของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กำหนด

โมเดลขีดความสามารถ (Competency Model) ประกอบด้วยขีดความสามารถหลัก (Core Competency) และขีดความสามารถในงาน (Functional Competency) โดยแบ่งขีดความสามารถในงาน ออกเป็น 2 ส่วน คือ ขีดความสามารถด้านการบริหารจัดการ (Professional Competency หรือ Managerial Competency) และขีดความสามารถที่เป็นความเชี่ยวชาญในงาน (Technical Competency) ทั้งนี้เนื่องจากบุคลากรใน 1 ตำแหน่งจะมีลักษณะงานอยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นการบริหารจัดการ กับส่วนที่เป็นความเชี่ยวชาญในงาน ดังนั้นการกำหนดโมเดลขีดความสามารถจึงไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ทั้งนี้การกำหนดโมเดลขีดความสามารถมีองค์ประกอบอะไรบ้างนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะงานขององค์กรนั้นๆ และขึ้นอยู่กับความต้องการนำขีดความสามารถไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ใด (จิระประภา อัครบวร, 2549: 67) ทั้งนี้ขีดความสามารถหลัก (Core Competency) เป็นคำที่ใช้เรียกขีดความสามารถหลักในบริษัทที่แตกต่างกันขีดความสามารถหลัก อาจเป็นได้ทั้งขีดความสามารถขององค์กรและบุคลากรในองค์กร ซึ่งขีดความสามารถของทั้งสองกลุ่มนี้มีความแตกต่างกันแต่สัมพันธ์กัน ขีดความสามารถหลักขององค์กร (Organizational Core Competency) คือ คุณลักษณะที่องค์กรต้องการมีหรือเป็น เพื่อให้มีขีดความสามารถตามที่ผู้บริหารองค์กรต้องการ เช่น ให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ขีดความสามารถหลักขององค์กรถูกกำหนดจากการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อน (SWOT Analysis) เพื่อสะท้อนสิ่งที่องค์กรเป็นอยู่ตามสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ตัวอย่าง เช่น สินค้ามีความหลากหลาย, สภาพการเงินที่มั่นคง, นวัตกรรมในการบริหาร, เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นต้น ดังนั้น ขีดความสามารถหลักของบุคลากร (Employee Core Competency) คือ คุณลักษณะที่ทุกคนในองค์กรพึงมี พึงเป็นอันจะสะท้อนค่านิยม วัฒนธรรมองค์กร วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเสริมรับกับกลยุทธ์ขององค์กรในการดำเนินกิจการ ซึ่งขีดความสามารถหลักของบุคลากรนี้มักถูกกำหนดจากขีดความสามารถหลักขององค์กร ตัวอย่างเช่น องค์กรมีขีดความสามารถหลักคือ การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ขีดความสามารถหลักของบุคลากรที่ควรเป็น คือ การพัฒนาตนเองและผู้อื่น (Developing Self and Others), การทำงานเป็นทีม (Teamwork), การมุ่งสู่ผลสำเร็จ (Achievement Orientation) เป็นต้น ดังนั้น ขีดความสามารถหลักจึงมีสองนัยที่มีความแตกต่างกันตามบริบทขององค์กร หรือของบุคลากร อย่างไรก็ตามขีดความสามารถหลักทั้งสองมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

2.5.3 ลักษณะของขีดความสามารถ

การปฏิบัติงานในองค์กรขีดความสามารถมีความสัมพันธ์ระหว่างงาน (Work) ผลลัพธ์ (Results) ผลที่ได้จากการทำงาน (Outputs) กับคุณลักษณะของความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และทัศนคติ (Attitude) ในการทำงาน ซึ่งสามารถแสดงออกได้หลายลักษณะด้วยกันมุมมองที่เกี่ยวกับขีดความสามารถอาจจะมีหลากหลายตามค่ายของความคิด เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาจะมองขีดความสามารถว่าเป็นเสมือนปัจจัยนำเข้า (Input) ที่พนักงานมีความรู้ทักษะ และทัศนคติ ซึ่งจะ

ส่งผลต่อความสามารถของบุคคลในการปฏิบัติงานในขณะที่ประเทศอังกฤษมองว่า ขีดความสามารถเป็นผลลัพธ์ (Output) ที่ได้จากการปฏิบัติงานอันเกิดจากเงื่อนไขที่ทำงานกำหนดขึ้น นอกจากนี้การกำหนดขอบเขตของขีดความสามารถยังมีความแตกต่างกัน เช่น ในบางงานเน้นเฉพาะขีดความสามารถหลักและกว้าง ๆ แต่ในบางงานต้องการให้ระบุขีดความสามารถถึงในรายละเอียดงานหรือแม้แต่การตีความของขีดความสามารถในแต่ละงานจะแตกต่างกันออกไป บางครั้งได้รวมบุคลิกลักษณะ ค่านิยม และรูปแบบบางอย่างไว้ด้วยกัน แต่บางครั้งไม่รวม (Parry, 1996: 75)

McLagan (1997: 40-47) ให้ความคิดเห็นต่อลักษณะขีดความสามารถในมุมมองต่าง ๆ ที่รวมทั้งมุมมองขีดความสามารถที่เป็นปัจจัยนำเข้าและผลลัพธ์เข้าด้วยกัน คือ

1) ขีดความสามารถตามลักษณะงาน (Competency as Tasks) เป็นการแสดงถึงขีดความสามารถต่าง ๆ สามารถแบ่งออกเป็นงานย่อย ๆ และกำหนดขอบเขตของงานที่จะทำได้ เช่น งานการทำความสะอาดพื้น งานย่อยคือการเลือกไม้กวาด ซึ่งงานย่อยลงไปอีกก็จะต้องมีความสามารถในการเลือกใช้ไม้กวาดว่าจะเลือกใช้ไม้กวาดอันใดในการทำงานที่จะเกิดประโยชน์สูงสุด

2) ขีดความสามารถตามลักษณะของผลลัพธ์ (Competency as Results) ลักษณะของขีดความสามารถที่สามารถแบ่งออกเป็นองค์ประกอบย่อย ซึ่งผลลัพธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านั้นจะรวมกันไปสู่ผลลัพธ์รวม

3) ขีดความสามารถตามผลของการกระทำ (Competency as Outputs) ขีดความสามารถในลักษณะนี้ จำเป็นจะต้องค้นหาความต้องการของลูกค้า ทั้งภายในและภายนอกองค์การเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการในการผลิตหรือบริการ จากนั้นจึงแบ่งผลที่ได้ออกเป็นองค์ประกอบย่อย ๆ และกำหนดคุณภาพและมาตรฐานที่ต้องการในการตอบสนองความต้องการของลูกค้า ดังนั้นผลที่ได้ (Outputs) จะสามารถออกแบบผลผลิตได้ ผลที่ได้ดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดพิมพ์เขียว ความต้องการของลูกค้าและแบบจำลองของผลผลิตต่อไป

4) ขีดความสามารถตามความรู้ ทักษะ และทัศนคติ (Competency as Knowledge, Skill and Attitude) คนที่มีความเฉลียวฉลาดนั้น เราสามารถวินิจฉัยได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกหรือกลยุทธ์ที่คนมีความสามารถในการปฏิบัติงานได้สูงกว่ามาตรฐานที่กำหนด ในส่วนของขีดความสามารถในลักษณะนี้ จะต้องแยกแยะออกมาให้เห็นว่า ความรู้ ทักษะ และทัศนคติอะไรบ้าง ที่จะทำให้ประสบความสำเร็จซึ่งความสำเร็จดังกล่าวนี้จะรวมไปถึง การมุ่งมั่นในความสำเร็จของเป้าหมายการค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา และจะนำมาซึ่งการใช้เป้าหมายเป็นตัวกำหนดลำดับความสำคัญของการทำงานต่อไปได้

5) ขีดความสามารถที่แต่ละคนนั้นมีอยู่ (Competency as Attribute Bundle) โดยกระบวนการของขีดความสามารถทางความรู้ ทักษะ และทัศนคติ สามารถประยุกต์ใช้ได้จากขีดความสามารถในลักษณะนี้ ซึ่งเป็นความสามารถที่แท้จริงของแต่ละบุคคลที่มีอยู่ แต่เป็นการยากมากที่

จะยกตัวอย่างให้เห็นอย่างชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น พฤติกรรมผู้นำจะต้องมีความสามารถในการจูงใจให้คนแสดงออกในการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง นั่นคือความสามารถที่ผู้นำจะต้องมีแต่อะไรคือสาเหตุพื้นฐานของพฤติกรรมนั้น ความสามารถในการฟัง ความนึกคิด ความรู้ทางธุรกิจ การพูดในที่ชุมชน องค์ประกอบบางอย่าง หรือความรับผิดชอบในตัวเอง โดยทั่วไปแล้วความสามารถที่มีอยู่จะสร้างปัญหามากกว่าการแก้ปัญหา คนโดยทั่วไปชอบที่จะพูดว่า “ฉันต้องการทักษะด้านการเป็นผู้นำ” แต่เขาไม่สามารถบอกได้จริงๆว่าอะไรคือสิ่งที่เขาต้องการ

David C. McClelland (1993: 9) อธิบายว่า ขีดความสามารถ (Competency) ประกอบขึ้นมาจากความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และทัศนคติ/แรงจูงใจ (Attitude/Motive) แต่สิ่งที่ยังมักจะทำให้คนทั่วไปสับสน คือ ขีดความสามารถ (Competency) แตกต่างจากความรู้ ทักษะ และทัศนคติ/แรงจูงใจอย่างไร และความรู้หรือทักษะที่บุคคลมีอยู่นั้นถือเป็นขีดความสามารถหรือไม่ จากการศึกษาของ David C. McClelland พบว่า ขีดความสามารถ สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1) ขีดความสามารถขั้นพื้นฐาน (Threshold competencies) ซึ่งหมายถึง ความรู้หรือทักษะพื้นฐานที่บุคคลจำเป็นต้องมีในการทำงาน เช่น ความสามารถในการอ่าน หรือความรู้ในสินค้าที่ตนขายอยู่ประจำ เป็นต้น ซึ่ง Competency พื้นฐานเหล่านี้ไม่ทำให้บุคคลมีผลงานที่แตกต่างจากผู้อื่น หรือไม่สามารถทำให้บุคคลมีผลงานที่ดีกว่าผู้อื่นได้ ดังนั้น Competency ในกลุ่มนี้จึงไม่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการมากนัก นักวิชาการบางกลุ่มถึงขั้นลงความเห็นว่า ความรู้และทักษะพื้นฐานเหล่านี้ไม่ถือว่าเป็น Competency

2) ความสามารถที่ทำให้บุคคลแตกต่างจากผู้อื่น (Differentiating Competencies) หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้บุคคลมีผลการทำงานสูงกว่ามาตรฐานหรือดีกว่าบุคคลทั่วไป ซึ่ง Competency ในกลุ่มนี้จะมุ่งเน้นที่การใช้ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอื่นๆ (รวมถึง ค่านิยม แรงจูงใจ และทัศนคติ) เพื่อช่วยให้เกิดผลสำเร็จที่ดีเลิศในงาน อีกทั้งยังเป็น Competency ที่นักวิชาการจำนวนมากให้ความสำคัญในการพัฒนาให้มีขึ้นในบุคคลมากกว่า Competency กลุ่มแรก

ดังนั้น จากลักษณะของขีดความสามารถในองค์การตามที่ได้อธิบายไว้ข้างต้น แสดงว่าขีดความสามารถเป็นได้ทั้งปัจจัยนำเข้าและปัจจัยผลที่ได้ ขึ้นอยู่กับความสนใจขององค์การที่จะนำแนวความคิดของขีดความสามารถไปปรับใช้ หรือหากพิจารณาตามลักษณะของกิจกรรมสามารถแบ่งได้ว่าขีดความสามารถเป็นปัจจัยนำเข้า (Input) เมื่อนำขีดความสามารถไปตอบสนองกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและสรรหา และพิจารณาได้ว่าเป็นผลที่ได้ (Output) เมื่อนำแนวคิดขีดความสามารถไปใช้กับกิจกรรมที่ต้องมีการวัดผล เช่น การประเมินผล หรือการบริหารค่าจ้าง

2.5.4 การพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการตนเองของชุมชน

การจัดการตนเองของชุมชน เป็นการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการจัดการชุมชนในทุกมิติ ทุกด้าน โดยใช้กระบวนการศึกษา เรียนรู้อย่างเป็นระบบ ให้ชุมชนมีความ

เข้มแข็ง แต่ยังคงรักษาประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนไว้ รวมถึงสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนไว้ด้วย เพื่อเป็นฐานของชุมชนในการสร้างความเข้มแข็งต่อสู้กับกระแสนิยมที่ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจ สังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมากขึ้น แนวทางการจัดการจึงต้องเริ่มที่ชุมชนเห็นความสำคัญของปัญหาที่ต้องขับเคลื่อนพลังของชุมชนด้วยตนเอง โดยอาศัยฐานคิดและประสบการณ์ของชุมชนในการสร้างระบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทและความรุนแรงของปัญหาในชุมชน พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภายนอกชุมชนในการส่งเสริม สนับสนุน การดำเนินงานของชุมชนให้ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมและมีความยั่งยืน

หากชุมชนเกิดปัญหาขึ้น คนในชุมชนจะตระหนักถึงปัญหาที่พวกเขาประสบอยู่ โดยที่เชื่อว่าหากร่วมมือกันกำหนดแนวทางแก้ไขผ่านกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม จะสามารถขับเคลื่อนการแก้ปัญหาไปได้ด้วยพลังสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชน และดำเนินการด้วยแนวทางประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเป็นหลักโดยเริ่มจากปัญหาที่เกิดขึ้น หรืออยู่ในความสนใจของผู้คนส่วนใหญ่ในชุมชนแล้วขับเคลื่อนไปสู่จุดหมาย คือการแก้ปัญหานั้น ๆ ได้ ด้วยแนวทางที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง ซึ่งผู้คนในชุมชนจะมีการพัฒนาจนเกิดความตระหนักและรู้สึกว่ามีอำนาจและความสามารถที่จะจัดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนได้ด้วยตนเอง เป็นพลังภายในที่ทำให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหา หรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่องและไม่รู้สึกลำบาก แม้จะยากลำบาก กระบวนการประชาคมคือ เครื่องมือสำคัญที่สร้างความตระหนักและทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกว่ามีศักยภาพที่จะจัดการกับปัญหาที่ประสบอยู่ได้ด้วยตนเอง (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2557: 111-114) โดยมีแนวทางขับเคลื่อนการดำเนินงานของชุมชนที่ถือว่าเป็นฐานของการจัดการตนเองของชุมชนที่สำคัญคือ

1) การเรียนรู้ การเรียนรู้เป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดเพราะการเรียนรู้จะนำไปสู่ความตระหนักถึงปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่และสามารถแก้ไขได้ด้วยพลังของคนในชุมชนเอง การเรียนรู้จึงเป็นการเพิ่มอำนาจ (empowerment) ให้แก่คนในชุมชนโดยตรง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่มีทั้งรูปแบบการอบรมอย่างเป็นทางการและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผ่านเวทีพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการภายในชุมชน เพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการจริง ๆ ของชุมชนเองแล้วหาแนวทางการทำงานที่จะจัดการปัญหาที่เหมาะสมร่วมกัน

2) เวทีประชาคม เป็นเครื่องมือสำคัญในกระบวนการตัดสินใจและกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาชุมชน จึงควรมีการทำประชาคมกันอย่างสม่ำเสมอ 1-2 ครั้ง/เดือน เพื่อการพูดคุยที่ไม่เป็นทางการทุกคนมีโอกาสดำเนินการและรับฟังเสียงของทุกคนเพื่อร่วมมือกันในการหาทางแก้ไขปัญหา

3) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมเป็นรากฐานสำคัญที่จะยอมรับว่า แต่ละคนในชุมชนมีสิ่งที่มีค่าสำคัญที่จะให้และเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมได้ การที่มีส่วนร่วมก็เพราะตระหนักว่าเรามีสิ่งที่จะให้แก่ส่วนรวมไม่ว่าสิ่งนั้นจะเล็กน้อยหรือสำคัญมากน้อยเพียงใดก็ตาม ซึ่งเกิด

จากการได้เรียนรู้จนเข้าใจปัญหาและเป้าหมายของชุมชนทำให้อยากมีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหานั้น ๆ

4) พลังสามัคคีและความผูกพันกันของคนในชุมชน ความสามัคคีเกิดจากความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนทั้งความสัมพันธ์แนวดิ่งเช่น แบบเครือญาติตามลำดับอาวุโส และแบบอุปถัมภ์กับความสัมพันธ์แนวราบเป็นความสัมพันธ์บนฐานความเสมอภาค มีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเอื้อต่อการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ แต่หากแม้มีฐานของความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างต่างกันก็ไม่ประสบปัญหาในการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ

5) ภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการจัดการชุมชนท้องถิ่นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้นำมีบทบาทสำคัญมากในการขับเคลื่อนคนและงานไปสู่เป้าหมายด้วยการทำงานหนัก โปร่งใส มีวิสัยทัศน์ เป็นธรรม และมีความอดทนสูง

จากแนวทางการแนวทางขับเคลื่อนการดำเนินงานของชุมชนเพื่อการจัดการตนเองของชุมชนที่กล่าวมาข้างต้น การเอาชุมชนที่เป็นฐานรากสำคัญของประเทศเป็นตัวตั้งเพื่อหาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม โดยให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองในทุกด้านที่มีความพร้อมทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม การศึกษาความเสมอภาค ความเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมทรัพยากรและวัฒนธรรม เพื่อให้การแก้ปัญหาตรงกับความต้องการของชุมชน และเมื่อชุมชนจัดการตนเองด้วยการเรียนรู้จากการกระทำของตนเองได้แล้ว ชุมชนจะเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

นอกจากนั้น การจัดการตนเองของชุมชนที่ขึ้นอยู่กับบริบทในแต่ละพื้นที่ ยังสามารถจำแนกแนวทางการจัดการตนเองของชุมชน ได้เป็น 5 มิติ ดังนี้ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553: 385-412)

1) มิติด้านแผนชุมชน ที่ใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการพัฒนาของชุมชน โดยแผนชุมชนนั้นเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่ครอบคลุมในทุกด้าน

2) มิติด้านการเกษตร เป็นการสร้างอำนาจโดยการรวมกลุ่มองค์กรชุมชน เป็นภาคประชาสังคม ที่เกิดจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ และการจัดการกับปัญหาของชุมชน

3) มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการดำเนินงานรูปแบบของกลุ่มอนุรักษ์เพื่อรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและ ยาวนาน

4) มิติด้านการเงินชุมชน โดยการสร้างแหล่งเงินทุนของชุมชนขึ้น เพื่อให้ความช่วยเหลือด้านการเงินภายในชุมชน ลดปัญหาความยากจนและแก้ไขปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ให้สามารถมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

5) มิติด้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ศักยภาพความสามารถของชุมชนในการดำเนินชีวิต

ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการตนเองของชุมชนนั้น เกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนในการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยอาศัยพลังจากกระบวนการรวมกลุ่ม และการสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอกชุมชนที่เห็นถึงความสำคัญหรือความจำเป็นในการร่วมมือกันในการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่จุดหมายร่วมกันผ่านกระบวนการเรียนรู้ โดยอาศัยฐานคิดและประสบการณ์ของชุมชนในการสร้างระบบการบริหารจัดการตนเองที่เหมาะสมกับพื้นที่และความรุนแรงของปัญหาในชุมชน ให้ประสบผลสำเร็จและเกิดประโยชน์ร่วมกัน

2.6 บริบทพื้นที่

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลของบริบทพื้นที่ในเขตพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการศึกษาวิจัย ประกอบไปด้วยที่ตั้งและอาณาเขต สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ ลักษณะทางประชากรและสังคม สภาพเศรษฐกิจ และแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด โดยมีรายละเอียดดังนี้ (สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคเหนือ, 2558: 1-30)

2.6.1 ข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ

จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบน ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 924 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 12,681.26 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,925,787 ไร่ เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ของภาคเหนือ และเป็นอันดับ 8 ของประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนื้อที่ป่าไม้ ประมาณ 11,267.7 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 87.75 ของพื้นที่จังหวัด เนื้อที่ถือครองทางการเกษตร ร้อยละ 3.21 และเนื้อที่นอกการเกษตร ร้อยละ 9.04 แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ ประกอบด้วย

- 1) อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน
- 2) อำเภอขุนยวม
- 3) อำเภอปางมะผ้า
- 4) อำเภอปาย
- 5) อำเภอแม่ลาน้อย
- 6) อำเภอแม่สะเรียง
- 7) อำเภอสบเมย

ลักษณะภูมิประเทศเป็นทิวเขาสูงสลับซับซ้อนและเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีทิวเขาเรียงตามแนวทิศเหนือ-ใต้ ขนานกัน ทิวเขาที่สำคัญ คือ ทิวเขาแดนลาว อยู่ทางตอนเหนือสุดของจังหวัดเป็นแนวแบ่งเขตแดนประเทศไทยกับประเทศสหภาพพม่าและทิวเขา ถนงชัย ประกอบด้วยทิวเขาเรียงขนานกัน 3 แนว คือ ทิวเขาถนงชัยตะวันตก เป็นแนวเขตแดนประเทศ

ไทยและประเทศสหภาพพม่า ทิวเขาถนนธงชัยกลางอยู่ระหว่างแม่น้ำยวมและแม่น้ำแม่แจ่ม และทิวเขาถนนธงชัยตะวันออก เป็นแนวแบ่งเขตระหว่างจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งยังเป็นที่ตั้งของยอดเขาที่สูงที่สุด คือ ยอดเขาแม่ยะอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอปาย มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 2,005 เมตร

2.6.2 ประชากร

จากข้อมูลประชากร ปี 2562 (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2562) จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีประชากรทั้งสิ้น 283,566 คน เป็นชาย 144,145 คน เป็นหญิง 139,421 คน และมีจำนวนบ้านทั้งสิ้น 111,245 หลัง ความหนาแน่นของประชากร เท่ากับ 22.36 คน ต่อตารางกิโลเมตร

ประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ คนไทยเชื้อสายไทยใหญ่ อพยพมาจากรัฐฉานซึ่งเป็นบ้านเมืองเดิมในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่

1) กะเหรี่ยง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรมากที่สุดของชาวไทยภูเขาคือประมาณร้อยละ 79.3 จะตั้งถิ่นฐานอยู่ทุกอำเภอ ปาดองหรือกะเหรี่ยงคอยาว ปัจจุบันมีอยู่ที่บ้านในสอยบ้านน้ำเพียงดิน และบ้านห้วยเสือเผ่าในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนนอกจากนี้ ยังมีกะเหรี่ยงกลุ่มย่อยที่อพยพเข้ามาจาก ประเทศเมียนมา คือ กะเหรี่ยงแดง, กะยัน อาศัยอยู่ในบ้านในสอย บ้านห้วยเสือเผ่า อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

2) ลาหู่ หรือ มูเซอ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ลาหู่แดง และลาหู่ดำ ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อำเภอปางมะผ้า, อำเภอปาย และอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

3) ลีซอ หรือ ลีซอ พบได้ในอำเภอปาย และอำเภอปางมะผ้า

4) ลัวะ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยในดินแดนล้านนารวมถึงแม่ฮ่องสอนมาตั้งแต่โบราณ ปัจจุบัน ชาวลัวะอพยพขึ้นไปอยู่บนพื้นที่ภูเขาสูง ตั้งชุมชนเป็นแนวยาวไปตามสันเขา พบได้มากที่เขตรอยต่ออำเภอแม่ลาน้อย กับอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

5) ม้ง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรน้อยที่สุดในแม่ฮ่องสอน แต่กระจายอยู่ทุกอำเภอ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ม้งขาวและม้งลายซึ่งเรียกจากสีกระโปรงของผู้หญิงชาวม้ง

6) จีนยูนนาน (จีนฮ่อ) เป็นกลุ่มชาวจีนที่เป็นอดีตทหารกองพล 93 ที่หนีภัยทางการเมืองเข้ามาในประเทศไทยอยู่ที่อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า และอำเภอเมืองบางแห่งตั้งเป็นชุมชนถาวรมีเฉพาะชาวจีนฮ่อ เช่น หมู่บ้านสันติชล อำเภอปายและหมู่บ้านรักไทย อำเภอเมือง เป็นต้น

7) ปะโอ อพยพเข้ามาจากรัฐฉาน ปัจจุบันมีถิ่นอาศัยอยู่บ้านห้วยมะเขือส้ม ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

2.6.3 ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี

1) ศาสนา ประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอนนับถือศาสนาพุทธมากที่สุด ร้อยละ 74.44 รองลงมา คือ คริสต์ ร้อยละ 25.32 อิสลาม ร้อยละ 0.21 และซิกข์ ฮินดู อื่นๆ ร้อยละ 0.03 (ที่มา : รายงานคุณภาพชีวิตของคนแม่ฮ่องสอน ปี 2562 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน)

2) วัฒนธรรมทางภาษา ชาวไทใหญ่จะมีภาษาพูดเป็นของตนเองเรียกว่า "ก่าไต" เวลาพูดภาษาไตเรียกว่า"อุบไต" คล้ายคลึงกับภาษาไทย แต่เมื่อพูดต่อกันเป็นประโยคอาจฟังไม่เข้าใจแต่หากแยกเป็นคำเดี่ยว ๆ จะเข้าใจได้ง่าย ส่วนภาษาเขียนตัวอักษรไทยเรียกว่า "ลิกไต" ซึ่งใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ลักษณะของตัวอักษรกลมคล้าย ตัวอักษรมอญและตัวอักษรเมียนมา ส่วนชาวกะเหรี่ยง,ชาวจีนฮ่อ มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง และในส่วนชนเผ่า ลาหู่ ลีซู ลัวะ ปัจจุบันมีภาษาพูด แต่ในส่วนภาษาเขียนใช้อักษรอังกฤษ

3) ประเพณี ประเพณี "ปอยส่างลอง" คือ งานประเพณีบวชลูกแก้วของชาวไทยใหญ่ ซึ่งเป็นการบรรพชาสามเณรเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาและเพื่อเรียนรู้พระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและการสืบทอดประเพณีที่มีมาแต่ดั้งเดิม โดยชาวไทยใหญ่มีความเชื่อว่า ถ้าลูกชายของตนได้บวชเป็นสามเณร จะได้อานิสงส์ 8 กัลป์ ถ้าบวชลูกชาย ผู้อื่นเป็นสามเณรจะได้อานิสงส์ 4 กัลป์ หากได้อุปสมบทลูกของตนเป็นพระภิกษุสงฆ์จะได้อานิสงส์ 12 กัลป์ และหากได้อุปสมบทลูกผู้อื่นจะได้อานิสงส์ 8 กัลป์ ซึ่งจะจัดงานระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน ของทุกปี ณ ชุมชนและวัดที่มีชาวไทยใหญ่อาศัย รวมทั้งในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

ประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด (ประเพณีออกพรรษา) ประเพณีแห่จองพารา (งานปอยเหลินสิบเอ็ด) คือ ประเพณีส่วนหนึ่งในงานเทศกาลออกพรรษาของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน “จองพารา” เป็นภาษาไทยใหญ่แปลว่า “ปราสาทพระ” โดยคำว่า “จอง” มาจาก คำว่า พระ หรือ วรร แปลว่า ประเสริฐ หมายถึงพระพุทธเจ้า ส่วนคำว่า “พรา” หมายถึง เมืองเช่น กรุงพาราณสี เป็นต้น ฉะนั้น คำที่ถูกต้องคือ จองพราหรือซุ้มประสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้า และการบูชาจองพาราคือการสร้างปราสาทเพื่อคอยรับเสด็จพระพุทธเจ้าที่จะเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เทศกาลนี้จะจัดขึ้นระหว่างวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันแรม 8 ค่ำ เดือน 11 หรือในราวเดือนตุลาคมของทุกปี ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และตามหมู่บ้านชาวไทใหญ่ที่เป็นชาวพุทธ โดยกิจกรรมภายในงานชาวบ้านจะช่วยกันสร้างปราสาทจำลองที่เรียกว่าจองพาราประดับไว้ตามบริเวณวัดและบ้านเรือน และแห่ขบวนรูปสัตว์ ต่างๆ เพื่อแสดงความยินดีที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับมาในวันขึ้น 13 ค่ำ รวมถึงมีตลาดนัดออกพรรษาหรือกาตหลู ซึ่งมีการจุดตะเกียงและเทียนในตลาดตั้งแต่กลางคืนจนถึงรุ่งเช้า เพื่อให้ชาวบ้านได้จับจ่ายซื้อของเตรียมงานไฟ และสำหรับวันขึ้น 14 ค่ำ เรียกว่า “วันดา” โดยพอถึงรุ่งเช้าของวันขึ้น 15 ค่ำ จะมีการทำบุญตักบาตรเทโวโรหนะ จากวัดพระธาตุดอยกองมูซึ่งตั้งอยู่บนดอยกองมูลงมาสู่วัดม่วยต่อที่อยู่บริเวณเชิงเขา ทิวแถวของพระภิกษุสามเณรและประชาชนนับร้อยพัน ซึ่งจะเรียงรายสองข้างทางเดินลงจากวัดพระธาตุดอยกองมูเพื่อทำบุญตักบาตร ท้ามกลางสายหมอกยามเช้า

และในช่วงกลางคืนจะมี การจุดประทีปโคมไฟตามบ้านเรือนและวัดวาอารามต่าง ๆ และมีการแห่
จองพราซึ่งตกแต่งประดับประดาอย่างสวยงาม

2.6.4 ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และผจญภัย อาทิ พุ่มดอกบัวตอง อำเภอขุนยวม ถ้า
แก่วโกมล อำเภอแม่ลาน้อย ปางอุ๋ง ถ้าปลา-ผาเสื่อ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน การล่องแก่งชมป่าสักกว
มินทราชีนี ถ้าบ่อผี ถ้าลอด อำเภอปางมะผ้า การล่องแพชมแม่น้ำเงา อำเภอสบเมย และการขี่ช้าง
เที่ยวชมธรรมชาติ กองแลนแคนยอน บ่อน้ำร้อนโทรางม และบ่อน้ำร้อนท่าปาย อำเภอปาย เป็นต้น

2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิถีชีวิต วัฒนธรรม อาทิ หมู่บ้านกระเหรี่ยงคอยาว บ้านรัก
ไทย วัดพระธาตุดอยกองมู วัดจองคำ วัดจองกลาง วัดป่าถ้ำวัว สวนธรรมภูสมะ (สะพานชุตองเป้)
อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน บ้านสันติชล อำเภอปาย วัดพระธาตุ 4 จอม อำเภอ
แม่สะเรียง วัดศรีดอนชัย วัดน้ำฮู อำเภอปาย หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจำโป๋ บ้านแม่ละนา บ้านบ่อไคร้
บ้านเมืองแพม อำเภอ ปางมะผ้า บ้านห้วยฮี อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน บ้านห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย
บ้านเมืองปอน อำเภอขุนยวม บ้านท่าตาฝั่ง อำเภอสบเมย เป็นต้น

3) แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ อาทิ อนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชา สะพาน
ประวัติศาสตร์อำเภอปาย อนุสรณ์สถานไทย -ญี่ปุ่น อำเภอขุนยวม

4) แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อาทิ ภูโคลน น้ำพุร้อนผาบ่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน
โป่งน้ำร้อนท่าปาย อำเภอปาย น้ำพุร้อนหนองแห้ง อำเภอขุนยวม บ่อน้ำร้อนแม่ฮู อำเภอแม่ลาน้อย
สปา และนวดแผนไทย

5) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อาทิ โครงการหลวงแม่ลาน้อย นาขั้นบันไดบ้านห้วยห้อม
ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อยศูนย์บริการและพัฒนาพื้นที่สูงปางตองตามพระราชดำริ ศูนย์บริการ
และลุ่มน้ำปาย ตามพระราชดำริ และศูนย์ส่งเสริมเกษตรที่สูงห้วยมะเขือส้ม อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

2.6.5 ศักยภาพสำคัญของจังหวัด

1) ศักยภาพด้านเศรษฐกิจ ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดแม่ฮ่องสอน (Gross Provincial
Product : GPP) ณ ราคาประจำปี พ.ศ.2554 มีมูลค่า 9,598.9 ล้านบาทเพิ่มขึ้นจาก 8,954.6 ล้าน
บาทในปี พ.ศ.2553 จำนวน 644.3 ล้านบาท โครงสร้างการผลิตของจังหวัดแม่ฮ่องสอน หากพิจารณา
จากมูลค่าเพิ่ม ณ ราคาประจำปีพ.ศ. 2554 พบว่า โดยเฉลี่ยแล้วสาขาเกษตร การล่าสัตว์และการป่า
ไม้ มีสัดส่วนสูงที่สุด คือร้อยละ 32.99 ของสัดส่วนเฉลี่ยทั้ง 16 สาขา รองลงมา ได้แก่ สาขาการ
บริหารราชการฯ มีสัดส่วนร้อยละ 18.40 สาขาการศึกษา มีสัดส่วนร้อยละ 10.64 สาขาบริการด้าน
อสังหาริมทรัพย์ฯ มีสัดส่วนร้อยละ 8.24 สาขาตัวกลางทางการเงิน มีสัดส่วนร้อยละ 7.2 สาขาบริการ
ด้านสุขภาพฯ มีสัดส่วนร้อยละ 6.5 สาขาก่อสร้าง มีสัดส่วนร้อยละ 4.7 และสาขาอื่นๆ รวมมีสัดส่วน

ร้อยละ 11.3 นอกจากนี้ยังพบว่าในภาคเกษตร มีสาขาการผลิตที่ปรับตัวลดลง จากปี พ.ศ. 2553 คือ สาขาการประมง มีการหดตัวลดลง 45.2 ล้านบาท จากปี พ.ศ. 2553 และภาคนอกการเกษตร มีสาขาการผลิตที่ปรับตัวลดลง จากปี พ.ศ. 2553 คือ สาขาการทำเหมืองแร่และเหมืองหิน สาขาโรงแรม และภัตตาคาร สาขาการขายส่ง การขายปลีก

2) ศักยภาพด้านการค้าชายแดน เนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีชายแดนติดต่อกับประเทศพม่า จึงทำให้เกิดการค้าชายแดนขึ้น โดยมีจุดผ่อนปรนการค้าชายแดน 5 ช่องทาง ประกอบด้วย

- จุดผ่อนปรนการค้าชายแดนช่องทางบ้านห้วยผึ่งอยู่ในเขตพื้นที่หมู่บ้านห้วยผึ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยผา อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

- จุดผ่อนปรนการค้าชายแดนช่องทางบ้านน้ำเพียงดิน อยู่ในเขตพื้นที่ หมู่บ้านห้วยเตี๋ย หมู่ที่ 3 ตำบลผาป่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

- จุดผ่อนปรนการค้าชายแดนช่องทางบ้านห้วยต้นนุ่น อยู่ในเขตพื้นที่ หมู่บ้านห้วยต้นนุ่น หมู่ที่ 4 ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

- จุดผ่อนปรนการค้าชายแดนช่องทางบ้านเสาหิน อยู่ในเขตพื้นที่ หมู่บ้านเสาหิน หมู่ที่ 1 ตำบลเสาหิน อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

- จุดผ่อนปรนการค้าชายแดนช่องทางบ้านแม่สามแลบอยู่ในเขตพื้นที่ หมู่บ้านแม่สามแลบ หมู่ที่ 1 อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3) ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและบริการ จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่หลากหลาย กระจายอยู่ทุกอำเภอ และมีชื่อเสียง มีทุนทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา และความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่โดดเด่น มีเอกลักษณ์ และได้รับอนุรักษ์ สืบสานต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังมีโครงการพัฒนาตามพระราชดำริจำนวนมาก และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญของจังหวัด ซึ่งนักท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง นอกจากได้เที่ยวชมความสวยงามแล้ว ยังมีการเรียนรู้แนวพระราชดำริต่าง ๆ ที่พระองค์ท่านได้พระราชทานให้พสกนิกร ชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จึงจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมพัฒนาและอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่

2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่ยังมีการศึกษาในวงแคบ มีข้อมูลน้อยมากและขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ชุมชนในพื้นที่ โดยเฉพาะงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ

การศึกษาทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อนำมาสังเคราะห์ในการพัฒนาเชิงพื้นที่ ยังมีการศึกษาไม่มากนัก โดยมีงานวิจัยที่ได้ศึกษาในประเด็นที่ใกล้เคียง ดังนี้

เอกชัย พุ่มดวง (2559) ได้ศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน ตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัย พบว่า (1) องค์ประกอบของการจัดการความรู้ชุมชน 3 ประการ คือ ผู้นำ ทุนทางสังคม และเครือข่าย (2) การจัดการความรู้ตามแนวเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มอาชีพ มีขั้นตอน 5 ขั้นตอน คือ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการใช้ความรู้ แต่ยังขาดการจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ และ (3) กลยุทธ์การจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ คือ (1) การพัฒนาผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และการตลาด (2) พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยองค์ความรู้ และ (3) การสร้างกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ดิฐา แสงวัฒนะชัย และคณะ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “การสร้างแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม” การศึกษาในครั้งนี้ทีมวิจัยได้ร่วมกับชาวบ้านและผู้เกี่ยวข้องทำการศึกษาเพื่อจะรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ความเป็นมา คุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ถูกกลืนเลือนขึ้นมาอีกครั้ง ไม่เฉพาะแต่ประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน ยังรวมถึงพื้นที่อื่นที่มีความสำคัญ เช่น เส้นทางสัญจรในอดีต รูปแบบวิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมที่น่าสนใจกันแต่ละชุมชนในตำบลหนองคูขาด เพื่อสร้างแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมจากหลักฐานและความทรงจำของคนในชุมชนร่วมกัน ทั้งคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ให้ได้นำเสนอและเรียนรู้ ถ่ายทอดและเชื่อมโยงพื้นที่ร่วมกันโดยมีจุดมุ่งหมายของแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม คือ ปกป้องดูแลรักษาคุณค่าของพื้นที่โดยรวมอย่างรอบด้าน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมระบุและให้ข้อมูลผ่านการบอกเล่าและสำรวจภาคสนาม ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนมีช่องทางที่เป็นรูปธรรมในการร่วมบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เป็นการร่วมสร้างสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต สอดคล้องกับการปกป้องรักษาความสมดุลของระบบนิเวศทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่ โดยกระบวนการศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาพื้นที่ร่วมกันเพื่อสร้างแผนที่ทางวัฒนธรรม โดยมีการประชุมกลุ่มย่อย และการประชุมกลุ่มใหญ่ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อระดมความคิดเห็นของชาวบ้านเพื่อสรุปข้อมูลเบื้องต้น วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญร่วมกับการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปข้อมูลเพื่อหาแนวทางการจัดการสร้างแผนที่ทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อพัฒนาแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นแผนที่ในการท่องเที่ยวต่อไปได้ในอนาคต

จันทร์ยาพร วงศ์ธรรม (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษา : ชุมชนบ้านหินลาด อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลการวิจัย

พบว่า (1) กระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนบ้านหินลาด มีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อน ได้แก่ หน่วยงานราชการและชาวบ้านในชุมชนบ้านหินลาด (2) ชุมชนบ้านหินลาดมีศูนย์อำนวยการการท่องเที่ยววัฒนธรรมบ้านหินลาด ซึ่งขึ้นงานภัยพิบัติ ปี พ.ศ. 2552-2553 สะท้อนให้เด็กและเยาวชน ตลอดจนคนในชุมชนทราบถึงผลเสียของการตัดไม้ทำลายป่า และ (3) มีแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ดังนี้ ด้านงบประมาณ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านเครือข่ายและด้านบุคลากร โดยขอความช่วยเหลือไปยังสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นักการเมืองท้องถิ่น เช่น โรงแรม สายการบิน ทั้งนี้ ควรฝึกอบรม ฝึกฝนเยาวชนหรือคนในชุมชน ให้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน และองค์ความรู้ในชุมชน

ชวดี โกศล (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย” ผลการศึกษาพบว่า ในการรวมตัวของประชาชนในท้องถิ่นทำให้เกิดพลังของกิจกรรมทางด้านการเมืองในการต่อรองใช้พลังของการรวมตัวของชาติพันธุ์ ขับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ ของรัฐร่วมกับคนในท้องถิ่นในเชิงสร้างสรรค์ในทางเศรษฐกิจได้ต่อยอดที่มาจากทุนทางสังคม ได้กำหนดขอบเขตนำพื้นที่ทางวัฒนธรรมมารวมกลุ่ม โดยมีเป้าหมายนำวัฒนธรรมมาเป็นแนวทางพัฒนาเป็นพื้นฐานต่อยอด ในเรื่องของสังคม คือการสร้างความเข้มแข็งความอบอุ่น สร้างความสามัคคีในชุมชนโดยใช้วัฒนธรรมหล่อหลอม เป็นการสร้างรายได้และสามารถยึดเป็นอาชีพหลักและเสริมซึ่งนำวัฒนธรรมไปผนวกกับเรื่องเศรษฐกิจ สร้างให้เป็นเมืองของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีการวางแผนบริหารจัดการโดยอาศัยวัฒนธรรมรากฐาน (area based approach)

ภาสวรรณ วัชรดำรงศักดิ์และคณะ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านทรัพยากรทางศิลปะและวัฒนธรรมเมืองแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่” งานวิจัยนี้ได้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ในการจัดทำแผนที่วัฒนธรรม (Cultural Mapping) พัฒนาพื้นที่วัฒนธรรม (Cultural Space) สืบสาน ฟื้นฟูศิลปะและวัฒนธรรม ให้กลับมามีพลังที่เข้มแข็งและเป็นจิตวิญญาณของคนแม่แจ่ม เพื่อใช้เป็นทุนสำหรับต่อยอดและส่งเสริมให้เกิดผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม (Cultural Entrepreneur) และผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม (Cultural product) ด้านการท่องเที่ยว และงานหัตถกรรมสรุปผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ (Goal results) แผนที่วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือให้คนแม่แจ่ม ได้ใช้ในการสืบสานและพัฒนางานศิลปะและวัฒนธรรมของตนผ่านพื้นที่วัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรม และใน Website สร้างงาน สร้างรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพเดิม โดยบูรณาการร่วมกับศาสตร์ต่าง ๆ อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาหมอกควัน ระบบนิเวศและหนี้สินที่ใช้ทุนทางศิลปะและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนแม่แจ่มให้ “อยู่ดี มีสุข” ทั้งกายและใจ

แสนประเสริฐ ปานเนียม และคณะ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ในจังหวัดเพชรบุรี” ผลการวิจัยพบว่า (1) พื้นที่เป้าหมายทั้ง

5 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ชุมชนหนองจอก พื้นที่ชุมชนบ้านน้อย พื้นที่ชุมชนหนอง แก้ว-ไร่หัวลุ่ม พื้นที่ชุมชนยางน้ำกลัดใต้ และพื้นที่ชุมชนนาพันสาม เป็นชุมชนที่มีมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม เป็นจำนวนมาก สามารถรวบรวมและจัดทำเป็นแผนที่ทางวัฒนธรรมของพื้นที่เป้าหมายทั้ง 5 พื้นที่ ผ่านความร่วมมือกับภาคีหลัก อาทิ ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายศิลปินในพื้นที่และภาคเอกชน ได้ (2) เกิดการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม 5 พื้นที่ตามที่กำหนดในขอบเขต โดยเริ่มต้นจากการศึกษาดำเนินงานทางวัฒนธรรมชุมชน จัดเวทีสร้างความเข้าใจการเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม จากนั้นให้ชุมชนวิเคราะห์ศักยภาพในการสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม การกระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจในการเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม ให้ชุมชนนำเสนอแนวทางการสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม ส่งเสริมและทดลองการเป็นผู้ประกอบการ จากกลไกดังกล่าวทำให้ได้แนวทางในการสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนเลือกสินค้าและบริการในชุมชนที่โดดเด่น สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน ใช้ภูมิปัญญาของคนในชุมชนมาดึงดูดและเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกได้เรียนรู้ควรมีการค้นหาจุดเด่นและสร้าง “กลเม็ด” (Gimmick) จากตำนาน เรื่องเล่าหรือความเชื่อ มาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ตลอดจนการพัฒนาคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น มีการสร้างเครือข่ายนอกชุมชนและจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมในชุมชนอย่าง ต่อเนื่อง

อินทรา ซาฮีร์ และคณะ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ อำเภอูเมรารัฐ จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการดำเนินงานทำให้เกิดกลไกภายในพื้นที่เพื่อการพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรมเชิงพื้นที่ ประกอบด้วยชุมชน ผู้ประกอบการ เครือข่ายศิลปิน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเป็นทีมวิจัยที่ร่วมสร้างกลไกภายในพื้นที่ เพื่อการพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรมเชิงพื้นที่ อำเภอูเมรารัฐ โดยมุ่งเน้นการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน จากการศึกษาเอกสาร ชันต้น ชันรอง และการสัมภาษณ์ทำให้ได้ข้อมูลประวัติศาสตร์และความเชื่อเมืองเขมรารัฐ การประสานความร่วมมือเพื่อฟื้นฟูศิลปการแสดงลำตังหวาย การจัดทำแผนที่วัฒนธรรมและปรับปรุงภูมิทัศน์ วัฒนธรรม การอบรมทูต วัฒนธรรมเขมรารัฐจำนวน 64 คน การพัฒนาผู้ประกอบการวัฒนธรรม และการจัดทำเว็บไซต์และแอปพลิเคชันแผนที่วัฒนธรรม เพื่อเป็นฐานข้อมูลแก่ชุมชนในการกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยตนเองต่อไป รวมถึงเป็นการเผยแพร่ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ

อวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ และคณะ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนเมืองเชียงใหม่ เป็นเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ขององค์การยูเนสโก (สาขาหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน)” การสร้างแนวทางการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลเรื่อง “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” โดยการขับเคลื่อนเมืองเชียงใหม่ ให้เป็นสมาชิกเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ขององค์การ UNESCO ด้านหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งยังต้องมีการดำเนินการเรื่องฐานข้อมูลอย่างเร่งด่วน นั้น กระบวนการทำงานของโครงการได้ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการข้อมูลที่เป็นส่วนเสริม

ของการดำเนินงานในภาพรวม และเป็นการเสริมไปกับกิจกรรมของพื้นที่เชียงใหม่ที่ได้มีการดำเนินการต่อเนื่องและเป็นพลวัตร รวมไปถึงการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Space) ที่จะนำไปสู่การเกิดแผนพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมร่วมกับภาคีภาคธุรกิจและผู้เกี่ยวข้องนั้น เป็นข้อจำกัดที่ทางโครงการยังไม่สามารถดำเนินการเพื่อให้เกิดขึ้นได้ในทั้ง 4 พื้นที่ภายใต้การผลักดันของโครงการนี้โดยตรง แต่การเชื่อมประสานไปกับฐานงานเดิมของพื้นที่ คือการใช้ฐานข้อมูลที่จัดเก็บนำไปสู่การส่งเสริม ยกกระตือรือร้นและเข้าไปต่อยอดฐานงาน เช่น การฟื้นฟูชุมชนริมคลองแม่ข่า เป็นต้น

สุนันtha โอศิริ และคณะ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนของชุมชนกลุ่มแม่น้ำบางปะกงบนฐานนิเวศวัฒนธรรม ระยะที่ 1 สร้างพลังจากรากฐานทางวัฒนธรรม จัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม และค้นหาพื้นที่ทางวัฒนธรรม” ผลของการศึกษา พบว่า พื้นที่กลุ่มแม่น้ำบางปะกงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีศักยภาพที่บ่งบอกถึงความเข้มแข็งผ่านประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้คือ วัฒนธรรมชาติพันธุ์ ศาสนาและความเชื่อ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรป่าไม้ วิถีเกษตรและการผลิตอาหาร การค้าขายและการคมนาคมทั้งทางน้ำและทางบก และศูนย์กลางการเมืองการปกครอง เมื่อมองลึกลงไปในแต่ละพื้นที่ทำงาน พบว่า รากความเข้มแข็งของพื้นที่คลองเขื่อนอยู่ที่การเป็นที่ยู่ทำกินที่สะอาดปราศจากมลพิษ การมีวิถีเกษตรเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพเกื้อกูลนำไปสู่การผลิตอาหารที่อร่อย สะอาด ปลอดภัยและมีคุณภาพ รากความเข้มแข็งของพื้นที่อยู่ที่ยังดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับระบบน้ำสามแบบคือ น้ำจืด น้ำกร่อยและน้ำเค็มผ่านการเรียนรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์จากต้นจากและการประมงพื้นบ้าน และการฟื้นฟูจิตวิญญาณของสถานที่สำคัญเช่นตลาดเก่า ส่วนรากความเข้มแข็งของพื้นที่อยู่ที่มีวิถีชีวิตร่วมสมัยที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน การเรียนรู้และเชื่อมโยงกับมรดกความมั่งคั่งของผืนน้ำในอดีต

หทัยชนก คะตะสมบุรณ์ (2563) ได้ศึกษา “การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์” ผลการศึกษาพบว่า (1) การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานราก โดยนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือน (2) การพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนหลักการพึ่งพาตนเองบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (3) คนในชุมชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงทุกด้านโดยเรียนรู้ได้ด้วยเชิงประจักษ์ในพฤติกรรมผ่านกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพ การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนอย่างต่อเนื่อง (4) การเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน การนำชุมชนไปเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอื่นและชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันพร้อม กับการพัฒนานวัตกรรมชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ตระหนักและเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง

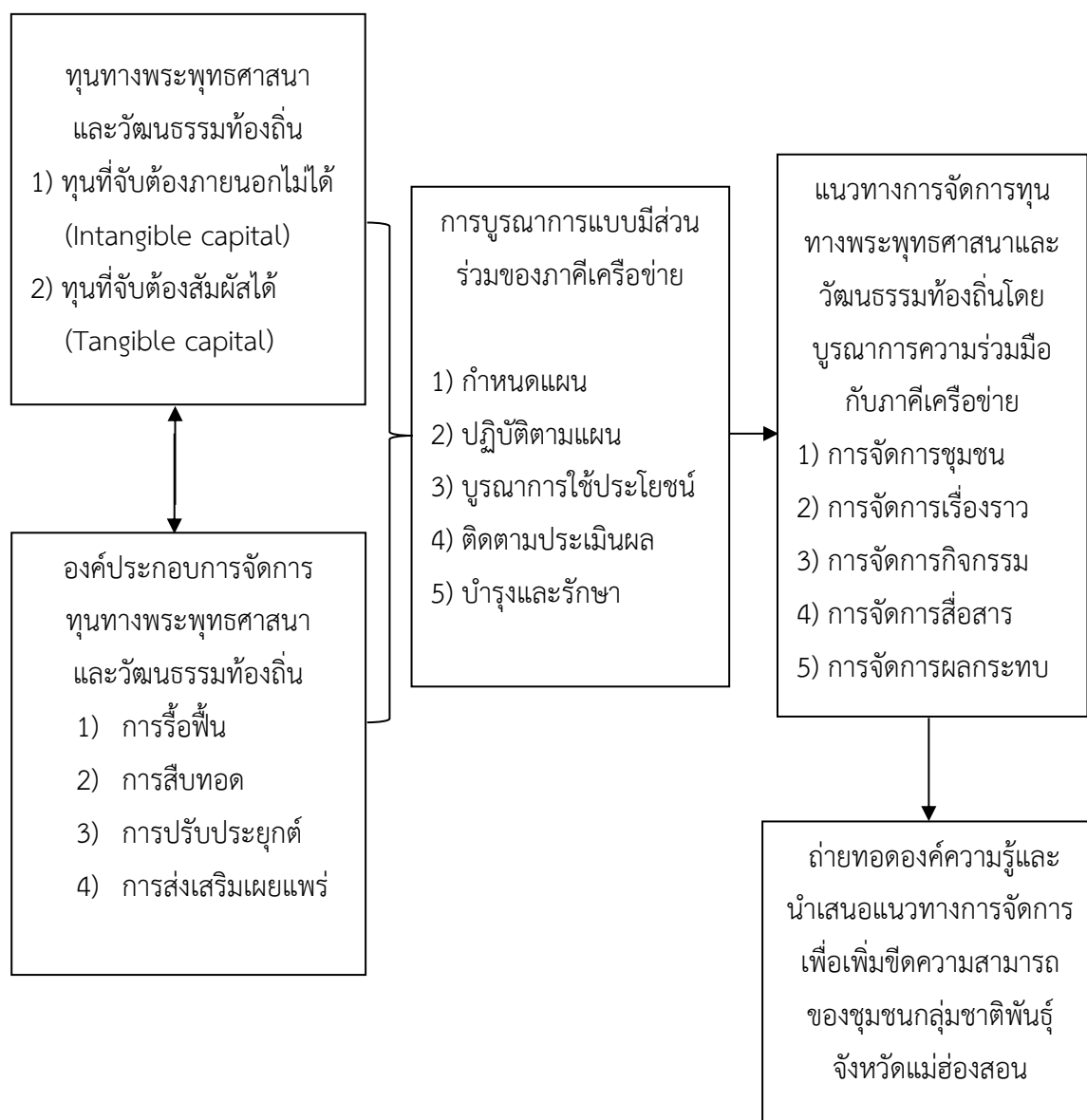
ตลอดชีวิต การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นำมาสู่การแบ่งปันทรัพยากรในการทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ผ่านนวัตกรรมของชุมชนในลักษณะที่หลากหลายร่วมกัน

อารีวรรณ หัสดิน (2563) ได้ศึกษา “การจัดการทางวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านไทยพวน กรณีศึกษาจังหวัดนครนายกและจังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดนครนายกเป็นจังหวัดที่มีทุนทางสังคมสูง ในขณะที่จังหวัดสระบุรีเป็นจังหวัดที่มีทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ด้านการจัดการทางวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านไทยพวนทั้ง 2 จังหวัด มีกระบวนการจัดการทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ ด้านการจัดการเพื่อการ รื้อฟื้นวัฒนธรรม ด้านการจัดการเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรม ด้านการจัดการเพื่อการปรับปรุงประยุกต์และด้านการจัดการ เพื่อการส่งเสริมเผยแพร่ อย่างไรก็ตาม การจัดการวัฒนธรรมของทั้งสองจังหวัดมีความแตกต่างกันที่จุดเริ่มต้น จังหวัด นครนายกเริ่มต้นจากการจัดการเพื่อการรื้อฟื้นวัฒนธรรม จังหวัดสระบุรีเริ่มต้นจากการจัดการเพื่อการสืบทอด วัฒนธรรม หัวใจสำคัญที่ทำให้การจัดการทางวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านไทยพวนของทั้งสองจังหวัดประสบความสำเร็จ คือ ความร่วมมือร่วมใจของคนในวัฒนธรรมและการมีเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง

ดังนั้น จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะพบว่า การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถนำมาเป็นแนวทางในการยกระดับและขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ สามารถยึดเป็นอาชีพหลักและเสริม โดยนำทุนทางวัฒนธรรมไปผนวกกับเรื่องเศรษฐกิจ เพื่อสร้างให้เป็นเมืองของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีการวางแผนบริหารจัดการโดยอาศัยวัฒนธรรมฐาน เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่สามารถสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานรากภายในชุมชนได้

2.8 สรุปกรอบแนวความคิด

การวิจัยเรื่อง “การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ” ในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้แก่ แนวคิดทุนทางพระพุทธศาสนาของประเวศ วะสี (2559: 66-67) ทฤษฎีทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นของ Pierre Bourdieu (1986: 47-50) ทฤษฎีการจัดการทางวัฒนธรรมของ Kaewthep, Isaradej and Pongkittiwiboon (2006) แนวคิดการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของ ดาริน วรณทรัพย์ (2561: 19-22) และทฤษฎีกระบวนการมีส่วนร่วมของ Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1980: 104) โดยได้นำมาสรุปเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัย ดังนี้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 การกำหนดพื้นที่การวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดบริบทพื้นที่วิจัยและศึกษาข้อมูลภาคสนามในชุมชนท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ พื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 3 ชุมชน ดังนี้

- 1) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ บ้านละอูบ ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย
- 2) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง บ้านเมืองแพม ตำบลถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า
- 3) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ตำบลเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม

ทั้งนี้ เหตุผลของการกำหนดพื้นที่การวิจัยดังกล่าว เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีศักยภาพเพียงพอ สำหรับนำไปสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน นอกจากนี้ ยังเป็นชุมชนที่มีปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความยากจนในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัญหาโดยภาพรวมของที่ชุมชนในท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้อง เห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญและเป็นโจทย์ที่ต้องหาแนวทางทางแก้ไขและต้องการพัฒนาร่วมกัน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตสร้างสรรค์เศรษฐกิจชุมชนและสร้างความเข้มแข็งชุมชนพึ่งตนเองจากฐานราก

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

สำหรับผู้ให้ข้อมูลเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

คณะผู้วิจัย โดยได้ดำเนินการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน จำนวน 3 ชุมชน ๆ ละ 100 คน รวม 300 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ใช้แบบสอบถามเพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2.1 การสำรวจและสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตัวแปรที่ใช้ศึกษาคือ แนวคิดทุนทางพระพุทธศาสนาของประเวศ วะสี (2559: 66-67) และทฤษฎีทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นของ Pierre Bourdieu (1986: 47-50) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้นำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชนทั่วไป พระสงฆ์ ปราชญ์ชุมชน มัคคุเทศก์ชุมชน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคลากรทางการศึกษา และภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ จำนวน 3 ชุมชน ๆ ละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน

2.2 การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตัวแปรที่ใช้ศึกษาคือ ทฤษฎีการจัดการทางวัฒนธรรมของ Kaewthep, Isaradej and Pongkittiwiboon (2006) และแนวคิดการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของ ดาริน วรคุณทรัพย์ (2561: 19-22) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม สมาชิกภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ คือ ชุมชน วัด โรงเรียน ภาคประชาสังคม ภาครัฐ และเอกชน และประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน 15 คน คณะผู้วิจัยจะใช้เป็นประชากรในการศึกษาเพื่อการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม โดยการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากในพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่และมีหน้าที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ซึ่งคณะผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) โดยเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และสนทนากลุ่ม (Focus Group)

3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) คือ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากแหล่งข้อมูลเบื้องต้น เป็นข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่จริงและเป็นข้อมูลที่เกิดจากคำถามในการวิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยรวบรวมคำตอบจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน และจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวน 300 คน

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ ข้อมูลที่คณะผู้วิจัยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องจากเอกสารหลักฐานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากเว็บไซต์และเอกสารจากแหล่งต่าง ๆ นำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อเป็นข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ในการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เครื่องมือวิจัย 2 แบบ คือ เครื่องมือเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยว และเครื่องมือเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

3.4.1 เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยว ทั่วไปที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นลักษณะคำถามปลายปิด (Closed-ended questions) ใช้ข้อคำถามแบบให้เลือกตอบ (Check List)

ส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นลักษณะคำถามปลายปิด (Closed-ended questions) เป็นลักษณะแบบให้เลือกตอบโดยใช้มาตราส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale) มี 5 ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

5	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
4	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
3	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
3	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
1	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นลักษณะคำถามปลายเปิด (Opened-ended questions) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมและมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น จำนวน 3 ข้อ ประกอบด้วย ปัญหาที่พบ แนวทางการแก้ปัญหา และข้อเสนอแนะ

3.4.2 เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1) แบบสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) ได้แก่ (1) แบบสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน สำหรับผู้นำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชนทั่วไป พระสงฆ์ ปราชญ์ชุมชน มัคคุเทศก์ชุมชน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคลากรทางการศึกษา และภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ และ (2) แบบสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย สำหรับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 15 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ปราชญ์ชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม สมาชิกภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ คือ ชุมชน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคประชาสังคมและภาคเอกชน

2) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) คณะผู้วิจัยสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เพื่อวิเคราะห์จัดทำเป็นองค์ความรู้สำหรับนำไปเป็นแนวทางยกระดับและขับเคลื่อนในการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.5 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.5.1 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเชิงปริมาณ

1) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ในการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัยโดยอาศัยกรอบแนวคิดกระบวนการทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการ ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1.1 ทำการศึกษาค้นคว้า เอกสาร หนังสือ วรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 นำข้อมูลที่ได้มารวบรวมประเมินผลร่วมกับผลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม มาทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตามประเด็นต่าง ๆ และสรุปผล

1.3 สร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมผล ได้เป็นข้อคำถามสำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อกำหนดขอบเขตและเนื้อหาของคำถาม ให้ครอบคลุมเนื้อหาวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของงานวิจัยที่กำหนดไว้ โดยเน้นให้มีลักษณะที่ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถตอบตามข้อเท็จจริงได้

2) ขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ คณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อประเมินความเหมาะสมของข้อคำถาม ตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านโครงสร้างและเนื้อหา (Construct and Content Validity) และพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย แล้วจึงจะนำมาวิเคราะห์ด้วยดัชนี IOC (Index of item Objective Congruence) เพื่อให้ได้ข้อคำถามมีความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาชัดเจน ซึ่งมีค่า 0.60 ขึ้นไป โดยรายนามของผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ที่ทำการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังต่อไปนี้

(1) ดร.ชาลี ภักดี	ตรวจสอบด้านระเบียบวิธีวิจัย
(2) ผศ.ดร.โพน นามณี	ตรวจสอบด้านเนื้อหา
(3) ผศ.ดร.สมักร ใจมาแก้ว	ตรวจสอบด้านภาษา

คณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์หาค่าดัชนีความเหมาะสมของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (IOC) ตามสูตรดังนี้

$$\text{สูตร} \quad \text{IOC} = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความเหมาะสมระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

$\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ

N = แทนจำนวนผู้เชี่ยวชาญ

โดยที่ $+ 1$ = แนใจว่าเหมาะสม

0 = ไม่แนใจ

$- 0$ = แนใจว่าไม่เหมาะสม

นำเครื่องมือที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มนักท่องเที่ยงที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบว่ามีคำถามข้อใดที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีความสงสัยหรือไม่เข้าใจ แล้วนำมาปรับปรุงให้ได้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่มีคุณภาพ แล้วนำผลการตอบแบบสอบถามไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.89

3.5.2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเชิงคุณภาพ

ในการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ผู้วิจัย แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

1) เป็นการสร้างแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด โดยคณะผู้วิจัยอาศัยหลักการสร้างแบบสัมภาษณ์จากแหล่งข้อมูลด้านเอกสารและข้อมูลจากการแบบสอบถามเพื่อที่จะนำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน จำนวน 15 รูป/คน

2) การตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์ที่ได้สร้างนี้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (face validity) โดยผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือจำนวน 3 คน ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ ปรับปรุงแก้ไขสำนวนภาษา ตัดทอนเพิ่มเติมสำนวนภาษาในแต่ละประเด็น ปรับปรุงตามความเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ

3.5.3 การพิจารณาเพื่อรับรองจริยธรรมการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ส่งเครื่องมือการวิจัยเพื่อให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตรวจพิจารณา ทั้งนี้ คณะกรรมการได้ตรวจสอบเรียบร้อยแล้วโดยพิจารณาเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนองานวิจัยนี้ได้ และออกใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนองานวิจัย หมายเลข ว 273/2565 เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไป

3.6 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ แบ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

3.6.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอนและวิธีการดังนี้

1) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อเข้าเก็บรวบรวมข้อมูล โดยได้เสนอต่อผู้นำท้องถิ่น ในเขตพื้นที่เป้าหมาย

2) คณะผู้วิจัยลงพื้นที่แจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง นอกจากนี้ ในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมทางออนไลน์ที่ คณะผู้วิจัยจัดทำขึ้น เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามครบจำนวนตามเป้าหมาย โดยการเก็บ รวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ได้แจกแบบสอบถามและให้ตอบแบบสอบถามออนไลน์ จำนวน 300 ฉบับ จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์และจัดระเบียบข้อมูล

3.6.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

1) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับ ผู้นำชุมชน ประชาชนชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม สมาชิกภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ คือ ชุมชน วัด โรงเรียน ภาคประชาสังคม ภาครัฐและเอกชน และประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ โดย ดำเนินการสัมภาษณ์เป็นระยะ ๆ จนกระทั่งได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์

2) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) คณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยจัดประชุม สนทนากลุ่มผู้นำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชนชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม สมาชิกภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และศึกษาแนวทางการจัดการทุนทาง พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เพื่อเพิ่มขีด ความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3) การถอดบทเรียนและถ่ายทอดองค์ความรู้ กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้แทน ชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พระภิกษุ ประชาชนชุมชน มัคคุเทศก์ ชุมชน ผู้ประกอบการชุมชน และเยาวชน รวมทั้งภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมจำนวน 150 คน

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล

3.7.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอด้วยตาราง และอธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

1) นำข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำมาแจกแจงความถี่ (Frequency) เป็นรายชื่อ ใช้วิเคราะห์คำนวณหาค่าร้อยละ (Percentage) และ นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

2) นำข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 2 เกี่ยวกับสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์น้ำหนัก 5 ระดับ จากนั้นนำไปบันทึกและวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาแปลความหมายรายข้อ รายด้าน และความหมายในภาพรวม การแปลผลค่าเฉลี่ยตามหลักเกณฑ์ ของช่วงระดับคะแนน (Class Interval) (บุญชุม ศรีสะอาด, 2545: 103) 5 ระดับ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00	หมายถึง	มีการจัดการอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50 - 4.49	หมายถึง	มีการจัดการอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49	หมายถึง	มีการจัดการอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50 - 2.49	หมายถึง	มีการจัดการอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.49	หมายถึง	มีการจัดการอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.7.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

คณะผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม นำมาวิเคราะห์ข้อคำถามปลายเปิดด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หลังจากนั้นทำการสังเคราะห์ สรุปจากแบบสำรวจ และการสัมภาษณ์ แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ทั้งนี้ เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ร่วมกัน จึงต้องมีการจัดระเบียบโครงสร้างและหาความหมายของข้อมูลที่รวบรวมมาเป็นการค้นหาข้อความทั่วไปที่จะบอกความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ แล้วนำผลมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ และใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลส่วนแรกเชิงบรรยาย (Descriptive) ส่วนที่สองคือการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายเช่นกัน

ดังนั้น เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามวิธีการและเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น คณะผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้นำมาเรียบเรียงเพื่อบูรณาการและหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ จากข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะลึกและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ โดยในส่วนของเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูลได้ทำการจัดระเบียบของข้อมูล เพื่อให้เกิดความสะดวกในการนำมาวิเคราะห์ จากนั้นนำข้อมูลมาประมวลผลนำเสนอเป็นข้อค้นพบ เพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของผลการวิจัยต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน คือ เป็นการวิจัยแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผสมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการดังนี้ (1) เพื่อสำรวจและศึกษาสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ (2) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ และ (3) เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และนำเสนอแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

4.1 การสำรวจและศึกษาสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

4.1.1 การสำรวจทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

การสำรวจทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีทั้งทุนที่จับต้องสัมผัสได้ (Tangible capital) และทุนที่จับต้องภายนอกไม่ได้ (Intangible capital) ทั้งนี้ จากการสำรวจข้อมูลและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นเกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ คณะผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ได้ ดังนี้

1) ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ บ้านละอูป

บ้านละอูป ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ออน จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นหมู่บ้านของชนพื้นเมืองลัวะหรือชนเผ่าลัวะ ภาษาท้องถิ่น เรียกว่า “ยวงโรวอก” เป็นชุมชนชาติพันธุ์ลัวะที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ ทั้งนี้ จากการสำรวจข้อมูลเชิงพื้นที่และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า หมู่บ้านละอัว (ลัวะ) แม่ละอูป ตั้งอยู่บนยอดดอยสูง มีทิวทัศน์สวยงาม มีวิถีวัฒนธรรมต่างไปจากชาวไทยภูเขาเผ่าอื่น ๆ เช่น การสร้างที่อยู่อาศัย การแต่งกายประเพณี พิธีกรรม ลัวะ อาจเป็นชนเผ่าที่ไม่ค่อยเป็นที่คุ้นเคยกันมากนักอย่างเผ่าม้งและมูเซอ แต่ที่บ้านละอูปอันเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าลัวะแห่งนี้ กลับกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งที่น่าสนใจของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เดิมทีหมู่บ้านนี้มีชื่อว่าโมซัมเบียง ซึ่งแปลว่าภูเขาโมซัมเบียง ส่วนชื่อหมู่บ้านละอูปนั้น ได้มาจากในสมัยที่มีเจ้าหน้าที่จากภาครัฐเข้ามาสำรวจหมู่บ้านแล้วล้มหรือทิ้งอุบเอาไว้ (คำว่า ละ

ภาษาเหนือ หมายถึง ทั้งไว้) จึงเป็นที่มาของชื่อบ้านละอูนั่นเอง ชาวละอูนับถือพุทธศาสนา สร้างที่อยู่อาศัย การแต่งกายที่แตกต่างจากชาวไทยภูเขาเผ่าอื่น ๆ แต่เดิมนั้นชาวละอูนับถือผี เชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ปัจจุบันเมื่อความเจริญเข้ามา ความเชื่อต่าง ๆ เหล่านั้นก็ลดน้อยถอยลงไปตามกาลเวลาและการเปลี่ยนแปลง แต่ก็ยังคงวิถีชีวิตอันเรียบง่ายที่ใครก็ตามได้สัมผัสแล้วจะต้องรู้สึกประทับใจ หมู่บ้านละว้า บ้านแม่ละอูบ อยู่ห่างจากอำเภอมะละอูน้อย 32 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านเขตติดต่อระหว่างอำเภอมะละอูน้อย จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอมะละอูน้อย และอำเภอมะละเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ตั้งอยู่บนยอดดอยสูง จึงมีทิวทัศน์สวยงาม ชุมชนบ้านละอูบ อำเภอมะละอูน้อย ได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากสำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้เป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จังหวัดแม่ฮ่องสอน กิจกรรมท่องเที่ยวในหมู่บ้าน เช่น ชิมอาหารพื้นบ้านแบบละว้า เรียนรู้วิถีวัฒนธรรมประเพณีของชาวละว้า เช่น พิธีเลี้ยงผี ชมการผลิตงานหัตถกรรมจากกลุ่มทำเครื่องเงินละว้า กลุ่มผ้าทอละว้า กลุ่มกาแฟ สินค้าโอท็อปของชุมชน และเลือกซื้อกลับบ้าน เยี่ยมชมกลุ่มโฮมสเตย์บ้านละอูบ อีกทั้งนักท่องเที่ยวยังสามารถพักโฮมสเตย์ของหมู่บ้านภายในชุมชนได้

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า บ้านละอูบยังมีทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นภายในชุมชนที่สำคัญและโดดเด่นอันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน ดังนี้

1.1 ทุนทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ (1) ศาสนวัตถุ ประกอบด้วยศาสนวัตถุที่สำคัญคือ องค์พระใหญ่ หรือพระพุทธรูปโรคนัทรายนริศรจตุรทิศประธานถ เป็นพระพุทธรูปที่ป้องกันภัยอันตราย นานา เป็นที่พึ่งแก่ประชาชนผู้มากราบไหว้บูชาจากทิศทั้งสี่ ตั้งอยู่บนยอดเขาของหมู่บ้าน สร้างขึ้นด้วยแรงศรัทธาของชาวบ้าน โดยเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน พร้อมกันนี้ในบริเวณองค์พระใหญ่นี้ ยังเป็นจุดชมวิวที่สวยงามอีกด้วย (2) ศาสนสถาน ประกอบด้วย วัดพระธาตุธัมมิก ราช ตั้งอยู่ที่บ้านละอูบ อำเภอมะละอูน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทศนียภาพโดยรอบเป็นภูเขาน้อยใหญ่ จึงทำให้มีสภาพอากาศเย็นสบายตลอดปี ตั้งอยู่ในเส้นทางที่จะเดินทางเข้าไปโครงการหลวงมะละอูน้อย หากเดินทางมาจากอำเภอมะละเรียง ให้เดินทางมาตามทางหลวง 108 จนถึงอำเภอมะละอูน้อย จากนั้นให้เลี้ยวขวาเข้าทางแยกไปบ้านละอูบ ศาสนสถานที่สำคัญอีกแห่งคือ อาศรมพระธรรมจาริก ซึ่งเป็นสถานที่ปฏิบัติงานของพระบัณฑิตอาสาประจำอาศรม

1.2 ทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบด้วย

1.2.1 แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ (1) โรงเรียน เป็นแหล่งเรียนรู้การตีเครื่องเงินบ้านละอูบ โดยบ้านละอูบได้มีการทำเครื่องเงินใช้นานกว่า 120 ปี ซึ่งเครื่องเงินมีความสำคัญในวิถีชีวิตชาวเลอเวีอะที่แสดงถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวจะสามารถเรียนรู้และชมการสาธิตการตีเครื่องเงินได้ (2) โรงตีเหล็ก เป็นแหล่งเรียนรู้ จำหน่ายและสั่งทำมีด รวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้ที่ตีจากเหล็กหรือโลหะ นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และเข้าชมการสาธิตการตีเหล็กจากปราชญ์ชาวบ้านได้ (3) แหล่งทอผ้าศิลปาชีพ ผ้าทอละว้าบ้านละอูบเป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาของชาวบ้านละอูบที่ยังคงวิถี

ดั้งเดิมในการทอผ้าเพื่อใช้สอย ทั้งนี้สำหรับงานฝีมือของชาวบ้านนั้น ที่นี้ขึ้นชื่อในเรื่องของ “ผ้าทอ” และ “เครื่องเงิน” โดยเสื้อผ้าของชาวเลอเวีอะน่าสนใจทั้งในเรื่องสีสัน ลวดลาย และทั้งการเตรียมผ้าไว้ในวันสุดท้ายของชีวิต เป็นต้น โดยผ้าของที่นี่จะปั่นฝ้าย ย้อมสีธรรมชาติ ถักทอ เย็บปัก โดยการสอนของชาวเลอเวีอะแท้ ๆ (4) แหล่งเครื่องเงิน โดยเครื่องเงินนั้นจะเป็นเงิน 92% และเป็นเงินในลวดลายของชาวเลอเวีอะที่สวยงามไม่น้อย ถึงขั้นส่งออกไปขายยังต่างประเทศ โดยมีให้สัมผัสทั้งสร้อยคอ จี้ กำไล เข็มขัด ปิ่น ต่างหู และแหวน เป็นต้น

1.2.2 แหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ (1) ศาลหลักเมือง บ้านละอูปมีศาลหลักเมือง เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ เป็นที่พึ่งและที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ตั้งอยู่กลางหมู่บ้าน 3 หลังด้วยกันโดยแต่ละหลังจะมีธูป หรือเสาอินทขิล หรือเสาหลักเมืองตั้งอยู่ด้านหน้าและด้านหลังละ 1 ต้น (2) ดอยชุมคำ เป็นจุดชมทิวทัศน์ที่สามารถชมพื้นที่ปลูกพืชของชาวแม่อาน้อย มีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี (3) ไร่กาแพ เป็นไร่กาแฟสายพันธุ์อาราบิกาของชุมชนบ้านละอูป ซึ่งถือเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงของชุมชน (4) จุดชมพระอาทิตย์ตกดินและสักการะพระองค์ใหญ่ เป็นจุดชมทิวทัศน์ 360 องศา อยู่บนจุดที่สูงที่สุดของหมู่บ้าน จุดชมวิวแห่งนี้สามารถมองเห็นทัศนียภาพโดยรอบของหมู่บ้านที่สวยงามในมุม 360 องศา ทั้งนี้ ชุมชนบ้านละอูป ได้รับการคัดเลือกให้เป็น 1 ใน 50 ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ จากการประกวดชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีทั่วประเทศ โดยกรมการพัฒนาชุมชน เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนตื่นตัวในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ให้มีศักยภาพและมีความพร้อมในการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวและพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีอย่างสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ได้พัฒนาต่อยอดเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนต่อไป

1.2.3 ประเพณีและพิธีกรรม บ้านละอูปเป็นชุมชนละว้าที่ยังคงดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ เช่น การแต่งตัว ชาวละว้านิยมใส่เงินเป็นเครื่องประดับประจำกายเพื่อป้องกันภัยอันตรายทั้งตน ทั้งนี้ตามปกติแล้วการแต่งกายพื้นเมืองของชาวเขาเผ่าละว้า ทั้งเพศหญิงและชายมักเต็มไปด้วยเครื่องประดับเงิน ผู้ชายมักจะสวมแหวนและมีมิดเงินไว้ใช้ติดตัว ขณะที่ผู้หญิงจะนำเอาเครื่องประดับเงินมาตกแต่งอาภรณ์ตั้งแต่หัวจรดเท้า ทั้งกำไลข้อมือ แหวน ต่างหู และเฉลียง (ห่วงรัดแขน) ดังนั้น การผลิตเครื่องประดับเงินของบ้านละอูปในยุคแรกจึงมีรูปแบบและขนาดที่ค่อนข้างใหญ่ตามแบบฉบับดั้งเดิมของชนเผ่า แต่ในปัจจุบันรูปแบบการผลิตได้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากชาวบ้านนิยมแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองน้อยลง ประกอบกับบรรดาช่างฝีมือท้องถิ่นได้เล็งเห็นถึงความสำคัญทางด้านการค้ากับภายนอก จึงพยายามปรับรูปแบบและขนาดของเครื่องประดับให้มีความร่วมสมัยและเหมาะสมต่อการใช้งานทั่วไปได้มากขึ้น โดยยังคงเอกลักษณ์ทางลวดลายแบบดั้งเดิมเอาไว้เพื่อให้แตกต่างจากท้องถิ่นอื่น ๆ อาทิ ลายเปลือกไม้ ลายดอกไม้ ลายหีบสมบัติ ลายดอกบัวตอง

เป็นต้น จากชุดของละว้าแล้วยังมีเครื่องประดับ เช่น สร้อยละว้า หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เนคไทของละว้า ส่วนใหญ่จะใช้สีธรรมชาติในการย้อม โดยใช้ส่วนผสมต่าง ๆ จากธรรมชาติ

ในส่วนของฝ่ายพิธีกรรมนั้น ตระกูลยวงมอยจะเป็นผู้นำทางด้านพิธีกรรม เรียกว่า “จาวโจว” หน้าที่ผู้นำฝ่ายพิธีกรรม คือ จัดสรรที่ทำกินให้กับครอบครัวต่าง ๆ ในชุมชน (ไร้หมุนเวียน) โดยดำเนินการร่วมกับตระกูลอื่นๆ ในการจัดสรรพื้นที่นั้น ตระกูลยวงมอย จะมีสิทธิในการเลือกพื้นที่ก่อน และการตัดสินใจเกี่ยวกับพื้นที่ที่จะใช้ทำไร้หมุนเวียนในปีถัดไป โดยจะมีการปรึกษาร่วมกับผู้นำตระกูลอื่น ๆ ด้วย รวมทั้งการดูแลพิธีกรรมในหมู่บ้าน เช่น พิธีแต่งงาน พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีในงานศพ ฯลฯ ทั้งนี้ การจะมีพิธีต่างๆ เหล่านี้ ต้องแจ้งให้ “จาวโจว” ทราบก่อน ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะถูกปรับไหมตามระเบียบของหมู่บ้าน

1.2.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่

1) การผลิตเครื่องเงิน เป็นภูมิปัญญาแต่ดั้งเดิมของชาวละอูปที่ยังใช้กำลังคนในการผลิตด้วยมืออยู่ เป็นศิลปะชั้นสูงที่ถูกถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น นักท่องเที่ยวจะได้เห็นและเรียนรู้วิธีการทำเครื่องเงินของชาวละอูป ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่งดงามและควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ สำหรับในส่วนของภูมิปัญญาการทำเครื่องเงินพบว่าได้เกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับการก่อตั้งชุมชน โดยเป็นการถ่ายทอดมาจากรุ่นบรรพบุรุษของชนเผ่า ซึ่งแต่เดิมเป็นการผลิตเพื่อนำมาใช้ตกแต่งให้เข้ากับชุดพื้นเมืองและแลกเปลี่ยนกันเองในหมู่บ้าน แต่เมื่อมีคนต่างถิ่นมาให้ความสนใจและขอซื้อต่อ จึงทำให้ชาวบ้านบางส่วนหันมารวมกลุ่มผลิตเครื่องประดับเงินออกจำหน่ายจนกลายมาเป็นอาชีพหลัก

2) การทอผ้าก็เอว เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านละอูปที่ยังคงวิถีดั้งเดิมเพื่อใช้สอยกันเองในครัวเรือนและจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ลายผ้าของที่นี่มีความแตกต่างออกไปจากที่อื่น โดยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีลวดลายที่วิจิตรงดงามมาก ลายเด่นของชาวละอูป มีอยู่ 2 แบบ ได้แก่ ลายทวนเขาตุมาจากลายงูเหลือม สมัยปู่ย่าตายายเมื่อก่อนเขาว่าลายงูเหลือมนี้เป็นลายศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านละว้าก็เลยลายตัวนี้เป็นลายประจำตัวของชาวเผ่าละว้าและจะมีติดตัวกันทุกคน จากแรกเกิดจนถึงสุดท้ายของชีวิต และจะมีลายไก่ฟ้า มีลายเพิ่มคือลายมัดหมี่ ลายมัดหมี่นี้จะเป็นจุดเด่นของชาวละว้า ผ้าลายนี้ตอนแรกจะนำผ้ามาปั่นจากนั้นจะทำการมัดหมี่และย้อมสีต่อไป ลวดลายของบ้านละอูปเราจะมีจุดเด่น และสวยงาม

1.2.5 ระบบคุณค่า ค่านิยมและความเชื่อ ได้แก่

1) วัฒนธรรมและความผูกพันกับเครื่องเงิน เนื่องจากการผลิตเครื่องประดับเงินบ้านละอูปในยุคแรกเป็นการผลิตเพื่อนำมาใช้แลกเปลี่ยนกันภายในชุมชนด้วยการบริโภคเครื่องประดับเงินเป็นส่วนหนึ่งของจารีตประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ของชนเผ่า เช่น ในพิธีรับขวัญเด็กจะต้องใช้สร้อยข้อมือ พิธีแต่งงานใช้เครื่องเงินในการเป็นสินสอดเพื่อสู่ขอเจ้าสาว หรือพิธีขึ้นบ้านใหม่ บรรดาแขกที่ไปร่วมงานก็มักให้เป็นของขวัญแก่เจ้าของบ้าน ตลอดจนพิธีศพก็จะนำเอา

เครื่องประดับเงินใส่ลงไปในโลงศพด้วยเชื่อว่าผู้ตายจะสามารถนำไปใช้สอยได้ในโลกหน้า เป็นต้น

2) การเคารพผีและประเพณีเก่า แม้ว่าศาสนาพุทธกับศาสนาคริสต์จะเข้าไปเผยแพร่ศาสนา โดยมีความเชื่อว่า เมื่อแต่งงานผู้ชายจะพาผู้หญิงมาอยู่ที่บ้านของตนโดยจะให้ผู้หญิงเข้ามารับเอาผีของตน ล้วนมีความเชื่อเรื่องผีตั้งแต่เกิดจนตายจึงมีการเซ่นไหว้หลายแบบ เช่น การเกิด การแต่งงาน ปลุกบ้าน เป็นต้น ล้วนมีความเชื่อเรื่องผีจำนวนมาก เช่น ผีป่า ผีน้ำ ผีไร่ ผีนา ผีบ้าน ดังนั้น พิธีกรรมเลี้ยงผีจึงมีหลายแบบ เช่น นกตึงอ หรือพิธีเลี้ยงผีตึงอ หรือ เลี้ยงผีฟ้า จะทำพิธีหลังเก็บเกี่ยวประมาณเดือนมกราคม พิธีนี้มีความสำคัญคือไม่ยอมให้ฟ้าผ่าคน หรือสัตว์

3) ค่านิยมเกี่ยวกับการทำนายในหน้าเพาะปลุกจะทำพิธีดีคัย เพื่อปลุกข้าวไร่ สะม้งหรือผู้นำประเพณีจะขอพรเจ้าที่ให้ปกป้อง ผู้มาทำไร่ และถ้าอยากรู้ว่าที่ตรงนั้นจะปลูกข้าวได้ดีหรือไม่ดีก็จะฆ่าไก่แล้วดูดีไก่ ถ้าดีไก่สมบูรณ์ก็ทำไร่ตรงนั้นได้แต่ถ้าดีไก่แห้งก็ต้องเปลี่ยนไปตรงจุดอื่น

4) การรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยการเสี่ยงทาย ล้วนถ้าอยากรู้ว่าป่วยเพราะอะไรก็จะเสี่ยงทายหรือสะป๋อก มี 2 แบบคือการใช้เมล็ดข้าวสารและฆ่าไก่ วิธีนี้จะใช้กันอย่างแพร่หลายในอดีต แต่ทุกวันนี้จะรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบัน หรือกินยาแพทย์แผนปัจจุบันหากไม่หายหรือไม่ทุเลาก็จะสะป๋อก การนับข้าวสารคนแก่หรือผู้นำประเพณีจะเป็นผู้ทำพิธีและตกลงกับผี

5) ความเชื่อเรื่องบ้าน บ้านว่าหากนับได้เลขคู่หมายถึงอะไร และถ้านับเลขคี่หมายถึงอะไร ตัวอย่างเช่น หากนับได้เลขคู่ว่าผีที่ทำให้ไม่สบายคือผีไร่ ก็จะเลี้ยงผีไร่ เป็นต้น บ้านมี 2 แบบ คือ บ้านเก่าแบบลัวะมุงหลังคาด้วยใบตองและหล้าคามีชานบ้าน ใต้ถุนบ้านสูงใช้เลี้ยงสัตว์และเก็บพิน เสาบ้านทำด้วยไม้เนื้อแข็งยกสูงจากพื้นดิน 2 ถึง 2.5 เมตร ฝาห้องครัวจะเจาะสี่เหลี่ยมผืนผ้า 3-4 นิ้ว เพื่อใช้ส่งดินนอกบ้าน ในบ้านจะเป็น "โตะเยือก" (ห้องโถง) เพียงห้องเดียวมี "เกอไอ" (ที่นอน) "โตะจ๊ะ" (เตาไฟ) เพื่อทำกับข้าวรวมกันอยู่ในห้องเดียว พ่อแม่ และลูกที่ยังไม่ได้แต่งงานจะนอนที่ห้องนี้ จะกันห้องเล็กๆ เป็นที่นอนของลูกชายและลูกสะใภ้และจะมีเตาไฟอีกที่หนึ่ง บ้านแบบประยุกต์ เป็นบ้านชั้นเดียว หลังคาบ้านไม่ค่อยติดกาแล มุงกระเบื้องมีชานบ้าน บ้านทำจากไม้เนื้อแข็ง ใต้ถุนบ้านเป็นที่เลี้ยงสัตว์เก็บพินและที่เก็บ "เป่าตงเงาะ" (ครกกระต๋อง) เสาบ้านทำจากเสาไม้เนื้อแข็งหรือเสาซีเมนต์ยกพื้น สูง 2-3 เมตร ในบ้านแยกเป็นห้องนอนห้องรับแขกและห้องครัว

1.2.6 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ บ้านละอูบมีต้นทุนทางธรรมชาติ ประกอบด้วยทรัพยากรป่าไม้ที่สมบูรณ์ แหล่งน้ำธรรมชาติ ภูเขาล้อมรอบหมู่บ้าน จัดสรรป่าเขตป่าอนุรักษ์ เขตป่าใช้สอย เขตป่าทำกิน โดยทำเลที่ตั้งของบ้านละอูบ เป็นเทือกเขาสูงชัน เป็นแหล่งของต้นน้ำลำธาร “ลำน้ำแม่ลาน้อย” ประกอบไปด้วยป่าเบญจพรรณ ป่าดงดิบชื้น ป่าดิบเขาความชื้นสูง จึงทำให้ที่นี่มีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี และมีอากาศบริสุทธิ์ เหมาะแก่การมาพักผ่อนและท่องเที่ยว

1.2.7 ผลผลิตทางวัฒนธรรม ได้แก่ เครื่องเงินบ้านละอูบ และผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ปัจจุบันชุมชนบ้านละอูบมีช่างฝีมืออยู่ราว 20 คน ที่ผลิตเครื่องประดับเงินเป็นอาชีพหลักในการหา

เลี้ยงครอบครัว สินค้าที่ผลิตได้ในปัจจุบันแม้จะมีปริมาณไม่มากแต่ก็เพียงพอสำหรับการค้า โดยสินค้าจะถูกนำไปวางจำหน่ายที่ “ศูนย์การเรียนรู้และผลิตเครื่องเงินของบ้านละอูบ” ซึ่งผลจากการประชาสัมพันธ์ให้เป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวแวะเวียนมาเยี่ยมชมอยู่เสมอ นอกจากนี้ผู้ประกอบการยังได้นำสินค้าออกไปจำหน่ายในงานแสดงสินค้าของภาคเหนือด้วยส่งผลให้เป็นที่รู้จักและสามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ แม้ว่าเครื่องเงินบ้านละอูบจะมีแรงงานผลิตที่จำกัด และอยู่ค่อนข้างห่างไกลแต่ผู้ประกอบการก็พยายามเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ธุรกิจของชุมชน โดยพยายามหาโอกาสเข้าถึงลูกค้าในทุกช่องทาง มีการลดราคาสินค้าเพื่อให้เกิดความประทับใจและกลับมาซื้อใหม่ การจำหน่ายผ่านช่องทางออนไลน์ ตลอดจนมีการสร้างแบรนด์และบรรจุภัณฑ์ที่เป็นของตนเองเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและดึงดูด จนสามารถขยายฐานลูกค้าได้มากยิ่งขึ้น

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า ลัวะเป็นชนเผ่าที่ไม่ค่อยเป็นที่คุ้นเคยกันนักอย่างเผ่าม้งและมูเซอ แต่ที่บ้านละอูบอันเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าลัวะแห่งนี้ กลับกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งที่น่าสนใจของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เดิมทีหมู่บ้านนี้มีชื่อว่าโมซัมเบียง ซึ่งแปลว่าภูเขาโมซัมเบียง ส่วนชื่อหมู่บ้านละอูบนั้น ได้มาจากในสมัยที่มีเจ้าหน้าที่จากภาครัฐเข้ามาสำรวจหมู่บ้านแล้วล้มหรือทิ้งอุบเอาไว้ จึงเป็นที่มาของชื่อบ้านละอูบนั่นเอง ชาวลัวะบ้านละอูบมีวัฒนธรรม การสร้างที่อยู่อาศัย การแต่งกายที่แตกต่างจากชาวไทยภูเขาเผ่าอื่น ๆ แต่เดิมนั้นชาวลัวะจะนับถือผี เชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ แต่ปัจจุบันเมื่อความเจริญเข้ามาแทนที่ ความเชื่อต่าง ๆ เหล่านั้นก็ลดน้อยถอยลงไปตามกาลเวลาและการเปลี่ยนแปลง แต่ก็ยังคงวิถีชีวิตอันเรียบง่ายที่ใครก็ตามได้สัมผัสแล้วจะต้องรู้สึกประทับใจ หมู่บ้านละว้า (ลัวะ) บ้านแม่ละอูบ ตำบลห้วยห้อม อยู่ห่างจากอำเภอแม่ลาน้อย 32 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านเขตติดต่อระหว่างอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอแม่ลาน้อย และอำเภอแม่สะเรียง ที่ตั้งอยู่บนยอดดอยสูง จึงมีทิวทัศน์สวยงาม ทั้งนี้ ชุมชนได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมีการจัดกิจกรรมมาตรฐานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ (1) การท่องเที่ยว แยกตามกลุ่มคือ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มผ้าทอ กลุ่มกาแฟ กลุ่มแปรรูปสมุนไพร กลุ่มตีเครื่องเงิน ของที่ระลึก ไกด์ท้องถิ่น/เดินป่า (2) การส่งเสริมด้านประเพณี วัฒนธรรม ประกอบด้วยส่งเสริมการแต่งกายชุดประจำเผ่าละว้า ประเพณีการเลี้ยงผี ส่งเสริมด้านจารีตประเพณี/บันทึกภูมิปัญญา และขับเคลื่อนพระธรรมจาริก (3) การส่งเสริมอาชีพนอกภาคการเกษตร ประกอบด้วยการทำเครื่องเงิน ผ้าทอ โฮมสเตย์ ลูกประคบสมุนไพร ไม้กวาดดอกหญ้า จักสาน และงานหัตถกรรมจากไม้ (4) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยการจัดทำจุดชมวิวเพิ่มเติม ปรับภูมิทัศน์ในหมู่บ้าน สำรวจฟื้นฟูเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และจัดทำบริการปอดกปลา

ทั้งนี้ ทูทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะดังกล่าวสามารถนำมาสังเคราะห์และสรุปเป็นหมวดหมู่องค์ความรู้ได้ ดังตารางที่ 1

ทุนทาง พระพุทธศาสนา	ศาสนวัตถุ	1. พระพุทธรูปโรคนันตรายนวิศรจตุรทิศประชาชนถ
	ศาสนสถาน	2. วัดพระธาตุอัมมิกราช
ทุนทางวัฒนธรรม ท้องถิ่น	แหล่งเรียนรู้	1. โรงเรียน 2. โรงเรียนเล็ก 3. กลุ่มทอผ้าศิลปาชีพ
	แหล่งท่องเที่ยว	1. ศาลหลักเมือง 2. ดอยชุมคำ 4. จุดชมพระอาทิตย์ตกดิน
	ประเพณีและ พิธีกรรม	1. การแต่งตัว 2. พิธีกรรม “จาวโงว”
	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	1. ช่างตีเหล็ก 2. ช่างตีเงิน 3. ช่างจักสาน 4. หมอสมุนไพร
	ระบบคุณค่า ค่านิยม และความเชื่อ	1. วัฒนธรรมและความผูกพันกับเครื่องเงิน 2. การเคารพผีและประเพณีเก่า 3. ค่านิยมเกี่ยวกับการทำนาในฤดูเพาะปลูก 4. การรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยการเสี่ยงทาย 5. ความเชื่อเรื่องบ้าน
	สภาพแวดล้อม ทางกายภาพ	1. ลำน้ำแม่ลาน้อย 2. ทิวทัศน์ 360 องศา
	ผลิตภัณฑ์ทาง วัฒนธรรม	1. เครื่องเงินบ้านละอูบ 2. ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์องค์ความรู้ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน
กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ

2) ทูตทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนปกากะญอบ้านเมืองแพม

ชุมชนหมู่บ้านเมืองแพมตั้งอยู่ที่ตำบลถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่อยู่ท่ามกลางขุนเขา ส่วนใหญ่คนในหมู่บ้านจะเป็นกะเหรี่ยง หรือปกากะญอ ในอดีตสันนิษฐานไว้ว่าอพยพมาจากสองทางใหญ่ ๆ ได้แก่ ทางบ้านแม่ยอน อำเภอปาย และห้วยปูลิง อำเภอเมือง ในราวปี พ.ศ. 2500 และได้รับการรับรองเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. 2504 ปัจจุบันหมู่บ้านเมืองแพมแห่งนี้มี 123 ครัวเรือน และมีประชาชนกว่า 600 คน

ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ยังพบว่า ชุมชนหมู่บ้านเมืองแพมมีทูตทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นภายในชุมชนที่สำคัญและโดดเด่นอันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน ดังนี้

2.1 ทูตทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ (1) ศาสนวัตถุ ประกอบด้วยพระพุทธรูป ซึ่งเป็นพระประธานตั้งอยู่ในพระวิหาร (2) ศาสนสถานและแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย อาศรมพระธรรมจาริก พระวิหารและสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติภายในบริเวณวัด

2.2 ทูตทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบด้วย

2.2.1 แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ จุดสาธิตการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ การทอผ้าแบบกะเหรี่ยง จุดสาธิตภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น และกิจกรรมการจักสาน “กระแปม” เป็นที่ใส่สิ่งของของชาวกะเหรี่ยง มีสายสะพายไว้ด้านหลัง (พูดให้เข้าใจง่าย ๆ คือเหมือนกับเป้ที่สานด้วยไม้ไผ่ ไม้มีฝาดปิด) การสาธิตหัตถกรรมการนำเศษไม้จากไม้ที่ล้ม หรือไม้ที่ตายแล้ว หรือไม้ไผ่ มาตัดแต่งตกแต่งเป็นข้าวของเครื่องใช้ อาทิ แก้วกาแฟ ช้อนรับประทานอาหาร ช้อนกาแฟ หน้าไม้จำลอง ตะหลิว ทัพพี ฯลฯ ภายในหมู่บ้านยังจะได้พบกับวิถีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย บ้านบางหลังยังคงให้เห็นภูมิปัญญาจากโครงสร้างที่สวยงามแต่เรียบง่าย หลังคาทำจากแป้นเกล็ด อายุนับร้อยปี และมีพันธุ์ไม้ดอกไม้ต่าง ๆ ให้ชื่นชม รวมทั้งมีลำธารน้ำผ่านในหมู่บ้านก็เป็นเสน่ห์ไปอีกแบบ นอกจากนี้ยังมีเส้นทางเดินป่าในหมู่บ้านระยะสั้น ๆ เพื่อเรียนรู้ระบบนิเวศ รวมทั้งได้ความรู้จากภูมิปัญญาวิถีชีวิตที่คนอาศัยร่วมกับป่า มีถ้ำและน้ำตกเล็ก ๆ ที่สวยงาม ในหมู่บ้านชุมชนบ้านเมืองแพม ยังมีที่พักแบบโฮมสเตย์ที่ได้รับมาตรฐาน จำนวน 16 หลัง โดยมีกติกาจะต้องหมุนเวียนการเข้าพักไปตามคิวของชุมชน ไม่มีการลัดคิวหรือระบุตัวบ้านที่จะเข้าพักได้ รวมทั้งมีบริการรถรับส่งจากอำเภอปางมะผ้า หรือรับมาจากถ้ำน้ำลอด นอกจากนี้ ยังมีเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา โดยชุมชนได้มีการจัดแบ่งพื้นที่ลำห้วยน้ำแพม เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในปี พ.ศ. 2531 ในระยะทาง 1 กิโลเมตร ตามความยาวของลำห้วย ห้ามกระทำการใด ๆ ในลำห้วยนี้ และระยะทางลงใต้ 2 กิโลเมตร ขึ้นเหนือ 1 กิโลเมตร นับจาก 1 กิโลเมตรแรกสามารถจับปลาได้โดยวิธีการตกเบ็ดอย่างเดียว นอกจากนี้สามารถจับปลาได้ แต่ห้ามจับปลาด้วยวิธีที่ผิดกฎหมาย

2.2.2 แหล่งท่องเที่ยว ได้แก่

1) ถ้ำยาว เป็นถ้ำหินย้อยที่มีความสวยงามและสมบูรณ์ ถ้ำยาว นั้นเป็นชื่อที่ชาวบ้านใช้เรียกมานานเพราะว่าลักษณะภายในถ้ำมีความยาวอย่างมาก และทำให้ต้องเดินเข้าไปลึกกว่าถ้ำอื่น ๆ ที่อยู่ในหมู่บ้านเมืองแพม ปากทางเข้าถ้ำยาวนั้นจะมีลมพัดเย็นตลอดเวลา การเดินเข้าไปชมหินย้อยนั้น ช่วงปากถ้ำจะเป็นทางที่ยากลำบากและคับแคบที่สุด จากนั้นถ้ำก็จะโล่งเป็นโถงขนาดใหญ่ ภายในถ้ำก็จะมีหินงอกหินย้อยหลากหลายรูปร่างที่สวยงามและสมบูรณ์ มีรูปร่างลักษณะต่าง ๆ เช่น เต่า แกะ ตามจินตนาการของผู้คนที่พบเห็น นอกจากนั้นภายในถ้ำยังมีฝูงค้างคาวอาศัยอยู่ และงูบางชนิด นักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปเยี่ยมชมถ้ำยาวนั้น จะต้องติดต่อกับไกด์ท่องเที่ยวของหมู่บ้านนำชมเท่านั้น เพื่อป้องกันไม่ให้ความสวยงามนั้นถูกทำลาย ห้ามเอามือไปลูบ หรือแตะต้องหินงอก หินย้อย หรือแม้กระทั่งผนังถ้ำเด็ดขาด เพราะมันจะเป็นการทำลายให้ถ้ำไม่สมบูรณ์และสวยงาม นอกจากนั้นเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเองด้วย

2) ถ้ำห้วยไร่ หรือชาวบ้านเรียกถ้ำแพ เพราะการเข้าถ้ำต้องนั่งแพเข้าไป เนื่องจากเป็นถ้ำที่มีน้ำห้วยไร่ไหลเข้าไปในถ้ำ ถ้ำนี้มีความยาวประมาณ 600 เมตร ถ้ำสามารถไปทะเล น้ำแพมในช่วงฤดูฝนมีน้ำช่วงแล้งแห้ง

3) แหล่งท่องเที่ยวจุดกางเต็นท์ชุมชนบ้านเมืองแพม (Camp Parks) นับเป็นสินค้าการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ที่จะส่งเสริมประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ประทับใจแบบชนบทอย่างแท้จริง ท่ามกลางบรรยากาศธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวปกากะญอ โดยบริเวณจุดนี้สามารถมองเห็นลำธารน้ำและชมวิวดูได้อย่างสวยงาม โดยยังไม่มีมีการต่อกระแสไฟฟ้า มีแต่เพียงไฟตะเกียงส่องสว่างแบบโซลาร์เซลล์ และตะเกียงกระบอกไม้ไผ่แบบโบราณ จึงได้บรรยากาศแบบธรรมชาติเป็นอย่างมาก ในยามค่ำคืนหากไม่มีเมฆหมอกหนาสามารถดูดาวได้ชัดเจนสวยงาม

4) ป่าชุมชนและโป่งหลวง เป็นป่าไม้ที่ชาวบ้านอนุรักษ์ไว้ มีพันธุ์ไม้หลากหลาย และเคยมีพิธีบวชป่ามาแล้ว 2 ครั้ง ส่วนโป่งหลวง เป็นพื้นที่ ๆ มีดินโป่งเป็นแหล่งอาหารสัตว์ป่าหลายชนิด และยังเป็นที่พักของบรรดาควายที่ชาวบ้านปล่อยให้หากินในป่า รวมทั้งมีไร่มุญเวียน ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้เรื่องความหลากหลายของอาหารและภูมิปัญญาในการจัดการพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน

2.2.3 ประเพณีและพิธีกรรม

1) พิธีมัดมือ “กั๊จื้อ” เป็นการขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเป็นการอธิฐานต่อเจ้าป่าเจ้าเขา ลำห้วย ที่มีความสำคัญต่อหมู่บ้าน คุณค่า กั๊จื้อนั้นเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีความเป็นปึกแผ่นของคนในชุมชน มีผลทางด้านจิตใจความสัมพันธ์ของคนทั้งชุมชนที่จะร่วมแรงร่วมใจเสียสละ

2) การเลี้ยงหัวฝาย เป็นการบอกกล่าวและขอพรจากเจ้าป่าเจ้าเขาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ทั้งหลายที่ดูแลป่าดูแลน้ำ ดูแลชุมชนนั้นที่ให้น้ำกินน้ำใช้ในการดำรงชีวิตและเป็นการขออนุญาตตลอดขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ดูแลฝ่าย ปริมาณน้ำและพืชพรรณธัญญาหาร ที่เริ่มลงมือผลิตให้ได้ผลผลิตดีมีเพียงพอกับการบริโภคไม่ให้ศัตรูใดๆ มารบกวนหรือทำลายผลผลิต

3) การเลี้ยงผีไร่ ผีนา “แซ่คี่แซ่ฉี่” เป็นการบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางเทวดาอารักษ์ เจ้าป่าเจ้าเขาที่ได้มาอาศัยพื้นที่นั้นมาใช้พื้นที่ทำกิน ขอให้ได้ผลผลิตดี มีน้ำฝนพอเพียงแก่การทำไร่นา

4) ประเพณีการมัดมือก่อนตีข้าว “ก๊อจ้อ” เป็นการขอบคุณและบอกกล่าวแก่ผู้คนในชุมชนที่ได้มาช่วยเหลือในการผลิตข้าวไร่ข้าวนา และยังเป็นการกล่อมเกลางานสังคมที่ชุมชนสั่งสอนให้เด็ก ๆ ให้มีการมอบน้อมถ่อมตนกับญาติพี่น้องผู้เฒ่าผู้แก่ในสังคม

5) ประเพณีการกินข้าวใหม่ “อ้อป้อโฮ” เป็นการแสดงความยินดีที่ผลิตผลจากไร่ได้ผลออกมาเป็นสิ่งที่นำมาประกอบเป็นอาหาร ที่ครอบครัวได้ลงทุนลงแรงไปและเป็นการให้เพื่อนบ้านญาติพี่น้องมาชื่นชมกับผลผลิตที่ได้ โดยการเชิญเข้ามาร่วมรับประทานอาหาร

ดังนั้น พิธีกรรมสำคัญของชาวปะเกอะญอ บ้านเมืองแพม จึงมี 2 ส่วนสำคัญ คือ พิธีกรรมที่ทำเป็นประจำ ถือเป็นภูมิปัญญาที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น เลี้ยงผีข้าว เลี้ยงผีผาย เลี้ยงผีหมูบ้าน ทำพิธีปิดป่าสิ่งไม่ดีออกจากหมู่บ้าน อีกส่วนคือ พิธีกรรมตามเฉพาะกิจไป เช่น คนไม่สบาย ต้องทำพิธีกรรมแบบนี้ มีสิ่งไม่ดีเข้ามาต้องมีพิธีกรรมแบบนี้ โดยแบ่งย่อยเป็นรายบุคคลบ้าง รายครอบครัวบ้าง แต่หลัก ๆ ที่มีทุกวันนี้คือ พิธีกรรมผูกข้อมือประจำปี โดยปีหนึ่งจะมี 2 ครั้ง เป็นการช่วยสะเดาะเคราะห์ ขอพรจากผีบรรพบุรุษ ขอพรป่าเขา และเป็นการขอบคุณ เรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ผีป่า ผีน้ำ สร้างผลผลิตทางเกษตรกรรมขึ้นมาให้เรา อีกพิธีกรรมคือ เลี้ยงผีบ้านผีเรือนและเจ้าเมืองในหมู่บ้าน จะทำปีละ 1 ครั้ง ในทุก ๆ ปี ทั้งนี้ทุกพิธีกรรมที่เกิด คือ การเคารพธรรมชาติและการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของคนอยู่ร่วมกับป่าและธรรมชาติ เป็นการรักษาสมดุลของคนกับป่าของปกาเกอญอบ้านเมืองแพม อีกทั้งเป็นการสืบสานวิถีชีวิตวัฒนธรรมอันดีงามของตัวเอง ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษใช้เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับปกาเกอญอกับป่า โดยวิถีคนอยู่กับป่า ก่อนที่จะมีการลงมือทำงานปลูกพืชผลทางการเกษตรต่าง ๆ มีพิธีกรรมทางความเชื่อของปกาเกอญอบ้านเมืองแพม มีการเลี้ยงผีศาลเทวดา เจ้าที่เจ้าทางเพื่อให้ปกป้องรักษาทุกสิ่งอย่างในการดำรงชีพของเราทุกคนและสัตว์รวมถึงพืชผลในการเกษตร โดยการนำของเจ้าเมือง ทุก ๆ ปีในเดือนกุมภาพันธ์

2.2.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ขึ้นชื่อของหมู่บ้าน ได้แก่

1) การทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ ผ้าทอกระเหรี่ยง นับว่าเป็นผ้าทออีกชนิดหนึ่งที่มีเอกลักษณ์ในเรื่องรูปแบบลวดลาย การทอผ้าของผู้หญิงเมืองแพมนั้น มีทั้งการทอไว้ใช้ การทอและการแปรรูปไว้ขาย การใช้สีในการย้อมสีจากธรรมชาติที่ได้จากการหาวัตถุดิบท้องถิ่น เช่น เปลือกไม้

ลูกไม้ โดยจะนำใยฝ้ายไปต้มกับวัตถุดิบกับธรรมชาติ นาน 30 นาที ถ้าอยากให้สีติดทนนานขึ้นก็จะใส่สีสนิมที่ได้จากในแอ่งน้ำมาต้มด้วย จากนั้นล้างออกให้สีตกน้ำผึ่งที่ร่ม สีที่เด่น ๆ และนิยมใช้ เช่น สีเขียวอ่อน จะได้จากไม้เพกาผสมกับสารส้ม สีน้ำตาลจะได้จากไม้สัก เป็นต้น แล้วนำไปทอโดยใช้กี่เอว ทอมือปักลายผ้า ส่วนมากลายผ้าก็จะเป็นดอกไม้ต่างๆ ที่ชาวบ้านพบเห็นคุ้นเคย ตัวอย่างของงานหัตถกรรมที่ขายในหมู่บ้าน อาทิ เสื้อผู้หญิง เสื้อผู้ชาย ผ้าพันคอ ผ้าห่ม ผ้าปูโต๊ะ ยาม เป็นต้น ผ้าเมืองแพมจึงถือว่าเป็นงานฝีมือแท้ ๆ มีคุณค่าและสวยงามอย่างยิ่ง

2) งานจักสาน ถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีฝีมืออย่างยิ่ง ใช้ไม้ไผ่ในการสานเป็นหลัก นำไม้ไผ่ในป่าที่ป่องยาว ๆ โทพอตัดมาทำสาน โดยจะเหลาไม้ไผ่ด้วยมีดคม จากนั้นนำไม้ไผ่มาสาน ส่วนมากจะสานสิ่งของที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น กระบุงใส่ไก่ ตะกร้าใส่ของ กระด้งผัดข้าว เป็นหลัก ซึ่งงานออกมาประณีต ใช้ทนทานและเป็นอุปกรณ์ที่ในชีวิตประจำวันของชาวปกาเกอะญอ

3) งานแกะสลัก งานแกะสลักที่นี้จะขึ้นชื่อในการแกะชิ้นเดียว จะไม่มีการนำมาต่อใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นจะแกะชิ้นเดียว จึงต้องมีความชำนาญอย่างมาก ใช้ความประณีตเป็นอย่างมากทำให้แกะสลักแต่ละชิ้นนั้นมีชิ้นเดียวในโลก ส่วนมากจะแกะสลักไม้เนื้อแข็งเป็นหลัก เช่น ไม้สัก เป็นต้น

4) สมุนไพรพื้นบ้าน ชุมชนยังมีองค์ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรต่าง ๆ โดยมีหมอเสวเป็นหมอสมุนไพรชาวบ้านมาสอนเกี่ยวกับสมุนไพรต่าง ๆ ที่ได้จากการหาในป่า เช่น พญาเสือโคร่ง นำมาต้มกินจะช่วยเป็นยาบำรุงธาตุในร่างกาย และยังมีสมุนไพรอื่น ๆ อีกมากมายที่มีประโยชน์

ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนและถ่ายทอดกันมา ล้วนเกิดจากการปรับตัวของชาวบ้านในการนำทรัพยากรท้องถิ่นอาศัยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต เช่น ความรู้ด้านสมุนไพรต่อการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ความรู้เรื่องเครื่องนุ่งห่ม การทอผ้าและการสร้างลายผ้า ความรู้เรื่องอาหาร เช่นวิธีการเลือกพันธุ์ที่ปลูก วิธีการดำข้าวให้ได้ลักษณะที่ต้องการเพื่อใช้เป็นอาหารของคนแต่ละวัย ความรู้เรื่องการจักสานภาชนะไม้ไผ่ ความรู้ภูมิปัญญาการหมักเหล้าจากข้าวและผลผลิตทางการเกษตร เพื่อใช้ประกอบพิธีต่าง ๆ ของชุมชน และความรู้เรื่องโปง

2.2.5 ระบบคุณค่า ค่านิยมและความเชื่อ ได้แก่

ความเชื่อของกะเหรี่ยงในปัจจุบัน แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ (1) นับถือผี เชื่อว่ามีผีสิงสถิตอยู่ทุกหนทุกแห่ง มีผีบ้าน ผีเรือน ผีไร่ ผีนา ผีน้ำ ผีดอย ผีเผ่าทาง ผีเหล่านี้จะให้คุณให้โทษอยู่ การประพาดดิน มีผู้นับถือศาสนาพุทธและผี 34.54 เปอร์เซ็นต์ (2) ศาสนาคริสต์ มีมิชชันนารีชาวต่างประเทศเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในหมู่บ้านทำให้กะเหรี่ยงบางส่วนเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ทั้งนิกายโปแตสแตนท์และนิกายคอร์ทอลิก มีโบสถ์ของทั้ง 2 นิกาย นับถือศาสนาคริสต์คิดเป็น 54.55 เปอร์เซ็นต์ (3) การนับถือศาสนาพุทธนั้นได้รับอิทธิพลมาจากหน่วยงานของรัฐบาลที่เข้าไปดำเนินการ

ให้การพัฒนาและสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ มีการจัดตั้งอาศรมพระธรรมจาริกขึ้น กะเหรี่ยงจึงนับถือศาสนาพุทธและผีควบคู่กัน มีผู้นับถือศาสนาพุทธ 10.91 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้ กะเหรี่ยงยังมีประเพณีต่าง ๆ คือ ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีกินข้าวบ้านใหม่ ประเพณีเกี่ยวสาว ประเพณีแต่งงาน ประเพณีงานศพ ประเพณีการเลี้ยงผี มี 3 กรณี คือ การเลี้ยงผีช่วงขึ้นปีใหม่ การเลี้ยงผีเมื่อปลูกพืชผลต่าง ๆ การเลี้ยงผีเมื่อเกิดการเจ็บป่วย นอกจากประเพณีแล้วกะเหรี่ยงยังมีค่านิยม การอยู่อย่างผัวเดียวเมียเดียว ไม่ประพฤติดูถูกเมียผู้อื่น การเลี้ยงดูบิดามารดาเมื่อแก่เฒ่า เพราะเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษ คือ ผีบ้านผีเรือน ที่คอยคุ้มครองดูแลบุตรหลานให้อยู่อย่างสงบสุข การลักขโมยถือเป็นความผิด ไม่มีใครรู้ใครเห็น แต่ผีย่อมรู้และสามารถลงโทษได้ เรื่องชู้สาว ห้ามชายหนุ่มหญิงสาวได้เสียก่อนการแต่งงาน ถ้าละเมิดต้องประกอบพิธีเลี้ยงผี เพื่อขอขมา

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นตัวแทนหมู่บ้าน ยังพบว่า เรื่องราวความเชื่อความศรัทธาที่เกี่ยวข้องกันระหว่าง “ผีกับป่า” ถูกส่งต่อความเชื่อและความศรัทธาอันแรงกล้าเหล่านั้นจากบรรพบุรุษถึงรุ่นสู่รุ่น โดยเชื่อและศรัทธาสืบต่อกันมาว่าผีมีอยู่จริง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่มองไม่เห็น ทำแล้วเห็นผลจริง แต่ไม่สามารถสัมผัสโดยตรงว่าเกิดเรื่องราวแบบนี้ได้จริง คิดว่าน่าจะเกิดจากแรงศรัทธาที่เราเชื่อมั่น ถ้าเชื่อมากเราก็สามารถทำอะไรได้ เหมือนเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้แก่ผู้คน เวลาทำงานและปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ ก็เหมือนกับเราปลูกว่าน รดน้ำสั้มป่อย น้ำขมิ้น (เปรียบเหมือนน้ำมันต์) เวลาที่มีวัดพระใหญ่ก็จะรดน้ำเหล่านี้ ดูแลเขาให้ดี เพื่อให้เขาดูแลเราได้ รวมทั้งมีความเชื่อเครื่องรางของขลัง โดยปัจจุบันที่ยังมีอยู่และยังใช้จริงของคนปะเกอกะญอหลักคือ เขี้ยวเสือ เขี้ยวหมูป่า อย่างเขี้ยวเสือ หมายถึงเจ้าแผ่นดิน เป็นสัตว์ที่ยิ่งใหญ่ เขาทำหน้าที่คุ้มครองเราได้ เขี้ยวหมูป่าตัวผู้ที่โตเต็มวัย เขี้ยวของมันจะดีต่อการมีอยู่ในบ้านเรือน ช่วยป้องกันภูตผีปีศาจได้ทั้งหมดด้วยความเชื่อที่หมูป่าเป็นนักล่าไม่เกรงกลัวต่อสิ่งใด หรือว่านป่า ที่เคารพบูชามาตั้งแต่บรรพบุรุษ นิยมปลูกบริเวณบ้าน มีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ ช่วยปกป้องดูแลทุกคนในบ้าน อีกทั้งยังมีความเชื่อความศรัทธาที่ผสมผสานภูมิปัญญา ด้านภูมิปัญญาเป็นเรื่องการรักษาผี การทอมนต์คาถา การทำพิธีการใช้เขี้ยวหมูป่า เขี้ยวเสือ หรือเขี้ยวเล็บหมี อีกประเภทคือ ใช้สมุนไพรในป่า ที่มีมากกว่าหลายร้อยชนิด เน้นใช้ส่วนของราก ยอด ใบ และดอก เช่น ดอกข่า ช่วยเรื่องการระบายท้องอืดท้องเฟ้อ รากขมิ้น ที่ปลูกตามชุมชนในทุก ๆ บ้าน ช่วยเรื่องการเคลือบแผลในกะเพาะ รากฝรั่งและรากมะเฟือง ที่ปลูกในบริเวณบ้าน ช่วยระบบการย่อย โดยส่วนใหญ่จะทำทั้งสองอย่างควบคู่กัน

ดังนั้น ชุมชนเมืองแพมจึงยังคงมีเรื่องความเชื่อ ความศรัทธาและภูมิปัญญาของปะเกอกะญอเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะเป็นสิ่งที่พวกเขาเห็นมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยแก่นแท้ของความเชื่อและความศรัทธาเหล่านี้คือ การรักษาไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์ เพื่อให้คนรุ่นหลังทำเพื่อดำรงไว้ อีกทั้งยังเป็นการยอมรับความเป็นไปของธรรมชาติ ซึ่งหากไม่มีเรื่องราวเหล่านี้ อาจไม่มีวัฒนธรรมเผ่าพันธุ์ และที่ทำกินของตัวเองของชาวปะเกอกะญอมาจนถึงทุกวันนี้ ปัจจุบันเริ่มมีคนให้ความสำคัญและตระหนักเรื่อง

วัฒนธรรมภูมิปัญญาของตัวเองมากยิ่งขึ้น เพราะไม่อยากให้เลือนหายไป ผ่านการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมของตนเองและถ่ายทอดไปยังรุ่นลูกหลาน รวมทั้งสร้างการรับรู้ให้คนภายนอก โดยมีเรื่องการศึกษาเข้ามาเป็นบทบาท ทำให้เข้าถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ นอกจากนี้ภูมิปัญญาความเชื่อยังเป็นศูนย์กลางให้เกิดความเชื่อมั่นและแรงศรัทธา เป็นการรวมจิตใจของคนให้น้อมนำในทางเดียวกัน พิธีปิดเป่าเสนียดัญไรและสิ่งไม่ดีให้ออกจากหมู่บ้านและป้องกันสิ่งที่ไม่ดีเข้าชุมชน รวมถึงโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ซึ่งทางชุมชนเรียกตามภาษาถิ่นว่า พิธีกรรมเกราะหยา

2.2.6 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมู่บ้านเมืองแพมมีนโยบายให้คนอยู่ร่วมกับป่า จึงร่วมกันอนุรักษ์ไม้ป่าไม่รอบ ๆ หมู่บ้าน ไม่เผาไม้ทำลายโดยไร้เหตุ รวมทั้งยังอนุรักษ์พันธุ์ปลาที่วังปลา ไม่จับปลาในช่วงฤดูวางไข่ ป่าไม้ในหมู่บ้านเมืองแพมจึงมีความอุดมสมบูรณ์ให้เห็นเป็นส่วนมาก การเดินเข้าไปชมนั้นต้องใช้เท้าเดินในการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวป่าชุมชนระยะทางกว่า 3 กิโลเมตร โดยจะผ่านผืนที่นาทำไร่ของชาวบ้านที่ถูกจำกัดพื้นที่ไว้ ซึ่งชาวบ้านได้ตกลงกันไว้ว่าการทำนาชาวนั้น ก็เพื่อนำข้าวที่ได้มาเก็บไว้กินเองในหมู่บ้าน ไม่นำมาขายเด็ดขาด ทั้งนี้บริเวณชุมชนจะมีผืนป่าที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ โดยมีดินโป่งที่เป็นแหล่งอาหารสัตว์ป่า มีแร่ธาตุต่าง ๆ มารวมกันในที่แห่งนี้ ทำให้ที่นี่ยังคงมีสัตว์ป่าบางชนิดคอยมากินดินโป่งเหล่านี้อยู่ ส่วนมากจะเป็นพวกเก้ง กวาง ที่หลงเหลือ นอกจากนั้นยังสามารถพบนกหลากหลายชนิด เช่น นกแก้ว ภาษาของชาวปกากะญอ จะเรียกว่า โทกิ และนกอื่น ๆ อีกมากมายในที่แห่งนี้อีกด้วย บรรยากาศของหมู่บ้านจึงมีความสวยงามด้วยแปลงเกษตรผสมผสานกับความสวยงามของธรรมชาติอย่างลงตัว โดยเฉพาะช่วงฤดูฝนทิวทัศน์จะสวยงามด้วยผืนนาสีเขียวแบบขั้นบันได้เป็นระยะ มีลำธารน้ำลอด เป็นลำน้ำที่มีน้ำใสไหลเย็นหล่อเลี้ยงผู้คนในชุมชนตลอดเวลา รวมทั้งมีวังปลาซึ่งเป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาในท้องถิ่น ได้แก่ ปลาพลวง ซึ่งเป็นปลาสายพันธุ์เดียวกับปลาในวนอุทยานถ้ำน้ำลอด และเป็นลำน้ำเดียวกัน

ส่วนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนได้จำแนกได้เป็นส่วน ๆ ได้แก่ พื้นที่ป่าต้นน้ำ บริเวณห้วยเหี้ยะ มีการจัดการบำรุงรักษาและกตีกาถูระเบียบ พื้นที่ป่าใช้สอย บริเวณทิศเหนือของหมู่บ้าน มีกฎกติกาในการใช้ประโยชน์ พื้นที่ป่าอนุรักษ์ หรือป่าหวงบริเวณห้วยโป่ง พื้นที่โป่งหลวง คือพื้นที่ที่มีดินโป่งมีนกสัตว์ป่าเข้ามากินดินโป่งอยู่ระหว่างห้วยไร่กับห้วยโป่ง พื้นที่เลี้ยงสัตว์มีอยู่ 2 แห่ง บริเวณห้วยโป่งและห้วยโป่งกลาง

2.2.7 ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

1) งานหัตถกรรมผ้าทอ ผ้าทอกะเหรี่ยง นับว่าเป็นผ้าทออีกชนิดหนึ่งที่มีเอกลักษณ์ในเรื่องรูปแบบลวดลาย การทอผ้าของผู้หญิงเมืองแพมนั้น มีทั้งการทอไว้ใช้ การทอและการแปรรูปไว้ขาย การใช้สีในการย้อม มีทั้งสีธรรมชาติและสีเคมี ตัวอย่างของงานหัตถกรรม ที่ขายในชุมชน อาทิ เสื้อผู้หญิง เสื้อผู้ชาย ผ้าพันคอ ผ้าห่ม ผ้าปูโต๊ะ ยาม เป็นต้น

2) งานจักสาน ในวิถีชีวิตของคนปกากะญอเครื่องมือเครื่องใช้ในวิถีชีวิตส่วนใหญ่ได้มาจากการจักสาน ทักษะงานด้านนี้ในอดีตผู้ชายทุกคนต้องทำได้ งานจักสานที่มีจำหน่าย อาทิ หมวก กระบุง ไซ ที่ใส่ไก่ สุ่มไก่ พัด ที่ตักปลา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์ที่ทำจากไม้ไผ่ อาทิ แก้วน้ำ ช้อน ที่เขี่ยบุหรี่

3) ตักตักกะเหรี่ยงและส่วยคอปลา ทั้งงานผ้าและงานจักสานที่ทำอยู่เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อการใช้ในชีวิตประจำวัน ยังขาดผลิตภัณฑ์สำหรับเป็นของที่ระลึก โครงการ UNJP ร่วมกับสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้จัดทำ workshop เพื่อคิดค้นผลิตภัณฑ์บนฐานภูมิปัญญาและฐานงานฝีมือของชุมชน และได้มีการคิดค้นผลิตภัณฑ์มาทดลองตลาด 2 ชิ้นงาน ได้แก่ ตักตักกะเหรี่ยง และสายส่วยห้อยด้วยปลา

ดังนั้น จึงพอสังเคราะห์ข้อมูลได้ว่า หมู่บ้านเมืองแพมนั้นอยู่ท่ามกลางขุนเขา ทำให้ชาวปกากะญอส่วนใหญ่จะมีอาชีพเกษตรกรรม มีระบบการผลิตข้าวแบบนาดำ (นาขั้นบันได) ควบคู่กับการทำไร่ข้าวทั้งข้าวไร่และไร่หมุนเวียน มีอาณาเขตที่ชัดเจน เป็นสิทธิตามวิถีการผลิตแบบดั้งเดิมที่มีมาก่อนการประกาศพื้นที่เป็นป่าสงวนหรือเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า ส่วนมากจะผลิตเพื่อยังชีพเพื่อกินเพื่อยู่ออ เช่นการปลูกพืชไว้กินเอง เลี้ยงสัตว์ไว้กิน หาเก็บผักจากป่า การจับปลาในลำห้วย ที่นั้ชาวบ้านจะนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก ส่วนน้อยจะนับถือศาสนาคริสต์ ความพิเศษของหมู่บ้านแห่งนี้ คือ การยึดถือชีวิตดั้งเดิมเอาไว้ให้คงอยู่ ไม่ว่าจะเป็นวิถีการดำรงชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงทำให้หมู่บ้านเมืองแพมแห่งนี้ เป็นหมู่บ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยมีจุดสนใจเรื่องการเดินป่าและการเที่ยวถ้ำ และให้นักท่องเที่ยวสัมผัสถึงวิถีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิม ประเพณีวัฒนธรรม อาหารการกิน อยู่แบบโฮมสเตย์ร่วมกับชาวบ้าน เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้นักท่องเที่ยวและชาวบ้าน บ้านเมืองแพมจึงเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีจุดเด่นที่วิถีชีวิตวัฒนธรรมภูมิปัญญาชนเผ่าปกากะญอ มีกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ได้แก่ การเรียนรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ, สมุนไพร, จักสาน, หัตถกรรมไม้ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติและการอนุรักษ์ป่า รวมถึงเรียนรู้ภูมิปัญญาการประกอบอาหาร

ทั้งนี้ ทูทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอดังกล่าวสามารถนำมาสังเคราะห์และสรุปเป็นหมวดหมู่องค์ความรู้ได้ ดังตารางที่ 2

ทุนทาง พระพุทธศาสนา	ศาสนวัตถุ	1. พระพุทธรูป
	ศาสนสถาน	2. อาศรมพระธรรมจาริก พระวิหาร
ทุนทางวัฒนธรรม ท้องถิ่น	แหล่งเรียนรู้	1. การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ 2. ภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น 3. หัตถกรรมการนำเศษไม้จากไม้ที่ล้ม 4. การทอผ้าแบบกะเหรี่ยง
	แหล่งท่องเที่ยว	1. ถ้ำยาวและหินงอกหินย้อย 2. ถ้ำห้วยไร่หรือถ้ำแพ 3. ป่าชุมชนและโป่งหลวง 4. จุดกางเต็นท์ชุมชนบ้านเมืองแพม (Camp Parks)
	ประเพณีและ พิธีกรรม	1. พิธีมัดมือ “ก๊อจื้อ” 2. การเลี้ยงหัวฝาย 3. การเลี้ยงผีไร่ผืนนา “แซ่คี่แซ่ฉี่” 4. ประเพณีการมัดมือก่อนตีข้าว “ก๊อจื้อ”
	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	1. การย้อมสีผ้าธรรมชาติของชุมชน 2. งานจักสานไม้ไผ่ 3. งานแกะสลักสิ่งของเครื่องใช้
	ระบบคุณค่า ค่านิยม และความเชื่อ	1. ความเชื่อและการนับถือผี 2. ค่านิยมเกี่ยวกับศาสนา 3. ระบบคุณค่าทางด้านภาษา ประเพณีและวัฒนธรรม 4. ความศรัทธาที่เกี่ยวข้องกันระหว่าง “ผีกับป่า” 5. ความเชื่อเกี่ยวกับภูมิปัญญาการรักษาโรค
	สภาพแวดล้อม ทางกายภาพ	1. ผืนป่าที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ 2. แปลงเกษตรผสมผสานกับธรรมชาติ 3. ผืนนาสีเขียวแบบขั้นบันได 4. ลำธารน้ำลอดหล่อเลี้ยงชุมชน
	ผลิตภัณฑ์ทาง วัฒนธรรม	1. งานหัตถกรรมผ้าทอกะเหรี่ยง 2. งานจักสานของชุมชน 3. ตุ๊กตากะเหรี่ยงและสร้อยคอปลา

ตารางที่ 2 การสังเคราะห์องค์ความรู้ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน
กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

3) ทูตทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ บ้านเมืองปอน

บ้านเมืองปอนตั้งอยู่ในเขตตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน คำว่า ปอน นั้นมาจากคำว่า พร หมายความว่า เป็นเมืองที่มีสิริมงคล บางความเชื่อให้ความหมาย ปอน ว่า หมายถึง พญา หรือเป็นเมืองใหญ่ หรือผู้ปกครองเป็นพญาที่ยิ่งใหญ่ ปัจจุบันเมืองปอนเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ แต่ถึงประชากรจะเยอะมากมาแต่ด้วยความที่เป็นหมู่บ้านเข้มแข็ง และให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว จึงได้ก่อตั้งการท่องเที่ยวชุมชนขึ้น ทำให้เกิดรายได้เล็ก ๆ ภายในครอบครัว และนอกจากนั้น ยังได้อนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมต่าง ๆ ความเป็นอยู่ของชาวไทยใหญ่ของหมู่บ้านเมืองปอน ให้กลายเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ใครต่อใครหลายคนอยากมาเยือน ชุมชนบ้านเมืองปอน ถือเป็นพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้นและสวยงามแวดล้อมไปด้วยภูเขาและปกคลุมด้วยพื้นที่ป่าร้อยละ 70 ของพื้นที่เป็นภูเขา มีพื้นที่ราบข้างเขื่อนในเมืองปอนและที่ราบลุ่มแม่น้ำลาเกา พื้นที่แห่งนี้ประมาณ 89.7 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่หลักสำหรับเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ในเมืองปอนมีอาชีพเกษตรกรรม ปลูกข้าว กระเทียม และถั่วลิสงเป็นพืชหลัก ยังมีเกษตรกรรมชีวภาพอยู่ด้วย มีกลุ่มอาชีพหลายกลุ่ม ๆ บางกลุ่มได้ผลิตเสื้อผ้าไทใหญ่ บางกลุ่มได้ทำการหมักผลไม้ หรือบางกลุ่มได้ทอไม้ไผ่

ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่บ้านเมืองปอน ยังมีทูตทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นภายในชุมชนที่สำคัญและโดดเด่นอันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน ดังนี้

3.1 ทูตทางพระพุทธศาสนา

3.1.1 ศาสนสถาน ได้แก่ วัดเมืองปอน ถือเป็นวัดรูปแบบไทใหญ่ที่สวยงามที่สุดและได้รับการดูแลอย่างดีที่สุดวัดหนึ่งในแม่ฮ่องสอน ยิ่งกว่านั้น ทิวทัศน์หมู่บ้านจะเห็นพระพุทธรูปสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา โดยได้อธิพิลจากเมียนมาทั้งลักษณะพระพุทธรูปสถาปัตยกรรมจิตรกรรมฝาผนัง และศิลปกรรมภายในวัดและพาไปไหว้ศาลสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน

3.1.2 ศาสนวัตถุ ได้แก่ วิหาร กุฏิและศาลาการเปรียญ มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ รวมหลังเดียวกันเป็นหลังคาไม้หลังคาซ้อนแบบยกคอสองชั้น และมีชายคาสามตอนหรือที่เรียกว่า สองคอสามชาย เฉพาะวิหารมีหลังคาผสมระหว่างหลังคาซ้อนแบบยอดประสาธต์ประดับตกแต่ง ด้วยไม้หรือโลหะฉลุลาย ในศาลาการเปรียญ จะมีองค์ประกอบ 3 ส่วนใหญ่ ๆ หอพระหรือจองพระ กุฏิ หรือจองสละ เฌียง หรือจองตาน หรือจองอะเมีย เป็นที่ต้อนรับพระสงฆ์ ส่วนศาสนวัตถุประเภทอื่น ๆ ของวัด ได้แก่ หอสงฆ์น้ำพระพุทธรูป โบสถ์ พระพุทธรูปศิลปะมอญพม่า โดยมีพื้นที่อยู่ในเขตโรงเรียนวัดเมืองปอน บริเวณสนามกีฬาของโรงเรียนเป็นพื้นที่โล่ง เพราะได้รับการดูแลทำความสะอาดจากโรงเรียน โดยรอบเป็นหมู่บ้านที่มีผู้อยู่อาศัยหนาแน่น วัดมีโบราณวัตถุ คือ ธรรมาสัน และคัมภีร์โบราณไทใหญ่ เป็นต้น

นอกจากนี้ ภายในวัดยังมีตำซอน เป็นสิ่งที่ใช้ถวายให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วในรอบหนึ่งปีจะใช้ถวายในช่วงหลังออกพรรษาที่เรียกกันว่างาน “แฮนซอมโก้จา” หรืองานอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ตำซอนจะมีสองแบบ แบบที่ 1 จะเป็นการฉลุไม้หรือแผ่นสังกะสีให้มีลวดลายที่สวยงาม เสาทำมาจากไม้สักหรือไม้ยืนต้นที่มีลักษณะตรงเมื่อนำมาประกอบกันแล้วจะมีความสวยงามหรือที่เรียกกันอีกชื่อว่า “ตงกระด้าง” แบบที่ 2 ทำมาจากกระดาษสีต่างๆ เส้นด้ายและไม้ไผ่ ตำซอนจะมีการตกแต่งที่มีลักษณะต่าง ๆ ที่มีรูปแบบแทนสัญลักษณ์ของที่ใช้แทนตามตำนานตำซอน เช่น กาเผือกแทน พ่อและแม่กาเผือก แม่ไก่ แม่เต่า แม่วัว (หมากดำวัว) คนชักผ้า แม่พญานาค ตามตำนานกาเผือก เป็นต้น

3.2 ทิวทัศน์วัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่

3.2.1 แหล่งเรียนรู้

1) กลุ่มการทำจองพารา มีลักษณะคล้ายปราสาท โครงทำจากไม้ไผ่ ตกแต่งด้วยกระดาษสีสดใส เป็นสัญลักษณ์หนึ่งของเมืองปอนชุมชนไทใหญ่ที่ยังคงสืบสานความศรัทธาในพระพุทธศาสนาจนถึงยุคสมัยปัจจุบัน ซึ่งบ้านแต่ละหลังจะนำมาประดับหน้าบ้านโดยมีความเชื่อว่าเป็นการรับเสด็จองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าลงมาจากสรวงสวรรค์ในวันออกพรรษา ซึ่งช่างฝีมือดีอย่าง คุณลุง “แหลมคำ คงมณี” ชาวไทใหญ่มาสอนการทำจองพาราและการต่อลาย หรือ การฉลุ ลวดลายบนของแข็งต่างๆ เช่น กระดาษ แผ่นโลหะ แผ่นไม้ ฯลฯ ที่ลุงแหลมคำทำ มักจะมีแค่ 2 ลาย คือลายไต (ไทใหญ่) และลายม่าน (พม่า) พร้อมลงมือสาธิตการทำลายให้ดูอย่างชำนาญแบบไม่ต้องมีการร่างแบบแต่อย่างใด สล่าทำจองพารามานาน 60 ปี ลักษณะคล้ายปราสาท โครงทำจากไม้ไผ่ ตกแต่งด้วยกระดาษสีสดใส และทำลวดลายด้วยการฉลุกระดาษ จองพาราเป็นองค์ประกอบหลักในประเพณีแห่จองพาราที่จัดขึ้นทุกปีช่วงวันออกพรรษา ซึ่งถือเป็นงานศิลปะที่วิจิตรเพราะต้องประณีตในการฉลุลาย

2) กลุ่มจักสานกูปไต หรือหมวกไต เป็นหมวกที่ทำจากกาบไม้ไผ่สาน ลักษณะคล้ายดอกเห็ดและมีจุกอยู่ด้านบน เป็นภูมิปัญญาของนายองปุ่น ไชยวิฑูรย์ จากไม้ไผ่หรือไม้ข้าวหลาม สานลายละเอียดลักษณะคล้ายขอบของภาคกลาง แต่รูปร่างเหมือนดอกเห็ดที่ยังบานไม่เต็มที่ใช้งานได้ดีทั้งกลางแดดและกลางฝน

3) กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้าชาวไทใหญ่ เสื้อที่ว่านี้เรียกว่าเสื้อไต มีลักษณะเป็นเสื้อคอกลม แขนยาวบ้าง สามส่วนบ้าง ตรงคอเสื้อหรือชายแขนจะมีการฉลุลาย และความพิเศษอีกอยู่ตรงที่กระดุมที่เป็นรูปใบโพธิ์บ้าง ดอกพิกุล ซึ่งแต่ละเม็ดจะเย็บด้วยมือ โดยการผลิตเสื้อหนึ่งตัวนั้นก็เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของกลุ่มสตรีชาวเมืองปอนที่มีการแบ่งปันหน้าที่กัน เช่นกลุ่มหนึ่งเย็บกระดุม กลุ่มหนึ่งฉลุลายเสื้อ เป็นต้น ปัจจุบันชาวบ้านหลายคนยังนิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าชนิดนี้กันอยู่ อาจจะมีปรับเปลี่ยนรูปแบบให้ทันสมัยบ้าง แต่ก็ยังคงตามแบบฉบับของชาวไทใหญ่เช่นเดิม แต่

ถ้าอยากเห็นทุกคนในหมู่บ้านใส่เสื้อผ้าแบบนี้ต้องไปช่วงงานบุญ หรืองานประเพณีซึ่งจะมีจัดทุกเดือน สามารถสอบถามวันเวลาก่อนได้

3.2.2 แหล่งท่องเที่ยว

1) วัดเมืองปอน เป็นวัดที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทยใหญ่ วิหาร กุฏิ และศาลาการเปรียญรวมหลังเดียวกันเป็นหลังคาไม้ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากพม่ามาทั้งลักษณะพระพุทธรูป สถาปัตยกรรม จิตรกรรมฝาผนัง และศิลปกรรมภายใน สวยงามน่าชม

2) บ่อน้ำทิพย์ เป็นบ่อน้ำธรรมชาติ อยู่บนไหล่เขา ในเขตป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้าน มีน้ำไหลตลอดทั้งปี ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ นิยมนำไปชำระล้างร่างกาย ดื่มน้ำเพื่อเป็นสิริมงคล และรักษาอาการเจ็บไข้ ปวดเมื่อยตามร่างกาย โดยมีเรื่องเล่าว่า เคยมีชาวต่างชาติแวะขึ้นไปเที่ยวแล้วลงไปอาบในบ่อน้ำ หลังจากนั้นน้ำได้ลดลงไปค่อนข้างมาก ชาวบ้านจึงได้ไปทำพิธีขอขมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์น้ำในบ่อจึงคืนกลับมาเต็มเช่นเดิม

3) ศาลเจ้าเมือง ตั้งอยู่นอกกำแพงวัดเมืองปอน ทางด้านทิศตะวันออกของวัดจะเป็นรูปสัญลักษณ์ทำด้วยไม้ ชาวบ้านมีความเชื่อว่า ศาลเจ้าเมืองได้ตั้งขึ้นพร้อม ๆ ศาลหลักเมืองและท้าวทั้งห้า ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่าศาลเจ้าเมืองและท้าวทั้งห้าเป็นผู้ที่ดูแลปกป้องคุ้มครองจากภัยอันตรายต่างที่จะเกิด ชาวบ้านจึงมีความเชื่อว่า การตั้งหมู่บ้านที่ใดต้องมีการตั้งศาลเจ้าเมืองและท้าวทั้งห้า ชาวบ้านจะมีการสร้างน้ำ ช่วงเดือนเมษายนภายหลังสงกรานต์ และทำความสะอาดทั้งภายในศาลเจ้าและบริเวณโดยรอบ เพื่อเป็นสิริมงคลของทุกครัวเรือน การทำความสะอาดจากภายในศาลเจ้าจะเป็นหน้าที่ของผู้ชายเท่านั้น และเป็นข้อห้ามไม่ให้ผู้หญิงเข้าไปภายในศาลเจ้า ชาวบ้านยังมีความเชื่อว่าการออกเดินทางไกลไปต่างแดน หรือการไปติดงานหรือการไปสอบแข่งขันใด ๆ ก็จะมีการมาบอกกล่าว แล้วนำเอาดินในบริเวณศาลเจ้าเมืองไปด้วยเพื่อเป็นสิริมงคล และอีกหนึ่งความเชื่อคือ เมื่อมีของหายก็จะมีการมาบนบานบอกกล่าวให้หายของนั้นให้เจอ

4) ตลาดเช้า ยามตีสี่ถึงฟ้าสว่างก่อนหกโมงเช้า ชาวบ้านจะมาขายและซื้อของที่ตลาด ไม่เว้นแม้แต่วันพระหรือวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ที่ตลาดจะมีอาหารสดที่มาจากการผลิตในชุมชน อาทิ พืชผักต่าง ๆ เนื้อหมู เนื้อไก่ อาหารปรุงสุก ทั้งข้าวและหวาน ซึ่งจะเป็นอาหารของชาวไทยใหญ่เป็นหลัก อาหารที่ผ่านการถนอม เช่น ของหมัก ของดอง ของแช่อิ่ม ของตากแห้ง ซึ่งมาจากภูมิปัญญาในการยืดอายุอาหารที่มีอยู่ให้สามารถจัดเก็บไว้ได้นานโดยไม่บูดเน่า

5) เือนไต เป็นเรือนที่ยังคงเอกลักษณ์แบบไทใหญ่อย่างสมบูรณ์แบบ คือเป็นเรือนไม้ขนาดใหญ่ที่มีหลังคาจั่วติดกัน 2 จั่ว มีชานเรือน และแยกบริเวณครัวออกไปอีกหลัง ยกพื้นสูงและที่สำคัญคือส่วนของหลังคาที่มุงด้วยใบตองตึงหรือใบต้นพลวง ซึ่งจะทำให้ความเย็นฉ่ำกับตัวบ้าน โดยเรือนของชาวไตนั้นจะมี 2 ลักษณะคือ เือนโหลงสองส่อง เรือนที่มีหลังคาสองหลังต่อเชื่อมกันด้วยรางรินตรงกลาง จาน (ชาน) ส่องไฟ (ห้องครัว) อาจจะรวมกันอยู่ในเรือนหลังใดหลังหนึ่ง หรือแยก

ส่วนออกไปต่างหาก เป็นเรือนของครอบครัวใหญ่ที่มีผู้อาศัยอยู่หลายคน เอินโหลงตอยเหลียว เรือนหลังคาเดียว ที่มีخانหรือครัวแยกต่างหากได้เช่นกัน เหมาะสำหรับครอบครัวที่มีสมาชิกไม่มาก

6) ถ้าประตูเมือง เป็นถ้ำระยะสั้น สามารถเดินทะลุได้ อยู่ในบริเวณที่ตั้งของสำนักสงฆ์ เริ่มมีการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบ

7) นาข้าวภายในหมู่บ้าน บ้านเมืองปอนรายล้อมด้วยนาข้าวเขียวขจีซึ่งปลูกไว้หลังหมู่บ้านนักท่องเที่ยวสามารถชื่นชมความงดงามนี้ได้ในช่วงฤดูทำนา ตั้งแต่เดือนกันยายน-ตุลาคม

3.2.3 ประเพณีและพิธีกรรม

ชุมชนบ้านเมืองปอน เป็นหมู่บ้านไทใหญ่ที่ยังคงเอกลักษณ์ของชาวไทใหญ่ได้ครบถ้วนสมบูรณ์ชุมชน ยังคงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชาวไทยใหญ่เอาไว้ มีการเฉลิมฉลองประเพณีดั้งเดิมและศิลปะการแสดงของชนชาวไทยใหญ่เอาไว้อย่างเหนียวแน่น ยึดถือปฏิบัติตามคำสอนของพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะการยึดถือปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนาตามปฏิทิน 12 เดือนตลอดปี ทั้งนี้คนในชุมชนเกือบทั้งหมดเป็นชาวไทใหญ่ ทำให้ที่นี่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีแบบชาวไทใหญ่ไว้อย่างเหนียวแน่น ไม่ว่าจะเป็นภาษาพื้นแบบไทใหญ่ อาหารการกิน ประเพณีวัฒนธรรม การทำจองพารา (ปราสาท) ปักเสื่อเสื่อไทใหญ่ ที่นักท่องเที่ยวสามารถมาศึกษาเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย เรียกได้ว่า เป็นแหล่งวัฒนธรรมที่มีชีวิตเลยทีเดียวได้ กลิ่นอายของชาวไต ทั้งการแต่งกาย ภาษา ยังคงรุ่นไม่จางหายอยู่ภายในชุมชนแห่งนี้ การบูชาจองพาราในเทศกาลออกพรรษาของชาวไทยใหญ่นั้น เชื่อกันว่าได้บุญมาก ทั้งสัตว์และผีสาวยจะรักใคร่ ให้ความช่วยเหลือจองพารานี้สืบเนื่องมาจากความเชื่อในพระพุทธศาสนาตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นไปเทศนาโปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พอครบ 3 เดือน จึงเสด็จกลับมายังโลกมนุษย์ ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 อันเป็นวันออกพรรษา ชาวบ้านชาวเมืองต่างยินดีปรีดา จัดทำปราสาทไว้หน้าบ้านต้อนรับพระพุทธองค์ รวมถึงสัตว์ต่างๆ ก็ยินดีเช่นกัน จึงได้มีการจัดทำรูปสัตว์ฟ่อนรำแห่แหนไปตามวัดและถนนในหมู่บ้านด้วย

นอกจากนี้ ชุมชนยังมีประเพณีที่สำคัญคือ งานทุ่งจ๋ามไต (งานวัฒนธรรมไทยใหญ่) เป็นการจัดงานในช่วงออกพรรษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณีของชาวไต วัฒนธรรมท้องถิ่นถูกฟื้นฟู จากผู้อาวุโสถ่ายทอดสู่เยาวชนในหมู่บ้าน ผ่านฐานการเรียนรู้ 11 ฐาน ทั้งการอ่านเขียนภาษาไต ประวัติหมู่บ้าน อาหาร ขนม นิทานพื้นบ้าน การละเล่น การแสดง การทำจองพาราและศิลปะหัตถกรรม ฯลฯ เรื่องราวที่แสดงตัวตนของชาวไต ได้ถูกบรรจุเข้าไปโปรแกรมท่องเที่ยวบ้านเมืองปอน เป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนกำหนดทิศทาง หวังให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้อะไรกลับไปมากกว่าจะจดจำแค่ว่าเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่สงบเงียบเหมาะแก่การพักผ่อนในราคาถูกเพียงเท่านั้น

3.2.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1) ชุมชนเมืองปอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชาวไทใหญ่ นับเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญา และวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น ซึ่งหนึ่งมนต์เสน่ห์ที่อยู่คู่ชาวไทใหญ่มาเนิ่นนาน นั่นก็คือ งานหัตถกรรมการจักสาน โดยเฉพาะ “ก๊อบไต” หรือ หมวกไทใหญ่ ผลิตภัณฑ์จักสานพื้นบ้านที่มีลักษณะเฉพาะทั้งรูปทรงและวิธีการสาน ทำให้หมวกชนิดนี้ไม่เหมือนกับหมวกอื่น ๆ ก๊อบไตทำจากไม้ไผ่ปาที่มีอายุระหว่าง 1-2 ปี ซึ่งเนื้อเยื่อข้างในจะมีความเหนียวกำลังดี จากนั้นนำมาตัดเป็นเส้นเล็ก ๆ ตากแดดต่อจนแห้ง 1 วัน และเหลาเป็นเส้นตอก แล้วจึงเริ่มสร้างโครงโดยก๊อบไต 1 ใบ จะใช้ไม้ไผ่เหลาประมาณ 80 - 200 เส้น แล้วแต่ขนาดของหมวกที่จะทำ โดยใช้เวลาจักสานประมาณ 4 - 5 วัน ทำให้ก๊อบไตและงานจักสานอื่น ๆ ของที่นี่มีความทนทาน เหมาะแก่การใช้งานอย่างมาก ก๊อบไตหนึ่งใบมีการสานที่ซับซ้อนอย่างมาก มีทั้งการขึ้นโครงหลัก และตอกเส้นเล็กสานทึบ เป็นลายดอกที่สวยงามและหลากหลายลวดลายด้วยกัน เช่น ลายสี่พระยา, ลายเม็ดมะยม, ลายมะลิซ้อน, ลายยกดอก, ลายเจ็ดเต่า, ลายงูเหลือม, ลายดอกพิกุล เป็นต้น ซึ่งแต่ละลวดลายเป็นความตั้งใจสร้างสรรค์จากชาวชุมชน เพื่อเพิ่มมูลค่าและความเป็นเอกลักษณ์ให้ผลิตภัณฑ์ ทั้งยังเป็นการสานต่อภูมิปัญญาอันดีให้อยู่คู่ชาวไทใหญ่บ้านเมืองปอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน อย่างยั่งยืน

2) การนวดแผนโบราณ เนื่องจากหมู่บ้านเมืองปอนคนส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก การนวดแผนโบราณ จึงเป็นการดูแลสุขภาพของคนไทใหญ่อย่างหนึ่ง ในอดีตหมู่บ้านเมืองปอนนั้นอยู่ไกลหมอ คนในชุมชนจึงต้องมีภูมิปัญญาด้านนี้อยู่กับตัว เป็นการนวดผ่อนคลายจับเส้นช่วยลดอาการเมื่อยล้าได้ดีทีเดียว

3) ข้าวปุกจิ้มกับน้ำตาลอ้อย หากใครมาถึงหมู่บ้านเมืองปอนแล้วไม่ได้ลิ้มลองเหมือนมาไม่ถึง นั่นคือ ข้าวปุก ขนมท้องถิ่นที่มีวิธีทำง่ายๆ โดยใช้แป้งจากข้าวนำมาตำนวดให้เหนียวเหมือนโมจิ โรยงาดำลงไปในขณะที่ทำให้เป็นเนื้อเดียวกัน เมื่อตำได้ที่แล้วนำมาจิ้มกินคู่กับน้ำตาลอ้อย รสหวานอร่อยเป็นขนมที่น้ำลิ้มลองอย่างยิ่ง

3.2.5 ระบบคุณค่า ค่านิยมและความเชื่อ

1) คติความเชื่อศาสนา คนไตในชุมชนบ้านเมืองปอนมีความเชื่อมั่นในพุทธศาสนาโดยเฉพาะพระรัตนตรัย ความเชื่อหลักที่ชุมชนยึดปฏิบัติคือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บาปบุญคุณโทษ อาณิสสของการทำบุญ ยิ่งทำดีหรือทำบุญมาก ตายไปแล้วจะได้ไปเสวยสุขในโลกว่านวรรค์และถึงพระนิพพานในที่สุด

2) สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น คนไตบ้านเมืองปอนเชื่อว่า ทุกๆ ที่จะมีเทวดาให้ความคุ้มครองตนและครอบครัว ทุกวันพระจะมีการนำเอากระทงข้าว (ก๊อกต่าง) ไปวางไว้ในจุดที่คิดว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตคอยให้ความคุ้มครองตนและครอบครัวจากอันตราย วันพระในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาหรือวันสำคัญทางพุทธศาสนา ชาวบ้านจะนำกระทงไปวางยังจุดต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น โดย

ความเชื่อหลักในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นของคนในชุมชน มีดังนี้ คือ (1) ความเชื่อเรื่องท้าวทั้ง 4 ที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาเรื่องไตรภูมิพระร่วง (2) ความเชื่อเรื่องผีเจ้าเมือง ที่ชาวบ้านเมืองปอนเชื่อว่าเป็นวิญญาณบรรพบุรุษหรือผู้ปกครองบ้านเมืองในอดีตที่กลายเป็นเทวดา ทำหน้าที่คอยสอดส่องดูแลไม่ให้เกิดภัยอันตรายจากสิ่งเหนือธรรมชาติ (3) ความเชื่อเรื่องเสาไจบ้าน ที่มีลักษณะเหมือนเสาหลักเมือง ไม่มีเทวดาสงสถิตอยู่ที่ใจกลางบ้าน เป็นเสาที่ปักไว้เพื่อเป็นเครื่องหมายว่าจะมาตั้งถิ่นฐาน ณ ที่แห่งนี้ ในสมัยที่ญาไพศาลเริ่มสร้างหมู่บ้าน (4) ความเชื่อเรื่องผีเจ้าบ้าน มีหน้าที่ดูแลอันตรายไม่ให้เกิดกับชาวบ้าน

3.2.6 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ลักษณะทางกายภาพของตัวชุมชนเป็นกลุ่มก้อนเรียงรายติดกับเนินเขาซึ่งเป็นที่ดอนจากเหนือไปทางใต้พื้นที่แวดล้อมไปด้วยทุ่งนาและภูเขารอบด้าน โดยมีลำน้ำปอนเป็นสายน้ำหล่อเลี้ยงผ่านกลางแอ่งทางด้านทิศตะวันออกของตัวชุมชน ชุมชนนี้แม้จะมีหน่วยทางกายภาพเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน แต่เนื่องจากมีจำนวนครัวเรือนและประชากรมากจึงได้มีการแบ่งการปกครองย่อยออกเป็นสองชุมชนย่อย คือ หมู่ 1 และ หมู่ 2 อาณาเขตการปกครองของชุมชนบ้านเมืองปอนด้านเหนือติดกับชุมชนป่าฝาง ด้านตะวันออกติดกับตำบลแม่ข่อยด้านใต้ติดกับชุมชนหางปอนและด้านตะวันตกติดกับตำบลแม่เงา ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เพาะปลูก ทำไร่ทำสวนปลูกพืชผักในที่นา ยามเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว เช่น กระเทียม ถั่วเหลือง เป็นต้น

3.2.7 ผลผลิตทางวัฒนธรรม

กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร (ดอกเอื้องงาม) ผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มแปรรูป มีจำนวน 11 ชนิด ได้แก่ ข้าวตอกป่น ข้าวปองต่อ กล้วยกวน แป้งโหย่ สมอเชื่อม กระเจี๊ยบกวน มะขามป้อมกวน คุกกี้ ทอฟฟี่ไทใหญ่ ข้าวเกรียบสมุนไพร ถั่วทอดสมุนไพร ในขั้นตอนการผลิตมีการใช้โรงอบแบบพลังงานแสงอาทิตย์ แต่เนื่องจากมีขนาดเล็กทำให้อบได้ปริมาณที่น้อยต่อครั้ง ทำให้การผลิตในบางครั้งที่มีความเร่งด่วนไม่ทันเวลา

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า บ้านเมืองปอนเป็นชุมชนชาวไทใหญ่ที่ยังคงขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตในแบบเดิม ๆ ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ตั้งอยู่ในหุบเขารายล้อม ด้วยทุ่งนาและป่าเขาเขียวขจี มีลำน้ำปอนเป็นสายน้ำหล่อเลี้ยงผ่านกลางแอ่งทางด้านทิศตะวันออกของชุมชน นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมรอบหมู่บ้าน ชื่นชมกับความงามของสถาปัตยกรรมบ้านไม้ หลังคามุงด้วยใบตองตึงซึ่งเป็นทรัพยากรนำมาจากป่าชาวไทใหญ่ ยังใช้พื้นที่สวนรอบบ้าน เป็นที่ปลูกผักกินได้สมุนไพรและเลี้ยงสัตว์ ประกอบอาชีพทำนาเพาะปลูก ทำไร่ทำสวน ปลูกพืชผักในที่นา ยามเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว เช่น หอม กระเทียม ถั่วเหลือง ฯลฯ รวมถึงเยี่ยมชมบ้านภูมิปัญญาต่าง ๆ การเรียนรู้งาน หัตถกรรม ด้วยการลงมือทำ อาทิ การจักสาน การทำเชือกหมวก และการตอกลาย บ้านเมืองปอนเปิดให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเที่ยวได้ทั้งแบบไปเช้าเย็นกลับหรือพักแบบโฮมสเตย์

ร่วมกับเจ้าของบ้าน เพื่อเรียนรู้วิถีชุมชน โดยจะแบ่งกระจายอยู่ในหมู่บ้าน ขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการเข้าพัก โปรแกรม เต็มรูปแบบ เอกลักษณะที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของคนไทย ใหญ่เมืองปอน ก็คือการแต่งกายที่ยังคงเป็นเอกลักษณ์ ถ้าในชีวิตประจำวันอาจจะไม่ได้เห็นบ่อยครั้งนัก เรียกว่า เสื้อไต

ทั้งนี้ ทูทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนบ้านเมืองปอนดังกล่าวสามารถนำมาสังเคราะห์และสรุปเป็นหมวดหมู่องค์ความรู้ได้ ดังตารางที่ 3

ทูทาง พระพุทธศาสนา	ศาสนวัตถุ	1. พระพุทธรูปศิลปะมอญพม่า 2. ธรรมาสน์ และคัมภีร์โบราณไทยใหญ่ 3. ตำข่อน
	ศาสนสถาน	1. วิหาร 2. ภูมิและศาลาการเปรียญ 3. พระอุโบสถ
ทูทางวัฒนธรรม ท้องถิ่น	แหล่งเรียนรู้	1. กลุ่มทำจองพารา 2. กลุ่มจักสานก๊อบไต หรือหมวกไต 3. กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้าชาวไทใหญ่
	แหล่งท่องเที่ยว	1. วัดเมืองปอน 2. บ่อน้ำทิพย์ 3. ศาลเจ้าเมือง 4. ตลาดเช้า 5. เฮินไต 6. ถ้ำประตูเมือง 7. นาข้าวภายในหมู่บ้าน
	ประเพณีและ พิธีกรรม	1. การละเล่น ศิลปะการแสดง 2. ประเพณีทางศาสนา 3. งานทุ่งจ๋ามไต (งานวัฒนธรรมไทใหญ่)
	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	1. ก๊อบไต หรือ หมวกไทใหญ่ 2. การนวดแผนโบราณ 3. ข้าวปึกจิ้มกับน้ำตาลอ้อย 4. จองพารา
	ระบบคุณค่า ค่านิยม และความเชื่อ	1. คติความเชื่อศาสนา 2. ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น

	สภาพแวดล้อมทางกายภาพ	1. พื้นที่แวดล้อมไปด้วยทุ่งนาและภูเขารอบด้าน 2. ลำน้ำปอนเป็นสายน้ำหล่อเลี้ยงชุมชน
	ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม	1. ผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป (ดอกเอื้องงาม) 2. กูปโต หรือ หมวกไทใหญ่ 3. เสื้อผ้าชาวไทใหญ่

ตารางที่ 3 การสังเคราะห์องค์ความรู้ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

4.1.2 สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

การศึกษาสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือด้วยแบบสอบถาม จำนวน 300 ชุด แล้วนำมาวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลเพื่อคำนวณหาค่าสถิติต่าง ๆ สำหรับตอบปัญหาและวัตถุประสงค์การวิจัย พร้อมทั้งนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ตอนที่ 2 สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งได้มาจากการตอบแบบสอบถามของนักท่องเที่ยวทั่วไปที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวนแบบสอบถาม 300 ฉบับ เมื่อจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ย ภูมิสำเนา ดังรายละเอียดในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อที่	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
1	เพศ		
	ชาย	157	52.33
	หญิง	143	47.66
2	อายุ		
	18 – 30 ปี	34	11.33
	31 – 40 ปี	59	19.67
	41 – 50 ปี	81	27.00
	51 – 60 ปี	73	24.33
	61 ปีขึ้นไป	53	17.67
3	วุฒิการศึกษา		
	มัธยมศึกษา	36	12.00
	ปวช./ปวส.	63	21.00
	ปริญญาตรี	163	54.33
	ปริญญาโท	35	11.67
	ปริญญาเอก	3	1.00
4	อาชีพ		
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	93	31.00
	พนักงานบริษัทเอกชนฯ	63	21.00
	เกษตรกร	52	17.33
	รับจ้างทั่วไป	37	12.33
	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	55	18.33
5	รายได้เฉลี่ย ต่อเดือน		
	ต่ำกว่า 5,000 บาท	6	2.00
	5,001 - 10,000 บาท	45	15.00
	10,001 - 15,000 บาท	148	49.33
	15,001 - 20,000 บาท	93	31.00
	20,001 บาทขึ้นไป	8	2.67

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

ข้อที่	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
6	ภูมิภาค		
	ภาคกลาง	64	21.33
	ภาคเหนือ	106	35.33
	ภาคตะวันตก	37	12.33
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	56	18.67
	ภาคตะวันออก	29	9.67
	ภาคใต้	8	2.67
	รวม	300	100.00

จากตารางที่ 4 พบว่า ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยว จำนวน 300 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 52.33 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.00 รองลงมามีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.33 น้อยที่สุดคืออายุระหว่าง 18 – 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 11.33 เป็นผู้มีการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.33 รองลงมาระดับปวช./ปวส. คิดเป็นร้อยละ 21.00 น้อยที่สุดคือระดับปริญญาเอก คิดเป็นร้อยละ 1.00 มีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.00 รองลงมาเป็นพนักงานบริษัทเอกชนฯ คิดเป็นร้อยละ 21.00 น้อยที่สุดคืออาชีพรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 12.33 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากที่สุด จำนวน 10,001 - 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 49.33 รองลงมาคือ จำนวน 15,001 - 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 31.00 น้อยที่สุดคือต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 2.00 มีภูมิลำเนาภาคเหนือมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.33 รองลงมาคือภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ 21.33 น้อยที่สุดคือภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 2.67

ตอนที่ 2 สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

จากการศึกษาสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จากกลุ่มประชากรตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยว จำนวน 300 คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังรายละเอียดในตารางที่ 5-12 ดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยรวมและรายด้าน

ข้อที่	สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น	n = 300			ลำดับที่
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	
1	ด้านการจัดการชุมชน	4.15	0.67	มาก	5
2	ด้านการจัดการเรื่องราว	4.27	0.62	มาก	4
3	ด้านการจัดการกิจกรรม	4.28	0.62	มาก	3
4	ด้านการจัดการสื่อสาร	4.30	0.60	มาก	2
5	ด้านการจัดการผลกระทบ	4.34	0.68	มาก	1
รวมเฉลี่ย		4.26	0.63	มาก	

จากตารางที่ 5 พบว่า สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.26, S.D. = 0.63) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการจัดการผลกระทบ ($\bar{X}$ = 4.34, S.D. = 0.68) รองลงมาคือด้านการจัดการสื่อสาร ($\bar{X}$ = 4.30, S.D. = 0.60) ด้านการจัดการกิจกรรม ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = 0.62) ด้านการจัดการเรื่องราว ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.62) และมีค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือ ด้านการจัดการชุมชน ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = 0.67) ตามลำดับ

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการชุมชน

ข้อที่	สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการชุมชน	n = 300			ลำดับที่
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	
1	สร้างการมีส่วนร่วมให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลทุนทางวัฒนธรรมและร่วมจัดกิจกรรม	4.32	0.68	มาก	1
2	ส่งเสริมให้สมาชิกเล็งเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนของตน	4.16	0.61	มาก	3
3	สร้างความภาคภูมิใจ ให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจในรูปแบบวิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของตน	4.21	0.76	มาก	2
4	แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร คือ การจัดให้สมาชิกในชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน	3.98	0.67	มาก	5
5	จัดชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อรองรับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว	4.12	0.63	มาก	4
รวมเฉลี่ย		4.15	0.67	มาก	

จากตารางที่ 6 พบว่า สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการชุมชน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.67) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงตามลำดับได้แก่ สร้างการมีส่วนร่วมให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลทุนทางวัฒนธรรมและร่วมจัดกิจกรรม ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.68) มีค่าเฉลี่ยสูงสุดรองลงมาคือ สร้างความภาคภูมิใจ ให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจในรูปแบบวิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของตน ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.76) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร คือ การจัดให้สมาชิกในชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = 0.67)

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการเรื่องราว

ข้อที่	สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการเรื่องราว	n = 300			ลำดับที่
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	
1	ค้นหาเรียบเรียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในท้องถิ่นของตน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสร้างความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว	4.40	0.67	มาก	1
2	นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลสำคัญในท้องถิ่นของตนทั้งในอดีตและปัจจุบัน	4.15	0.56	มาก	5
3	นำเสนอเรื่องเล่าตำนานในที่เล่าขานสืบต่อกันมาตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น	4.29	0.59	มาก	3
4	เสนอเรื่องราวเบื้องหลังของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ ด้วยการนำเสนอขั้นตอนรูปแบบหรือวิธีการที่ทำให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น	4.19	0.62	มาก	4
5	นำเรื่องราวของท้องถิ่นมาเป็นหัวข้อในการจัดการท่องเที่ยวหรือสื่อสารให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ผ่านสถานที่จริง	4.32	0.69	มาก	2
รวมเฉลี่ย		4.27	0.62	มาก	

จากตารางที่ 7 พบว่า สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการเรื่องราว โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.62) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยในระดับมากทุกข้อเช่นกัน โดยเรียงลำดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงตามลำดับได้แก่ ค้นหาเรียบเรียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในท้องถิ่นของตน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสร้างความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.67) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ นำเรื่องราวของท้องถิ่นมาเป็นหัวข้อในการจัดการท่องเที่ยวหรือสื่อสารให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ผ่านสถานที่จริง ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.69) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลสำคัญในท้องถิ่นของตนทั้งในอดีตและปัจจุบัน ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.56)

ตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดกิจกรรม

ข้อที่	สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดกิจกรรม	n = 300			ลำดับ ที่
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	
1	จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต โดยเน้นการนำ ต้นทุนทางวัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่มาสร้างเป็น กิจกรรม	4.48	0.62	มาก	1
2	จัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสร้างความประทับใจ ในระหว่างการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว	4.18	0.69	มาก	4
3	จัดกิจกรรมที่สร้างแรงบันดาลใจ ทำให้นักท่องเที่ยว ได้รับรู้หรือได้เห็นตัวอย่าง เพื่อนำไปสู่การสร้างแรงบันดาลใจในการประพฤติ ปฏิบัติหรือการดำเนินชีวิต	4.10	0.58	มาก	5
4	จัดกิจกรรมที่สร้างประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับประสบการณ์ที่ไม่มี โอกาสได้รับในชีวิตปกติของตน	4.41	0.53	มาก	2
5	จัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แฝง ด้วยสาระประโยชน์ ให้นักท่องเที่ยวได้ทั้งความ สนุกสนานเพลิดเพลินและเกิดกระบวนการเรียนรู้	4.23	0.71	มาก	3
รวมเฉลี่ย		4.28	0.62	มาก	

จากตารางที่ 8 พบว่า สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดกิจกรรม โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.62) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยในระดับมากทุกข้อเช่นกัน โดยเรียงลำดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงตามลำดับได้แก่ จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต โดยเน้นการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่มาสร้างเป็นกิจกรรม ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.62) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ จัดกิจกรรมที่สร้างประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับประสบการณ์ที่ไม่มีโอกาสได้รับในชีวิตปกติของตน ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.53) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ จัดกิจกรรมที่สร้างแรงบันดาลใจ ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้หรือได้เห็นตัวอย่างเพื่อนำไปสู่การสร้างแรงบันดาลใจในการประพฤติปฏิบัติหรือการดำเนินชีวิต ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.58)

ตารางที่ 9 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการสื่อสาร

ข้อที่	สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการสื่อสาร	n = 300			ลำดับที่
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	
1	ส่งเสริมการเข้าถึงทุนทางวัฒนธรรม ด้วยการเปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสกับทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น	4.45	0.71	มาก	1
2	เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสอยู่ร่วมกับชุมชนอย่างใกล้ชิด	4.16	0.56	มาก	5
3	สนับสนุนและสร้างผู้สื่อความหมายในท้องถิ่นซึ่งเป็นคนในพื้นที่หรือในชุมชน	4.29	0.62	มาก	3
4	นำเสนอเรื่องราวของทุนทางวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ ยอมรับ และเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน	4.36	0.57	มาก	2
5	สร้างความเคารพต่อมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนด้วยการบอกเล่าเรื่องราวความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรม ระเบียบข้อปฏิบัติ และรูปแบบวิถีชีวิตของชุมชน	4.28	0.54	มาก	4
รวมเฉลี่ย		4.30	0.60	มาก	

จากตารางที่ 9 พบว่า สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการสื่อสาร โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.60) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยในระดับมากทุกข้อเช่นกัน โดยเรียงลำดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงตามลำดับได้แก่ ส่งเสริมการเข้าถึงทุนทางวัฒนธรรม ด้วยการเปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสกับทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.45$, S.D. = 0.71) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ นำเสนอเรื่องราวของทุนทางวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ ยอมรับ และเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.57) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสอยู่ร่วมกับชุมชนอย่างใกล้ชิด ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.56)

ตารางที่ 10 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการผลกระทบ

ข้อที่	สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการผลกระทบ	n = 300			ลำดับที่
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	
1	ฟื้นฟูและรักษาทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้คงความสมบูรณ์มากที่สุด	4.51	0.63	มากที่สุด	2
2	กระจายรายได้ แบ่งปันผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจสู่สมาชิกในชุมชน สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ	4.13	0.71	มาก	5
3	คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับทั้งความรู้และความสะดวกในการทำกิจกรรม	4.26	0.63	มาก	4
4	ยึดหลักความพอเพียง ด้วยการนพทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดตามความจำเป็นและความเหมาะสม สร้างรายได้และความสุขให้กับสมาชิก	4.28	0.74	มาก	3
5	ขับเคลื่อนการจัดการทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน	4.53	0.69	มากที่สุด	1
รวมเฉลี่ย		4.34	0.68	มาก	

จากตารางที่ 10 พบว่า สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการผลกระทบ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.68) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงตามลำดับได้แก่ ขับเคลื่อนการจัดการทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมโดยคำนึงถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.69) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ฟื้นฟูและรักษาทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้คงความสมบูรณ์มากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.63) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ กระจายรายได้ แบ่งปันผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจสู่สมาชิกในชุมชน สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.71)

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Questionnaire) สำหรับให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้นำเสนอปัญหาและแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยายปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 11 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการชุมชน

ที่	ปัญหา	ความถี่	ที่	แนวทางพัฒนา	ความถี่
1	ชาวบ้านในชุมชนไม่รู้ว่าสิ่งที่มีหรือทุนที่มีอยู่ในชุมชนสามารถนำมาใช้ต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองชุมชนอย่างไร	287		ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าด้วยการส่งเสริมให้สมาชิกเล็งเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนของตน	285
2	ขาดการเรียนรู้ในการค้นหาและมองข้ามทุนของชุมชน	245		ขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลทุนทางวัฒนธรรมและจัดกิจกรรม	241
3	ชุมชนถูกรอบงำด้วยทุนจากภายนอก จนทำให้ชาวบ้านคุ้นเคยอยู่กับความช่วยเหลือทำให้ชาวบ้านขาดความมั่นใจช่วยเหลือตัวเองไม่ได้	123		ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยทุนทางทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน	103

จากตารางที่ 11 พบว่า นักท่องเที่ยวได้นำเสนอเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการชุมชน คือ ชาวบ้านในชุมชนไม่รู้ว่าสิ่งที่มีหรือทุนที่มีอยู่ในชุมชนสามารถนำมาใช้ต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองชุมชนอย่างไร มากที่สุดจำนวน 287 คน และได้เสนอแนวทางพัฒนา คือ ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าด้วยการส่งเสริมให้สมาชิกเล็งเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนของตน มากที่สุดจำนวน 285 คน

ตารางที่ 12 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางพัฒนาการจัดการทุนทาง
พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการเรื่องราว

ที่	ปัญหา	ความถี่	ที่	แนวทางพัฒนา	ความถี่
1	ขาดข้อมูลเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ชุมชนที่สำคัญในท้องถิ่น และไม่มีการสร้างความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว	224		ควรมีการค้นหาและเรียบเรียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในท้องถิ่นของตน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสร้างความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว	212
2	ขาดการนำเสนอและประชาสัมพันธ์เรื่องราวทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวและสาธารณชนรับรู้อย่างถ่องแท้	197		ควรนำเสนอเรื่องเล่าตำนานในที่เล่าขานสืบต่อกันมาตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น ผ่านการจัดกิจกรรมของชุมชน	178
3	ไม่มีแหล่งเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์สำหรับให้นักท่องเที่ยวที่สนใจได้ศึกษาเรียนรู้เรื่องราวหรือตำนานของชุมชน	156		ยกระดับการท่องเที่ยวของชุมชนโดยการพัฒนาแหล่งเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์	153

จากตารางที่ 12 พบว่า นักท่องเที่ยวได้นำเสนอเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางพัฒนาการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการเรื่องราว คือ ขาดข้อมูลเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ชุมชนที่สำคัญ ในท้องถิ่น และไม่มีการสร้างความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว มากที่สุดจำนวน 224 คน และได้นำเสนอแนวทางพัฒนา คือ ควรมีการค้นหาและเรียบเรียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในท้องถิ่นของตน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสร้างความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว มากที่สุดจำนวน 212 คน

ตารางที่ 13 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางการจัดการทุนทาง
พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการกิจกรรม

ที่	ปัญหา	ความถี่	ที่	แนวทางพัฒนา	ความถี่
1	การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ค่อยมีความหลากหลายตามความสนใจของนักท่องเที่ยวและไม่มีความต่อเนื่อง	228		ควรจัดกิจกรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นและแสดงถึงประเพณีวัฒนธรรมที่สวยงามมีเอกลักษณ์โดดเด่นสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาชื่นชมและอยากกลับมาเยือนอีก	221
2	กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนยังมีจุดอ่อนด้านการประชาสัมพันธ์ และขาดกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว	211		ควรกำหนดกิจกรรมของชุมชนให้เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวพอเพียงต่อขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว	210
3	กิจกรรมขาดความต่อเนื่องไม่ได้วางแผนการดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์	185		จัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แฝงด้วยสาระประโยชน์ให้นักท่องเที่ยวได้ทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลินและเกิดกระบวนการเรียนรู้	183

จากตารางที่ 13 พบว่า นักท่องเที่ยวได้นำเสนอเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการกิจกรรม คือ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ค่อยมีความหลากหลายตามความสนใจของนักท่องเที่ยว มากที่สุดจำนวน 228 คน และได้เสนอแนวทางพัฒนา คือ ควรจัดกิจกรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นและแสดงถึงประเพณีวัฒนธรรมที่สวยงาม มีเอกลักษณ์โดดเด่นสามารถดึงดูด นักท่องเที่ยวให้มาชื่นชมและอยากกลับมาเยือนวัดอีก มากที่สุดจำนวน 221 คน

ตารางที่ 14 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางการจัดการทุนทาง
พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการสื่อสาร

ที่	ปัญหา	ความถี่	ที่	แนวทางพัฒนา	ความถี่
1	ชุมชนขาดการสื่อสารและยังไม่ ค่อยเปิดโอกาสให้สาธารณชน หรือนักท่องเที่ยวได้เข้าถึง แหล่งทุนทางศาสนาและ วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างจริงจัง	213		ควรส่งเสริมการเข้าถึงทุนทาง วัฒนธรรม ด้วยการเปิดพื้นที่ให้ นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสกับ ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ใน ท้องถิ่น	210
2	ชุมชนขาดการเตรียมความ พร้อมของนักสื่อสารชุมชน ท้องถิ่น และกระบวนการเสริม ศักยภาพนักสื่อสารชุมชน	196		ควรสนับสนุนและสร้างผู้สื่อ ความหมายในท้องถิ่นซึ่งเป็น คนในพื้นที่หรือในชุมชนเพื่อ การสื่อสารชุมชนท้องถิ่น	192
3	ชุมชนขาดการสื่อสารแบบมี ส่วนร่วมเพื่อให้สมาชิกในชุมชน และนักท่องเที่ยวได้เข้าใจและ ตระหนักถึงทุนทางศาสนาและ วัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อการ สร้างรายได้ในชุมชนอย่างทั่วถึง	185		ควรนำการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ร่วมเข้ามาใช้ ทั้งในด้านการใช้ การสื่อสารเพื่อชักนำให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในงาน พัฒนา เช่น การใช้หอกระจายข่าวสาร เป็นช่องทางเสริมสร้างความ เข้าใจแก่ชุมชนอันนำมาสู่การมี ส่วนร่วมในงานพัฒนา	181

จากตารางที่ 14 พบว่า นักท่องเที่ยวได้นำเสนอเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการสื่อสาร คือ ชุมชนขาดการสื่อสารและยังไม่ค่อยเปิดโอกาสให้สาธารณชนหรือนักท่องเที่ยวได้เข้าถึงแหล่งทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างจริงจัง มากที่สุดจำนวน 213 คน และได้แนะนำแนวทางพัฒนา คือ ควรส่งเสริมการเข้าถึงทุนทางวัฒนธรรม ด้วยการเปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสกับทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น มากที่สุดจำนวน 210 คน

ตารางที่ 15 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการจัดการทุนทาง
พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการผลกระทบ

ที่	ปัญหา	ความถี่	ที่	แนวทางพัฒนา	ความถี่
1	การดำเนินกิจกรรมการ ท่องเที่ยวของชุมชนบางอย่าง ไม่คำนึงความเหมาะสม หรือ ผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว มุ่งแต่ผลประโยชน์หรือด้วย ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จนทำให้ เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของ แหล่งท่องเที่ยว	234	1	คนในชุมชนและหรือหน่วยงาน ภาครัฐควรมีกิจกรรมใน การสร้างความตระหนักใน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่ไปกับกระบวนการ จัดการให้ชุมชนสามารถสร้าง ศักยภาพทางการท่องเที่ยว	232
2	แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง ยังมิได้กำหนดจำนวน นักท่องเที่ยวขีดความสามารถ ในการรองรับของพื้นที่ ทำให้ เกิดปัญหาต่อสภาพแวดล้อม ของแหล่งท่องเที่ยวภายใน ชุมชน	213	2	สร้างเสริมและเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจจิตสำนึกของ นักท่องเที่ยวและเจ้าของ ท้องถิ่น ในความรักหวงแหน และรับผิดชอบต่อทรัพยากร ท่องเที่ยว รวมถึงการพึ่งพากัน ในความต้องการและตอบสนอง อย่างรู้คุณค่าของการใช้ไป	198

จากตารางที่ 15 พบว่า นักท่องเที่ยวได้นำเสนอเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการ
จัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการจัดการผลกระทบ คือ การดำเนิน
กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบางชนิดไม่คำนึงความเหมาะสม หรือผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว
มุ่งแต่ผลประโยชน์หรือด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จนทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่ง
ท่องเที่ยว มากที่สุดจำนวน 234 คน และได้นำเสนอแนวทางพัฒนา คือ คนในชุมชนและหรือ
หน่วยงานภาครัฐ ควรมีกิจกรรมในการสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่
ไปกับกระบวนการจัดการให้ชุมชนสามารถสร้างศักยภาพทางการท่องเที่ยว มากที่สุดจำนวน 232 คน

4.2 แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

4.2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Research) โดยการสัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เกี่ยวกับแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ ผู้นำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ปราชญ์ชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ สมาชิกภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ พระสงฆ์ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้บริหารสถานศึกษา และประชาชนในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ใน 10 ประเด็นคือ (1) การจัดการชุมชน (2) การจัดการเรื่องราว (3) การจัดการกิจกรรม (4) การจัดการสื่อสาร (5) การจัดการผลกระทบ (6) การรื้อฟื้น (7) การสืบทอด (8) การปรับประยุกต์ และ (9) การส่งเสริมเผยแพร่ โดยในแต่ละประเด็นเป็นองค์ประกอบของแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) การจัดการชุมชน

การจัดการชุมชนเป็นการจัดสภาพของชุมชนให้มีความพร้อม เพื่อรองรับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิก ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าในทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนของตน สร้างความรู้สึภาคภูมิใจในทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของตน เพื่อให้เกิดความพยายามในการรักษาสืบทอดสิ่งที่ดั่งามเหล่านี้ไว้ ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในชุมชนให้เป็นไปในรูปแบบที่คงความเอื้อเพื่อแบ่งปันร่วมแรงร่วมใจกันแก้ปัญหาต่างๆ และจัดให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างสมาชิกในชุมชน ด้วยการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มีพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้เกิดการเข้าใจและรับรู้ข้อมูลในทิศทางเดียวกัน ทำให้การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นไปโดยสะดวก ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้สัมภาษณ์และเสนอแนวทางพัฒนาไว้ ดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ได้เสนอว่า “การจัดการชุมชนควรมีการความพร้อมทางด้าน การวางแผนและแนวทางปฏิบัติการร่วมกันของชุมชนและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ ผสาน กลไกความร่วมมือกันอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อดำเนินการขับเคลื่อนทุนทางพระพุทธศาสนาและ วัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยเฉพาะวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลาย นำมา บูรณาการให้เกิดเป็นชุมชนทางวัฒนธรรมรองรับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์

รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้ง ในการวางแผนและดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในกลุ่มส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม ได้เสนอว่า “ควรมีการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมให้สมาชิกในชุมชน และเครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน ได้มีส่วนร่วมในการจัดการและดูแลทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการจัดการทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์การท่องเที่ยวภายในชุมชนร่วมกัน” สอดคล้องกับผู้นำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยมุ่งเน้นการจัดการที่สร้างการเติบโตในทุกมิติที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น การทำให้คนในพื้นที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน และการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวใช้วัตถุดิบจากในพื้นที่ใกล้เคียงกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่และสร้างการจ้างงาน เป็นต้น ทั้งนี้การแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับสมาชิกในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่เฉพาะผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินเท่านั้นแต่ยังรวมถึงในแง่ของความสุขความภูมิใจที่สมาชิกในชุมชนมีส่วนได้รับร่วมกัน”

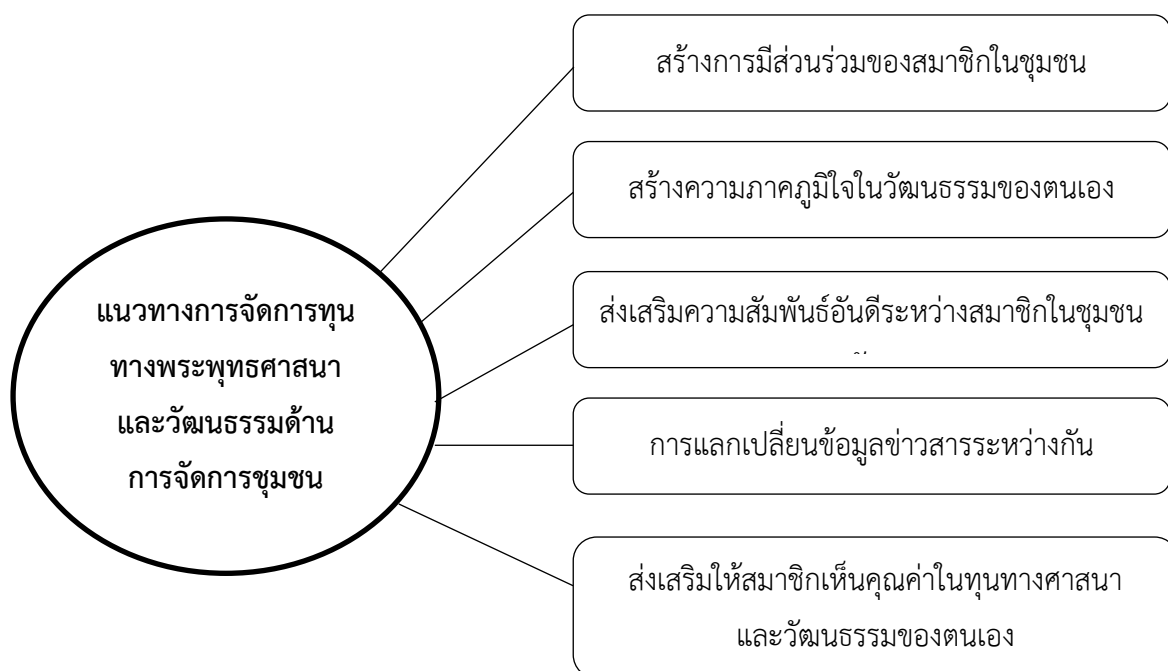
ในประเด็นเดียวกันนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นปราชญ์ชุมชน ได้เสนอว่า “การจัดการชุมชนควรสนับสนุนและส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าของทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนของตน โดยจะต้องให้คนได้เห็นความสำคัญรากเหง้าของตัวเองก่อนว่าเรามีอะไรที่สวยงามให้ทุกคนรู้ว่า ของดีบ้านฉันคืออะไร เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวของชุมชน รวมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชน ด้วยการที่สมาชิกในชุมชนช่วยกันดูแลให้ความช่วยเหลือ แก้ไขปัญหา และปรับความเข้าใจกัน เพื่อให้เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีของชุมชน” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นสมาชิกภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ ให้สัมภาษณ์โดยเสนอมุมมองว่า “การจัดการชุมชนทางวัฒนธรรมควรมุ่งเน้นสร้างความภาคภูมิใจให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจในรูปแบบวิถีชีวิต วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของตน เพราะเมื่อชุมชนพอได้เรียนรู้ก็จะเกิดความภูมิใจในวัฒนธรรมบ้านเกิด แล้วจะถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นในมิติของใจ เพื่อสร้างความสัมพันธ์และสร้างความภูมิใจในวัฒนธรรมของตน เพื่อให้เกิดการรักษาสืบทอดสิ่งที่ดีงามเหล่านี้ไว้ให้คนรุ่นหลังต่อไป ” ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นพระสงฆ์ได้เสนอว่า “ควรร่วมกันค้นหาคุณค่าของชุมชน นำเสนอจุดเด่นที่แตกต่าง สร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ส่งเสริมชุมชนให้มีความพร้อมเป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีผลิตภัณฑ์ของชุมชน พัฒนาความรู้ความสามารถ สร้างมาตรฐาน สร้างเครือข่ายและการเข้าถึงตลาดนักท่องเที่ยวจะเพิ่มประสิทธิภาพและการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดำรงรักษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม อนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

สำหรับนักท่องเที่ยว” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม โดยนำเสนอความโดดเด่นของทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมชนเผ่าที่มีอยู่ในท้องถิ่น นำมาสร้างสรรค์สินค้าและบริการให้เป็นสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยว และเมื่อชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้วก็ย่อมเกิดรายได้สู่ชุมชนนำความมั่งคั่งสู่ชุมชน”

นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “การจัดการชุมชนควรมุ่งเน้นการบริหารจัดการที่ดี โดยต้องมีการวางแผนในเรื่องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ปรับปรุงภูมิทัศน์ของสถานที่ท่องเที่ยวชุมชน มีการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชาติพันธุ์ของชุมชนไว้เพื่อเป็นศูนย์ รวบรวมองค์ความรู้และการนำเสนอทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้เทคนิคการสื่อความหมาย เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ โฆษณา แผ่นพับ โบปลิว และสื่อออนไลน์ เป็นต้น” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาได้เสนอว่า “ชุมชนควรมีการวางแผนการบริหารจัดการชุมชน รวบรวมองค์ความรู้และเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีให้แก่คนในชุมชน สร้างความเข้าใจและปลูกจิตสำนึก ตระหนักถึงคุณค่าของทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมชนเผ่า” ส่วนประชาชนในพื้นที่ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “การจัดการควรมุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรในชุมชน สิ่งแรกเลยชุมชนต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลพร้อมทั้งแสดงคามมีภาวะผู้นำทำให้คนในชุมชนเห็นถึงการตื่นตัวศักยภาพและความพร้อมต่อการพัฒนาชุมชนและคนในชุมชนอยู่ตลอดเวลา โดยเน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างมากที่สุด เน้นคนเป็นเรื่องหลักในการพัฒนา มีการเตรียมความพร้อมให้บุคลากรมีความคิดสร้างสรรค์ และส่งเสริมคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ให้ประกอบอาชีพได้” นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวในพื้นที่ยังได้เสนอแนะว่า “ควรร่วมกันจัดแคมเปญ “Support Local” เพื่อสนับสนุนให้ผู้คน “แสดงความรักต่อคนในท้องถิ่น” รวมไปถึงปลูกฝังความภาคภูมิใจในสถานที่ของคนในชุมชน ด้วยการสร้างสรรค์วิธีการเชื่อมต่อกับธุรกิจขนาดเล็กแบบไม่เหมือนใคร และทำให้สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนมีความพิเศษขึ้น โดยแคมเปญนี้ไม่เพียงแต่นำเสนอโลกใบใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวที่อยู่นอกพื้นที่ได้เข้ามาสัมผัสเท่านั้น แต่ยังช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่น จากการสนับสนุนให้มีการจัดงานอีเวนต์ภายในชุมชน หรือการจัดส่งอาหารท้องถิ่นออกไปนอกพื้นที่ ซึ่งถือเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวหลังการระบาดใหญ่คลี่คลายลง”

กล่าวโดยสรุป แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมด้านการจัดการชุมชน เป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วยแนวทาง 5 ประการ ได้แก่ สร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ส่งเสริมให้สมาชิกเห็นคุณค่าในทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของตนเอง สร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน และมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ด้วยองค์ประกอบทั้ง 5 ประการนี้ เมื่อจัดการให้เกิดขึ้นจะทำให้ชุมชนมีความพร้อมในการจัดกิจกรรมการ

ท่องเที่ยว สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นได้ด้วยทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนของตน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมด้านการจัดการชุมชน

2) การจัดการเรื่องราว

การจัดการเรื่องราวเป็นการนำเรื่องราวของบุคคลสำคัญ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของคนในท้องถิ่น หรือแม้แต่เรื่องเล่าขานสืบทอดกันจนเป็นตำนาน โดยนำมาเป็นหัวข้อในการจัดการท่องเที่ยวหรือสื่อสารให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบในระหว่างการทำกิจกรรมท่องเที่ยว เพื่อเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ผ่านสถานที่จริงผ่านผู้คนที่ยังมีชีวิตเลือดเนื้อ ราวกับการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต โดยเรื่องราว (Story) เนื้อหา (Content) ของทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งในการเพิ่มมูลค่า หรือสร้างความแตกต่างให้กับสินค้าและบริการของตนเพื่อสร้างจุดขาย ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการเรื่องราว ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้สัมภาษณ์และเสนอแนวทางพัฒนาไว้ ดังนี้

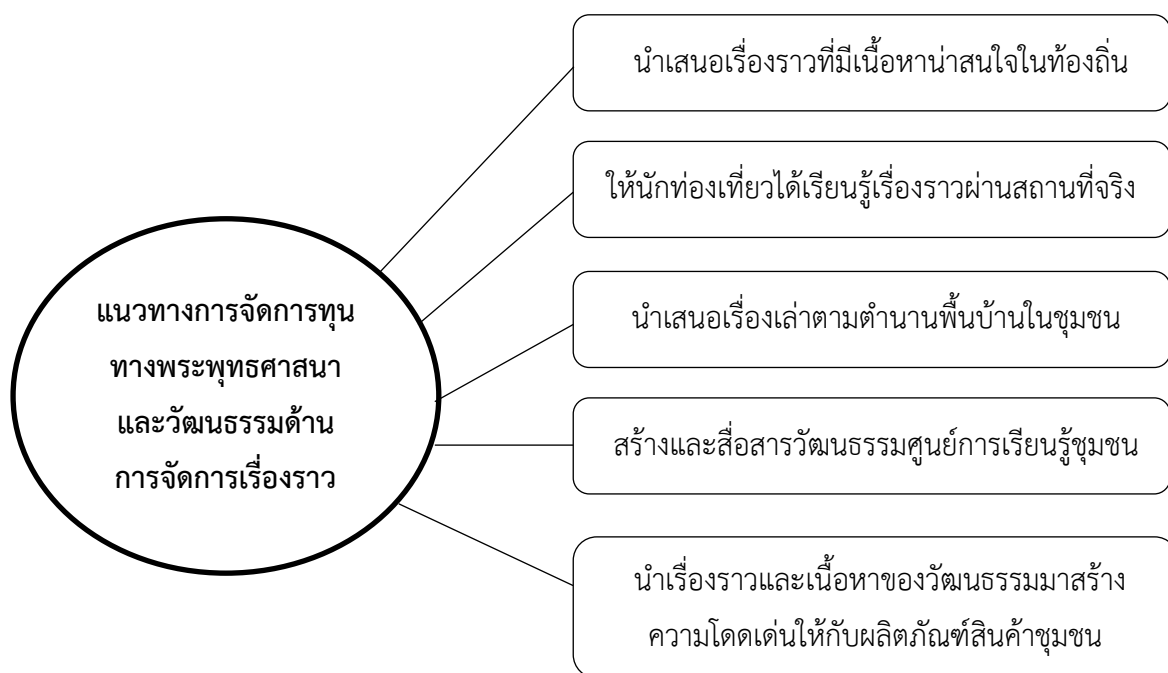
ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ได้ให้สัมภาษณ์และเสนอว่า “ควรมีการค้นหาเรียบเรียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในท้องถิ่นของตน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสร้างความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาได้เรียนรู้ โดยเป็นการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลสำคัญ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงต่อทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ให้นักท่องเที่ยวได้รับ

ทราบเพื่อสร้างแรงดึงดูดใจเพิ่มสำคัญและความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว” ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นพระสงฆ์ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “ควรมีการค้นหาและนำเรื่องราวประวัติศาสตร์ในชุมชน เช่น เรื่องราวประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยครูบาและพระธาตุเจดีย์ เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา รวมถึงสถานที่ที่มีความผูกพันทางจิตใจของคนรุ่นหลัง จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ได้ความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการ” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการ ได้เสนอว่า “ชุมชนควรนำเสนอเรื่องเล่าตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมาตามความเชื่อของคนในท้องถิ่นมาเป็นส่วนเสริมในการท่องเที่ยว โดยบรรยายเรื่องราวให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ เพื่อเพิ่มอรรถรสในระหว่างการทำกิจกรรมท่องเที่ยว”

ในประเด็นเดียวกันนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้นำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ได้เสนอว่า “ควรมีการค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อสร้างและสื่อสารวัฒนธรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทั้งนี้ในแต่ละชุมชนหรือท้องถิ่นต่างมีเรื่องราว ความเป็นมา เอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของตนที่ไม่มีที่ใดเหมือน ชุมชนสามารถร่วมกันค้นหาเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ดังกล่าว หรือรับฟังการสะท้อนจากบุคคลภายนอกชุมชน แล้วนำมาสร้างเป็นจุดสนใจ รวมถึงสร้างคุณค่าความตระหนักให้คนในชุมชน รวมถึงนักท่องเที่ยวเข้ามาสนใจเรียนรู้ในชุมชนได้” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นปราชญ์ชุมชน ได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างน่าสนใจว่า เนื้อหาหรือเรื่องราวเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนสามารถสร้างความรู้สึกให้นักท่องเที่ยวอยากไปท่องเที่ยวในชุมชน ดังนั้นจึงควรมีสำรวจเรื่องราวของอัตลักษณ์ชุมชนที่เป็นจุดขาย เช่น ประเพณี และวิถีชีวิต เพื่อเชื่อมโยงไปยังผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่แหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ การสื่อสารอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนนั้น ควรเน้นการนำเสนอคุณค่าของอัตลักษณ์ที่เป็นเรื่องราวภายในชุมชน” เช่นเดียวกับมุมมองของนักท่องเที่ยวที่ได้เสนอว่า “อัตลักษณ์ที่สื่อสารควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรูปธรรมหรือลักษณะทางกายภาพ และสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือด้านจิตใจ กิจกรรมความเชื่อทางศาสนา และประเพณี รวมทั้งการสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนควรเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์หรือที่เชื่อมโยงไปยังอัตลักษณ์ เพราะอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่บ่งบอกความเป็นชุมชนหนึ่งที่แตกต่างจากชุมชนอื่น” ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม ได้กล่าวเสริมว่า “ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถเชื่อมโยงเรื่องการท่องเที่ยวท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี โดยการบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนซึ่งถือเป็นจุดดึงดูดผู้คนให้เข้าไปเยี่ยมชมศึกษา เนื้อหาของการสื่อสารเรื่องราวอัตลักษณ์ชุมชนจะช่วยเพิ่มศักยภาพการประกอบการของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ที่โดดเด่น แตกต่าง และสะท้อนความเป็นชุมชน เนื้อหาหรือเรื่องราวอัตลักษณ์ชุมชนจะสร้างความรู้สึกให้นักท่องเที่ยวอยากไปท่องเที่ยวในชุมชน” นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็น

ผู้บริหารสถานศึกษา ยังได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างน่าสนใจว่า ชุมชนควรนำทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น เรื่องราว (Story) และเนื้อหา (Content) ของวัฒนธรรมมาสร้างความโดดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์สินค้า ของชุมชนตนเอง หรือใช้ทุนทางวัฒนธรรมสร้างความแตกต่างหรือจุดขายให้กับสินค้า จนเกิดเป็น สินค้าทางวัฒนธรรมทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นแก่สินค้า และบริการ” ทั้งนี้ประชาชนในพื้นที่ได้ให้ สัมภาษณ์อย่างสอดคล้องกันว่า “ชุมชนเมื่อมีจุดเด่นทางผลิตภัณฑ์ที่มาจากทุนทางวัฒนธรรมแล้ว ชุมชนก็สามารถพัฒนาต่อยอดและผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พร้อมทั้งส่งผลต่อ เศรษฐกิจชุมชน โดยผลดีคือ สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมากขึ้น ทำให้คนเกิดอาชีพ เกิดการเรียนรู้ซึ่งกัน และกัน ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น”

กล่าวโดยสรุป แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมด้านการจัดการ เรื่องราว ควรนำเรื่องราวหรือเรื่องเล่าที่มีเนื้อหาน่าสนใจในท้องถิ่นมาสร้างเป็นหัวข้อที่เชื่อมโยงให้เกิด ความน่าสนใจในการท่องเที่ยว นำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ผ่านสถานที่จริง เหมือนการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต และเพิ่มอรรถรสในการท่องเที่ยวด้วยเรื่องเล่าตามตำนาน พื้นบ้านของคนในชุมชน เพื่อสร้างความน่าสนใจในการท่องเที่ยว ซึ่งการจัดการเรื่องราวประกอบด้วย การค้นหาเรียบเรียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลสำคัญ เรื่องเล่า หรือตำนานในท้องถิ่น และเรื่องราวเบื้องหลังของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยให้การ ท่องเที่ยวมีความน่าสนใจยิ่งขึ้น ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการเรื่องราว

3) การจัดการกิจกรรม

การจัดการกิจกรรมเป็นการจัดกิจกรรมของชุมชนที่น่าสนใจ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสประสบการณ์ที่หลากหลาย สร้างความดึงดูดและความน่าสนใจในการท่องเที่ยว โดยจัดให้มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อของคนในท้องถิ่น เป็นการจัดกิจกรรมที่สร้างความประทับใจและสร้างแรงบันดาลใจ พร้อมทั้งประสบการณ์ที่แปลกใหม่ที่ก่อเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการกิจกรรม ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้สัมภาษณ์และเสนอแนวทางพัฒนาไว้ ดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ได้ให้สัมภาษณ์และเสนอว่า “การจัดการกิจกรรมควรเน้นจัดกิจกรรมของชุมชนที่น่าสนใจ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลาย สร้างความดึงดูดและความน่าสนใจในการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต เน้นการนำต้นทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างเป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้รับความรู้สึกที่ดีจากการท่องเที่ยวชุมชน และอยากที่จะกลับมาท่องเที่ยวในชุมชนอีก จัดกิจกรรมที่สร้างประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับประสบการณ์ที่ไม่มีโอกาสได้รับในชีวิตปกติของตน เพื่อสร้างความน่าสนใจให้เกิดขึ้นในการท่องเที่ยวชุมชน โดยจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แฝงด้วยสาระประโยชน์ ให้นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและเกิดกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้เห็นและได้สัมผัสในสถานที่จริง” ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม ได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “ควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวบนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ยกย่องให้แหล่งท่องเที่ยวชุมชนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป โดยการประชาสัมพันธ์ข่าวสารและกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชน มีการทำสื่อเพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ กระตุ้นความต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะมาสัมผัสกับประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนในพื้นที่” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นพระสงฆ์ได้เสนอว่า “กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนควรประกอบด้วยกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กิจกรรมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพที่เหมาะสมกับวัย กิจกรรมท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ กิจกรรมผ่อนคลายและนันทนาการ กิจกรรมด้านสุขภาพและกิจกรรมธรรมะ เพื่อใช้เป็นกิจกรรมทางเลือกให้เหมาะสมกับวัยของนักท่องเที่ยวโดยสามารถเลือกได้ตามความต้องการ”

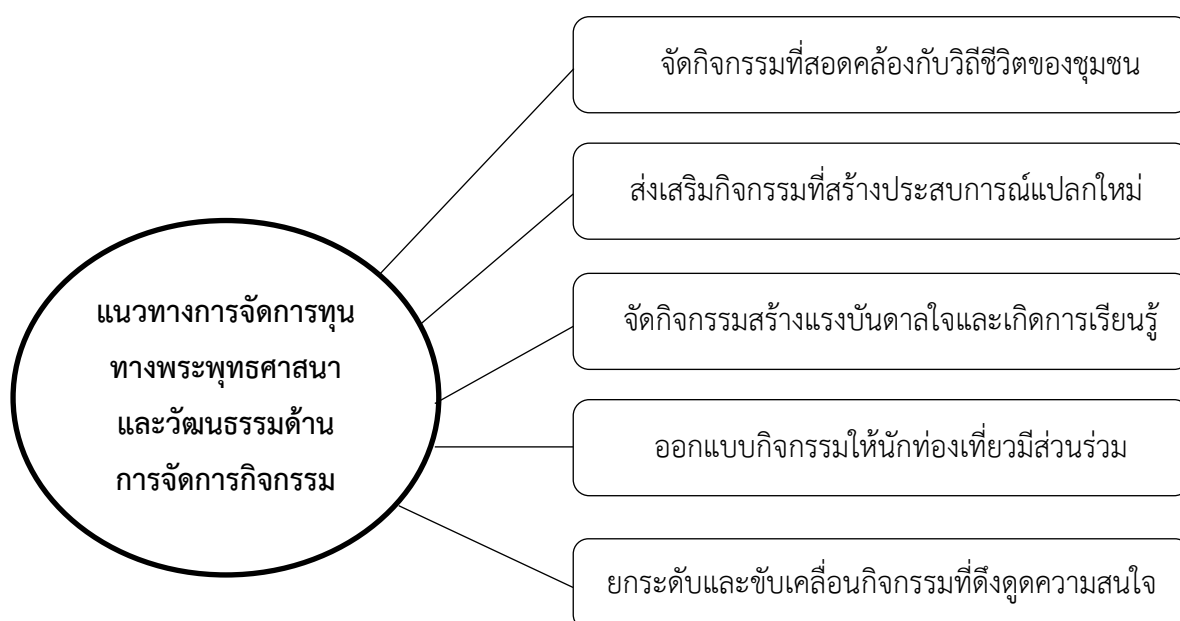
ในประเด็นเดียวกันนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้นำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ได้เสนอว่า “ควรมุ่งเน้นกิจกรรมทางสังคมของชุมชนให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น การร่วมในงานบุญ งานประเพณี งานเทศกาล หรือเข้าร่วม เป็นสมาชิกชมรมหรือกลุ่มต่าง ๆ ชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุมีความจำเป็นต้องเข้าสังคมพบปะกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคม” ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นปราชญ์ชุมชน ได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “ควรมีการใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของ

ตนเองมาเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยว โดยนำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านสถานที่ท่องเที่ยว เป็นเส้นทางให้เกิดกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิต รวมถึงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชนเผ่าให้เป็นสินค้าที่ระลึกจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ถือเป็นการนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมมาใช้ในการส่งเสริมท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจ” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการ ได้เสนอว่า “ควรมีการนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนที่โดดเด่นทั้งทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาและความเชื่อความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา มาพัฒนา พร้อมทั้งนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวต่าง ๆ บนพื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่ เพื่อส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แตกต่างและเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้” ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นสมาชิกภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ ได้เสนอว่า “ควรมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเป็นพิเศษที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว อาจเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีอยู่แล้ว เป็นกิจกรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นและแสดงถึงประเพณีวัฒนธรรมที่สวยงาม มีเอกลักษณ์โดดเด่นสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาชื่นชมและอยากกลับมาเยือนวัดอีก

นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังได้เสนอแนะว่า อย่างน่าสนใจว่า “การจัดการกิจกรรมควรเน้นจัดกิจกรรมจาริกบุญจาริกธรรมหรือที่รู้จักในลักษณะของทัวร์ท่องเที่ยวตามวัดต่าง ๆ โดยใช้ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนธรรมและเรื่องราวที่เกี่ยวกับพระสุปฏิปันโนในชุมชนเป็นสิ่งดึงดูด ทั้งนี้ สำหรับเหตุผลที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปหารูปเหมือนพระสุปฏิปันโนนั้น เป็นการแสดงความระลึกถึงบุคคลต้นแบบ เพื่อจะได้เป็นแนวทางไปสู่การปฏิบัติธรรมตามต้นแบบนั้น” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาได้เสนอว่า “การจัดการกิจกรรมเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมภายในชุมชน ทั้งนี้การเข้ากิจกรรมทางสังคมจะให้นักท่องเที่ยวมีสุขภาพจิตดีขึ้น โดยส่วนมากกิจกรรมทางสังคมที่น่าสนใจ คือ การเข้าวัด ทำบุญ ฟังธรรม หรือการพบปะเพื่อนฝูง รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมธรรมปฏิบัติ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุมักจะปฏิบัติอยู่เป็นประจำ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้สำรวมกาย วาจา ใจ” ทั้งนี้ประชาชนในพื้นที่ได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “ควรออกแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในชุมชน โดยให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อสร้างประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติจริงกับเจ้าของภูมิปัญญา รวมทั้งควรพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในพื้นที่ได้นานที่สุด โดยมีโปรแกรมให้นักท่องเที่ยวเลือกหลากหลายตามระยะเวลาที่นักท่องเที่ยวต้องการ” เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวได้เสนอว่า “ควรมีการจัดรูปแบบการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะทางศิลปวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ

สนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เช่น ประเพณีสงกรานต์และประเพณีประจำท้องถิ่นอื่นๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนา โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มาทำบุญร่วมกัน ร่วมกันจัดงานทำให้เกิดความสามัคคีในการทำงาน” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้นำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ได้เสนอเพิ่มเติมว่า “ควรจัดกิจกรรมที่เป็นจุดดึงดูดความสนใจหรือมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างความประทับใจและความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและภูมิปัญญา มีความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมของมนุษย์ที่สั่งสมมาแต่อดีตและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น”

กล่าวโดยสรุป แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมด้านการจัดการกิจกรรม เป็นการนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีอยู่มานำเสนอรูปแบบของการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ นับเป็นรูปแบบการจัดการที่สำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่น่าสนใจ สร้างความประทับใจในการท่องเที่ยว สอดคล้องกับลักษณะของการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวต่อกระบวนการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ลึกซึ้งกว่าการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจเพียงอย่างเดียว ซึ่งการจัดกิจกรรมประกอบด้วยการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต กิจกรรมที่สร้างความประทับใจ กิจกรรมที่สร้างประสบการณ์ที่แปลกใหม่ และกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้เป็นแนวทางหนึ่งในการนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีอยู่มาเสนอผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กลายเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการยกระดับการท่องเที่ยวของชุมชน ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการกิจกรรม

4) การจัดการสื่อสาร

การจัดการสื่อสารเป็นการนำเสนอเรื่องราวข้อมูลรายละเอียดของทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสอย่างลึกซึ้ง ด้วยการบอกเล่าเรื่องราวของเจ้าของพื้นที่ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ยอมรับเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม ให้ความเคารพในทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพื่อให้การท่องเที่ยวดำเนินต่อไปได้อย่างยืนยาว และยังรวมถึงการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายด้วยสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการสื่อสาร ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้สัมภาษณ์และเสนอแนวทางพัฒนาไว้ ดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้นำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ได้ให้สัมภาษณ์โดยเสนอว่า “ควรมีศูนย์ข้อมูลของชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวมาที่นี้ก่อนมาฟังบรรยาย สรุปข้อมูลทั่วไป กิจกรรม กฎระเบียบอะไรต่าง ๆ เรื่องของชุมชน เรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องกติกาของชุมชน รวมทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้บุคคลภายนอกได้รับรู้รับทราบด้วยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ผ่านช่องทางการสื่อสารด้วยสื่อต่าง ๆ รวมถึงสื่อออนไลน์ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมากในปัจจุบัน เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น” สอดคล้องกับมุมมองของนักท่องเที่ยวที่ได้เสนอว่า “ชุมชนควรมีการสื่อสารวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมและสามารถเข้าถึงคนทั่วไปได้ โดยการสร้างและสื่อสารวัฒนธรรมผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทั้งนี้ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนดังกล่าวเป็นการจัดตั้งขึ้นด้วยแนวคิดการส่งเสริมการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวให้สามารถเรียนรู้ได้ตนเอง ผ่านการค้นหาลักษณะที่ต้องการสื่อสารเรื่องราวในชุมชน” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นปราชญ์ชุมชน ได้เสนอว่า “ควรมีการออกแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแบบชุมชนมีส่วนร่วมและสื่อสารสู่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีการบริหารจัดการที่ดีผ่านกระบวนการผลการดำเนินการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นระยะ เพื่อสังเกตพฤติกรรมของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว กำหนดแผนและกลยุทธ์ให้กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวเข้ามาเรียนรู้เรื่องราวและกิจกรรมที่นำเสนอภายใต้ศูนย์การเรียนรู้ดังกล่าว”

ในประเด็นเดียวกันนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม เสนอว่า “ควรมีการจัดตั้งศูนย์การสื่อสารของชุมชนสำหรับนำเสนอเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ ยอมรับและเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นการสื่อสารการเข้าถึงคุณค่าของชุมชน ด้วยการเปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสกับทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น สร้างโอกาสในการนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวและความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ซ่อนอยู่ในแต่ละพื้นที่” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นพระสงฆ์ได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างน่าสนใจว่า “ชุมชนควรสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางศาสนาและวัฒนธรรม ให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสอยู่ร่วมกับชุมชนอย่างใกล้ชิด เพราะสิ่งที่สะท้อนออกมาจากการเดินทางท่องเที่ยวคือการได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน คนเมืองคนไปก็ได้เรียนรู้วัฒนธรรมชาวบ้าน ส่วนชาวบ้านเองก็ได้เรียนรู้การ

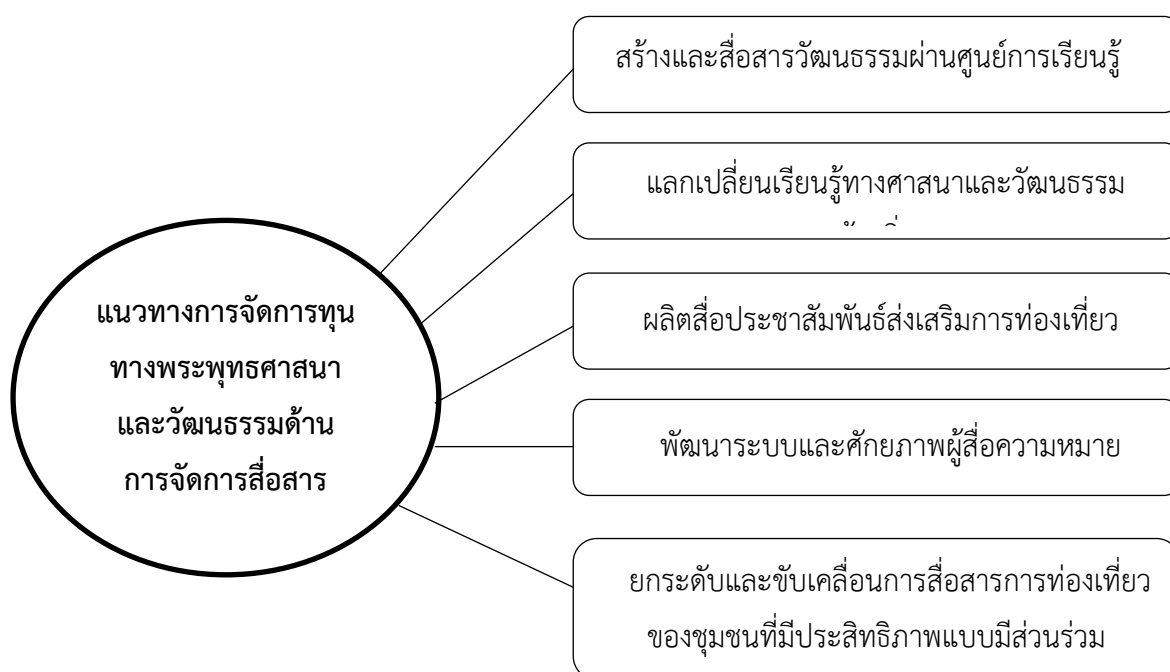
จัดการในการต้อนรับคนนอก ได้เรียนรู้วัฒนธรรมวิถีชีวิตที่แตกต่างหลากหลาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม” ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการได้เสนอโดยเน้นไปที่การสร้างผู้สื่อความหมายว่า “ชุมชนควรมีการสร้างผู้สื่อความหมายในท้องถิ่น ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ หรือในชุมชน ทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ รวมถึงได้รับความเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยว เป็นการสร้างความเคารพต่อมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยการบอกเล่าเรื่องราวความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรม ระเบียบข้อปฏิบัติ รูปแบบวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน”

นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้สัมภาษณ์ในประเด็นนี้โดยเสนอว่า “การสื่อสารควรใช้กลยุทธ์ส่งเสริมการตลาด เช่น การประชาสัมพันธ์ข่าวสาร และกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะสัมผัสกับประสบการณ์การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในชุมชนของชาวเขา หรือทำสื่อเพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่น อันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ให้มากยิ่งขึ้น” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นสมาชิกภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ ได้เสนอแนวทางว่า “ควรเน้นการสื่อสารทางวัฒนธรรมที่สื่อถึงเรื่องเล่า ประเพณี และวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชนที่มีลักษณะเดียวกัน ที่ใช้กระบวนการสื่อสารผ่านเรื่องเล่า อัตวิถี ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น อันจะเป็นพลังของชุมชนที่รวมกันอย่างเหนียวแน่น มีความหมาย และสร้างอัตวิถีของตนอย่างมีคุณค่าน่าสนใจ และพลังเหล่านี้จะขับเคลื่อนชุมชนให้เข้มแข็งคงอยู่และยั่งยืน” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา ได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างสอดคล้องกันว่า “ควรสนับสนุนวิธีการสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชน ประกอบด้วยวิธีการสื่อสารภายในชุมชน ได้แก่ การพูดคุยกันภายในกลุ่มสมาชิกเพื่อให้รับรู้ร่วมกัน การประชุมกลุ่มสมาชิกเพื่อให้ร่วมรับรู้และเข้าใจตรงกันในประเด็นอัตลักษณ์ความโดดเด่นและเรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชน และการบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความโดดเด่นของชุมชนไปสู่เด็กและลูกหลาน ส่วนวิธีการสื่อสารภายนอกชุมชน ได้แก่ การบอกเล่าแบบปากต่อปากเพื่อบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับอัตลักษณ์ความโดดเด่นของชุมชนแก่นักท่องเที่ยว การบอกเล่าผ่านการจัดกิจกรรมตามฐานการเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยว การเผยแพร่ผ่านช่องทางสื่อออนไลน์คือเว็บไซต์และเฟซบุ๊ก และการสื่อสารผ่านสื่อของหน่วยงานภาครัฐ” ทั้งนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการ ได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมโดยเสนอว่า “ควรมีการพัฒนารูปแบบหรือลักษณะของการสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนที่ช่วยเพิ่มศักยภาพการประกอบการของวิสาหกิจชุมชน โดยเน้นการวิเคราะห์อัตลักษณ์หรือความโดดเด่นที่บ่งบอกความเป็นตัวตนของชุมชนที่แตกต่างจากชุมชนอื่น ทั้งนี้ การสื่อสารภายในชุมชนที่สื่อสารอัตลักษณ์ในเรื่องเดียวกันจะช่วยสร้างความเข้าใจและการรับรู้ร่วมกัน” ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นพระสงฆ์ได้เสนอเพิ่มเติมว่า “ควรเน้นการสื่อสารภายในชุมชน

เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น การสื่อสารผ่านผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลทางความคิด รวมทั้ง การสื่อสารที่เกิดจากความร่วมมือของหน่วยงานรัฐ เอกชน และชุมชน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมและ ประชาสัมพันธ์วิสาหกิจภายในชุมชน นอกจากนี้ ควรมีการสื่อสารสู่นักท่องเที่ยวผ่านการเรียนรู้จาก กิจกรรมท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ชุมชน และการสื่อสารแบบบอกต่อหรือปากต่อปาก เพื่อบอกเล่าเรื่องราวของชุมชน” ซึ่งมุมมองดังกล่าวสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทาง วัฒนธรรมได้เสนอเพิ่มเติมว่า “ควรพัฒนาสื่อหรือช่องทางของการสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อช่วยเพิ่ม ศักยภาพการประกอบการของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) สื่อบุคคลที่ เป็นผู้มีอิทธิพล (Influencer) บุคคลที่มีชื่อเสียง (Celebrity) ผู้นำชุมชนที่สามารถบอกเล่าเรื่องราว เพื่อสร้างการรับรู้กับกลุ่มเป้าหมาย สื่อเดิมที่ชุมชนมีใช้อยู่ที่มีประสิทธิภาพ เช่น เว็บไซต์ เว็บเพจ สื่อ กิจกรรมที่จัดโดยหน่วยงานภาครัฐ สื่อและช่องทางต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐ สื่อมวลชน และสื่อ เอกสารในลักษณะของสื่อเสริม”

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว ได้เสนอแนะว่า “การสื่อสารหรือ ประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวบางที่เข้าถึงได้ยาก อาจต้องประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อที่เหมาะสม กับลักษณะพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวแต่ละวัย หรือเพิ่มช่องทางในการประชาสัมพันธ์มากขึ้น โดยเฉพาะผู้สูงอายุส่วนใหญ่นั้นรับข้อมูลข่าวสารจากญาติพี่น้อง ครอบครัวหรือคนรู้จัก ดังนั้น ควร สื่อสารผ่านทางสื่อออนไลน์เพื่อสื่อไปยังตัวกลางคือลูกหลาน เพื่อให้ไปบอกต่อแก่ผู้สูงอายุอีกทีหนึ่ง และเป็นผู้ชักชวนในการเดินทาง” ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เสนอว่า “ควรยกระดับการสื่อสารการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โดยเป็นการประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ ทั้งนี้เว็บไซต์ที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน คือ เว็บไซต์ เครือข่ายสังคม ซึ่งสามารถใช้ค้นหาเพื่อนในอดีต ติดตามเพื่อนในปัจจุบัน สร้างมิตรภาพกับเพื่อนใน ชีวิตจริงผ่านกลุ่มคนที่มีความสนใจร่วมกัน สมาชิกในเครือข่ายสังคมยังสามารถแลกเปลี่ยนความคิด ทัศนคติความสนใจ สร้างกลุ่มและเวทีแสดงความคิดเห็น ตัวอย่างเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม เช่น Facebook Twitter YouTube และ Wikipedia เป็นต้น” เช่นเดียวกับจากการสัมภาษณ์ประชาชน ในพื้นที่ ได้เสนอว่า “ควรพัฒนาการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้ ดียิ่งขึ้น โดยผลิรูปแบบสื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชนได้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ในระยะแรกควรเริ่มที่การสร้างการดึงดูดใจและความสนใจ โดยเน้นสื่อ วิดิทัศน์เผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิตของชุมชน เพื่อเผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ ใน ลักษณะแผ่นพับ เพื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางท่องเที่ยวที่น่าสนใจของชุมชนในพื้นที่”

กล่าวโดยสรุป แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมด้านการจัดการสื่อสาร เป็นการส่งเสริมการเข้าถึงชุมชน ด้วยการเปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น สร้างโอกาสในการนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวและความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ซ่อนอยู่ในแต่ละพื้นที่ สร้างผู้สื่อความหมายในท้องถิ่นซึ่งเป็นคนในพื้นที่หรือในชุมชน ทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ รวมถึงได้รับความเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยว รวมทั้งควรมีการสื่อสารทางวัฒนธรรมที่ชุมชนได้สื่อถึงเรื่องเล่า ประเพณี วิถีชีวิต ของผู้ชนในชุมชน นับเป็นกระบวนการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชนที่มีลักษณะเดียวกัน ที่ใช้กระบวนการสื่อสารผ่านเรื่องเล่า อัตวิถี ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการสื่อสาร

5) การจัดการผลกระทบ

เมื่อเกิดการพัฒนากการท่องเที่ยวในชุมชน สิ่งตามมาทั้งผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบ ชุมชนจึงควรมีพื้นฐานความเข้าใจถึงผลดีและผลเสียที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนากการท่องเที่ยว เนื่องจากการมองการท่องเที่ยวได้มองเพียงด้านเดียว ควรมีการเตรียมการและระมัดระวังผลกระทบในแง่ลบที่อาจเกิดขึ้นอย่างไม่ประมาท บางพื้นที่ไม่ได้นำการท่องเที่ยวมาเป็นรายได้หลัก หากแต่นำมาเสริมรายได้หลักที่มีอยู่แล้ว หรือบางชุมชนอาจมีศักยภาพเพียงพอที่จะนำการท่องเที่ยวมาเป็น

ส่วนหลักของรายได้ ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการผลกระทบ ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้สัมภาษณ์และเสนอแนวทางพัฒนาไว้ดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับผลกระทบการท่องเที่ยวชุมชนไว้ว่า “ผลกระทบที่เห็นได้ชัดเจนนั่นคือ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจจะทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น เนื่องจากชุมชนมีความเจริญที่มากกับการท่องเที่ยว ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนไปจากที่ใช้ชีวิตอยู่แบบเรียบง่าย ต้องมีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้ได้รับผลกระทบด้านค่าครองชีพที่สูงขึ้นตามมา เช่นเดียวกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ที่เกิดจากเศษอาหาร และวัสดุที่ใช้ในสถานที่ท่องเที่ยว ทำให้เกิดมลพิษต่อชุมชน และทำให้ทัศนียภาพที่สวยงามของชุมชนหายไป” เช่นเดียวกับมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้นำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ผลกระทบด้านลบทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป”

ในประเด็นเดียวกันนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ผลกระทบด้านบวกทำให้เกิดการสร้างงานและสร้างรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่น โดยในพื้นที่หลายแห่ง การท่องเที่ยวช่วยให้คนมีงานทำในท้องถิ่นไม่ต้องอพยพไปทำงานในเมือง ทำให้ครอบครัวและชุมชนไม่ต้องแยกกันอยู่ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยว อาจมีส่วนกระตุ้นให้เกิดความภาคภูมิใจและสนใจในวัฒนธรรมของตนมากขึ้น ทำให้สนใจศึกษาค้นคว้าและรู้พื้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นมาใหม่ ช่วยต่อชีวิตให้แก่หัตถกรรม พื้นบ้าน ดนตรีศิลปะการแสดง ฯลฯ มิให้สูญหายไป” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นปราชญ์ชุมชน ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “การท่องเที่ยวชุมชนจะก่อให้เกิดงานและรายได้ต่อบุคคลจำนวนมาก ทั้งที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยตรงและในกิจกรรมเกี่ยวเนื่องอื่น ๆ เช่น การนำเที่ยว ขายเป็นที่ระลึก รถเช่า ร้านอาหารและร้านถ่ายรูป แต่ในทางกลับกันเมื่อการท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ย่อมก่อให้เกิดโทษกล่าวคือ ทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นผลให้สัดส่วนการใช้แรงงานในภาคเศรษฐกิจหลักเปลี่ยนไปด้วย”

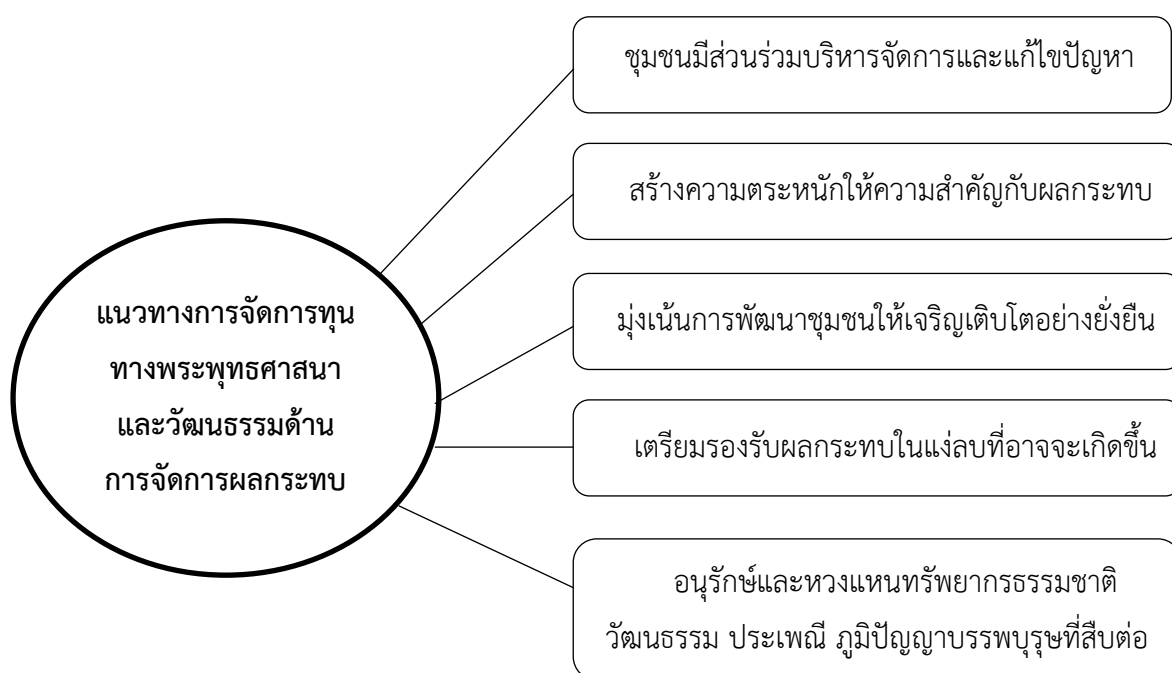
ส่วนในมุมมองของนักท่องเที่ยว ให้สัมภาษณ์โดยเน้นผลกระทบด้านบวกว่า “การท่องเที่ยวสามารถเป็นเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน ส่งผลให้เกิดความร่วมมือร่วมกันมากขึ้น แต่อีกด้านหนึ่งอาจส่งผลให้มีการย้ายถิ่นฐาน หรือส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยววันนั้นกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรมในเวลาต่อมา” เช่นเดียวกับมุมมองของประชาชนในพื้นที่ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนจะช่วยกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์

ความรู้ พื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้าน และสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน แต่ในอีกด้านหนึ่งอาจทำให้คนในชุมชนนั้น รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมภายนอกง่ายขึ้น แล้วหลงลืมความสำคัญหรือคุณค่าที่ดีงามของวัฒนธรรมตัวเองไป” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการที่ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ผลกระทบจะส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกันสร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการ เพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม” ทั้งนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นสมาชิกภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ได้กล่าวเสริมว่า “ประเด็นสำคัญของการจัดการผลกระทบประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือ การรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชนและเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด” ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับมุมมองของนักท่องเที่ยวที่ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ผลกระทบทำให้เกิดวัฒนธรรมผสม โดยการรับเอาวัฒนธรรมใหม่เข้ามาผสมวัฒนธรรมของชนเผ่า เพื่อมุ่งเน้นการตอบสนองนักท่องเที่ยวเพื่อให้ได้มาซึ่งธุรกิจ จึงทำให้ความสมบูรณ์ของวัฒนธรรมชนเผ่าหายไป เกิดการกลืนวัฒนธรรมเยาวชนคนรุ่นใหม่ของชนเผ่ารับเอาวัฒนธรรมการแต่งกายแบบสมัยใหม่ และไม่ยอมแต่งกายในแบบวัฒนธรรมของตนเอง”

สำหรับแนวทางการจัดการผลกระทบ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เสนอว่า “แต่ละชุมชนควรให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และส่งเสริมการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา ทั้งนี้แต่ละชุมชนไม่ควรละทิ้งพื้นฐานเดิม หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรม และไม่ควรมุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่จะได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนโดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิม” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นพระสงฆ์ได้เสนอว่า “การจัดการควรมุ่งเน้นการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างช้าแต่มั่นคง ไม่ให้การท่องเที่ยวเข้ามาปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหรือสภาพแวดล้อมมากเกินไป ให้สมาชิกในชุมชนค่อยได้เรียนรู้และพัฒนาไปพร้อมกัน เพื่อป้องกันความเหลื่อมล้ำและการทำลายทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาได้เสนอว่า “แต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันออกไป สิ่งสำคัญที่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาร่วมกัน คือ ควรมีการสร้างตระหนักรู้และให้ความสำคัญกับผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงผลกระทบในเชิงบวกและเชิงลบเพื่อก่อให้เกิดผลกระทบด้านบวกให้มากที่สุด และเกิดผลกระทบด้านลบให้น้อยที่สุด” นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการ ได้กล่าวเสริมว่า “ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดการบริหารจัดการและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ผ่านการประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงานและ

คนในชุมชน เพื่อร่วมคิดถึงปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่หมู่บ้านเผชิญ ทำให้หมู่บ้านได้ข้อตกลงเพื่อเป็นหลักปฏิบัติร่วมกันภายในชุมชนซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ผ่านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทำให้หมู่บ้านสามารถรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนรวมถึงทรัพยากรและธรรมชาติของหมู่บ้านไว้ได้” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “ควรมีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการรู้เท่าทันข้อดีและข้อเสียของการท่องเที่ยว การบริหารจัดการและการเพิ่มมูลค่าทรัพยากรท้องถิ่น การเป็นเจ้าบ้านที่ดีการเล็งเห็นถึงโอกาสในการเชื่อมโยงชุมชนกับการท่องเที่ยว เป็นต้น”

กล่าวโดยสรุป การจัดการผลกระทบนับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งในการจัดการทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว เพราะเมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นสิ่งที่ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงได้ยากคือผลกระทบต่อชุมชน ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมความร่วมมือในการอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนแก่นักท่องเที่ยว ปรับระบบการบริหารงาน โดยเน้นการเพิ่มกิจกรรมการสร้างรายได้และแบ่งผลประโยชน์ตอบแทนให้กับชาวบ้านอย่างชัดเจน มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในกิจกรรมของชุมชน และควรส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความตระหนักในการร่วมกันสร้างร่วมกันรักษา และวางแผนทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการผลกระทบ

6) การรื้อฟื้น

การฟื้นฟู รื้อฟื้น อนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมจะเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางสังคมที่คนท้องถิ่น คนเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ และหน่วยงานด้านวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาทสำคัญในการปลูกจิตสำนึก ปรารถนาให้สังคมและหน่วยงานของรัฐเห็นคล้อยตามและให้การสนับสนุน โดยมุ่งหวังที่จะทำให้วัฒนธรรมที่กำลังเลือนหาย หรือเสื่อมสภาพกลับมามีชีวิตใหม่ จากการสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการรื้อฟื้น ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

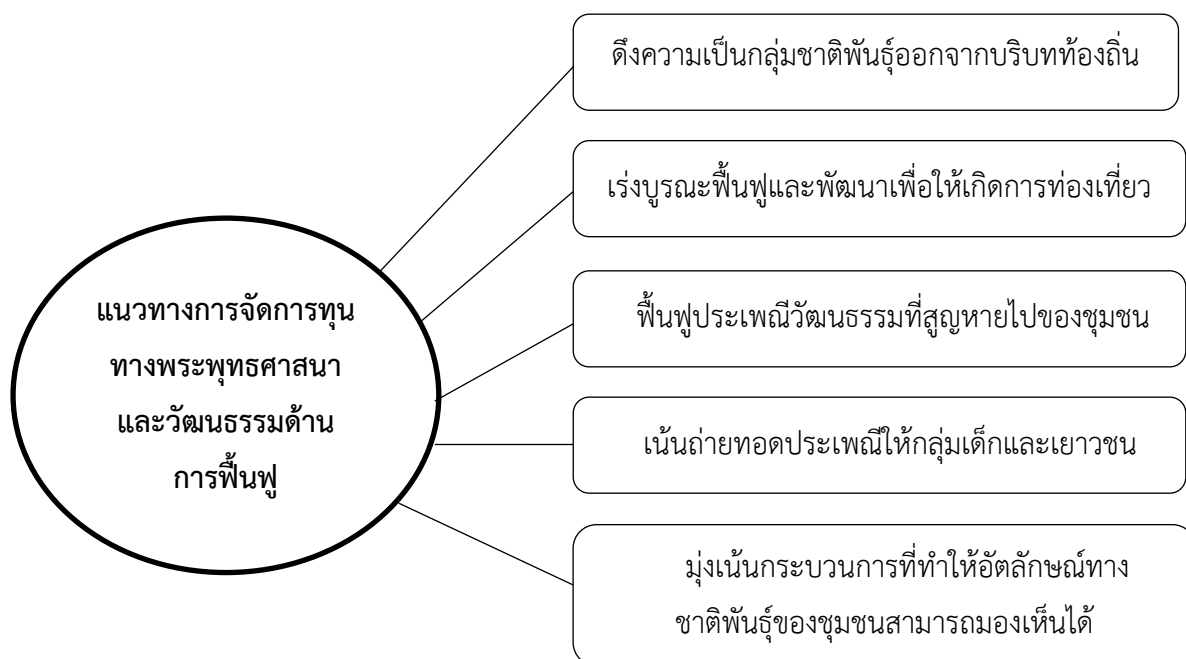
ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้นำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ได้ให้สัมภาษณ์โดยเสนอว่า “ควรมีการฟื้นฟู ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่ทำให้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนสามารถมองเห็นได้ อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงการบอกเล่าเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ และขบวนการฟื้นฟูประเพณีซึ่งถือเป็นปฏิบัติการทางสังคม ที่กระทำผ่านการนิยาม ประกอบสร้างความหมายและการต่อรอง ผ่านพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ อันนำไปสู่ความพยายามที่จะผลิตซ้ำอดีต” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นปราชญ์ชุมชน ได้เสนอว่า “ควรมีขบวนการฟื้นฟู ประเพณีและวัฒนธรรมของชนเผ่า ในฐานะที่เป็นขบวนการเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่น โดยดึง “ความเป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์” ออกจากบริบทท้องถิ่น สู่การกลายเป็นสินค้าวัฒนธรรม ผ่านการประดิษฐ์ประเพณีที่ผูกโยงกับการนิยามอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ซึ่งสามารถสร้างพื้นที่ทางสังคมขึ้นมาเพื่อรื้อฟื้นและสืบสานประเพณีวัฒนธรรมเชื่อมโยงไปกับการท่องเที่ยวในระดับชาติ” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม ได้เสนอว่า “ควรมีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาศักยภาพทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชน สำหรับนำไปยกระดับและขับเคลื่อน วัฒนธรรมชุมชนเชิงสร้างสรรค์ เป็นการสร้างรายได้และสามารถยึดเป็นอาชีพหลักและเสริมซึ่งการนำ วัฒนธรรมไปผนวกกับเรื่องเศรษฐกิจ จะสามารถสร้างให้เป็นชุมชนของการท่องเที่ยวทางศาสนาและ วัฒนธรรมได้” ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการ ได้เสนอว่า “ควรมีการรื้อฟื้นและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่ดิ่งามของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละชนเผ่า เพื่อจัดเก็บ และรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่กำลังจะเลือนหาย โดยทำการสืบค้นสาระสำคัญที่ควรแก่การ อนุรักษ์ เช่น ประวัติของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ความเป็นมาของประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น”

ในประเด็นเดียวกันนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นสมาชิกภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ ได้เสนอว่า “ควรมีการส่งเสริมและกระตุ้นให้คนในชุมชนฟื้นฟูประเพณีที่สูญหายไปของชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ควรสนับสนุนงบประมาณในการฟื้นฟูประเพณีพื้นบ้านของชุมชน ซึ่งขั้นตอนการฟื้นฟูของชุมชนควร เริ่มจากชุมชนร่วมพิจารณาคัดเลือกประเพณีพื้นบ้านของชุมชนที่สูญหายไป” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นพระสงฆ์ ได้เสนอว่า “ชุมชนควรเร่งพัฒนาบูรณะ ฟื้นฟูมรดก และสินทรัพย์ทาง ศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ เป็นการสร้างแหล่งจับจ่ายซื้อสินค้าของ

นักท่องเที่ยว โดยเน้นส่งเสริมบทบาทเอกชนร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เสนอว่า “ควรมีการนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหายหรือมีแนวโน้มที่จะสูญหาย รวมทั้งนำกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาหรือขยายขอบเขตของการจัดงานนั้น ๆ มาเข้าสู่กระบวนการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ รื้อฟื้น หรือฟื้นฟูให้กลับมาอีกครั้ง หรือปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ในมิติอื่น ๆ หรือมีความกว้างขวางกว่าเดิม”

นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นประชาชนในพื้นที่ ยังได้เสนอไว้อย่างน่าสนใจว่า “ควรมีการนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ หรือสร้างประโยชน์ในมิติอื่น ๆ ใหม่ เช่น การฟื้นฟูประเพณี พิธีกรรมบางอย่างที่เคยปฏิบัติกัน นอกจากนี้ ควรมีการนำเอารูปแบบโบราณสถาน หรือสัญลักษณ์ ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ ภายในชุมชนไปดัดแปลงเป็นตราสัญลักษณ์เพื่อการประชาสัมพันธ์สถานที่กิจกรรม” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักท่องเที่ยว ได้ให้สัมภาษณ์โดยเสนอว่า “การรื้อฟื้นควรเน้นถ่ายทอดประเพณีให้แก่กลุ่มเด็กและเยาวชน โดยจัดให้ผู้สูงอายุและเยาวชนได้มาพบปะกันและถ่ายทอดประเพณีเก่าแก่ของหมู่บ้านผ่านวิธีมุขปาฐะ เพื่อสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหน ในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน และให้กลุ่มเด็ก และเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการจัดประเพณี เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและเพื่อให้เข้าใจในประเพณีท้องถิ่นของตนเองได้อย่างถูกต้อง”

กล่าวโดยสรุป การรื้อฟื้นเป็นขบวนการปฏิรูปทางสังคมด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งเป็นการนำจารีตประเพณีความเชื่อเก่าๆมาปรับปรุงใหม่ หรือนำเอาวัฒนธรรมที่มาจากภายนอกมาผสมรวมกับวัฒนธรรมเดิม ฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่ทำให้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนสามารถมองเห็นได้ โดยดึงความเป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ออกจากบริบทท้องถิ่นสู่การกลายเป็นสินค้าวัฒนธรรม ผ่านการประดิษฐ์ประเพณีที่ผูกโยงกับการนิยามอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม รวมทั้งเร่งพัฒนาบุรณะ ฟื้นฟูมรดก และสินทรัพย์ทางศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการฟื้นฟู

7) การสืบทอด

การจัดการเพื่อการสืบทอดทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นกระบวนการรักษาและส่งต่อทุนนั้นให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปในสังคมผ่านการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งนี้การพัฒนาและสืบทอดวัฒนธรรมนั้น เป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งที่จะดำรงไว้ซึ่งสิ่งที่ตั้งงามสืบทอด การเรียนรู้และฝึกตนเองให้เห็นคุณค่าจึงเป็นวิธีการที่ดีและควรทำตั้งแต่วัยเด็ก ด้วยการปลูกจิตสำนึกโดยสถาบันที่สำคัญของชาติต้องให้ความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะการอบรมสั่งสอน หรือการปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีก็ตาม จากการสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการสืบทอด ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ได้ให้สัมภาษณ์โดยเสนอว่า “ควรมีการผลิตซ้ำเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรม โดยกระบวนการผลิตซ้ำถือเป็นกลไกสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งในกระบวนการผลิตนั้นก็ต้องมีองค์ประกอบของการผลิตอย่างครบถ้วน เช่น มีผู้ผลิต มีวัตถุดิบ มีสถานที่ มีกรรมวิธีในการผลิต มีการบริโภคผลผลิต รวมทั้งมีกลุ่มคนที่ใช้วัฒนธรรมนั้น การที่วัฒนธรรมใดจะสามารถดำรงอยู่ได้หรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับว่าวัฒนธรรมนั้นมีโอกาสผลิตซ้ำตนเองเพื่อการสืบทอดหรือไม่ โดยยึดหลักสิทธิของเจ้าของวัฒนธรรมที่เป็นผู้เลือกสรรวัฒนธรรมในการผลิตซ้ำ ” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นพระสงฆ์ ได้เสนอว่า “ควรส่งเสริมให้คนรุ่นหลังได้หันมาสนใจ ในการอนุรักษ์ฟื้นฟู

และสืบทอดความเป็นชุมชนชาติพันธุ์ที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เป็นของตนเอง ให้มีความภูมิใจในชาติพันธุ์ตัวเอง เมื่อเกิดความภูมิใจในตัวเองแล้วก็สามารถส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อนำมาต่อยอดการสร้างสรรค์และพัฒนาสินค้า และบริการให้เป็นที่ยึดดูใจต่อนักท่องเที่ยว โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม ได้เสนอว่า “ควรสืบสานและถ่ายทอดกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีความเป็นไปได้หรือโอกาสที่สามารถประชาสัมพันธ์ออกสู่สาธารณะ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว เศรษฐกิจชุมชน หรือแสดงอัตลักษณ์ชุมชนออกไปในวงกว้าง ทั้งนี้จะต้องเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่รองรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือนักท่องเที่ยวได้มากเพียงพอ”

ในประเด็นเดียวกันนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้นำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ได้ให้สัมภาษณ์โดยเสนอว่า ควรพัฒนาบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน โดยสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง และให้เห็นความสำคัญของการสร้างคุณค่าของการสืบสานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เพื่อสามารถถ่ายทอดและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างมั่นใจและมีภูมิรู้” สอดคล้องกับมุมมองของปราชญ์ชุมชนได้เสนอว่า “ควรส่งเสริมการใช้ภาษาถิ่นในชุมชนเป็นเสน่ห์และเป็นการสืบสานให้ภาษาถิ่นนั้น ๆ คงอยู่คู่กับชุมชน ซึ่งสามารถนำมารณรงค์การใช้ภาษาถิ่นในกลุ่มไกด์ อาสาประจำถิ่น รวมทั้งการส่งเสริมการใช้ภาษาถิ่นของกลุ่มผู้ประกอบการและผู้คนในชุมชนได้” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นสมาชิกภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ ได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างอย่างสนใจว่า “ควรจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น วิทยุทัศน์ เว็บไซต์ วารสาร เพื่อเป็นการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การแสดงให้เห็นกับประชาชนในชุมชน ชุมชนอื่น นักท่องเที่ยว และผู้ที่สนใจทั่วไป รวมทั้งจัดลานวัฒนธรรมพื้นบ้านสำหรับเป็นเวทีการแสดงของเด็ก เยาวชน และประชาชนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และแสดงออกซึ่งศิลปะการแสดงของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย” ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวในประเด็นนี้ ได้เสนอว่า “การสืบทอดวัฒนธรรมควรเริ่มจากชุมชน มีการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น สำหรับกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการสืบทอดวัฒนธรรมควรมีการสอนและฝึกอบรมเพื่อถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลังโดยมีชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งอาจดำเนินการในรูปของคณะกรรมการและมีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบที่หลากหลาย โดยการสืบทอดวัฒนธรรมควรเริ่มจากครอบครัว เพราะเป็นพื้นฐานในการปลูกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนมีความรักในประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม จากนั้นจึงค่อยขยายไปในระดับชุมชนต่อไป” ส่วนมุมมองของประชาชนในพื้นที่ได้ให้สัมภาษณ์โดยเสนอว่า “ควรเผยแพร่วัฒนธรรมและประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญของทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยจะต้องมีการออกแสดงในงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คนในชุมชนหันมาร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมการฟ้อน อยากเข้ามามีบทบาท

ในการแนะนำ สนับสนุนให้ลูกหลานของตนเองสนใจและอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงเป็นตัวแทนของชุมชน”

นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เสนอว่า “ชุมชนควรจัดตั้งกลุ่มสืบทอดทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน โดยกลุ่มจะต้องมีความเข้มแข็ง มีความมั่นคง สามัคคีกัน และขยายกลุ่มให้มีสมาชิกเพิ่มมากยิ่งขึ้นเนื่องจากหากกลุ่มมีจำนวนสมาชิกมาก ย่อมหมายถึงการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาะกลุ่มคนวัยเด็กและเยาวชนก็อาจให้ความสนใจมากยิ่งขึ้นจากการชักชวนหรือคำแนะนำของผู้ใหญ่” เช่นเดียวกับประชาชนในพื้นที่ได้ให้สัมภาษณ์โดยเสนอว่า “ควรสร้างเครือข่ายทางศาสนาและวัฒนธรรมขึ้นตั้งแต่ระดับครอบครัว (บ้าน) ชุมชน ท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด รวมถึงวัดและโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดพื้นที่ให้เกิดความร่วมมือในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น เช่น การได้รับสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานท้องถิ่นในการพัฒนาเผยแพร่วัฒนธรรม โรงเรียนส่งเสริมให้เด็กนักเรียนมีการแสดงวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการประกวดแข่งขัน หรือยกย่องเด็กที่มีความสามารถในการแสดงออกด้านวัฒนธรรม เป็นต้น” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ชุมชนควรกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติของประเพณีแต่ละเดือนให้ชัดเจนสอดคล้องกับสภาพสังคม เพื่อการเพิ่มจำนวนผู้ร่วมงานให้มากขึ้น โดยเพิ่มช่องทางและรูปแบบการประชาสัมพันธ์งานประเพณีให้หลากหลายและทันสมัยด้วยสื่อเทคโนโลยีเพื่อให้เกิดการสื่อสาร การแลกเปลี่ยน และการถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างไร้ขีดจำกัด รวมทั้งควรส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมกับชาวชุมชนในการสืบทอดประเพณีในทุกขั้นตอน” สอดคล้องกับมุมมองของผู้บริหารสถานศึกษา ได้เสนอว่า “ควรสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาจากผู้รู้ในชุมชน เพื่อให้เยาวชนสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ ถ่ายทอดประมวลผล ตลอดจนส่งเสริมให้เยาวชนและชุมชนโดยตระหนักถึงความสำคัญของชุมชน มีความเข้าใจรากเหง้าความเป็นวัฒนธรรม แบ่งปัน เกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการศึกษาเรียนรู้วิถีการดำรงชีวิต ชุมชนภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีมาช้านาน บนพื้นฐานของธรรมชาติที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกันกับวิถีชีวิตชุมชน” ส่วนมุมมองของนักท่องเที่ยวได้เสนอว่า “ควรมีการถ่ายทอดสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน โดยการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ ครอบครัว ผู้ใหญ่ หรือบุคคลอื่น ซึ่งเป็นงานทางวัฒนธรรมประเพณีที่สั่งสมไว้ และเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดึงดูดนำมาปฏิบัติ ถ่ายทอด อาจออกมาในรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การตั้งชมรมวัฒนธรรมในซึ่งเป็นงานทางวัฒนธรรมประเพณีที่สั่งสมไว้และเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดึงดูดนำมาปฏิบัติ ถ่ายทอด อาจออกมาในรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ป้ายโฆษณา แผ่นพับ วิหุและโทรทัศน์ เป็นต้น เพื่อธำรงรักษาวัฒนธรรมสืบไป

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาและสืบทอดทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งที่จะดำรงไว้ซึ่งสิ่งที่ดึงดูดสืบไป การเรียนรู้และฝึกตนเองให้เห็นคุณค่าจึงเป็นวิธีการที่ดีและควรทำตั้งแต่วัยเด็ก ด้วยการปลูกจิตสำนึก โดยส่งเสริมให้สถาบันทางศาสนาเป็น

ศูนย์รวมแหล่งความรู้แขนงต่าง ๆ เช่นวัด หรือพระสงฆ์ เป็นต้น มีส่วนในการช่วยปลูกฝังส่งเสริม ประเพณีวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ จัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีโดยใช้การท่องเที่ยว นอกจากนี้ การสืบทอดวัฒนธรรมควรเริ่มจากชุมชน มีการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและ เอกชนในท้องถิ่น สำหรับกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการสืบทอดวัฒนธรรมควรมีการสอนและฝึกอบรมเพื่อ ถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลังโดยมีชุมชนมีส่วนร่วม รวมทั้งควรมีการผลิตซ้ำเพื่อการสืบทอดทางศาสนาและ วัฒนธรรม โดยกระบวนการผลิตซ้ำถือเป็นกลไกสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการสืบทอด

8) การปรับประยุกต์

การจัดการเพื่อการปรับประยุกต์ เป็นกระบวนการจัดการตัววัฒนธรรมเพื่อการปรับตัวให้ สอดคล้องกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนไป บนพื้นฐานความเข้าใจว่าสิ่งใดปรับได้สิ่งใดเปลี่ยนได้ หรือสิ่งใด ห้ามเปลี่ยน การทำงานด้านการรื้อฟื้น การสืบทอด และการปรับประยุกต์วัฒนธรรม หัวใจสำคัญคือ กระบวนการมีส่วนร่วมของเจ้าของวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทุนทาง พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการปรับประยุกต์ ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านได้ให้สัมภาษณ์ไว้ อย่างหลากหลาย ดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้นำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ได้เสนอว่า “การจัดการเพื่อการปรับประยุกต์ใช้ ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรสร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มชุมชนท้องถิ่นตนเองว่า

มีสิ่งที่ดีพอ สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองบนฐานทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชน จะต้องมีการปรับประยุกต์ ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำมาเป็นทุนสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น โดยทำด้วยความรู้ที่เป็นกระบวนการ ทำในสิ่งที่ถนัดหรือมีความพร้อม โดยการใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสร้างเป็น “การท่องเที่ยวชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น” ที่เน้นคุณภาพ และสอดแทรกเอาภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นเข้าไปด้วย” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นปราชญ์ชุมชน ได้เสนอว่า “ควรปรับประยุกต์ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยนำมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่สนใจจะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ ชุมชน สัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน รวมถึงซื้อสินค้าที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรมอันเป็นงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในพื้นที่” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม ได้ให้สัมภาษณ์โดยเสนอว่า “ควรประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชน เน้นการผลิตที่ไม่ได้ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง แต่เป็นการผลิตที่ใช้แรงงานโดยผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ รายได้ส่วนใหญ่จึงตกอยู่กับกำลังแรงงาน อีกทั้งก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางสังคมด้านทุนทางสังคม ในลักษณะของการสร้างโอกาสของการมีส่วนร่วม และสร้างระบบความคิดของการเป็นเจ้าของร่วมกัน มีการพัฒนาสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน นำมาซึ่งการลดรายจ่าย และประหยัดทรัพยากรในการผลิต”

ในประเด็นเดียวกันนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการ ได้เสนอว่า “วัฒนธรรมประเพณีจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา จึงจำเป็นต้องรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม และควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมประเพณีให้เหมาะสมตามยุคสมัย” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นสมาชิกภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “การปรับตัวทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในคติความเชื่อของชุมชน จะถือตามมติของผู้อาวุโสหรือท่านผู้รู้ในชุมชนในเรื่องของพิธีกรรมต่าง ๆ เพราะเกี่ยวกับคติความเชื่อของชุมชนเป็นเรื่องละเอียดอ่อนทางด้านจิตใจ จำเป็นจะต้องทำด้วยความสมานสามัคคีในชุมชน จึงเกิดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ขึ้นในชุมชนที่ปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบัน” ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เสนอว่า “การปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนบ้าน ควรมีการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงท่ามกลางการเข้ามาของทุนนิยมสมัยใหม่ ซึ่งถือเป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความก้าวหน้าทันสมัย ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ก็ควรมีการปรับเปลี่ยนพัฒนาภายในชุมชนให้ทันสมัยรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ได้เสมอ แต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชนให้คงอยู่ เพื่อเป็นพลังแรงใจในการยึดถือไว้ตามคติความเชื่อของบรรพบุรุษ ถึงจะรับสิ่งใหม่ ๆ แต่คงรักษาของดั้งเดิมให้คงอยู่เป็นที่น่าภาคภูมิใจของชุมชนที่ยังคงรักษารากเหง้าของตนไว้” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา ได้ให้สัมภาษณ์โดยเสนอว่า “การปรับตัวและการจัดการวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่เพียงแต่ชุมชนต้องเข้มแข็งในการรวมตัวกันเพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิม

เท่านั้น ผู้นำศาสนานับเป็นกลไกสำคัญในการริเริ่มกิจกรรมทั้งทางโลกและทางธรรม แต่อย่างไรก็ตาม การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ยังคงต้องปรับเปลี่ยนไปภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงด้านประชากร สังคมและวัฒนธรรม”

นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นพระสงฆ์ ได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างน่าสนใจว่า “ปัจจุบันศาสนาพุทธได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ทำให้ชุมชนรับเอาศาสนาพุทธมาเป็นความเชื่อหลักส่งผลให้ความเชื่อแบบเดิมลดลงโดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับผี ประกอบกับความต้องการพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้น ผู้ผลิตจึงต้องปรับตัวโดยการเปลี่ยนพื้นที่ที่เคยเป็นที่อยู่ของผีปู้ย่า เป็นพื้นที่ทางการเกษตรผ่านพิธีกรรมของพุทธ โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำชาวบ้านอัญเชิญผีปู่ตาออกไปจากพื้นที่แล้วนำเอาพื้นที่มาทำการเกษตรแทน แต่ความเชื่อเกี่ยวกับผีได้หายไปจากชุมชน พระสงฆ์และชาวบ้านได้อัญเชิญผีมาเข้าอยู่ในพื้นที่วัดอีกครั้ง” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นเป็นนักวิชาการ ได้เสนอเพิ่มเติมว่า “ควรมีการเชื่อมโยงทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับระบบเศรษฐกิจและการบริหารจัดการยุคใหม่ โดยปลูกฝังความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นตั้งแต่เด็ก สอดแทรกการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน สนับสนุนอาชีพที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนส่งเสริมศักยภาพและความรู้ในด้านความคิดสร้างสรรค์แก่ผู้ประกอบการทั่วไป โดยเฉพาะผู้ประกอบการรุ่นใหม่ เพื่อพัฒนาและเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการเชิงสร้างสรรค์” เช่นเดียวกับมุมมองจากการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ ได้เสนอว่า “ควรกำหนดแนวทางในการส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยการสร้างต้นแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมขึ้นใหม่ เพื่อรักษาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่กำลังจะสูญหายไปให้คงอยู่ ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ชุมชนนำองค์ความรู้จากมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นไปใช้ในการสร้างสรรค์พัฒนาต่อยอด ให้มีคุณภาพหรือศักยภาพตามความเหมาะสมต่อเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน”

กล่าวโดยสรุป การจัดการเพื่อการปรับประยุกต์เป็นการนำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่ม เพื่อสร้างประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและสังคมแก่ชุมชนและประชาชนนั้น ต้องเป็นความร่วมมือทั้งจากภาครัฐและเอกชนที่มีความสนใจสร้างผลิตภัณฑ์ ให้ร่วมกันคิดร่วมกันทำอย่างจริงจัง โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือการธำรงรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ดั้งเดิม รวมทั้งควรพัฒนาระบบกลไกและกระบวนการจัดการตัววัฒนธรรม เพื่อการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนไป บนพื้นฐานความเข้าใจว่าสิ่งใดปรับได้สิ่งใดเปลี่ยนได้ หรือสิ่งใดห้ามเปลี่ยน การทำงานด้านการรื้อฟื้น การสืบทอด และการปรับประยุกต์วัฒนธรรมท้องถิ่น ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการประยุกต์

9) การส่งเสริมการเผยแพร่

การจัดการเพื่อการส่งเสริมเผยแพร่ เป็นกลไกสำคัญที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม เพราะถ้าไม่มีการเผยแพร่ก็ไม่มีบริบท หากไม่มีการบริบท วัฒนธรรมก็จะหายไปโดยอัตโนมัติ ดังนั้นการส่งเสริมการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น จึงต้องขยายช่องทางกลุ่มผู้บริโภคให้มากขึ้น ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการส่งเสริมการเผยแพร่ ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้นำชุมชนได้ให้สัมภาษณ์โดยเสนอว่า “ควรเผยแพร่ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมชนเผ่า ทำให้เกิดการเรียนรู้ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตด้านภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมการแต่งกายชนเผ่า ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่บรรพบุรุษได้สรรค์สร้างความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นรากเหง้าของชนเผ่า จนเกิดภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เป็นมรดกที่ตกทอดจากบรรพบุรุษ รุ่นสู่รุ่น อนุชนคนรุ่นหลังจึงต้องร่วมกันสืบสานเพื่อความยั่งยืน” สอดคล้องกับปราชญ์ชุมชนได้ให้สัมภาษณ์โดยเสนอว่า “ควรเผยแพร่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่าง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัด

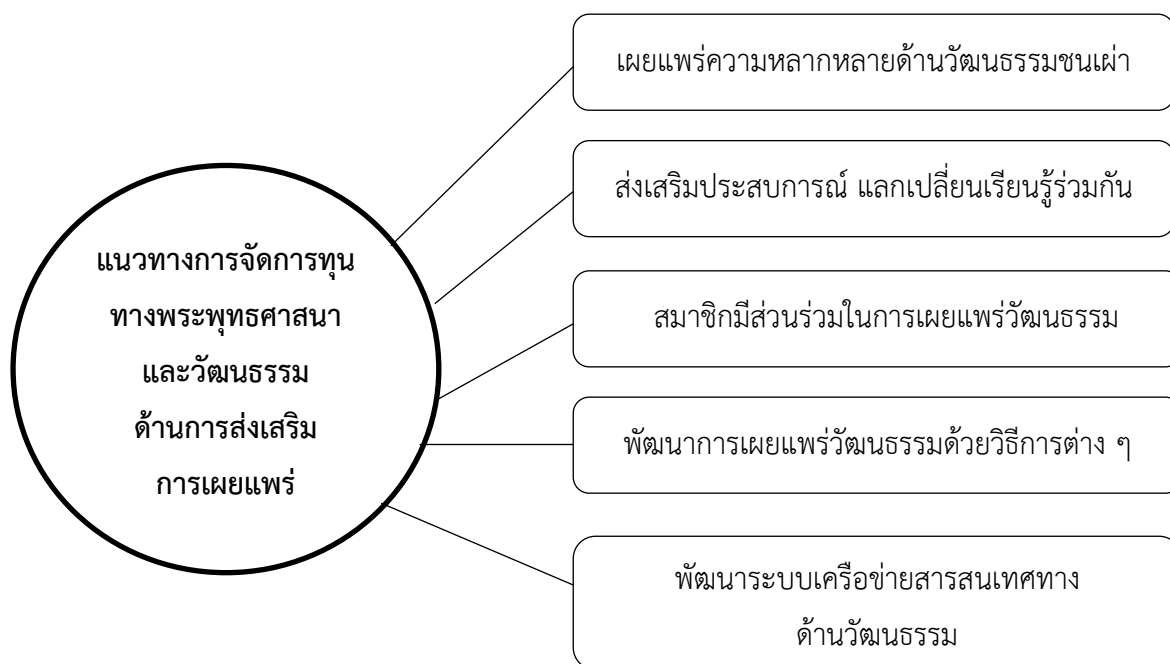
กิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง” ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมได้เสนอว่า “การเผยแพร่และสืบทอดวัฒนธรรมเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคน โดยเฉพาะชุมชนละหมู่บ้านจะต้องรักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองไว้เป็นหลัก ส่วนหน่วยงานรัฐควรทำหน้าที่สร้างความเข้าใจและให้ความรู้แก่ประชาชนให้ความร่วมมือกับสื่อมวลชนทุกประเภท เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สื่อวีดิทัศน์ เอกสาร หนังสือพิมพ์ วารสารท่องเที่ยว และอื่น ๆ เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์เผยแพร่วัฒนธรรม สื่อเหล่านี้สามารถเข้าถึงประชาชนได้ง่าย”

ในประเด็นเดียวกันนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการ ได้เสนอว่า “ควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเป็นการสื่อสารกับคนในชุมชนหรือองค์กรต่าง ๆ รวมไปถึงการเชื่อมโยงกับธุรกิจชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้และการให้การศึกษาซึ่งอาจจัดเป็นสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่าง ๆ ออกเผยแพร่ โดยการจำหน่ายหรือให้เปล่า ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของกลุ่มคนและชุมชนที่จัดการในการจำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์ หรือข้อมูลต่าง ๆ จะเชื่อมโยงกับการจัดการธุรกิจชุมชน” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นพระสงฆ์ ได้เสนอว่า “ควรผลิตสื่อออนไลน์เพื่อการเผยแพร่และส่งเสริมวัฒนธรรม โดยการจัดทำสื่อที่มีคุณภาพสำหรับการเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน และใช้สื่อที่หลากหลายในการเผยแพร่วัฒนธรรม เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น” ส่วนมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา ได้เสนอว่า “ควรส่งเสริมหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา โดยการสอดแทรกเนื้อหาและกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมลงในหลักสูตรการเรียนการสอน และให้สถานศึกษาในแต่ละชุมชนเป็นหน่วยงานหลักในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม เช่น การนำครุภูมิปัญญามาให้ความรู้กับนักเรียน การนำผลงานของศิลปินไปแสดงในสถานศึกษา การสร้างวัฒนธรรมการอ่านให้กับนักเรียน และการจัดแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่น” เช่นเดียวกับสมาชิกภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ ได้เสนอว่า “ควรส่งเสริมการเผยแพร่ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการจัดนิทรรศการในโอกาสต่าง ๆ ของสถานศึกษาและชุมชน หรือตามศูนย์วัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์ทั่วประเทศ เช่น การจัดตั้งโครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยนำวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนไปเผยแพร่ให้สาธารณชนได้ชื่นชม เป็นต้น รวมทั้งจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่น”

นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างน่าสนใจว่า “ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ชุมชน วัด สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานประกอบ ควรสนับสนุนการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนออกไปให้บุคคลภายนอกได้รับทราบข้อมูล เมื่อมีการจัดงานกิจกรรมภายในท้องถิ่น โรงเรียนในชุมชนควรให้นักเรียนจัดบอร์ดหรือแต่งกายตามประเพณีนั้น ๆ รวมทั้งเชิญปราชญ์ชุมชนมาฝึกสอนและให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นพระสงฆ์ ได้เสนอว่า “การเผยแพร่วัฒนธรรมและการประชาสัมพันธ์ ควรมีการสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเล็งเห็นถึง

ความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นจุดแข็ง มีคุณค่า เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่แตกต่างไปจากชุมชนอื่น โดยมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ชุมชนพื้นที่เป็นชุมชนต้นแบบแก่ชุมชนอื่น ๆ ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญและการอนุรักษ์วัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น” อีกทั้งจากการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ได้เสนอแนะว่า “ควรจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรมเพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงาน เพื่อให้ประชาชนเข้าใจ สามารถเลือกสรร ตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต ทั้งนี้สื่อมวลชนท้องถิ่นควรมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมชุมชนให้มากยิ่งขึ้น” สอดคล้องกับมุมมองของนักท่องเที่ยวที่ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ควรจัดให้มีระบบเครือข่ายสารสนเทศทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประชาสัมพันธ์ผลงานให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวเข้าใจ โดยเผยแพร่กิจกรรมผ่านสื่อและวิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลายเพื่อให้ประชาชนและผู้สนใจได้รู้จักและเข้าถึงข้อมูล และควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อที่กว้างขวาง เช่น สื่ออินเทอร์เน็ต แผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนเข้าใจและผู้สนใจได้รับรู้”

กล่าวโดยสรุป การจัดการด้านการส่งเสริมการเผยแพร่เป็นกระบวนการแพร่กระจายหรือการเผยแพร่ความคิด การปฏิบัติ ข่าวดสาร หรือพฤติกรรมไปสู่ที่ต่างๆ จากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลไปสู่กลุ่มบุคคลอื่นอย่างกว้างขวาง จนเป็นผลให้เกิดการยอมรับความคิดและการปฏิบัติเหล่านั้น อันมีผลต่อโครงสร้างและวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในที่สุด โดยชุมชนควรเผยแพร่ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมชนเผ่า ทำให้เกิดการเรียนรู้ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ อย่างกว้างขวางรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ ทั้งนี้การเผยแพร่และสืบทอดวัฒนธรรมเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคน โดยเฉพาะชุมชนหมู่บ้านจะต้องรักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองไว้เป็นหลัก ส่วนหน่วยงานรัฐควรทำหน้าที่สร้างความเข้าใจและให้ความรู้แก่ประชาชนให้มีความร่วมมือกับสื่อมวลชนทุกประเภท ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมด้านการส่งเสริมการเผยแพร่

4.2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Research) โดยการสนทนากลุ่ม

จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 คน ในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละคนได้เสนอมุมมองที่หลากหลาย สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1 ได้เสนอมุมมองว่า “ชุมชนควรนำต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แต่เดิมในท้องถิ่น ได้แก่ แหล่งความเชื่อ แหล่งภูมิปัญญา และแหล่งประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย รวมทั้งทุนทางพระพุทธศาสนาที่มีแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดที่สำคัญเป็นจุดดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยว โดยให้สมาชิกในชุมชนร่วมคิดและร่วมทำให้เป็นจุดแข็งด้านการท่องเที่ยว ให้กลายมาเป็นรายได้ให้กับชุมชนที่ยั่งยืน มีการสร้างสินค้าทางวัฒนธรรมให้เกิดคุณภาพมากกว่าเน้นปริมาณ ประยุกต์เอาทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เฉพาะพื้นที่ เน้นด้วยความรู้ที่เป็นกระบวนการ ทำในสิ่งที่ถนัดหรือมีความพร้อม โดยใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสร้างเป็นการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ที่เน้นคุณภาพและสอดคล้องกับภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นเข้าไปด้วย”

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2 ได้เสนอแนะว่า “การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรเริ่มต้นจากการสร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญและแนวทางการอนุรักษ์ของสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เป็นเจ้าของทุนวัฒนธรรมนั้น ๆ ให้ทราบสถานการณ์ ผลกระทบที่จะตามมา รวมทั้งแนวทางในการแก้ปัญหา ซึ่งจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเป็นความร่วมมือของคนในชาติพันธุ์นั้น ๆ ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ควรมีการเชื่อมโยงทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน สนับสนุนอาชีพที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนส่งเสริมศักยภาพและความรู้ในด้านความคิดสร้างสรรค์แก่ผู้ประกอบการทั่วไป โดยเฉพาะผู้ประกอบการรุ่นใหม่ เพื่อพัฒนาและเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการเชิงสร้างสรรค์”

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3 ได้เสนอแนะว่า “ควรรำลึกความรู้เกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ส่งสมกันมาตั้งแต่อดีตมาประยุกต์ใช้ โดยนำมาพัฒนาถ่ายทอดให้คนรุ่นปัจจุบันได้ตระหนักและเรียนรู้ร่วมกัน มุ่งเน้นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เพื่อร่วมสร้างความเข้าใจและเป็นการพัฒนาแนวปฏิบัติร่วมกัน รวมถึงนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้หรือต่อยอดทางความคิดให้กับชุมชน เช่น การพัฒนาสินค้าของตนให้มีความทันสมัยหรือแตกต่างเพื่อต่อยอดทางความคิดเชิงสร้างสรรค์ของคนในชุมชน เพื่อสร้างประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและสังคมแก่ชุมชนบนฐานความร่วมมือทั้งจากภาครัฐและเอกชน”

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4 ได้เสนอแนะว่า “ควรขับเคลื่อนทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีอยู่แล้ว ผ่านการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชน โดยร่วมกันแสวงหาแนวทางที่จะผลักดันการบริหารจัดการร่วมกัน กระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่นนำเอาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาเสนอให้คนในและนอกพื้นที่มาเรียนรู้วัฒนธรรมของท้องถิ่นร่วมกัน สนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมในพื้นที่มาช่วยเป็นกำลังสำคัญในการบูรณาการกิจกรรมของคนในท้องถิ่นให้ออกมาเป็นโครงการ หรือพัฒนาให้เกิดแนวทางที่ยั่งยืนร่วมกันกับชุมชน เพื่อโอกาสทางเศรษฐกิจและยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่”

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5 ได้เสนอแนะว่า “แนวทางการจัดการควรเน้นประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองมาเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยว โดยการนำเสนออัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านสถานที่ท่องเที่ยว เป็นเส้นทางให้เกิดกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิต รวมถึงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและพัฒนาลิขสิทธิ์ชุมชนให้เป็นสินค้าที่ระลึกจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ถือเป็นการนำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์มาใช้ในการส่งเสริมท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจ โดยผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของ

พื้นที่หรือเจ้าของวัฒนธรรม และให้ความสำคัญกับความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าบ้าน”

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 6 ได้เสนอแนะว่า “สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทำความเข้าใจในคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยว มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยรูปแบบการท่องเที่ยวนี้ต้องมีการนำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนที่โดดเด่น ทั้งทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ศรัทธาและความเชื่อมาพัฒนาและนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวต่าง ๆ บนพื้นฐานของทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่ เพื่อส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แตกต่างและเพื่อให้ สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้”

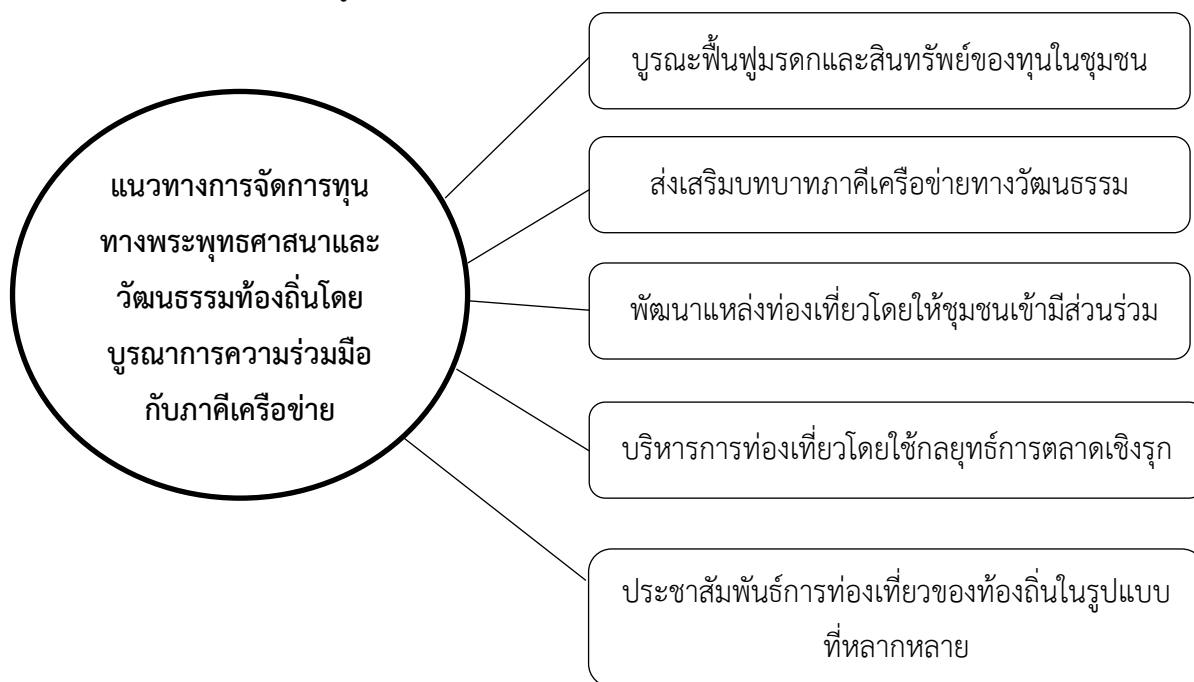
ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 7 ได้เสนอแนะว่า “ควรมีการนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาผสมผสานสร้างคุณค่าให้กับสินค้าและบริการ โดยนำทุนทางวัฒนธรรมและศักยภาพของพื้นที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ ความรู้ดั้งเดิมของผู้เฒ่าผู้แก่มาปรับใช้ และพัฒนาสิ่งดังกล่าวให้เป็นสินค้าและบริการ เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน รวมทั้งจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนทางวัฒนธรรม เป็นการพัฒนาศรษฐกิจฐานรากของชุมชนที่คนในชุมชนได้ประโยชน์ร่วมกัน และเมื่อคนในชุมชนมีความเข้มแข็งเรื่องรายได้แล้ว ก็ย่อมส่งผลดีต่อเศรษฐกิจในระดับชุมชนด้วย”

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 8 ได้เสนอแนะว่า “การจัดการทุนชุมชนจะต้องมุ่งเน้นดำเนินการเพื่อช่วยให้ชาวบ้านได้ค้นพบตัวเองและทุนของท้องถิ่นได้ ชุมชนก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลง สิ่งที่ต้องค้นหาคือทุนทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวภายในวัด วัตถุมงคล โบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ภายในวัด รวมทั้งหลักธรรมคำสอน และแนวทางปฏิบัติของพระสงฆ์ ทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ ขนบธรรมเนียมและประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีทุนความรู้ภูมิปัญญาในการทำมาหากิน การดูแลสุขภาพ การผลิตเครื่องใช้ เครื่องประดับ รวมไปถึงความรู้ภูมิปัญญาการอยู่ร่วมกัน เป็นต้น หากคนในชุมชนร่วมกันเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จะทำให้ค้นพบทุนในชุมชนอีกมากมาย โดยชุมชนสามารถเรียนรู้ที่จะจัดการกับทุนในชุมชนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์และเหมาะสม”

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 9 ได้เสนอแนะว่า “ควรมีการฟื้นฟูสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ถือได้ว่าเป็นความพยายามในการฟื้นฟูสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนทั้งประเพณีชุมชน สินค้าชุมชน อาหารพื้นถิ่นของชุมชน ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวชุมชนได้ รวมทั้งควรมีการเพิ่มกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการจัดตั้งชมรมท่องเที่ยวของชุมชนนั้น คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม แต่จะต้องขยายกลุ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนให้ครอบคลุมคนในชุมชนมากขึ้นเพื่อเป็นการสร้างรายได้จากวัฒนธรรมชุมชน และการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน”

ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 10 ได้เสนอแนะว่า “ควรสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายทางวัฒนธรรมและเครือข่ายทางท่องเที่ยวในภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และกลุ่มประชาชนอื่นๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร และการขยายตัวของนักท่องเที่ยวที่เข้าไปยังพื้นที่ชุมชนมากขึ้น รวมทั้งควรมีการนำวัฒนธรรมสู่การตลาดเชิงรุก โดยคนในชุมชนมีการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม เช่น ฐานการเรียนรู้การทอผ้ากะเหรี่ยง การเรียนรู้บ้านกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิม และการขายสินค้าทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ผ้าทอกะเหรี่ยงประยุกต์ เป็นต้น อีกทั้ง ชุมชนควรมีการทำการตลาดออนไลน์เพื่อขายสินค้าและการท่องเที่ยวของชุมชนด้วย”

กล่าวโดยสรุป แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ควรเร่งพัฒนา บุณยะ พื้นฟูมรดกและสินทรัพย์ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดชุมชนการท่องเที่ยวใหม่ โดยส่งเสริมบทบาทภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวมากขึ้น เร่งฟื้นฟูความร่วมมือกับท้องถิ่นอื่นๆ โดยรอบ ทั้งทางด้านการตลาด และการจัดอุปสรรคในการท่องเที่ยว รวมทั้งจัดบริหารการท่องเที่ยว โดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุก โดยสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับธุรกิจชุมชน ตลอดจนพัฒนาคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว รวมทั้งการโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของท้องถิ่นในรูปแบบที่หลากหลาย ดังภาพที่ 10

ภาพที่ 10 แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

4.3 การนำเสนอแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน และแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) สามารถถ่ายทอดและนำเสนอเป็นแนวทางในการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ดังนี้

1) ด้านการจัดการชุมชน

1.1 ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนของตน สร้างความรู้สึภาคภูมิใจเพื่อให้เกิดความพยายามในการรักษาสืบทอดสิ่งที่ตั้งมาไว้ รวมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในชุมชนให้เป็นไปในรูปแบบที่คงความเอื้อเพื่อแบ่งปันร่วมแรงร่วมใจกันแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยจัดให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างสมาชิกในชุมชน

1.2 เตรียมความพร้อมทางด้านการวางแผนและแนวทางปฏิบัติการร่วมกันของชุมชนและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ ผสานกลไกความร่วมมือกันอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อดำเนินการขับเคลื่อนทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยเฉพาะวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลาย นำมาบูรณาการให้เกิดเป็นชุมชนทางวัฒนธรรมรองรับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์

1.3 ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมโดยมุ่งเน้นการจัดการที่สร้างการเติบโตในทุกมิติที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น การทำให้คนในพื้นที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม และสนับสนุนให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวใช้วัตถุดิบจากในพื้นที่ใกล้เคียงกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่และสร้างการจ้างงาน เป็นต้น ทั้งนี้การแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับสมาชิกในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่เฉพาะผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินเท่านั้น แต่ยังรวมถึงในแง่ของความสุขความภูมิใจที่สมาชิกในชุมชนมีส่วนได้รับร่วมกัน

1.4 ร่วมกันค้นหาคุณค่าของชุมชน นำเสนอจุดเด่นที่แตกต่าง สร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ส่งเสริมชุมชนให้มีความพร้อมเป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีผลิตภัณฑ์ของชุมชน พัฒนาความรู้ความสามารถ สร้างมาตรฐาน สร้างเครือข่ายและการเข้าถึงตลาดนักท่องเที่ยวจะเพิ่มประสิทธิภาพและการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดำรงรักษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม อนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนสำหรับนักท่องเที่ยว

1.5 มุ่งเน้นการบริหารจัดการที่ดี โดยต้องมีการวางแผนในเรื่องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ปรับปรุงภูมิทัศน์ของสถานที่ท่องเที่ยวชุมชน มีการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชาติพันธุ์ของชุมชนไว้เพื่อเป็นศูนย์ รวบรวมองค์ความรู้และการนำเสนอทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้เทคนิคการสื่อความหมาย เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ โฆษณา แผ่นพับ ใบปลิว และสื่อออนไลน์ เป็นต้น

2) ด้านการจัดการเรื่องราว

2.1 ค้นหาและเรียบเรียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในท้องถิ่นของตน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสร้างความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาได้เรียนรู้ โดยเป็นการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลสำคัญ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงต่อทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบเพื่อสร้างแรงดึงดูดใจเพิ่มความสำคัญและความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว

2.2 นำเสนอเรื่องเล่าตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมาตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น และเรื่องราวประวัติศาสตร์ในชุมชน เช่น เรื่องราวประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยครูบาและพระธาตุเจดีย์ เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา รวมถึงสถานที่ที่มีความผูกพันทางจิตใจของคนรุ่นหลัง จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว

2.3 ค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อสร้างและสื่อสารวัฒนธรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยในแต่ละชุมชนหรือท้องถิ่นต่างมีเรื่องราว ความเป็นมา เอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของตนที่ไม่มีที่ใดเหมือน ชุมชนสามารถร่วมกันค้นหาเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ดังกล่าว หรือรับฟังการสะท้อนจากบุคคลภายนอกชุมชน แล้วนำมาสร้างเป็นจุดสนใจ รวมถึงสร้างคุณค่าความตระหนักให้คนในชุมชน รวมถึงนักท่องเที่ยวเข้ามาสนใจเรียนรู้ในชุมชนได้

2.4 สืบหาเรื่องราวของอัตลักษณ์ชุมชนที่เป็นจุดขาย เช่น ประเพณี และวิถีชีวิต เพื่อเชื่อมโยงไปยังผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่แหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ การสื่อสารอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนนั้น ควรเน้นการนำเสนอคุณค่าของอัตลักษณ์ที่เป็นเรื่องราวภายในชุมชน

2.5 นำทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น เรื่องราว (Story) และเนื้อหา (Content) ของวัฒนธรรมมาสร้างความโดดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์สินค้าของชุมชนตนเอง หรือใช้ทุนทางวัฒนธรรมสร้างความแตกต่างหรือจุดขายให้กับสินค้า จนเกิดเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นแก่สินค้าและบริการ เมื่อมีจุดเด่นทางผลิตภัณฑ์ที่มาจากทุนทางวัฒนธรรมแล้ว ชุมชนก็สามารถพัฒนาต่อยอดและผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พร้อมทั้งส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชน โดยผลดีคือ สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมากขึ้น ทำให้คนเกิดอาชีพ เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

3) ด้านการจัดกิจกรรม

3.1 จัดกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลาย สร้างความดึงดูดและความน่าสนใจในการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต เน้นการนำต้นทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างเป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้รับความรู้สึกที่ดีจากการท่องเที่ยวชุมชน และอยากที่จะกลับมาท่องเที่ยวในชุมชนอีก

3.2 ยกย่องแหล่งท่องเที่ยวชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป โดยการประชาสัมพันธ์ข่าวสารและกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชน มีการทำสื่อเพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ กระตุ้นความต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะมาสัมผัสกับประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนในพื้นที่

3.3 กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนควรประกอบด้วยกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กิจกรรมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพที่เหมาะสมกับวัย กิจกรรมท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ กิจกรรมผ่อนคลายและนันทนาการ กิจกรรมด้านสุขภาพและกิจกรรมธรรมชาติ เพื่อใช้เป็นกิจกรรมทางเลือกให้เหมาะสมกับวัยของนักท่องเที่ยวโดยสามารถเลือกได้ตามความต้องการ

3.4 ควรมีการใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองมาเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยว โดยนำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านสถานที่ท่องเที่ยว เป็นเส้นทางให้เกิดกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิต รวมถึงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม และพัฒนาผลิตภัณฑ์จนเผ่าให้เป็นสินค้าที่ระลึกจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ถือเป็นการนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมมาใช้ในการส่งเสริมท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจ

3.5 ควรมีการนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนที่โดดเด่นทั้งทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาและความเชื่อความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา มาพัฒนา พร้อมทั้งนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวต่าง ๆ บนพื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่ เพื่อส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แตกต่างและเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้

4) ด้านการจัดการสื่อสาร

4.1 จัดตั้งศูนย์ข้อมูลทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ข้อมูลทั่วไป กิจกรรม กฎระเบียบต่าง ๆ และกติกาของชุมชน ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้บุคคลภายนอกได้รับรู้ผ่านช่องทางการสื่อสารด้วยสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อออนไลน์ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมากในปัจจุบัน เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

4.2 ควรสร้างผู้สื่อความหมายในท้องถิ่น ซึ่งเป็นคนในพื้นที่หรือในชุมชน ทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เป็นการสร้างความเคารพต่อ

มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยการบอกเล่าเรื่องราวความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรม ระเบียบข้อปฏิบัติ รูปแบบวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

4.3 ควรเน้นการสื่อสารภายในชุมชนเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น การสื่อสารผ่านผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลทางความคิด รวมทั้งการสื่อสารที่เกิดจากความร่วมมือของหน่วยงานรัฐ เอกชน และชุมชน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมและประชาสัมพันธ์วิสาหกิจภายในชุมชน นอกจากนี้ ควรมีการสื่อสารสู่นักท่องเที่ยวผ่านการเรียนรู้จากกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ชุมชน และการสื่อสารแบบบอกต่อหรือปากต่อปากเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของชุมชน

4.4 ควรพัฒนาสื่อหรือช่องทางของการสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อช่วยเพิ่มศักยภาพการประกอบการของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) สื่อบุคคลที่เป็นผู้มีอิทธิพล (Influencer) บุคคลที่มีชื่อเสียง (Celebrity) ผู้นำชุมชนที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวเพื่อสร้างการรับรู้กับกลุ่มเป้าหมาย

4.5 ควรเน้นการสื่อสารทางวัฒนธรรมที่สื่อถึงเรื่องเล่า ประเพณี และวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชนที่มีลักษณะเดียวกันที่ใช้กระบวนการสื่อสารผ่านเรื่องเล่า อัตวิถี ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น อันจะเป็นพลังของชุมชนที่รวมกันอย่างเหนียวแน่น มีความหมาย และสร้างอัตวิถีของตนอย่างมีคุณค่าน่าสนใจ และพลังเหล่านี้จะขับเคลื่อนชุมชนให้เข้มแข็งคงอยู่และยั่งยืน

5) ด้านการจัดการผลกระทบ

5.1 แต่ละชุมชนควรให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และส่งเสริมการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา ทั้งนี้แต่ละชุมชนไม่ควรละทิ้งพื้นฐานเดิม หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรม และไม่ควรมุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่ได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนโดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิม

5.2 ควรมุ่งเน้นการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างช้าแต่มั่นคง ไม่ให้การท่องเที่ยวเข้ามาปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหรือสภาพแวดล้อมมากเกินไป ให้สมาชิกในชุมชนค่อยได้เรียนรู้และพัฒนาไปพร้อมกัน เพื่อป้องกันความเหลื่อมล้ำและการทำลายทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

5.3 ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาร่วมกัน โดยสร้างความตระหนักและให้ความสำคัญกับผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว และคำนึงถึงผลกระทบในเชิงบวกและเชิงลบเพื่อก่อให้เกิดผลกระทบด้านบวกให้มากที่สุดและเกิดผลกระทบด้านลบให้น้อยที่สุด

5.4 ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดการบริหารจัดการและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ผ่าน

การประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงานและคนในชุมชน เพื่อร่วมคิดถึงปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ที่หมู่บ้านเผชิญ ทำให้หมู่บ้านได้ข้อตกลงเพื่อเป็นหลักปฏิบัติร่วมกันภายในชุมชนซึ่งเป็นการแก้ไข ปัญหาต่างๆ ผ่านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

5.5 ควรมีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการ เข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการรู้เท่าทันข้อดีและข้อเสียของการท่องเที่ยว การ บริหารจัดการและการเพิ่มมูลค่าทรัพยากรท้องถิ่น การเป็นเจ้าของที่ดีการเล็งเห็นถึงโอกาสในการ เชื่อมโยงชุมชนกับการท่องเที่ยว เป็นต้น

6) ด้านการรื้อฟื้น

6.1 ควรฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมุ่งเน้น กระบวนการที่ทำให้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนสามารถมองเห็นได้ อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงการบอกเล่าเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ และขบวนการฟื้นฟูประเพณีซึ่งถือเป็นปฏิบัติการทาง สังคม

6.2 ควรมีการนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหาย หรือมีแนวโน้มที่จะสูญหาย รวมทั้งนำกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาหรือขยายขอบเขตของ การจัดงานนั้น ๆ มาเข้าสู่กระบวนการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ รื้อฟื้น หรือฟื้นฟูให้กลับมาอีกครั้ง หรือ ปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ในมิติอื่น ๆ หรือมีความกว้างขวางกว่าเดิม

6.3 ส่งเสริมและกระตุ้นให้คนในชุมชนฟื้นฟูประเพณีที่สูญหายไปของชุมชน หน่วยงาน ภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณในการฟื้นฟูประเพณีพื้นบ้านของชุมชน ซึ่งขั้นตอนการฟื้นฟูของ ชุมชนควรเริ่มจากชุมชนร่วมพิจารณาคัดเลือกประเพณีพื้นบ้านของชุมชนที่สูญหายไป

6.4 ควรเน้นถ่ายทอดประเพณีให้แก่กลุ่มเด็กและเยาวชน โดยจัดให้ผู้สูงอายุและ เยาวชนได้มาพบปะกันและถ่ายทอดประเพณีเก่าแก่ของหมู่บ้านผ่านวิธีมุขปาฐะ เพื่อสร้างจิตสำนึกรัก และหวงแหน ในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน และให้กลุ่มเด็ก และเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการจัด ประเพณี เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและเพื่อให้เข้าใจในประเพณีท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง

6.5 ควรเร่งพัฒนาบูรณะ ฟื้นฟูมรดก และสินทรัพย์ทางศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อให้ เกิดการท่องเที่ยวใหม่ เป็นการสร้างแหล่งจำหน่ายซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว โดยเน้นส่งเสริมบทบาท เอกชนร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง

7) ด้านการสืบทอด

7.1 ควรสืบสานและถ่ายทอดกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มี ความเป็นไปได้หรือโอกาสที่สามารถประชาสัมพันธ์ออกสู่สาธารณะ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว เศรษฐกิจชุมชน หรือแสดงอัตลักษณ์ชุมชนออกไปในวงกว้าง ทั้งนี้จะต้องเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม ที่รองรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือนักท่องเที่ยวได้มากเพียงพอ

7.2 ควรจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น วีดิทัศน์ เว็บไซต์ วารสาร เพื่อเป็นการเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์การแสดงให้เห็นกับประชาชนในชุมชน ชุมชนอื่น นักท่องเที่ยว และผู้ที่สนใจทั่วไป รวมทั้งจัดลานวัฒนธรรมพื้นบ้านสำหรับเป็นเวทีการแสดงของเด็ก เยาวชน และประชาชนในชุมชนได้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และแสดงออกซึ่งศิลปะการแสดงของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

7.3 สร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญของทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยจะต้องมีการออกแสดงในงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คนในชุมชนหันมาร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมการฟ้อน อยากรเข้ามามีบทบาทในการแนะนำ สนับสนุนให้ ลูกหลานของตนเองสนใจและอยากรเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงเป็นตัวแทนของชุมชน

7.4 จัดตั้งกลุ่มสืบทอดทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน โดยกลุ่มจะต้องมีความเข้มแข็ง มีความมั่นคง สามัคคีกัน และขยายกลุ่มให้มีสมาชิกเพิ่มมากยิ่งขึ้น เนื่องจากหากกลุ่มมีจำนวนสมาชิกมาก ย่อมหมายถึงการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาะกลุ่มคนวัยเด็กและเยาวชนก็อาจให้ความสนใจมากยิ่งขึ้นจากการชักชวนหรือ คำแนะนำของผู้ใหญ่

7.5 ขับเคลื่อนเครือข่ายทางศาสนาและวัฒนธรรมขึ้นตั้งแต่ระดับครอบครัว (บ้าน) ชุมชน ท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด รวมถึงวัดและโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดพื้นที่ให้เกิดความร่วมมือในการ ขับเคลื่อนกิจกรรมด้านวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น เช่น การได้รับสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงาน ท้องถิ่นในการพัฒนาเผยแพร่วัฒนธรรม โรงเรียนส่งเสริมให้เด็กนักเรียนมีการแสดงวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการประกวดแข่งขัน หรือยกย่องเด็กที่มีความสามารถในการแสดงออกด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

8) ด้านการปรับประยุกต์

8.1 สร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มชุมชนท้องถิ่นตนเองว่ามีสิ่งที่ดีพอ สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองบนฐานทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชน มีการปรับประยุกต์ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำมาเป็นทุนสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น โดยใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสร้าง เป็นการท่องเที่ยวชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เน้นคุณภาพ และ สอดแทรกเอาภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นเข้าไปด้วย

8.2 ควรประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ตามแนวเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ในระดับชุมชน เน้นการผลิตที่ไม่ได้ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง แต่เป็นการผลิตที่ใช้แรงงานโดย ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ รายได้ส่วนใหญ่จึงตกอยู่กับกำลังแรงงาน อีกทั้งก่อให้เกิด ผลประโยชน์ทางสังคมด้านทุนทางสังคม ในลักษณะของการสร้างโอกาสของการมีส่วนร่วมและสร้าง ระบบความคิดของการเป็นเจ้าของร่วมกัน

8.3 ควรปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงท่ามกลางการเข้ามาของทุนนิยมสมัยใหม่ โดย มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนพัฒนาภายในชุมชนให้ทันสมัยรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ได้เสมอ แต่ยังคงรักษาไว้

ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชนให้คงอยู่ เพื่อเป็นพลังแรงใจในการยึดถือไว้ตามคติความเชื่อของบรรพบุรุษ ถึงจะรับสิ่งใหม่ ๆ แต่คงรักษาของดั้งเดิมให้คงอยู่เป็นที่น่าภาคภูมิใจของชุมชนที่ยังคงรักษารากเหง้าของตนไว้

8.4 ควรมีการเชื่อมโยงทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับระบบเศรษฐกิจและการบริหารจัดการยุคใหม่ โดยปลูกฝังความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นตั้งแต่เด็ก สอดแทรกการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน สนับสนุนอาชีพที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนส่งเสริมศักยภาพและความรู้ในด้านความคิดสร้างสรรค์

8.5 ควรกำหนดแนวทางการส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยการสร้างต้นแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ชุมชนนำองค์ความรู้จากมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นไปใช้ในการสร้างสรรค์พัฒนาต่อยอดให้มีคุณภาพหรือศักยภาพตามความเหมาะสมต่อเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน

9) ด้านการส่งเสริมการเผยแพร่

9.1 เผยแพร่ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมชนเผ่า ทำให้เกิดการเรียนรู้ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตด้านภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมการแต่งกายชนเผ่า ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์สร้างความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นรากเหง้าของชนเผ่า จนเกิดภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่

9.2 ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

9.3 ผลิตสื่อออนไลน์เพื่อการเผยแพร่และส่งเสริมวัฒนธรรม โดยการจัดทำสื่อที่มีคุณภาพสำหรับการเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน และใช้สื่อที่หลากหลายในการเผยแพร่วัฒนธรรม เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น

9.4 จัดทำหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา โดยการสอดแทรกเนื้อหาและกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมลงในหลักสูตรการเรียนการสอน และให้สถานศึกษาในแต่ละชุมชนเป็นหน่วยงานหลักในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม เช่น การนำครูภูมิปัญญามาให้ความรู้กับนักเรียน การสร้างวัฒนธรรมการอ่านให้กับนักเรียน และการจัดแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่น

9.5 สร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นจุดแข็ง มีคุณค่า เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่แตกต่างไปจากชุมชนอื่น โดยมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

การสังเคราะห์การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ และแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์อยู่ใน 9 ประเด็นคือ (1) การจัดการชุมชน (2) การจัดการเรื่องราว (3) การจัดการกิจกรรม (4) การจัดการสื่อสาร (5) การจัดการผลกระทบ (6) การรื้อฟื้น (7) การสืบทอด (8) การปรับประยุกต์ และ (9) การส่งเสริมเผยแพร่ โดยในแต่ละประเด็นนั้นทำให้มองเห็นว่า ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นทรัพยากรที่สะสมอยู่ในระบบ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วัตถุสิ่งของ รวมไปถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมและช่วยกันสืบทอด และนำความรู้เผยแพร่ให้กับคนรุ่นหลังได้รู้ถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้คนทุกระดับชั้น ตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศชาติและที่สำคัญการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ต้องผ่านกระบวนการแบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่การคิด การพูด การคุย การตัดสินใจ และการใช้ประโยชน์ร่วมกันของประชาชน เช่นเดียวกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งได้นำแนวคิดทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยการค้นหาแนวทางกระบวนการในส่วนต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน จนได้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในเชิงประจักษ์ที่เป็นรูปธรรมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก การใช้ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยให้คนในชุมชนได้ใช้ฐานความรู้ที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตและเป็นกลไกสำคัญที่เป็นแรงผลักดันให้ชุมชนได้ปรับตัวอย่างสมดุลกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน

การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนควรมีการรื้อฟื้น อนุรักษ์ และสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนร่วมกับหน่วยงานด้านวัฒนธรรม เพื่อให้เข้ามามีบทบาทในการปลูกจิตสำนึก โดยมุ่งหวังที่จะทำให้วัฒนธรรมที่กำลังเลือนหาย หรือเสื่อมสภาพกลับมามีชีวิตใหม่ มีการขับเคลื่อนกระบวนการรักษาและส่งต่อทุนชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปในสังคมผ่านการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น โดยการเรียนรู้และการปลูกจิตสำนึก ในลักษณะการอบรมสั่งสอน หรือการปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี มีการปรับประยุกต์โดยการนำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น โดยทำด้วยความรู้ที่เป็นกระบวนการ ทำในสิ่งที่ถนัดหรือมีความพร้อม โดยการใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสร้างเป็นการท่องเที่ยวชุมชน และควรส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยจัดให้มีระบบ

เครือข่ายสารสนเทศ เพื่อเป็นศูนย์กลางการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวเข้าใจผ่านสื่อ และวิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลาย

นอกจากนี้ การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน ควรจัดสภาพของชุมชนให้มีความพร้อม เพื่อรองรับกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกเห็นคุณค่าในทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของตนเอง ส่งเสริมการนำเรื่องราวของบุคคลสำคัญ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ชุมชน หรือแม้แต่เรื่องเล่าขานสืบทอดกันจนเป็นตำนาน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวของชุมชน สร้างความดึงดูดและความน่าสนใจในการท่องเที่ยว โดยจัดให้มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อของคนในท้องถิ่น เพื่อสร้างความประทับใจและประสบการณ์ที่แปลกใหม่ มีการนำเสนอเรื่องราวข้อมูลของทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยการบอกเล่าเรื่องราวของเจ้าของพื้นที่ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ยอมรับเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม รวมทั้งควรมีการจัดการผลกระทบ โดยเตรียมการและระมัดระวังผลกระทบในแง่ลบที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งแต่ละชุมชนควรให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว ไม่มุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่จะได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนโดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิม

ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นบนฐานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถนำมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ได้ ดังภาพที่ 11

ภาพที่ 11 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) คือ เป็นการวิจัยแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผสมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คณะผู้วิจัยได้สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 การสำรวจและสังเคราะห์องค์ความรู้ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ทุนทางพระพุทธศาสนาของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วยศาสนสถาน ได้แก่ วัด สำนักสงฆ์ และอาศรมพระธรรมจาริก ศาสนวัตถุ ได้แก่ เจดีย์ วิหาร พระอุโบสถ วัตถุมงคล และพิพิธภัณฑสถาน ศาสนธรรม ได้แก่ หลักการ แนวคิด และหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ศาสนบุคคล ได้แก่ พระสงฆ์ อุบาสกอุบาสิกา ผู้อาวุโส และปราชญ์ชุมชน ศาสนพิธี ได้แก่ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และประเพณีท้องถิ่น ส่วนทุนทางวัฒนธรรมประกอบด้วยแหล่งการเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อและความศรัทธาของชุมชน สภาพแวดล้อมทางกายภาพและบริบทเชิงพื้นที่ และผลิตภัณฑ์ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์

5.1.2 สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

1) ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยวจำนวน 300 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 52.33 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.00 รองลงมามีอายุระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.33 น้อยที่สุดคืออายุระหว่าง 18-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 11.33 เป็นผู้มีการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.33 รองลงมาระดับปวช./ปวส. คิดเป็นร้อยละ 21.00 น้อยที่สุดคือระดับปริญญาเอก คิดเป็นร้อยละ 1.00 มีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.00 รองลงมาเป็นพนักงานบริษัทเอกชนฯ คิดเป็นร้อยละ 21.00 น้อยที่สุดคืออาชีพรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 12.33 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากที่สุดจำนวน 10,001-15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 49.33 รองลงมาคือ จำนวน 15,001-20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 31.00 น้อยที่สุดคือต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 2.00 มีภูมิลำเนาภาคเหนือมากที่สุด

คิดเป็นร้อยละ 35.33 รองลงมาคือภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ 21.33 น้อยที่สุดคือภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 2.67

2) ผลการวิเคราะห์สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.63) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการจัดการผลกระทบ ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.68) รองลงมาคือ ด้านการจัดการสื่อสาร ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.60) ด้านการจัดการกิจกรรม ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.62) ด้านการจัดการเรื่องราว ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.62) และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านการจัดการชุมชน ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.67) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์เป็นรายด้าน พบว่า

2.1 ด้านการจัดการชุมชน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.67) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงตามลำดับได้แก่ สร้างการมีส่วนร่วมให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลทุนทางวัฒนธรรมและร่วมจัดกิจกรรม ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.68) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ สร้างความภาคภูมิใจ ให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจในรูปแบบวิถีชีวิตวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของตน ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.76) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร จัดให้สมาชิกในชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = 0.67)

2.2 ด้านการจัดการเรื่องราว โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.62) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยในระดับมากทุกข้อเช่นกัน โดยเรียงลำดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงตามลำดับได้แก่ ค้นหาเรียบเรียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในท้องถิ่นของตน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสร้างความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.67) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ นำเรื่องราวของท้องถิ่นมาเป็นหัวข้อในการจัดการท่องเที่ยวหรือสื่อสารให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ผ่านสถานที่จริง ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.69) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลสำคัญในท้องถิ่นของตนทั้งในอดีตและปัจจุบัน ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.56)

2.3 ด้านการจัดกิจกรรม โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.62) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยในระดับมากทุกข้อเช่นกัน โดยเรียงลำดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงตามลำดับได้แก่ จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต โดยเน้นการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่มาสร้างเป็นกิจกรรม ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.62) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ จัดกิจกรรมที่สร้างประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับประสบการณ์ที่ไม่มีโอกาสได้รับในชีวิตปกติของตน ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.53) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ จัดกิจกรรมที่สร้างแรงบันดาลใจ ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้

หรือได้เห็นตัวอย่างเพื่อนำไปสู่การสร้างแรงบันดาลใจในการประพฤติปฏิบัติหรือการดำเนินชีวิต ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.58)

2.4 ด้านการจัดการสื่อสาร โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.60) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยในระดับมากทุกข้อเช่นกัน โดยเรียงลำดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงตามลำดับได้แก่ ส่งเสริมการเข้าถึงทุนทางวัฒนธรรม ด้วยการเปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสกับทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.45$, S.D. = 0.71) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ นำเสนอเรื่องราวของทุนทางวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ ยอมรับ และเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.57) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสอยู่ร่วมกับชุมชน ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.56)

2.5 ด้านการจัดการผลกระทบ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.68) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงตามลำดับได้แก่ ขับเคลื่อนการจัดการทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมโดยคำนึงถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.69) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ฟื้นฟูและรักษาทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้คงความสมบูรณ์มากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.63) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ กระจายรายได้ แบ่งปันผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจในชุมชน สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.71)

5.1.3 แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1) ด้านการจัดการชุมชน ควรส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนของตน เตรียมความพร้อมทางด้านการวางแผนและแนวทางปฏิบัติการร่วมกันของชุมชนและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการจัดการที่สร้างการเติบโตในทุกมิติที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์ร่วมกัน ค้นหาคุณค่าของชุมชนโดยนำเสนอจุดเด่นที่แตกต่างสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ส่งเสริมชุมชนให้มีความพร้อมเป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีผลิตภัณฑ์ของชุมชน รวมทั้งมุ่งเน้นการบริหารจัดการที่ดี มีการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชาติพันธุ์ของชุมชนไว้เพื่อเป็นศูนย์รวมองค์ความรู้และการนำเสนอทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้เทคนิคการสื่อความหมาย เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ โฆษณา แผ่นพับ ใบปลิว และสื่อออนไลน์ เป็นต้น

2) ด้านการจัดการเรื่องราว ควรสำรวจและเรียบเรียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในท้องถิ่นของตน นำเสนอเรื่องเล่าตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมาตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น ค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อสร้างและสื่อสารวัฒนธรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เชื่อมโยงไปยัง

ผลิตภัณฑ์ชุมชนสำหรับเพิ่มมูลค่าให้แก่แหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งนำทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น เรื่องราว (Story) และเนื้อหา (Content) ของวัฒนธรรมมาสร้างความโดดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์สินค้าของชุมชนตนเอง หรือใช้ทุนทางวัฒนธรรมสร้างความแตกต่างหรือจุดขายให้กับสินค้า จนเกิดเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นแก่สินค้าและบริการ

3) ด้านการจัดกิจกรรม ควรให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสประสบการณ์กิจกรรมชุมชนที่แตกต่างหลากหลาย โดยมุ่งเน้นจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต เน้นการนำต้นทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างเป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้รับความรู้สึกที่ดีจากการท่องเที่ยวชุมชน และอยากที่จะกลับมาท่องเที่ยวในชุมชนอีก ทั้งนี้ กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนควรประกอบด้วยกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กิจกรรมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพที่เหมาะสมกับวัย กิจกรรมท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ กิจกรรมผ่อนคลายและนันทนาการ กิจกรรมด้านสุขภาพและกิจกรรมธรรมชาติ เพื่อใช้เป็นกิจกรรมทางเลือกให้เหมาะสมกับวัยของนักท่องเที่ยวโดยสามารถเลือกได้ตามความต้องการ

4) ด้านการจัดการสื่อสาร ควรจัดตั้งศูนย์ข้อมูลทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ข้อมูลทั่วไป กิจกรรม กฎระเบียบต่าง ๆ และกติกาของชุมชน สร้างผู้สื่อความหมายในท้องถิ่น ซึ่งเป็นคนในพื้นที่หรือในชุมชน ทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว มุ่งเน้นการสื่อสารภายในชุมชนเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น การสื่อสารผ่านผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลทางความคิด รวมทั้งการสื่อสารที่เกิดจากความร่วมมือของหน่วยงานรัฐ เอกชน และชุมชน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมและประชาสัมพันธ์วิถีชีวิตภายในชุมชน

5) ด้านการจัดการผลกระทบ ควรให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว ส่งเสริมการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา มุ่งเน้นการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างช้าแต่มั่นคง ไม่ให้การท่องเที่ยวเข้ามาปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหรือสภาพแวดล้อมมากเกินไป ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาร่วมกัน โดยสร้างความตระหนักและให้ความสำคัญกับผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว และคำนึงถึงผลกระทบในเชิงบวกและเชิงลบเพื่อก่อให้เกิดผลกระทบด้านบวกให้มากที่สุดและเกิดผลกระทบด้านลบให้น้อยที่สุด

6) ด้านการรื้อฟื้น ควรมีการนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหายหรือมีแนวโน้มที่จะสูญหาย รวมทั้งนำกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาหรือขยายขอบเขตของการจัดงานนั้น ๆ มาเข้าสู่กระบวนการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ รื้อฟื้น หรือฟื้นฟูให้กลับมาอีกครั้ง หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณในการฟื้นฟูประเพณีพื้นบ้านของชุมชน ซึ่งขั้นตอนการฟื้นฟู

ของชุมชนควรเริ่มจากชุมชนร่วมพิจารณาคัดเลือกประเพณีพื้นบ้านของชุมชนที่สูญหายไป

7) ด้านการสืบทอด ควรสืบสานและถ่ายทอดกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีความเป็นไปได้หรือโอกาสที่สามารถประชาสัมพันธ์ออกสู่สาธารณะ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว เศรษฐกิจชุมชน หรือแสดงอัตลักษณ์ชุมชนออกไป โดยจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น วีดิทัศน์ เว็บไซต์ วารสาร เพื่อเป็นการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ รวมทั้งจัดลานวัฒนธรรมพื้นบ้านสำหรับเป็นเวทีการแสดงของเด็ก เยาวชน และประชาชนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และแสดงออกซึ่งศิลปะการแสดงของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

8) ด้านการปรับปรุงยุคศตวรรษที่ 21 ควรนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อมาเป็นทุนสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น โดยใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสร้างเป็นการท่องเที่ยวชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เน้นคุณภาพ และสอดคล้องกับภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นเข้าไป มีการเชื่อมโยงทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับระบบเศรษฐกิจและการบริหารจัดการยุคใหม่

9) ด้านการส่งเสริมการเผยแพร่ ควรสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ผลิตสื่อออนไลน์เพื่อการเผยแพร่และส่งเสริมวัฒนธรรม โดยการจัดทำสื่อที่มีคุณภาพสำหรับการเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน และใช้สื่อที่หลากหลายในการเผยแพร่วัฒนธรรม เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น รวมทั้งจัดทำหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา โดยการสอดแทรกเนื้อหาและกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมลงในหลักสูตรการเรียนการสอน

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.2.1 การสำรวจและสังเคราะห์องค์ความรู้ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

จากการสำรวจและสังเคราะห์องค์ความรู้พบว่า ทุนทางพระพุทธศาสนาของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนประกอบด้วยศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนธรรม ศาสนบุคคล และศาสนพิธี ส่วนทุนทางวัฒนธรรมประกอบด้วยแหล่งการเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อและความศรัทธาของชุมชน สภาพแวดล้อมทางกายภาพและบริบทเชิงพื้นที่ และผลิตภัณฑ์ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมจัดเป็นทรัพยากรที่สะสมอยู่ในระบบ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วัตถุสิ่งของ รวม

ไปถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชนบ้านตามาที่ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมและช่วยกันสืบทอด และนำความรู้เผยแพร่ให้กับคนรุ่นหลังได้รู้ถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ ใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ได้แก่ การปลูกป่า การบวชป่า การเลี้ยง ศาลปู่ตา การทำความสะอาดแหล่งน้ำสาธารณะ เป็นต้น ดังนั้น ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้หากบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ สามารถใช้เพื่อความอยู่รอด หรือเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดผลในการกระจายรายได้ให้กับชุมชน สร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้กับชาวบ้านที่นำทุนเหล่านั้นมาใช้ในการสร้างอาชีพให้กับตัวเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของกัญญารัตน์ แก้วกมล (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน” พบว่า การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือยุทธวิธีที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีแนวทางการจัดการหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ กรณีศึกษาชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชุมชน ได้แก่ ชุมชนตำบลบ้านต๋อน จังหวัดพะเยา ชุมชนบ้านวังหอน จังหวัดนครศรีธรรมราช และชุมชนในจังหวัดหนองคาย โดยนำทรัพยากรต้นทุนทางวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีอยู่เดิม ในพื้นที่มาปรับใช้ พัฒนาชุมชนสู่ความยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม และสร้างผลกระทบด้านบวกต่อการพัฒนาในระดับประเทศ

5.2.2 สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากถึง 5 ด้าน คือ ด้านการจัดการผลกระทบ ด้านการจัดการสื่อสาร ด้านการจัดการกิจกรรม ด้านการจัดการเรื่องราว และด้านการจัดการชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในการพัฒนาชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอนให้สามารถก้าวสู่สังคมความรู้ (Knowledge-Based Society) ได้อย่างรู้เท่าทันท่ามกลางสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมศตวรรษที่ 21 เนื่องจากชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ด้อยอยู่มากมาย สามารถนำมาเกื้อกูลให้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งยังช่วยสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและสังคมชาวเขา โดยเฉพาะการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งมีอยู่มากมาย ทั้งที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมที่สั่งสมมาเป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและสังคม ทั้งนี้เพื่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมและการสร้างคามอยู่ดีมีสุขให้กับคนในชุมชนอย่างยั่งยืน บนพื้นฐานของความสมดุลทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต สอดคล้องกับงานวิจัยของอัญธิชา มั่นคง (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาท

ของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา” พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในตำบลบ้านต๋อนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยประชาชนเห็นด้วยมากที่สุดในเรื่องชุมชนจะสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนหากนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นอาชีพต่าง ๆ การที่จะทำให้ทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ ส่งเสริมให้ทุนบุคคลมีบทบาทเพิ่มขึ้น มีการถ่ายทอดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องผ่านศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน และให้ประชาชนทุกหมู่บ้านมีส่วนร่วม การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐชา ลีปัญญาพร (2563) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาวครั้งในมิติการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบ้านทุ่งสีหลง อำเภอตอนตม จังหวัดนครปฐม” พบว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน ประชาชน และประชาชนในชุมชน รวมทั้งต้องมีแรงสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ พร้อมทั้งมีดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพราะในชุมชนมีทั้งจุดเด่น จุดแข็ง ของทุนทางวัฒนธรรมลาวครั้งที่สามารถพัฒนาและต่อยอด เป็นสินค้าสร้างสรรค์นำไปสู่เศรษฐกิจชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมและพัฒนากลุ่มอาชีพสามารถนำรายได้เข้าสู่ชุมชน เพราะเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีผลต่อการใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ทั้งนี้ สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการผลกระทบ พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด เนื่องจากเมื่อเกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน สิ่งที่มาจะมีทั้งผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบ ผลกระทบด้านลบที่ชัดเจนจะทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิดเสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป ส่วนผลกระทบด้านบวกทำให้เกิดการสร้างงานและสร้างรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่น โดยในพื้นที่หลายแห่ง การท่องเที่ยวช่วยให้คนมีงานทำในท้องถิ่นไม่ต้องอพยพไปทำงานในเมือง ทำให้ครอบครัวและชุมชนไม่ต้องแยกกันอยู่ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยว อาจมีส่วนกระตุ้นให้เกิดความภาคภูมิใจและสนใจในวัฒนธรรมของตนมากขึ้น ดังนั้น ชุมชนจึงควรมีพื้นฐานความเข้าใจถึงผลดีและผลเสียที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากการมองการท่องเที่ยวได้มองเพียงด้านเดียว ควรมีการเตรียมการและระมัดระวังผลกระทบในแง่ลบที่อาจเกิดขึ้นอย่างไม่ประมาท บางพื้นที่ไม่ได้นำการท่องเที่ยวมาเป็นรายได้หลัก หากแต่นำมาเสริมรายได้หลักที่มีอยู่แล้ว หรือบางชุมชนอาจมีศักยภาพเพียงพอที่จะนำการท่องเที่ยวมาเป็นส่วนหลักของรายได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของดาริน วรณ

ทรัพย์ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย” พบว่า รูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ รูปแบบการจัดการเชิงสร้างสรรค์ 5 ประการ (5CM-MODEL) ได้แก่ (1) การจัดการชุมชนเชิงสร้างสรรค์ (2) การจัดการเรื่องราวเชิงสร้างสรรค์ (3) การจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ (4) การจัดการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ และ (5) การจัดการผลกระทบเชิงสร้างสรรค์ เป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่มาผ่านกระบวนการผสมผสานการจัดการทั้ง 5 รูปแบบเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สร้างประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ ในขณะที่ยังคงคำนึงผลกระทบทางสังคมสิ่งแวดล้อมและการดำรงรักษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนไว้ได้สืบไป

ส่วนสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการจัดการชุมชนพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำสุด เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนไม่รู้ว่าสิ่งที่มีหรือทุนที่มีอยู่ในชุมชนสามารถนำมาใช้ต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองชุมชนอย่างไร ขาดการเรียนรู้ในการค้นหาและมองข้ามทุนของชุมชน ชุมชนถูกรอบงำด้วยทุนจากภายนอกจนทำให้ชาวบ้านคุ้นเคยอยู่กับความช่วยเหลือ ทำให้ชาวบ้านขาดความมั่นใจช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ และประเด็นสำคัญคือไม่มีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลทุนทางวัฒนธรรมและร่วมจัดกิจกรรม ขาดการส่งเสริมให้สมาชิกเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนของตน และสร้างความภาคภูมิใจให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจในรูปแบบวิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของตน นอกจากนี้ชุมชนยังขาดการพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในการบริหารจัดการชุมชน ให้มีศักยภาพ ความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ดังนั้น ชุมชนจึงควรเปิดโอกาสให้เครือข่ายทุกฝ่ายมีส่วนในการรับรู้ข่าวสารการท่องเที่ยวในชุมชน สนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายทางการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน รวมทั้งส่งเสริมจัดการการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ ปาริฉัตร ศรีหะรัญ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยวโดยชุมชน : ทางเลือกใหม่สู่ความยั่งยืน” ผลการศึกษาพบว่า กุญแจสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ได้แก่ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน การอนุรักษ์และการจัดการที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ ลักษณะเป็นการเกื้อหนุนกันระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรสำหรับการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดความเข้มแข็งที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จได้ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนผ่านการบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้ชุมชนได้นำศักยภาพของทรัพยากร ทั้งคน ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นต้น มาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ จากการศึกษาวิจัยยังค้นพบว่า การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม

ท้องถิ่นด้านการจัดการเรื่องราวจัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ เนื่องจากการจัดการเรื่องราวเป็นการนำเรื่องราวของบุคคลสำคัญ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของคนในท้องถิ่น หรือแม้แต่เรื่องเล่าขานสืบทอดกันจนเป็นตำนาน โดยนำมาเป็นหัวข้อในการจัดการท่องเที่ยวหรือสื่อสารให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบในระหว่างการทำกิจกรรมท่องเที่ยว เพื่อเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ผ่านสถานที่จริงผ่านผู้คนที่ยังมีชีวิตเลือดเนื้อ ราวกับการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต โดยเรื่องราว (Story) และเรื่องเล่าตำนานที่เล่าขานสืบทอดกันมาตามความเชื่อของคนในท้องถิ่นมาเป็นส่วนเสริมในการท่องเที่ยว โดยบรรยายเรื่องราวให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ เพื่อเพิ่มรรถรสในระหว่างการทำกิจกรรมท่องเที่ยว รวมถึงเนื้อหา (Content) ของทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งในการเพิ่มมูลค่า หรือสร้างความแตกต่างให้กับสินค้าและบริการของตนเพื่อสร้างจุดขาย สอดคล้องกับ กรกนก นิลดำ (2563) ได้ศึกษาเรื่อง “การสร้างการเล่าเรื่องของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในจังหวัดเชียงราย” พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเชียงรายได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้ง ชาวไทยและต่างประเทศ โดยมีการนำศาสตร์ในการดูแลสุขภาพ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนท้องถิ่นมาให้บริการเพื่อส่งเสริมและบำบัดทางสุขภาพทั้งร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ การท่องเที่ยวประเภทนี้สามารถสร้างการเล่าเรื่องด้วยการเลือกวิธีการ เล่าเรื่องที่น่าสนใจ ผสมผสานไปกับเรื่องราวของชุมชน/สินค้า/บริการ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเข้าไว้ด้วยกัน โดยการเพิ่มมูลค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และสอดคล้องกับ ชุณษิตา นาคภพ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า ตำบลเกยไชยมีแหล่งทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ ทั้งวัด พิพิธภัณฑ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีและความเชื่อของชุมชนอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ควรพัฒนาศักยภาพของชุมชน ด้วยโครงการมัคคุเทศก์น้อยเชิงอนุรักษ์และโครงการสร้างอัตลักษณ์ส่วนรูปแบบที่เหมาะสม ต่อการจัดการท่องเที่ยวของตำบลเกยไชย คือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการศึกษาวิถีชีวิตชุมชน มีกิจกรรมบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน เยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม และรับฟังเรื่องเล่าความเชื่อและตำนาน ประเพณีของชุมชนผ่านมัคคุเทศก์น้อยเชิงอนุรักษ์เพื่อเพิ่ม ความรู้และสร้างความประทับใจต่อการมาเยี่ยมชม รวมไปถึงแวะซื้อผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากตาลโตนด สินค้าขึ้นชื่อของตำบลเกยไชยที่แสดงถึงภูมิปัญญาของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

5.1.3 แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์

จากการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรเป็น การดำเนินงานของชุมชนโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในชุมชนพื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชน

เพื่อนำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไปยกระดับและขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานของชุมชนให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญของการจัดการเพื่อเป็นกลไกสำหรับเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ (1) การจัดการชุมชน เป็นการจัดการชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อรองรับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเน้นขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว (2) การจัดการเรื่องราว เป็นการนำเรื่องราวของท้องถิ่นมาเป็นหัวข้อในการจัดการท่องเที่ยวหรือสื่อสารให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ (3) การจัดการกิจกรรม เป็นการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลาย สร้างความดึงดูดและความน่าสนใจในการท่องเที่ยว (4) การจัดการสื่อสาร เป็นการนำเสนอเรื่องราวของทุนทางวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสอย่างลึกซึ้ง ด้วยการบอกเล่าจากเจ้าของพื้นที่ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ ยอมรับและเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม และ (5) การจัดการผลกระทบ เป็นการคำนึงถึงผลกระทบ ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อฟื้นฟูและรักษาทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้คงความสมบูรณ์มากที่สุด สอดคล้องกับอารีวรรณ หัสติน (2563) ได้ศึกษา “การจัดการทางวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านไทยพวน กรณีศึกษาจังหวัดนครนายกและจังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดนครนายกเป็นจังหวัดที่มีทุนทางสังคมสูง ในขณะที่จังหวัดสระบุรีเป็นจังหวัดที่มีทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ด้านการจัดการทางวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านไทยพวน มีกระบวนการจัดการทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ ด้านการจัดการเพื่อการรื้อฟื้นวัฒนธรรม ด้านการจัดการเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรม ด้านการจัดการเพื่อการปรับประยุกต์และด้านการจัดการ เพื่อการส่งเสริมเผยแพร่ อย่างไรก็ตาม การจัดการวัฒนธรรมของทั้งสองจังหวัดมีความแตกต่างกันที่จุดเริ่มต้น จังหวัด นครนายกเริ่มต้นจากการจัดการเพื่อการรื้อฟื้นวัฒนธรรม จังหวัดสระบุรีเริ่มต้นจากการจัดการเพื่อการสืบทอด วัฒนธรรม หัวใจสำคัญที่ทำให้การจัดการทางวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านไทยพวนของทั้งสองจังหวัดประสบความสำเร็จ คือ ความร่วมมือร่วมใจของคนในวัฒนธรรมและการมีเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง

ทั้งนี้เนื่องจากการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนแบบพึ่งพาตนเองเป็นกระบวนการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมี การรวมตัวกัน วิเคราะห์ วิจัยปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง เพื่อร่วมกันแสวงหาทางเลือก หรือ ทางออกของปัญหา การรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชน กลุ่มองค์กรประชาชนให้ก่อเกิดพลังในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน โดยประชาชนในชุมชนผ่านการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ การพัฒนาความคิด จิตสำนึก และความตระหนักรู้ของผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชนให้สามารถคิด ปฏิบัติ ตัดสินใจอย่างเป็นอิสระที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของ

ตนเองในการจัดการตนเองให้มีสภาพที่ดีขึ้น โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน โดยกระบวนการแบบพึ่งพาตน สอดคล้องกับชวติ โกศล (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย” ผลการศึกษาพบว่า ในการรวมตัวของประชาชนในท้องถิ่นทำให้เกิดพลังของกิจกรรมทางด้านการเมืองในการต่อรองใช้พลังของการรวมตัวของชาติพันธุ์ ขับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ ของรัฐร่วมกับคนในท้องถิ่นในเชิงสร้างสรรค์ในทางเศรษฐกิจได้ต่อยอดที่มาจากทุนทางสังคม ได้กำหนดขอบเขตนำพื้นที่ทางวัฒนธรรมมารวมกลุ่ม โดยมีเป้าหมายนำวัฒนธรรมมาเป็นแนวทางพัฒนาเป็นพื้นฐานต่อยอด ในเรื่องของสังคม คือการสร้างความเข้มแข็งความอบอุ่น สร้างความสามัคคีในชุมชนโดยใช้วัฒนธรรมหล่อหลอม เป็นการสร้างรายได้และสามารถยึดเป็นอาชีพหลักและเสริมซึ่งนำวัฒนธรรมไปผนวกกับเรื่องเศรษฐกิจ สร้างให้เป็นเมืองของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีการวางแผนบริหารจัดการโดยอาศัยวัฒนธรรมรากฐาน และสอดคล้องกับหทัยชนก คະตะสมบุรณ์ (2563) ได้ศึกษา “การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์” ผลการศึกษาพบว่า (1) การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานราก โดยนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือน (2) การพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนหลักการพึ่งพาตนเองบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากนี้ จากการวิจัยยังพบว่า แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ยังมีองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับนำมาประยุกต์ใช้ในการนำไปขับเคลื่อนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ ได้แก่ การรื้อฟื้น การสืบทอดทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้เนื่องจากการรื้อฟื้น อนุรักษ์ อนุรักษ์รักษาและสืบทอดวัฒนธรรม จะเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางสังคมที่คนท้องถิ่น คนพื้นเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ และหน่วยงานด้านวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาทสำคัญในการปลุกจิตสำนึก ร่วมรณรงค์ให้สังคมและหน่วยงานของรัฐเห็นคล้อยตามและให้การสนับสนุน โดยมุ่งหวังที่จะทำให้วัฒนธรรมที่กำลังเลือนหายหรือเสื่อมสภาพกลับมามีชีวิตใหม่ ทั้งนี้การฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ยังเป็นกระบวนการที่ทำให้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนสามารถมองเห็นได้ อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงการบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีตำแหน่งในสังคม โดยดึงความเป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ออกจากบริบทท้องถิ่นสู่การกลายเป็นสินค้าวัฒนธรรม ผ่านการประดิษฐ์ประเพณีที่ผูกโยงกับการนิยาม อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม รวมทั้ง

เร่งพัฒนาบุรณะ พื้นฟูมรดก และสินทรัพย์ทางศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่

ในประเด็นเดียวกันนี้ การปรับประยุกต์ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ยังเป็นองค์ประกอบสำหรับนำมาประยุกต์ใช้ในการนำไปขับเคลื่อนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากการจัดการเพื่อการปรับประยุกต์ เป็นกระบวนการจัดการตัววัฒนธรรมเพื่อการปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคม ที่เปลี่ยนไปบนพื้นฐานความเข้าใจว่าสิ่งใดปรับได้สิ่งใดเปลี่ยนได้ หรือสิ่งใดห้ามเปลี่ยน การทำงานด้านการปรับประยุกต์วัฒนธรรม หัวใจสำคัญคือกระบวนการมีส่วนร่วมของเจ้าของวัฒนธรรม ทั้งนี้การจัดการเพื่อการปรับประยุกต์ใช้ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรสร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มชุมชนท้องถิ่นตนเองว่ามีสิ่งที่ดีพอ สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองบนฐานทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชน จะต้องมีการปรับประยุกต์ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำมาเป็นทุนสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น โดยทำด้วยความรู้ที่เป็นกระบวนการ ทำในสิ่งที่ถนัดหรือมีความพร้อม โดยการใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสร้างเป็น “การท่องเที่ยวชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น” ที่เน้นคุณภาพ และสอดแทรกเอาภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นเข้าไปด้วย รวมทั้งควรปรับประยุกต์ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยนำมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่สนใจจะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ชุมชน สัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน รวมถึงซื้อสินค้าที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรมอันเป็นงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในพื้นที่ สอดคล้องกับ อุทิศ ทาหอม (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสาน” พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสาน สะท้อนเอกลักษณ์ของความเป็นชาติและลักษณะทางสังคม วิถีชีวิต ทางโลกทัศน์และการปรับตัวกับระบบนิเวศทางสังคมกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตของชุมชนผสมผสานมิติของสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ สิ่งแวดล้อม อาหารพื้นถิ่นของชุมชนอีสาน นำไปสู่การประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสานผ่านการ พัฒนาแบบองค์ความรู้ มีระบบวิธีคิดใหม่ที่เชื่อมโยงแบบบูรณาการ เพื่อนำไปสู่การยกระดับสู่การ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดคุณค่าต่อชุมชน

ส่วนการจัดการเพื่อการส่งเสริมเผยแพร่วัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม เพราะถ้าไม่มีการเผยแพร่ก็ไม่มีการบริโภค หากไม่มีการบริโภควัฒนธรรมก็จะหายไปโดยอัตโนมัติ ดังนั้นการส่งเสริมการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งจำเป็นต้องขยายช่องทางกลุ่มผู้บริโภคให้มากขึ้น โดยเผยแพร่ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมชนเผ่า ทำให้เกิดการเรียนรู้ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตด้านภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมการแต่งกายชนเผ่า ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่บรรพบุรุษได้สรรค์สร้างความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นรากเหง้าของชนเผ่า จนเกิดภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เป็นมรดกที่ตกทอดจากบรรพบุรุษรุ่นสู่

รุ่น อนุชนคนรุ่นหลังจึงต้องร่วมกันสืบสานเพื่อความยั่งยืน นอกจากนี้ควรส่งเสริมหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา โดยการสอดแทรกเนื้อหาและกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมลงในหลักสูตรการเรียนการสอน และให้สถานศึกษาในแต่ละชุมชนเป็นหน่วยงานหลักในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม เช่น การนำครุภูมิปัญญามาให้ความรู้กับนักเรียน การนำผลงานของศิลปินไปแสดงในสถานศึกษา การสร้างวัฒนธรรมการอ่านให้กับนักเรียน และการจัดแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่น รวมทั้งควรผลิตสื่อออนไลน์เพื่อการเผยแพร่และส่งเสริมวัฒนธรรม โดยการจัดทำสื่อที่มีคุณภาพสำหรับการเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน และใช้สื่อที่หลากหลายในการเผยแพร่วัฒนธรรม เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อมัลติมีเดีย เป็นต้น สอดคล้องกับ จิรายุทธ ประเสริฐศรี (2557) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาสื่อมัลติมีเดียเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สำหรับเยาวชนจังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า การพัฒนาสื่อมัลติมีเดียเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สำหรับเยาวชนจังหวัดบุรีรัมย์ มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับดี สื่อมัลติมีเดียที่ผู้ศึกษาได้พัฒนาขึ้นมีประโยชน์ สามารถนำไปเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่เยาวชนจังหวัดบุรีรัมย์ และผู้ที่สนใจผ่านสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยจึงสรุปข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายขับเคลื่อนกระบวนการส่งเสริมการพัฒนาทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม และการสร้างช่องทางการสื่อสารที่ดีในดำเนินงานทุกภาคส่วน กล่าวคือ ภาครัฐเป็นผู้กำหนดนโยบาย ประชาสังคม และภาคท้องถิ่นเป็นผู้ปฏิบัติงาน โดยมีชุมชนในพื้นที่เป็นแกนกลางทั้งกระบวนการกำหนดนโยบายและภาคปฏิบัติการ

2) จังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ควรร่วมกันผลักดันเรื่องการจัดทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ โดยควรมีนโยบายสร้างสรรค์และนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น นำไปสู่การสร้างงานสร้างรายได้ทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งจะเป็นการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจฐานรากสู่ชุมชนและท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีนโยบายส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้ประชาชนและ

ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสินค้าและบริการบนพื้นฐานของมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น

4) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ควรจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนา การตลาดของการท่องเที่ยวของชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการส่งเสริมการตลาดชุมชนท้องถิ่นเพื่อกระตุ้นการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวและกระตุ้นตลาดนักท่องเที่ยว รวมทั้งกำหนดนโยบายตามยุทธศาสตร์การพัฒนาของระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ โดยการจัดตั้งกองทุนในการพัฒนาทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการพัฒนาให้เกิดเป็นโครงข่ายการพัฒนาในพื้นที่

5) ภาครัฐ และแกนนำกลุ่มการท่องเที่ยวหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีนโยบายเพื่อส่งเสริมการสร้างเครือข่ายหรือภาคีร่วมกับองค์กรด้านการท่องเที่ยวหรือท้องถิ่นใกล้เคียง เพื่อส่งเสริมประชาสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวร่วมกันและมีนโยบายสนับสนุนในการพัฒนาศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีมาตรฐาน โดยที่นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อและเข้ามาใช้บริการได้โดยตรง

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) ภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนในพื้นที่ ควรร่วมกันบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ โดยรัฐมีหน้าที่สนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านประชาสัมพันธ์ และด้านสถานที่ ส่วนภาคประชาชนมีหน้าที่สร้างสรรค์กิจกรรมชุมชน ประเพณี หรือนำมาประยุกต์พัฒนาเพื่อเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นทุนทางเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน

2) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพัฒนาชุมชน ควรยกระดับการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนไปใช้ สำหรับเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวและเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันทางการท่องเที่ยวให้กับชุมชนนั้น ๆ

3) ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาควิชาการ ควรบูรณาการความร่วมมือกันส่งเสริมและสนับสนุนในการอนุรักษ์ธรรมชาติ วิถีชีวิตวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการพัฒนาอัตลักษณ์ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและมีชื่อเสียงในระดับประเทศ

4) วัดและชุมชนจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่สมดุลเชิงพื้นที่และเวลา โดยการสร้างการรับรู้สินค้า บริการ และแหล่งท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวนอกฤดูกาล อาทิ การจัดกิจกรรม/เทศกาล/ งานประเพณีเฉพาะถิ่นในแต่ละเดือน การสร้างความนิยมของการท่องเที่ยวชุมชนบน

ฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการส่งเสริมการขายแพ็คเกจการท่องเที่ยวร่วมกับภาคเอกชน เป็นต้น

5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรเข้ามามีบทบาทเอื้อให้เกิดองค์กรที่รับผิดชอบในการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนโดยตรง ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบควรเป็นหน่วยงานในรูปแบบคณะกรรมการที่มาจากตัวแทนทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ โดยเป็นองค์กรในรูปแบบคณะกรรมการ เนื่องจากมีกระบวนการทำงานแบบปรึกษาหารือ เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกในกลุ่มอีกด้วย

5.3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษารูปแบบการจัดการทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์
- 2) ควรศึกษากลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรมบนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์
- 3) ควรศึกษารูปแบบทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

- กรกนก นิลดำ. (2563). การสร้างการเล่าเรื่องของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในจังหวัดเชียงราย. *วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิตย์*, 14(2), (109-135).
- กัญญารัตน์ แก้วกมล. (2562). การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 11(1), (75-91).
- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). *ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: อูชาคนเย์.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2550). *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลด้านการบริการจัดหางาน*. กรุงเทพฯ: กองแผนงานและสารสนเทศ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2546). *การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- จันทร์ยาพร วงศ์ธรรม. (2560). *กระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษา : ชุมชนบ้านหินลาด อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิรประภา อัครบวร. (2549). *สร้างคนสร้างผลงาน*. กรุงเทพฯ: เต้า.
- จิรายุทธ ประเสริฐศรี. (2557). *การพัฒนาสื่อมัลติมีเดียเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สำหรับเยาวชนจังหวัดบุรีรัมย์*. *รมยสาร*, 12(1), (43-55).
- ชนิดา เสี่ยมไพศาลสุข. (2548). *เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์*. กรุงเทพฯ : โครงการ จัดพิมพ์ คบไฟ.
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. (2535). *มัคคุเทศก์. จุลสารการท่องเที่ยว*, 11(2), (24-33).
- ชวดี โกศล. (2561). *การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย. วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ*, 6(2), (64-73).
- ชุนจิตา นาคภพ. (2561). *รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเกยไชย อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*, 8(2), (71-80).
- ณัฐชา ลีปัญญาพร. (2563). *การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาวครั้งในมิติการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบ้านทุ่งสีหลง อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ดาริน วรณทรัพย์. (2561). *รูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย. วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพ*, 5(1), (17-24).

- ดิฐา แสงวัฒนะชัย และคณะ. (2560). การสร้างแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 36(5), (34-43).
- ทรงศักดิ์ ปัญญา. (2553). การมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน. (รายงานการวิจัย). แม่ฮ่องสอน: วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน
- ทับทิม เป็งมล สิริลักษณ์ กัลยา และณัฐวุฒิ วิทา. (2561). การจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. *การบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 2(3), (93-105).
- อรรถศักดิ์ คงคาสวัสดิ์. (2548). เริ่มต้นอย่างไรเมื่อจะนำ Competency มาใช้ในองค์กร. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. (2543). กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาคมประชาสังคม. ขอนแก่น: ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2547). การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นิสวันต์ พิษณุดำรง. (2553). ทนวัฒนธรรม: ชุมทรัพย์ของเศรษฐกิจสร้างสรรค์. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 47(4), (13-17).
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2553). *การจัดการสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ล กรุ๊ป.
- บดินทร์ วิจารณ์. (2547). *การจัดการความรู้ สู่...การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ธรรมมลพิมพ์
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาสน.
- ประเวศ วะสี. (2559). *พระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ.
- ปรีดา พูลสิน. (2554). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- ปาริฉัตร ศรีหะริญ. (2561). การท่องเที่ยวโดยชุมชน : ทางเลือกใหม่สู่ความยั่งยืน. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 12(3), (118-129).
- ปาริชาติ อ่อนทิมวงศ์. (2559). *การประยุกต์แผนที่วัฒนธรรมเพื่องานด้านการพัฒนาเมือง กรณีศึกษา Discover City Walks Application*. ปทุมธานี: ศูนย์ศึกษามหานครและเมือง วิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ภราดร จินดาวงศ์. (2548). *การจัดการความรู้*. ปทุมธานี: ซีดับบลิวซีพริ้นติ้ง.

- ภาสวรรณ วัชรดำรงศักดิ์ และคณะ. (2561). *การพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านทรัพยากรทางศิลปะและวัฒนธรรมเมืองแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2546). *ทุนวัฒนธรรม : วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- รัชพร จันทร์สว่าง. (2546). *ความหมายของนักท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัศมี ชูทรงเดช. (2554). *การสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอป่าปางมะผ้า-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะที่ 2*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- รัศมี ชูทรงเดช และคณะ. (2562). *โครงการสังเคราะห์งานวิจัยของ สกว. ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืน*. (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรภัทร์ ภูเจริญ. (2548). *องค์กรแห่งการเรียนรู้และการบริหารความรู้*. กรุงเทพฯ: อริยชน
- วัฒนา พัฒนพงศ์. (2546). *การบริหารเพื่อมุ่งอนาคต*. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- วิจารณ์ พานิช. (2557). *ครูเพื่อศิษย์สร้างห้องเรียนกลับทาง*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ลักษณ์ มูลนิธิสยามกัมมาจล
- สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2547). *การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. (2557). *ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองสู่การปฏิรูปประเทศจากฐานราก*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สร้อยตระกูล (ติวานนท์) อรรถมานะ. (2545). *พฤติกรรมองค์กร : ทฤษฎีและการประยุกต์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สาคร สุขศรีวงศ์. (2551). *การจัดการ: จากมุมมองนักบริหาร*. กรุงเทพฯ: จีพีซีเบอร์พริ้นท์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2548). *คู่มือการกำหนดสมรรถนะในราชการพลเรือน : คู่มือสมรรถนะหลัก*. กรุงเทพฯ: ประชุมช่าง
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2560). *การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม เทคนิค วิธีการและการนำไปปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2562). *แผนพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน (พ.ศ.2561-2565)*. แม่ฮ่องสอน: สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน.

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2562). *แผนพัฒนาสถิติระดับพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคเหนือ. (2558). *รายงานสถานการณ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. แม่ฮ่องสอน: สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคเหนือ.
- สุกัญญา รัชมีธรรมโชติ. (2549). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ด้วย Competency*. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- สุนันทา โอศิริ และคณะ. (2562). *การพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนของชุมชนกลุ่มแม่น้ำบางปะกงบนฐานนิเวศวัฒนธรรม ระยะที่ 1 สร้างพลังจากรากฐานทางวัฒนธรรม จัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม และค้นหาพื้นที่ทางวัฒนธรรม*. (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- สุพัตรา ราชฤทธิ์ศิริ. (2562). *การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านรักไทย แม่ฮ่องสอน*. (รายงานการวิจัย). คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- แสนประเสริฐ ปานเนียม และคณะ. (2561). *การขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ในจังหวัดเพชรบุรี*. (รายงานการวิจัย). จังหวัดเพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- หทัยชนก คตะสมบุรณ์. (2563). *การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์*. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.* 8(2), (474-487).
- อัญธิชา มั่นคง. (2560). *บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านตู่ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา*. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 12(39), (90-100).
- อารีวรรณ หัสติน. (2563). *การจัดการทางวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านไทยพวน กรณีศึกษาจังหวัดนครนายกและจังหวัดสระบุรี*. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยนครพนม*, 11(1), (331-344).
- อวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ และคณะ. (2561). *การจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนเมืองเชียงใหม่ เป็นเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ขององค์การยูเนสโก*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- อินทิรา ซาฮ์รี และคณะ. (2561). *การขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี*. (รายงานการวิจัย). อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- อุทิศ ทาหอม. (2561). *การประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสาน*. *วารสารวามูอองแหงกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(1), (15-24).

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2563). *การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก*. สืบค้น วันที่ 2 มีนาคม 2565

จาก https://region3.prd.go.th/region3_ci/topic/news/21217

เอกชัย พุ่มดวง. (2559). *กลยุทธ์การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี*. กรุงเทพฯ: การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 53 วันที่ 3-6 กุมภาพันธ์ 2558.

Bertels, T. (2002). *KM Forum Archives-The Early Days: What is Knowledge Management*. Retrieved May 3, 2015, from: <http://www.KM-Forum.org>.

Cohen , J.M. and Uphoff , N.T. (1981). *Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation*. Rural Development Committee Center for International Studies: Cornell University.

Creighton, J. L. (2005). *The Public Participation Handbook: Making Better Decisions Through Citizen Involvement*. San Francisco: Jossey Bass.

Fornaroff , A. (1980). *Fornaroff Community involvement in Health System for Primary Health Care*. Geneva: World Health Organization.

ICOMOS Australia. (1999). *The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance*. Australia: ICOMOS.

ICOMOS. (1999). *Cultural Tourism Charter: Principle and Guidelines for Managing Tourism at Places of Cultural and Heritage Significance*. Australia: ICOMOS.

Kaewthep, K. (2012). *Folk media studies in communication eyes*. Bangkok: Pabpim.

Keith, D. (1972). *Human behavior at work-human relations and organizational behavior*. New York: McGraw-Hill Book.

Isaradej, T. (2006). Folk society and cultural diversity. In Kaewthep, Kanjana. *Introduction to Folk Media for Health*. Nonthaburi: Folk Media for Health Project.

McClelland, C. David. (1993). *Testing for Competence rather than for Intelligence*. New Jersey: American Psychologist.

McLagan (1997). Competencies : The Next Generation. *Training and Development*, 5 (1), (40-47).

Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge-creating company*. Oxford NY: Oxford University Press.

- Oakley, P. (1984). *Approaches To Participation In Rural Development*. Geneva: Internation Office.
- Parry, S.B. (1996). The Quest Competencies. *Training*, 33 (7), (48-75).
- Plianmolee, P (Editor). (2016). 9 Ages of Cultural Capital. *The Journal of Industrial Promotion Bureau*, 58(6), (6-7).
- Pierre Bourdieu. (1986). *The Forms of Capital*. Available from http://bbs.knue.ac.kr/~edupolicy/lib._brd/_1.116_/education.pdf on July 20, 2010.
- Pongkittiwiboon, S. (2015). In heritage of Eng-Ko Folk media to enhance the identity of Thai-Chinese community in Chonburi Province. *Warasarnsastr*, 8(1), (147-164).
- Reeder, W.W. (1974). *Reeder Some Aspects of The Information Social Participation of Farm Families in New York State*. New York: Unpublished Ph.D Dissertation, Cornell University.
- Robbins, S. & Decenzo, d. (2005). *Fundamentals of human resource management*. (8th ed.). New Jersey : John Wiley & sons.
- Throsby, D. (2001). *Economics and Culture*. UK: Cambridge University Press.
- United Nation. (1981). *Department of Interanion Economic and Social Affair. Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development*. Report of The Meeting for The Adhoc Group of Expert. New York: United Nation.
- Worapradit, S. (2010). *Community Participation Division of Information Technology Office of the Non-Formal and Informal Education Trat Province*. Trat: Office of the Non Formal and Informal Education Trat Province.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

ชื่อ-นามสกุล	วุฒิการศึกษา	ผู้เชี่ยวชาญ
ดร.ชาลี ภักดี	ศษ.ด.(การบริหารการศึกษา) ศษ.ม.(การบริหารการศึกษา)	ตรวจสอบด้านระเบียบวิธี
ผศ.ดร.โผน นามณี	ศน.ม (พุทธศาสนาและปรัชญา) Ph.D. (Buddhist Studies)	ตรวจสอบด้านเนื้อหา
ผศ.ดร.สมักร ใจมาแก้ว	ศศ.ม. (วิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น) ปร.ด. (การบริหารการศึกษา)	ตรวจสอบด้านภาษา

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์งานวิจัย

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง
1	พระพิทักษ์ ฐานิสโร	พระสงฆ์
2	พระวรวิชัย จันทสาโร	พระสงฆ์
3	นายเต็ง ชัดหลง	ปราชญ์ชุมชน
4	นายแท่น สงวนพนาศรี	ปราชญ์ชุมชน
5	นายพลิชฐ์ วงศ์อ้าย	ผู้นำชุมชน
6	นางสาวเรไร แสนเมืองมา	ผู้นำชุมชน
7	นายเรืองวิทย์ ศรีหิน	เจ้าหน้าที่ภาคภาครัฐ
8	นางสาวพรทิพย์ พงษ์สงวนจันทร์	เจ้าหน้าที่ภาคภาครัฐ
9	นายเชียรสงค์ ศรีสวัสดิ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวชุมชน
10	นายอภิลาภ บุญโสภา	ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวชุมชน
11	ดร.พร้อมพล อนุตโร	สมาชิกภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม
12	นายแสน อาจหาญ	สมาชิกภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม
13	นายธนภัทร อินทร์ตะ	ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์
14	นายขोजึง น้อยแก้ว	ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์
15	นางจารุณี ป้อปาง	ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์

ภาคผนวก ค
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับ
ภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

คำชี้แจง :

แบบสอบถามชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ผู้วิจัยใคร่ขอความอนุเคราะห์สอบถามตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริงให้ครบถ้วนทุกประเด็นคำถาม คำตอบของท่านผู้วิจัยจะรักษาไว้เป็นความลับและจะไม่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของท่านหรือหน่วยงานที่ท่านรับผิดชอบ เนื่องจากผู้วิจัยจะนำคำตอบของท่านไปใช้วิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น

แบบสอบถามชุดนี้ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ขอขอบคุณทุกท่านที่ร่วมมือตอบแบบสอบถาม

พระมหาสกุล มหาวีโร, ผศ.ดร.และคณะ

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ใน ☐ ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. อายุ ☐ 18 – 30 ปี ☐ 31 – 40 ปี
☐ 41 – 50 ปี ☐ 51 – 60 ปี
☐ 61 ปีขึ้นไป
3. วุฒิทางการศึกษา ☐ มัธยมศึกษา ☐ ปวช./ปวส.
☐ปริญญาตรี ☐ปริญญาโท
☐ปริญญาเอก
4. อาชีพ ตำแหน่ง (ระบุได้มากกว่า 1 ตำแหน่ง)
☐ ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ☐ พนักงานบริษัทเอกชนฯ
☐ เกษตรกร ☐ รับจ้างทั่วไป
☐ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....
5. รายได้เฉลี่ย ต่อเดือน
☐ ต่ำกว่า 5,000 บาท ☐ 5,001 - 10,000 บาท
☐ 10,001 - 15,000 บาท ☐ 15,001 - 20,000 บาท
☐ 20,001 บาทขึ้นไป
6. ภูมิลำเนา ☐ ภาคกลาง ☐ ภาคเหนือ
☐ ภาคตะวันตก ☐ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
☐ ภาคตะวันออก ☐ ภาคใต้

ตอนที่ 2 สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

เป็นคำถามเพื่อการแสดงความเห็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ขอความกรุณาผู้ตอบแบบสอบถามกาเครื่องหมาย / ลงในช่องระดับความเห็น เพียงช่องเดียว ดังรายการต่อไปนี้

ข้อ	สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น	ระดับความเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	1) ด้านการจัดการชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วม ในการดูแลทุนทางวัฒนธรรมและจัดกิจกรรม					
2	ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าด้วยการส่งเสริมให้สมาชิกเล็งเห็น คุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนของตน					
3	สร้างความภาคภูมิใจ ให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจ ในรูปแบบวิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของตน					
4	แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร คือ การจัดให้สมาชิกในชุมชน ได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน					
5	จัดชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อรองรับการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยว					
6	2) ด้านการจัดการเรื่องราว ค้นหาเรียบเรียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญใน ท้องถิ่นของตน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสร้างความน่าสนใจ ให้กับแหล่งท่องเที่ยว					
7	นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลสำคัญในท้องถิ่นของตน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน					
8	นำเสนอเรื่องเล่าตำนานในที่เล่าขานสืบต่อกันมาตาม ความเชื่อของคนในท้องถิ่น					
9	เสนอเรื่องราวเบื้องหลังของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ ด้วย การนำเสนอขั้นตอนรูปแบบหรือวิธีการที่ทำให้ได้มาซึ่ง ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น					

ข้อ	สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น	ระดับความเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
10	นำเรื่องราวของท้องถิ่นมาเป็นหัวข้อในการจัดการท่องเที่ยวหรือสื่อสารให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ผ่านสถานที่จริง					
11	3) ด้านการจัดกิจกรรม จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต โดยเน้นการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่มาสร้างเป็นกิจกรรม					
12	จัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสร้างความประทับใจในระหว่างการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว					
13	จัดกิจกรรมที่สร้างแรงบันดาลใจ ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้หรือได้เห็นตัวอย่าง เพื่อนำไปสู่การสร้างแรงบันดาลใจในการประพฤติปฏิบัติหรือการดำเนินชีวิต					
14	จัดกิจกรรมที่สร้างประสบการณ์ที่แปลกใหม่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับประสบการณ์ที่ไม่มีโอกาสได้รับในชีวิตปกติของตน					
15	จัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แฝงด้วยสาระประโยชน์ ให้นักท่องเที่ยว ได้ทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลินและเกิดกระบวนการเรียนรู้					
16	4) ด้านการจัดการสื่อสาร ส่งเสริมการเข้าถึงทุนทางวัฒนธรรม ด้วยการเปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสกับทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น					
17	เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสอยู่ร่วมกับชุมชนอย่างใกล้ชิด					
18	สนับสนุนและสร้างผู้สื่อความหมายในท้องถิ่นซึ่งเป็นคนในพื้นที่หรือในชุมชน					
19	สร้างความเคารพต่อมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนด้วยการบอกเล่าเรื่องราวความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรม ระเบียบข้อปฏิบัติ และรูปแบบวิถีชีวิตของชุมชน					

ข้อ	สภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น	ระดับความเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
20	นำเสนอเรื่องราวของทุนทางวัฒนธรรมเพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ ยอมรับ และเข้าใจ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน					
21	5) ด้านการจัดการผลกระทบ ฟื้นฟูและรักษาทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้คงความ สมบูรณ์มากที่สุด					
22	กระจายรายได้ แบ่งปันผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ สู่สมาชิกในชุมชน สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ					
23	คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ โดยคำนึงถึง ผลประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับทั้งความรู้ และความสะดวกในการทำกิจกรรม					
24	ยึดหลักความพอเพียง ด้วยการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มี อยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดตามความจำเป็นและ ความเหมาะสม สร้างรายได้และความสุขให้กับสมาชิก					
25	ขับเคลื่อนการจัดการทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมโดย คำนึงถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ของชุมชน					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ขอความกรุณาผู้ตอบแบบสอบถามให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
ด้านการจัดการชุมชน	
ด้านการจัดการเรื่องราว	
ด้านการจัดกิจกรรม	
ด้านการจัดการสื่อสาร	
ด้านการจัดการผลกระทบ	

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ

พระมหาสกุล มหาวิโร,ผศ.ดร. และคณะ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคี
เครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

.....

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทาง
พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. แบบสัมภาษณ์นี้มีทั้งหมด 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ตอนที่ 2 สัมภาษณ์เกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 ชื่อ/นามสกุล และอายุปัจจุบัน

.....

.....

1.2 วุฒิทางการศึกษา

.....

.....

1.3 ที่อยู่

.....

.....

1.4 E-mail/Facebook/Line และเบอร์โทรศัพท์มือถือ

.....

.....

1.5 ตำแหน่ง และหน่วยงานที่สังกัด

.....

.....

1.6 สัมภาษณ์ ณ สถานที่

.....

.....

1.7 วัน/เดือน/ปี และเวลาที่สัมภาษณ์

.....

.....

1.8 สัมภาษณ์โดย

☐ ตัวต่อตัว ☐ ทางโทรศัพท์ ☐ ทางโปรแกรมไลน์ ☐ อื่นๆ

หมายเหตุ ขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงและบันทึกภาพในการสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 สัมภาษณ์เกี่ยวกับทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.1 ทุนทางศาสนาภายในชุมชน ประกอบด้วย

2.1.1 ศาสนธรรมทางศาสนา มีอะไรบ้างและสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

2.1.2 วัตรธรรมทางศาสนา มีอะไรบ้างและสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

2.1.3 วิถีธรรมทางศาสนา มีอะไรบ้างและสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

2.1.4 ศรัทธาธรรมทางศาสนา มีอะไรบ้างและสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

2.1.5 จารีตประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา มีอะไรบ้างและสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

2.1.5 ระบบคุณค่า ค่านิยมและความเชื่อทางศาสนา มีอะไรบ้างและสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

2.2 ทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชน ได้แก่

2.2.1 โบราณสถานและโบราณวัตถุ มีอะไรบ้างและสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

2.2.2 ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น มีอะไรบ้างและสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

2.2.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีอะไรบ้างและสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

2.2.4 แหล่งเรียนรู้ มีอะไรบ้างและสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

2.2.5 สถานที่ท่องเที่ยว มีอะไรบ้างและสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

2.2.6 มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม มีอะไรบ้างและสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

2.2.7 มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม มีอะไรบ้างและสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

2.2.7 วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทรงคุณค่า มีอะไรบ้างและสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

2.3 ทูนาทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่น ๆ มีอะไรบ้างและสำคัญอย่างไร ?

.....

.....

ตอนที่ 3 ความคิดและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

ขอขอบคุณที่กรุณาให้สัมภาษณ์

พระมหามหาสกล มหาวีโร, ผศ.ดร. และคณะ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับ
ภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

.....

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. แบบสัมภาษณ์นี้มีทั้งหมด 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ตอนที่ 2 สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาให้สัมภาษณ์
พระมหาสกุล มหาวีโร, ผศ.ดร. และคณะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 ชื่อ/นามสกุล และอายุปัจจุบัน

.....

.....

1.2 วุฒิทางการศึกษา

.....

.....

1.3 ที่อยู่

.....

.....

1.4 E-mail/Facebook/Line และเบอร์โทรศัพท์มือถือ

.....

.....

1.5 ตำแหน่ง และหน่วยงานที่สังกัด

.....

.....

1.6 สัมภาษณ์ ณ สถานที่

.....

.....

1.7 วัน/เดือน/ปี และเวลาที่สัมภาษณ์

.....

.....

1.8 สัมภาษณ์โดย

☐ ตัวต่อตัว ☐ ทางโทรศัพท์ ☐ ทางโปรแกรมไลน์ ☐ อื่นๆ

หมายเหตุ ขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงและบันทึกภาพในการสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

1. แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการรื้อฟื้น ควรมีกระบวนการและรูปแบบอย่างไร ?

.....

.....

2. แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการสืบทอด ควรมีกระบวนการและรูปแบบอย่างไร ?

.....

.....

3. แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการปรับประยุกต์ ควรมีกระบวนการและรูปแบบอย่างไร ?

.....

.....

4. แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมเผยแพร่ ควรมีกระบวนการและรูปแบบอย่างไร ?

.....

.....

5. การจัดการชุมชน (Community Management) บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรมีลักษณะและแนวทางดำเนินการอย่างไร ?

.....

.....

6. การจัดการเรื่องราว (story management) บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรมีลักษณะและแนวทางดำเนินการอย่างไร ?

.....

.....

7. การจัดการกิจกรรม (Activity Management) บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรมีลักษณะและแนวทางดำเนินการอย่างไร ?

.....

.....

8. การจัดการสื่อสาร (Communication Management) บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรมีลักษณะและแนวทางดำเนินการอย่างไร ?

.....

.....

9. การจัดการผลกระทบ (Impact Management) บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรมีลักษณะและแนวทางดำเนินการอย่างไร ?

.....

.....

10. การบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ควรมีลักษณะและแนวทางดำเนินการอย่างไร ?

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง
พระมหาสกล มหาวีโร, ผศ.ดร. และคณะ

ภาคผนวก จ
ภาพการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

ภาพที่ 1 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ภาพที่ 2 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ภาพที่ 3 สนทนากลุ่มย่อยผู้ทรงคุณวุฒิ

ภาคผนวก ฉ

ภาพทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ภาพที่ 1 กิจกรรมสงฆ์น้ำพระ ชุมชนบ้านละอูบ

ภาพที่ 2 ผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ชุมชนบ้านละอูบ

ภาพที่ 3 กลุ่มจักสานก๊วยไต ชุมชนบ้านเมืองปอน

ภาพที่ 4 วัดเมืองปอน ชุมชนบ้านเมืองปอน

ภาพที่ 5 วิถีชีวิต ชุมชนบ้านเมืองแพม

ภาพที่ 6 วังมัจฉา ชุมชนบ้านเมืองแพม

ภาคผนวก ช
ใบรับรองจริยธรรมการวิจัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๒๗๓/๒๕๖๕

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 (Buddhist and Local Culture Capital Management by Integrating Cooperation with Network Partners to Increase the Capacity of Ethnic Communities in Mae Hong Son Province)

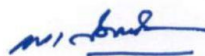
รหัสข้อเสนอการวิจัย: -

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ผู้วิจัยหลัก: พระมหาสุกุล มหาวีโร, ผศ.ดร.

เอกสารที่พิจารณาพบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๕
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๕
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๕
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๕

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

หมายเลขใบรับรอง: ว.๒๗๓/๒๕๖๕

วันที่ให้การรับรอง: ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ประวัตินักวิจัย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ-สกุล	:	พระมหาสกล มหาวิโร, ผศ.ดร.
ตำแหน่ง	:	หัวหน้าโครงการวิจัย
ประวัติการศึกษา	:	ปร.ด. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ศศ.ม. (การวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ศน.บ. (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประวัติการทำงาน	:	ผู้อำนวยการสำนักงาน (รก.) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผลงานทางวิชาการ	:	1. พระมหาสกล มหาวิโร. (2561). แนวทางการแก้ไขปัญหาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา. <i>วารสารศึกษาศาสตร์ มมร.</i> 6(1): 76-94. 2. พศิน แดงจวง, ชาลี ภัคดี, ฉัตรชัย ศิริกุลพันธ์, พระมหาสกล มหาวิโร. (2561). การศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างไทยและเวียดนาม. <i>วารสารการวิจัยกาสะลอง.</i> 12(2): 1-14. 3. ชาลี ภัคดี, พศิน แดงจวง, ฉัตรชัย ศิริกุลพันธ์, พระครูวิทิศานาทร, พระมหาสกล มหาวิโร. (2562). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์โดยวิธีโครงงาน เพื่อการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน. <i>วารสารบัณฑิตศาสตร์.</i> 17(1): 53-66. 4. พศิน แดงจวง, พระครูวิทิศานาทร, พระมหาวิโรศักดิ์ สุรเมธี, พระมหาสกล มหาวิโร. (2562). ยุทธศาสตร์การพัฒนาครูเพื่อจัดการเรียนการสอนตามแนวสะเต็มศึกษาในสถานศึกษาขนาดเล็ก. <i>วารสารการวิจัยกาสะลองคำ.</i> 13(1): 71-81.
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	:	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ-สกุล	:	พระครูปลัด อนุสรณ์ ปฏิภาณเมธี
ตำแหน่ง	:	ผู้ช่วยนักวิจัย
ประวัติการศึกษา	:	พ.ศ. 2559 ศศ.ม. (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยนเรศวร พ.ศ. 2552 ศน.บ. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประวัติการทำงาน	:	อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผลงานทางวิชาการ	:	1. พระครูวินัยธรสัจฉัย ญาณวีโร (ทิพย์โอสถ), พระครูปลัดอนุสรณ์ ปฏิภาณเมธี (ไชยบุตร). (2564). การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา. <i>วารสารชัยภูมิปริทรรศน์</i> , ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (2021), 29-38. 2. มงคลชัย สมศรี, กิตติคุณ ภูลายาว, พระอนุสรณ์ ปฏิภาณเมธี, พระมหาเจริญ กตปุญโญ, พระครูสังฆรักษ์วีระวัฒน์ วีระพัฒโน. (2563). รัฐศาสตร์ในพุทธศาสตร์. <i>วารสารพุทธมอค์</i> , 5(2). 98-104. 3. พระอนุสรณ์ ปฏิภาณเมธี, กิตติคุณ ภูลายาว. (2562). การพัฒนาการอ่านออกเสียงที่ถูกต้องโดยใช้แบบฝึกเสริมทักษะการอ่านภาษาไทย ของนักศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา. <i>ประชุมสัมมนาวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1 ปี 2562 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา</i> , 399-408.
ผลงานการวิจัย	:	1. พระครูปลัดอนุสรณ์ ปฏิภาณเมธี, พระครูปริยัติกิตติวิมล, อัครชัย ชัยแสง, กิตติคุณ ภูลายาว, ทองสาย ศักดิ์วีระกุล, ชุ่ม พิมพ์ศิริ. (2563). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการสอนภาษาไทยของนักศึกษาสาขาวิชาการสอนภาษาไทย ชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	:	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ-สกุล	:	นางสาววราภรณ์ ชนะจันทรตา
ตำแหน่ง	:	ผู้ช่วยนักวิจัย
ประวัติการศึกษา	:	พ.ศ. 2554 ศิลปศาสตรบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ พ.ศ. 2565 ศีษศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษา (สังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	:	อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตร สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผลงานทางวิชาการ	:	1. วราภรณ์ ชนะจันทรตา. (2564). นวัตกรรมการเรียนรู้แบบ เทคโนโลยีเสมือนจริงสู่สังคมศึกษาห้องเรียนออนไลน์. วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	:	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา